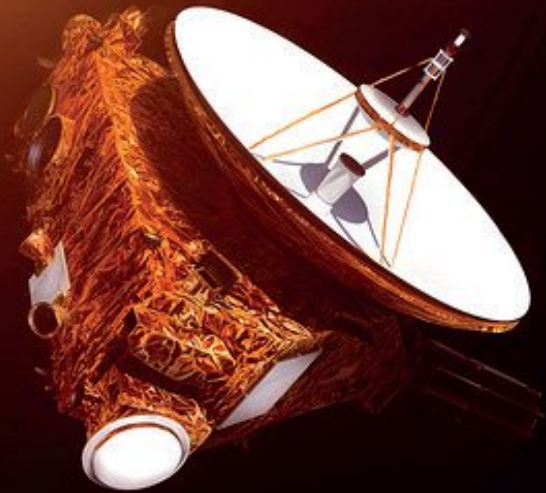

วารสาร

ราชบัณฑิตยสภา

The Journal of the Royal Society of Thailand

ISSN 0125-2968
www.jroyinsthai.com

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘
Volume 40 Number 4 October-December 2015

วารสารราชบัณฑิตยสภา

วารสารราย ๓ เดือน

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ อุดลพันธุ์
ศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ

นายกราชบัณฑิตยสภา
ประธานสำนักวิทยาศาสตร์

ประธานคณะกรรมการ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.มงคล เดชนครินทร์

ราชบัณฑิต

รองประธานคณะกรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.สมชาย วงศ์วิเศษ

ราชบัณฑิต

คณะกรรมการ

รองศาสตราจารย์ นพ.กฤษณ์ จาฎามระ
ศาสตราจารย์ ดร.ชยันต์ พิเชียรสุนทร
นายนิพนธ์ ททรายเพชร
ศาสตราจารย์ ดร.เปี่ยมศักดิ์ เมนะเสวต
ศาสตราจารย์ นพ.ยง ภู่วรรณ
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.วิสุทธิ์ ใบไม้
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. นพ.สมชัย บวรกิตติ
ศาสตราจารย์ ดร.สายชล เกตุษา
ศาสตราจารย์ ดร.สุดา เกียรติกำจรวงศ์
ศาสตราจารย์ ดร.สุทัศน์ ยกส้าน
ศาสตราจารย์ ดร. พญ.ศศิธร ผู้กฤตยาคามี
ศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ
นายพงษ์ศักดิ์ ศิริวงษ์

ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ราชบัณฑิต
ภาคีสมาชิก
ภาคีสมาชิก
เลขาธิการราชบัณฑิตยสภา

กองบรรณาธิการ

นางสาวบุญธรรม กรานทอง
นางสาวอารี พลดี
นางสาวสมทรง ศกุนตนาค
นางสาวรัตติกาล ศรีอำไพ
นายญาณัฐ ไทรงาม
นางณัฐมาตย์ มุสิกะเจริญ
นางสาวอัญชญา ไพจิตรหทัย
นางสาวสุกุลตรัตน์ ฉ่ำจิตรชื่น

ผู้อำนวยการกองวิทยาศาสตร์
นักวรรณศิลป์ชำนาญการพิเศษ
นักวรรณศิลป์ชำนาญการ
นักวรรณศิลป์ชำนาญการ
นักวรรณศิลป์ชำนาญการ
นักวรรณศิลป์ปฏิบัติการ
เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน

ผู้จัดการ

นางสาวสุปัญญา ชมจินดา

เลขานุการกรม

The Journal of the Royal Society of Thailand

Quarterly Journal

ADVISORY BOARD

Pakorn Adulbhan

President of the Royal Society

Somsak Damronglerd

President of the Academy of Science

EDITOR-IN-CHIEF

Mongkol Dejnakarindra

FRI

DEPUTY EDITOR

Somchai Wongwises

FRI

EDITORIAL BOARD

Krit Chatamara

FRI

Chayan Picheansoonthon

FRI

Nibondh Saibejra

FRI

Piamsak Menasveta

FRI

Yong Poovorawan

FRI

Visuth Baimai

FRI

Somchai Bovornkitti

FRI

Saichol Ketsa

FRI

Suda Kiatkamjornwong

FRI

Suthat Yoksan

FRI

Sasithon Phukrittayakhamee

AFRI

Siriwat Wongsiri

AFRI

Pongsak Siriwong

Secretary-General

DEPARTMENTAL STAFF

Boontham Kranthong

Director of Science Division

Aree Poldee

Literateur, Senior Professional Level

Somsong Sakuntanak

Literateur, Professional Level

Rattikal Sriamphai

Literateur, Professional Level

Yanut Sai-ngam

Literateur, Professional Level

Nutthamard Musikacharoen

Literateur, Professional Level

Anhchana Phajjit-hathai

Literateur, Practitioner Level

Suguntarat Chamjitchun

General Service Officer, Experienced Level

MANAGER

Supunya Chomchinda

Secretary of the Royal Society

วารสารราชบัณฑิตยสภา

The Journal of the Royal Society of Thailand

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘

Volume 40 Number 4 October-December 2015

อาศิรวาทราชสดุดี
ประธานคณะกรรมการแถลง

สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง

The Academy of Moral and Political Sciences

การช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเล จตุรนต์ ธีระวัฒน์	๑
ปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับการจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	๒๓
หลาบ (ตราสาร) : คำจารึกอาชญาของกษัตริย์ล้านนา อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว	๖๒

สำนักวิทยาศาสตร์

The Academy of Science

กฎหมายสามเหลี่ยมสำหรับขยายขนาดกำลังการผลิตวัสดุเชิงประกอบ ของพอลิโพรพิลีนและท่อคาร์บอนนาโนเพื่อนำไฟฟ้า สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ วาริรัมย์ พลรัตน์ วิญญู ตันทะพานิชกุล บุตรา บุญเลี้ยง	๘๓
การปนเปื้อนของสารตกค้างทางเภสัชกรรมคนและสัตว์ในแหล่งน้ำประเทศไทย จรงค์ษ์ ผลประเสริฐ วาสิกา เศวตโยธิน รัชชัย ปุษยะนาวิน	๙๕
การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วยที่ประเทศเคนยา สายชล เกตุษา	๑๐๕
การแสดงผลข้อมูลผ่านช่องทางออกแบบขนานของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้ มงคล เดชนครินทร์	๑๒๙
ฝรั่งเศสดูจงใจสุนทรภู่แตงนิทานพระอภัยมณีคำกลอน ทศพร วงศ์รัตน์	๑๕๕
ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ถึงดาวพลูโตแล้ว นิพนธ์ ทรายเพชร	๒๐๖
อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล เอี่ยมพร มัชฌิมวงศ์	๒๒๒

วารสารราชบัณฑิตยสภา

The Journal of the Royal Society of Thailand

สำนักศิลปกรรม

The Academy of Arts

ความเป็นมาของศัพท์และสำนวนภาษาอังกฤษที่น่าสนใจ มาลิตต์ พรหมทัตตเวที	๒๓๒
วรรณกรรมจดหมายเรื่อง <i>Les Liaisons dangereuses</i> (สัมพันธ์อันตราย) จินตนา ดำรงค์เลิศ	๒๔๖
ISO กับอักขระไทย นิตยา กาญจนะวรรณ	๒๕๙

อาศิรวาทราชสดุดี

เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ๕ ธันวาคม ๒๕๕๘

ขอเดชะพระบารมีทวีวัฒน์
เจ็ดจรัสคำสุญพนไพศุภ
ทรงเจริญพระชนม์ยิ่งยืนนาน
พระบุญญาธิการเกริกเกรียงไกร
ได้ร่มบุญคุ้มเกล้าแห่งประเทศไทย
นิราตุรนิรทุกข์ทุกสมัย
เย็นร่มทุกเรือนหยั่งผองแผ่ไทย
พระทรงเป็นหลักชัยนิกรชน

การศึกษากวพระศุภสันประสาทประติภี
วิริยะพระขจัดความมยากจน
การเกษตรอุดตาสหกรรมนำชาติเขื้อ
ไผทไทยเกริกไกรเกียรติอดตุลย์
ขอเดชะพระไตรรัตน์จรัสเกล้า
เพิ่มพูนพระบารมีทวีวาร

ราชกิจเพื่อทวยราษฎร์ประภาศมด
ประชาชนร่าลึกสำนึกคุณ
พระก่อเกิดขจัดทุกข์สุขนำทูน
จักรวังค์ดำรงบุญอดตุลย์ดาล
นำชาติไทยพัฒนาสืบสุขศานต์
ปวงชนน้อมสักการถวายพระพร

ขอพระองค์ทรงพระเกษมสุข
นิรทุกข์ภัยโยโสไมสร
ดำรงในไอศุรย์สถาวร
พระเกียรติเกริกก้องจรก้องโลก
เชิญทวยเทพขับพรสูนทรเสินาะ
พริ้งไพเราะถวายพระองค์ทรงพรพร
ขอเดชะพระไตรรัตน์นา
คุ้มรักษาพระองค์ทรงพระเจริญ เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ราชบัณฑิต ภาควิชา และเจ้าหน้าที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
(คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ศิลปินแห่งชาติ ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ประพันธ์)

ประธานคณะกรรมการแถลง

วารสารราชบัณฑิตยสภา ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘ นี้ ตรงกับวาระมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๘๘ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๘ คณะกรรมการขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน

วารสารฉบับนี้สำนักวิทยาศาสตร์จัดทำเป็นฉบับที่ ๒ ในพุทธศักราช ๒๕๕๘ และเป็นฉบับรวมของ ๓ สำนัก คือ สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง สำนักวิทยาศาสตร์ และสำนักศิลปกรรม มีบทความที่เป็นผลงานของราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ได้บรรยายในสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา อีกทั้งผลงานของกรรมการวิชาการของราชบัณฑิตยสภาและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่คณะกรรมการได้กลั่นกรองแล้ว รวมทั้งหมด จำนวน ๑๓ เรื่อง โดยที่บทความจากสำนักธรรมศาสตร์และการเมืองมี ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง *การช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเล* ของ ศ. ดร.จตุรงค์ ธีระวัฒน์, *ปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับการจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย* ของ ศ.เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม และ *หลาบ (ตราสาร) : คำจารึกอาชญาของกษัตริย์ล้านนา* ของ รศ.อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว บทความของสำนักวิทยาศาสตร์มี ๗ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง *กฎหมายต่างสามเหลี่ยมสำหรับขยายขนาดกำลังการผลิตวัสดุเชิงประกอบของพอลิโพรพิลีนและท่อคาร์บอนนาโนเพื่อการนำไฟฟ้า* ของ ศ. ดร.สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ และคณะ, *การปนเปื้อนของสารตกค้างทางเภสัชกรรมคนและสัตว์ในแหล่งน้ำประเทศไทย* ของ ศ. ดร.จรัล ผลิตประเสริฐ และคณะ, *การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วยที่ประเทศเคนยา* ของ ศ. ดร.สายชล เกตุษา, *การแสดงผลข้อมูลผ่านช่องทางออกแบบขนานของแผงวงจรมัลติคอร์คอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้* ของ ศ. ดร.มงคล เดชนครินทร์, *ฝรั่งเหตุจูงใจสุนทรภู่แต่งนิทานพระอภัยมณีคำกลอน* ของ ศ. ดร.ทศพร วงศ์รัตน์, *ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ถึงดาวพลูโตแล้ว* ของ นายนิพนธ์ ทรายเพชร รวมทั้ง *อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล* ของ ผศ. ดร.เอี่ยมพร มัชฌิมวงศ์ ส่วนสำนักศิลปกรรมมีบทความ จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่อง *ความเป็นมาของศัพท์และสำนวนภาษาอังกฤษที่น่าสนใจ* ของ รศ.มาลีทัต พรหมทัตตเวที, *วรรณกรรมจดหมายเรื่อง Les Liaisons dangereuses (สัมพันธ์อันตราย)* ของ รศ. ดร.จินตนา ดำรงค์เลิศ และ *ISO กับอักษรไทย* ของ ดร.นิตยา กาญจนวรรณ บทความในวารสารราชบัณฑิตยสภา ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ซึ่งเป็นฉบับท้ายสุดของปีนี้มีเนื้อหาวิชาการหลากหลายจากทุกสำนัก คณะกรรมการและผู้จัดทำวารสารหวังว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน และขอขอบคุณราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก รวมทั้งกรรมการวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิของราชบัณฑิตยสภา ที่ได้นำบทความมาลงพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.มงคล เดชนครินทร์ ราชบัณฑิต
ประธานคณะกรรมการ

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

การช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเล

จตุรนต์ ธีระวัฒน์

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

การให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยที่ประสบภัยในทะเลเป็นหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งกฎหมายในรูปสนธิสัญญาและกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งกำหนดหน้าที่ให้นายธงรัฐเจ้าของสัญชาติเรือ และรัฐชายฝั่งต้องให้ความช่วยเหลือและประสานงานกันเพื่อค้นหา ช่วยชีวิต และนำผู้ประสบภัยไปส่งยังสถานที่ปลอดภัย โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ สถานะ และสถานการณ์ที่พบผู้ประสบภัย แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมีสาเหตุจากความไม่ชัดเจนของกฎเกณฑ์และความไม่สมบูรณ์ของกฎเกณฑ์ ทำให้รัฐอาจปฏิเสธที่จะรับผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งและไม่อนุญาตให้ตั้งรกรากในดินแดนของตนได้ ดังนั้น ที่ผ่านมามีแนวโน้มในการแก้ไขปัญหาโดยการกระจายภาระความรับผิดชอบไประหว่างรัฐต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหานี้ให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะรัฐต้นทางและรัฐปลายทาง รวมถึงรัฐที่สามและองค์การระหว่างประเทศองค์การต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากปัญหาในเรื่องนี้มีลักษณะระหว่างประเทศ จึงมีอาจปล่อยให้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรมที่ต้องแบกรับภาระแต่เพียงผู้เดียว

คำสำคัญ : ผู้ลี้ภัย, ภัยในทะเล, กฎหมายระหว่างประเทศ

บทนำ

ความสำคัญและสภาพปัญหา

ทะเลเป็นเส้นทางหนึ่งซึ่งผู้หนีภัยคุกคามใช้ในการแสวงหาที่ลี้ภัยมาช้านานแล้ว แต่การอพยพของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยโดยกลุ่มบุคคลจำนวนมากทวีความรุนแรงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นผลมาจากสงครามเวียดนามและการลี้ภัยได้ขยายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกที่มีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง ทั้งในทวีปอเมริกา เอเชีย มหาสมุทรแปซิฟิก อ่าวเอเดน ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และแอฟริกาใต้ แต่การที่เรือโดยสารที่ใช้ในการเดินทางมักขาดความเหมาะสมในการเดินเรือเพราะไม่สมบูรณ์และขาดอุปกรณ์ที่จำเป็นและได้มาตรฐานการเดินเรือ อีกทั้งมักต้องบรรทุกผู้โดยสารเกินความจุและการเลือกใช้เส้นทางที่ไม่ปลอดภัย^๑ ทำให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยเสี่ยงต่อการประสบภัยอันนำไปสู่การบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการที่เรือพลิกคว่ำ เพลิงไหม้หรือเรือโดนกัน

^๑ UNHCR, “Background Paper”, (Regional Roundtable on Irregular Migration by Sea in the Asia-Pacific Region, Jakarta, Indonesia, March, 18-20, 2013)

ตัวอย่างที่สร้างปัญหาอย่างร้ายแรงยิ่งในปัจจุบันคือเหตุการณ์ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เนื่องจากเป็นทะเลที่มีการสัญจรอย่างคับคั่ง ได้ถูกใช้เป็นเส้นทางสำหรับการแสวงหาที่ลี้ภัยไปสู่ทวีปยุโรป โดย พ.ศ. ๒๕๕๗ ข้อมูลของสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ สำหรับผู้ลี้ภัยระบุว่า มีจำนวนมากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ คน และมีผู้เสียชีวิตนับพันคน^๒ จนเลขาธิการสหประชาชาติประกาศว่าเป็นทะเลแห่งความทุกข์ทรมาน^๓

ผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากประเทศในตะวันออกกลางและทวีปแอฟริกาจากผลของสงครามในอิรัก และซีเรีย ส่วนผู้อพยพจากแอฟริกาใช้เมเนนเป็นเส้นทางหลักเพื่อออกสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จากการเสียชีวิตของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจำนวนมากกว่า ๗๐๐ คน ซึ่งโดยสารมาบนเรือประมงจากลิเบียเพื่อมุ่งไปยังประเทศอิตาลี เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ทำให้ประชาคมระหว่างประเทศเรียกร้องให้มีการพิจารณาปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง

กรณีตัวอย่างในภูมิภาคที่กระทบต่อประเทศไทยตั้งแต่ในอดีต ได้แก่ กรณีแรกการอพยพของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจากอินโดจีน โดยการล่องไหลของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจำนวนมากเริ่มขึ้นสมัยสงครามอินโดจีนทำให้จำนวนผู้แสวงหาที่ลี้ภัยทั้งทางบกและทางทะเลจากเวียดนาม กัมพูชา และลาวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีรายงานว่าระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๒ มีผู้แสวงหาผู้ลี้ภัยทางทะเลชาวอินโดจีนซึ่งเป็นที่รู้จักจากคำว่า “คนเรือ” (boat people) เสียชีวิตจากการเดินทางประมาณ ๑๐๐,๐๐๐-๒๐๐,๐๐๐ คน^๔

กรณีตัวอย่างในปัจจุบัน คือ การแสวงหาที่ลี้ภัยของชาวโรฮิงจา (Rohingya) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิมที่อาศัยในรัฐยะไข่ (Rakhine) หรือชื่อเดิมคือรัฐ อาระกัน (Arakan) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ชาวโรฮิงจามีความแตกต่างจากชาวเมียนมาโดยทั่วไป ทั้งด้านศาสนา ภาษา และลักษณะทางกายภาพ^๕ อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกันมาช้านานนับแต่สิ้นสงครามโลกครั้งที่สอง อีกทั้งกฎหมายสัญชาติของเมียนมาไม่นับชาวโรฮิงจาเป็นชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งมีฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ^๖ และรัฐบาลก็มิได้รวมชาวโรฮิงจาไว้ในประชากรที่สำรวจเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗^๗ การเดินทางออก

^๒ United Nations High Commissioner for Refugees. United Nations, *So Close Yet So Far from Safety*, p. ๓

^๓ United Nations, UN/ Ban on Migrant Deaths, “UNIFEED one world, one feed”, accessed 26 April 2015, <http://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/2015/04/un-ban-on-migrant-deaths/>.

^๔ บรูซ แกรนด์, คนเรือ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อาทิตย์ จำกัด, ๒๕๔๐), น. ๑๑๐

^๕ กระทรวงการต่างประเทศ, “โรฮิงยา”, <http://saranrom.mfa.go.th/special-reports/rohingya/>.

^๖ ศิววงศ์ สุททวี, “โรฮิงยา ชีวิตภายใต้อำนาจ จากชายแดนพม่าถึงไทย”, ประชาไท, ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๖, <http://prachathai.com/journal/2013/08/48462>

^๗ UNHCR, “Background Paper”, (Regional Roundtable on Irregular Migration by Sea in the Asia-Pacific Region, Jakarta, Indonesia, March, 18-20, 2013)

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

จตุรนต์ ธีระวัฒน์

๓

จากเมียนมาของชาวโรฮีนจาที่มีมาช้านานโดยที่มีการอพยพเข้าสู่บังคลาเทศมากกว่า ๓๐ ปีแล้ว แต่การขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างชาวโรฮีนจาและชาวพุทธทำให้เกิดการแสวงหาที่ลี้ภัยครั้งใหญ่ทั้งทางบกและโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางทะเล โดยเรือที่บรรทุกผู้แสวงหาที่ลี้ภัยมักจะมีชาวเบงกาลีจากประเทศบังคลาเทศปะปนมาด้วยเพื่อหางานทำในประเทศมาเลเซีย นอกจากนี้ยังมีการเดินทางเข้ามายังประเทศไทยเพื่ออพยพต่อไปในประเทศที่สาม ส่วนใหญ่เป็นชาวโรฮีนจาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในรัฐจิตตะกอง ประเทศบังคลาเทศ บางส่วนก็หลบหนีจากศูนย์อพยพค็อกบาซาร์ของบังคลาเทศ และอีกส่วนหนึ่งก็มาจากรัฐอาระกัน ทั้งนี้ โดยใช้เส้นทางเดินเรือดังนี้ จากชายแดนเมืองค็อกบาซาร์อ้อมหมู่เกาะอันดามันของอินเดีย มุ่งหน้าไปหมู่เกาะนิโคบาร์และต่อไปทางทิศตะวันออกเฉียงเข้าสู่น่านน้ำไทยที่จังหวัดระนองและพังงา ส่วนอีกเส้นทางคือ จากชายแดนอำเภอเมืองจันทบุรี รัฐอาระกันผ่านน่านน้ำเมียนมา เขตอิรวดี เกาะโกโก้ รัฐมอญ เขตตะนาวศรี เข้าเขตน่านน้ำไทยทางจังหวัดระนอง^๙

ชาวโรฮีนจาที่เข้ามาขังประเทศไทยอาจแบ่งออกได้ ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นผู้มีฐานะและจ่ายเงินเพื่อเดินทางไปขังประเทศที่สาม กลุ่มที่สองเป็นพวกที่เข้ามาเพื่อหางานทำ ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็นพวกที่ไร้จุดหมายที่แน่นอนหรือพวกที่ไม่เป็นที่ต้องการของฝ่ายนายจ้าง หากมีญาติในประเทศเพื่อนบ้าน ขบวนการค้ำมนุษย์จะเรียกค่าไถ่แลกกับการมารับตัวไป^{๑๐}

ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อรัฐทั้งหลายในประชาคมระหว่างประเทศรวมทั้งประเทศไทยซึ่งอยู่ในฐานะสมาชิกของสังคมโลกซึ่งเป็นรัฐทางผ่านและรัฐชายฝั่งที่มักต้องรับภาระเป็นที่พักพิงให้แก่ผู้ประสบภัย อันทำให้ต้องเผชิญปัญหาภัยร้ายแรงอื่น ๆ ที่ตามมา^{๑๑} เช่น การต้องรับภาระการดูแลอย่างต่อเนื่องและระยะยาว ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติเรื่องการค้ำมนุษย์ รวมทั้งปัญหาในสังคมเกี่ยวกับความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับนโยบายการให้ความช่วยเหลือ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาว่าการให้ความช่วยเหลือซึ่งเป็นหน้าที่ตามที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดไว้มีผลผูกพันรัฐทั้งหลายในประชาคมระหว่างประเทศในขอบเขตเพียงใด และปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ มีสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร ดังจะได้วิเคราะห์ตามลำดับต่อไป

^๙ปิยะนุช ปิ๋ว, ปัญหาโรฮิงญาภัยกับแนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๕๒), น. ๑๒

^{๑๐} แฉขบวนการใหญ่รวมมหาศาลทั้งนายทุน-พ่อค้าล่าค้าโรฮิงญา, คม ชัด ลึก (๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

^{๑๑} สุภานี ยอดคำเนิน, หน้าที่ในการช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเลหลวงตามกฎหมายระหว่างประเทศ, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๗, น. ๙๑-๙๔

๑. หน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล

กฎหมายระหว่างประเทศถือว่าการช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลเป็นหน้าที่ซึ่งสมาชิกทั้งหลายในสังคมระหว่างประเทศต้องดำเนินการ ดังนั้นก่อนที่จะพิจารณาว่าการช่วยเหลือเป็นหน้าที่ของผู้ใด และมีพันธกรณีใดบ้าง จำต้องศึกษาพื้นฐานทางกฎหมายของหน้าที่ดังกล่าวนี้ว่ามีป้อมเกิดหรือที่มาทางกฎหมายอย่างไร

๑.๑ พื้นฐานทางกฎหมายของหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทะเลถูกกำหนดและยืนยันไว้ในสนธิสัญญาหลายฉบับซึ่งมีผลผูกพันรัฐต่าง ๆ ที่เป็นภาคีฝ่ายในสนธิสัญญาเหล่านั้น และยังมีผลต่อรัฐทั้งหลายในสังคมโลก ในฐานะที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศซึ่งได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไปทั้งจากศาลระหว่างประเทศและโดยบรรดานักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายระหว่างประเทศดังจะอธิบายต่อไปนี้

๑.๑.๑ หน้าที่ตามกฎหมายสนธิสัญญา

หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือถูกกำหนดไว้ในสนธิสัญญาหลายฉบับ^{๑๑} โดยหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลถูกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ เพื่อความเป็นเอกภาพของกฎเกณฑ์บางประการเกี่ยวกับการช่วยเหลือและกู้ภัยทางทะเล (Convention for the Unification of Certain Rules of Law relating to Assistance and Salvage at Sea) ซึ่งเป็นผลจากการประมวลกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศให้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยคณะกรรมการทางทะเลระหว่างประเทศซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่ที่เมืองแอนต์เวิร์ป ประเทศเบลเยียม ซึ่งมีเป้าหมายในการจัดทำกฎหมายพาณิชย์นาวีให้เป็นเอกภาพ^{๑๒} อนุสัญญานี้กำหนดหลักการในข้อแรก ให้ต้องช่วยเหลือเรือเดินทะเล โดยนายเรือทุกคนต้องช่วยเหลือบุคคลทั้งหลายผู้ตกอยู่ในอันตรายถึงแก่ชีวิต ตามความสามารถที่จะทำได้โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อเรือ ลูกเรือและผู้โดยสารบนเรือของตน (ข้อ ๑๑) ทั้งนี้ โดยไม่อาจเรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ ได้ เว้นแต่กรณีการกู้เรือ ทรัพย์สินในคราวเดียวกันด้วย (ข้อ ๙)

^{๑๑}ไทยเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยความปลอดภัยของชีวิตในทะเล ค.ศ. ๑๙๗๔ ตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยทะเลหลวง ค.ศ. ๑๙๘๕ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ และอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. ๑๙๘๒ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

^{๑๒}United Nations, Document on the Development and Codification of International Law, supplement to American Journal of International Law, Vol. 14, no. 4 (1947)

หน้าที่ดังกล่าวยังได้รับการยืนยันและปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหาในสนธิสัญญาต่อมาอีก ๕ ฉบับ กล่าวคือ

อนุสัญญาระหว่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๗๔ ว่าด้วยความปลอดภัยของชีวิตในทะเล (International Convention for the Safety of Life at Sea) อนุสัญญาฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้นและมีผลใช้บังคับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๕ โดยมีแรงจูงใจจากเหตุการณ์เรือไททานิกอับปางเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ค.ศ. ๑๙๑๒ อนุสัญญาฯ มุ่งกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการจัดหาอุปกรณ์ และการเดินเรืออย่างปลอดภัย อนุสัญญาถูกแก้ไขอีกหลายครั้งโดยเฉพาะเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๔^{๑๓} โดยกำหนดให้เรือมีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลตามบทที่ ๕ ว่าด้วยความปลอดภัยในการเดินเรือ กล่าวคือตามข้อ ๓๓ เมื่อนายเรือได้รับข้อมูลจากแหล่งใดก็ตามว่ามีผู้ตกอยู่ในอันตรายในทะเล และเรือของตนอยู่ในตำแหน่งที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ นายเรือมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วที่สุด หลังจากนั้นก็มีการแก้ไขอีกหลายครั้ง โดยเฉพาะเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔ ได้เพิ่มเรื่องหน้าที่ของรัฐในการประสานงานและร่วมมือกันเมื่อเกิดภัยทางทะเล เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยและนายเรือ สำหรับขั้นตอนของการส่งผู้ประสบภัยไปยังสถานที่ปลอดภัย โดยให้การดำเนินการกระหน้อยที่สุดต่อเส้นทางเดินเรือของเรือผู้ให้ความช่วยเหลือ โดยย้ำว่าหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือเป็นหน้าที่ต่อผู้ประสบภัยทางทะเลทุกคน โดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ สถานะของผู้ประสบภัย หรือสภาพการณ์ที่พบผู้ประสบภัยนั้น [ข้อ ๓๓ (๒-๓)] อีกทั้งยังกำหนดให้นายเรือปฏิบัติต่อผู้ประสบภัยด้วยความเมตตา [ข้อ ๓๓ (๕-๖)]

อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๕๘ ว่าด้วยทะเลหลวง (Convention on the High Seas)

อนุสัญญาเป็นผลจากการทำประมวลกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับทะเลหลวงให้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยคณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศแห่งองค์การสหประชาชาติ อนุสัญญาฯ เริ่มมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๓๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๒ โดยข้อ ๑๒ เป็นบทบัญญัติที่ยืนยันหลักการของหน้าที่ในการช่วยเหลือตามอนุสัญญาฉบับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น^{๑๔} ทั้งนี้โดยระบุให้รัฐมีหน้าที่กำหนดให้นายเรือของเรือที่ซีกธงของตน เท่าที่นายเรือจะสามารถกระทำได้โดยไม่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อเรือ ลูกเรือ ผู้โดยสาร ให้นายเรือช่วยเหลือเมื่อพบผู้เสี่ยงต่อการสูญหายในทะเล และรีบเดินทางไปให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อช่วยชีวิตบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย เมื่อได้รับแจ้งถึงความต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลเหล่านั้น เท่าที่การกระทำนั้นจะพึงคาดหวังได้อย่างสมเหตุสมผลจากนายเรือ

^{๑๓}International Maritime Organization, “International Convention for the Safety of Life at Sea”, History of SOLAS, accessed 5 October 2014

^{๑๔}M. Simonnet, “La Convention sur la Haute Mer”, (Paris : Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, 1966), Ch.IX, quoted in Mark Pallis, “Obligations of States towards asylum seekers at sea : Interactions and conflicts between legal regimes”, 14 International Journal of Refugee Law 329, p. 331, 2002

อนุสัญญาระหว่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๗๙ ว่าด้วยการค้นหาและช่วยชีวิตทางทะเล (International Convention on Maritime Search and Rescue)

อนุสัญญานี้ถูกจัดทำขึ้นภายใต้การอุปถัมภ์ขององค์การที่ปรึกษาทางทะเลระหว่างรัฐบาลซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นองค์การทางทะเลระหว่างประเทศ (International Maritime Organization) ซึ่งเป็นหนึ่งในทบวงการชำนัญพิเศษขององค์การสหประชาชาติที่ตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐสมาชิกในการกำหนดมาตรฐานและแนวปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยในการเดินเรือและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางทะเลและเป็นกลไกในการสร้างความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสมาชิก^{๑๔} อนุสัญญาเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๘๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประกันว่าผู้ประสบภัยจะได้รับความช่วยเหลือ ไม่ว่าภัยทางทะเลจะเกิดขึ้น ณ ที่ใดก็ตาม โดยอาศัยการประสานงานกันระหว่างองค์กรค้นหาและช่วยเหลือกู้ภัย อนุสัญญาได้จัดระบบการค้นหาและช่วยเหลือระหว่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรกและยังสร้างความชัดเจนให้กับหลักเกณฑ์เรื่องการให้ความช่วยชีวิต ตลอดจนหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือโดยมีค่านึงถึงสัญชาติ สถานะของบุคคล หรือบริบทที่พบบุคคลนั้น นอกจากนี้เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔ ยังได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการประสานงานระหว่างรัฐต่าง ๆ เพื่อช่วยให้นายเรือที่ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้หลุดพ้นจากหน้าที่ดังกล่าวโดยกระทบเส้นทางเดินเรือเดิมน้อยที่สุด และทำให้ผู้ประสบภัยได้ขึ้นฝั่งและเดินทางไปสู่สถานที่ปลอดภัยเร็วที่สุดที่จะกระทำได้ในทางปฏิบัติ

อนุสัญญาสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ ว่าด้วยกฎหมายทะเล (United Nations Convention on the Law of the Sea)

อนุสัญญานี้เป็นผลจากการทำประมวลกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศให้เป็นลายลักษณ์อักษรและเริ่มมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๘๔ อนุสัญญาได้ยืนยันหลักการซึ่งรวบรวมจากสนธิสัญญาระดับต่าง ๆ ก่อนหน้านี้ ในเรื่องหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือดังเช่นที่ระบุไว้ในอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๕๘ โดยข้อ ๙๘ ระบุว่าให้รัฐทุกรัฐกำหนดให้นายเรือของเรือซึ่งชกธงของตนให้ความช่วยเหลือ และเพิ่มเติมอีกว่าให้ช่วยเหลือลูกเรือและผู้โดยสารในเรือ กรณีเรือโดน(ชน)กัน และให้แจ้งให้เรือที่เกี่ยวข้องทราบชื่อเรือ เมืองที่จดทะเบียนเรือของตนและเมืองท่าที่ใกล้ที่สุดซึ่งเรือจะแวะ ซึ่งเป็นการยืนยันกฎเกณฑ์ตามข้อ ๑๑ ของอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ รวมทั้งข้อ ๘ ของอนุสัญญาเรื่องเรือโดนกันและบทที่ ๕ ของภาคผนวกของอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๔^{๑๖} ส่วนที่เพิ่มเติมคือหน้าที่ของรัฐชายฝั่งในการส่งเสริม

^{๑๔}International Maritime Organization, “International Convention on Maritime Search and Rescue (SAR)”, accessed 5 October 2013

^{๑๖}International Law Commission, “Articles concerning the law of the sea with commentaries”, Text adopted by the International Law Commission at its 8th session (1956)

จัดตั้ง ดำเนินการ และชำระไว้ซึ่งบริการค้นหาและช่วยชีวิตที่เพียงพอและมีประสิทธิผลเกี่ยวกับความปลอดภัยทางทะเล

อนุสัญญาระหว่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๘๙ ว่าด้วยการกู้ภัย (International Convention on Salvage)

อนุสัญญานี้เป็นผลจากการนำอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ มาปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน โดยเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างองค์การทางทะเลระหว่างประเทศและคณะกรรมการทางทะเลระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นผู้กร่างให้ที่ประชุมขององค์การฯ พิจารณาและเปิดให้รัฐรับตัวบท^{๑๗} โดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๘๖ อนุสัญญานี้ได้ยืนยันหลักการเรื่องหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายเท่าที่นายเรือสามารถทำได้โดยไม่เป็นอันตรายร้ายแรงต่อเรือและผู้อยู่ในเรือนั้น (ตามข้อ ๑๐) และระบุให้รัฐบัญญัติหน้าที่ดังกล่าวไว้ในกฎหมายภายในของตนด้วย

๑.๑.๒ หน้าที่ตามที่มาหรือบ่อเกิดอื่น ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ

หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทะเลถือเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่เก่าแก่ซึ่งใช้บังคับสำหรับรัฐทั้งปวง^{๑๘} และได้รับการยืนยันในสนธิสัญญาหลายฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ ว่าด้วยกฎหมายทะเลซึ่งเป็นผลจากการทำประมวลกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและเป็นสนธิสัญญาที่รัฐส่วนใหญ่ในประชาคมโลก เข้าเป็นภาคีแล้วในปัจจุบัน นอกจากนี้หลักการในเรื่องนี้ยังได้รับการยืนยันในทางปฏิบัติในรูปของการตราเป็นบทบัญญัติของกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ และยังได้รับการยืนยันทั้งจากความเห็นของนักนิติศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ องค์การระหว่างประเทศและจากคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศต่าง ๆ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหน้าที่ในการช่วยเหลือเป็นหลักการในกฎหมายระหว่างประเทศที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่ว่าจะเป็นภาคีในสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องหรือไม่ รัฐทั้งหลายจึงมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งทำให้จำเป็นต้องพิจารณาต่อไปว่าหน้าที่ดังกล่าวมีเนื้อหาสาระอย่างไร

^{๑๗}Nigel H. Frawley, “A Brief History of Comite Maritime International and its relationship with International Maritime Organization, the IOPC Funds and other UN organizations”, Relationship with UN organizations, accessed 3 March 2013, <http://www.comitemaritime.org/Relationship-with-UN-organisations/0,27114,111432,00.html>.

^{๑๘}Oxam B. “Human Rights and the United Nations Convention on the Law of the Sea”, 36 CJTL 399 (1997): p. 414; Richard Barnes, “Refugee law at sea”, International & Comparative Law Quarterly, p. 3

๑.๒ สารัตถะของหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือ

กฎหมายที่กล่าวมาข้างต้นมิได้เพียงยืนยันหลักการเกี่ยวกับหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลเท่านั้น แต่ยังกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับผู้มีหน้าที่ ผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ บริเวณพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้อง และข้อจำกัดในการดำเนินการ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

๑.๒.๑ ผู้มีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือ

กฎหมายระหว่างประเทศที่ได้กล่าวมาข้างต้นกำหนดหน้าที่ไว้สำหรับบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

-นายเรือ เป็นผู้ควบคุมเรือที่มีตำแหน่งสูงสุดในเรือ โดยมีหน้าที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการนำสินค้าขึ้นและลงเรือ การตรวจสอบความสามารถในการเดินทะเลของเรือ นายเรืออาจเป็นเพียงลูกจ้างของเจ้าของเรือหรืออาจมีส่วนเป็นเจ้าของเรือด้วยก็ได้ หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือถูกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในสนธิสัญญาต่าง ๆ เช่นที่ระบุไว้ข้างต้นในอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐, ๑๙๗๔ และ ๑๙๘๙ ในขณะที่อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ และ ๑๙๘๙ กล่าวถึงหน้าที่ในการช่วยเหลือ อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๔ ได้เพิ่มดุลพินิจให้กับนายเรือในการตัดสินใจให้ความช่วยเหลือก็ได้ เมื่อไม่สามารถกระทำได้ โดยต้องบันทึกเหตุผลไว้ในสมุดบันทึกหรือปูมเรือ (log book) แต่สนธิสัญญาทั้งสามฉบับมิได้ระบุวิธีการไว้ จึงเปิดโอกาสให้นายเรือเลือกใช้วิธีการที่ตนเห็นว่าเหมาะสมตามสถานการณ์ โดยคำนึงถึงขนาดของเรือ สภาพอากาศ จำนวนบุคคลผู้ประสบภัย ทั้งนี้ในทางปฏิบัติ นายเรือได้ใช้วิธีการที่หลากหลาย กล่าวคือ การลากโยงเรือ การขนถ่ายคนขึ้นเรือ ฯลฯ อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๒ ให้ความคุ้มครองดุลพินิจของนายเรือโดยบัญญัติให้เจ้าของเรือผู้เช่าเรือ ต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดดุลพินิจของนายเรือในการตัดสินใจตามหลักวิชาชีพเพื่อความปลอดภัยในการเดินเรือและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางทะเล [ข้อ ๓๔ (๓)] บทที่ ๕ สำหรับการบังคับบทบัญญัติในเรื่องนี้เป็นหน้าที่ของรัฐเจ้าของสัญชาติเรือซึ่งมักตรากฎหมายกำหนดหน้าที่และบทลงโทษกรณีการฝ่าฝืนไว้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาในทางปฏิบัติสำหรับการปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวก็คือ ผลเสียที่เกิดขึ้นกับการให้ความช่วยเหลืออันทำให้นายเรือลังเลที่จะดำเนินการ กล่าวคือ การช่วยเหลือย่อมทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งต่อนายเรือ เจ้าของเรือ และลูกค้า เพราะก่อให้เกิดความล่าช้า อีกทั้งหากรัฐชายฝั่งปฏิเสธมิให้นำผู้ประสบภัยขึ้นฝั่ง นายเรืออาจมีความผิดตามกฎหมายของรัฐชายฝั่งนั้น เมื่อนำผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งโดยปราศจากเอกสารที่ถูกต้อง นอกจากนี้ การร้องเรียนนายเรือก็มักทำได้ยาก เนื่องจากผู้แสวงหาที่ลี้ภัยมักเสียชีวิตในทะเลระหว่างทาง ยิ่งกว่านั้นนายเรือเองก็ปราศจากแรงจูงใจเพราะ

ไม่อาจเรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ เว้นแต่กรณีการกู้เรือและทรัพย์สินในคราวเดียวกัน (ข้อ ๙ ของอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ และ ข้อ ๘๗ ของอนุสัญญาสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒)

-รัฐเจ้าของสัญชาติเรือ หรือรัฐเจ้าของธง ธงของเรือเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกสัญชาติของเรือและแสดงว่าเรือถือสัญชาติของรัฐที่ทำการจดทะเบียนเรือ^{๑๙} อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๕๘ ว่าด้วยทะเลหลวงได้บัญญัติบทบาทและหน้าที่ของรัฐเจ้าของธงในการควบคุมเรือของตนเป็นครั้งแรกและถูกยืนยันต่อมาในอนุสัญญาสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ โดยรัฐเจ้าของธงมีหน้าที่ดูแลให้เรือที่ชักธงชาติของตนปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลก็เป็นหน้าที่ประการหนึ่ง ซึ่งรัฐเจ้าของธงต้องกำหนดให้นายเรือต้องปฏิบัติตามโดยอาศัยการออกมาตรการต่าง ๆ รวมถึงกฎระเบียบภายในและบทลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืน แต่ปัญหาในทางปฏิบัติก็คือ กรณีเรือที่ชักธงตามสะดวก (flag of convenience) ซึ่งเกี่ยวกับการที่รัฐจดทะเบียนเรือโดยมิได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ที่แท้จริงระหว่างรัฐเจ้าของสัญชาติกับเรือที่ได้รับอนุญาตให้ชักธงของตน เพราะรัฐผู้จดทะเบียนให้ความสำคัญเฉพาะกับผลประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนให้สัญชาติเรือ แต่ไม่เคร่งครัดเรื่องการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือ^{๒๐}

-รัฐชายฝั่ง รัฐชายฝั่งมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินการให้ความช่วยเหลือในทางปฏิบัติ เนื่องจากเป็นผู้มีความพร้อมด้านอุปกรณ์ ยานพาหนะ และกำลังคน กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดหน้าที่ให้รัฐชายฝั่งจัดเตรียมอุปกรณ์ในการช่วยเหลือ กล่าวคือ อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๒ กำหนดให้รัฐชายฝั่งเตรียมการที่จำเป็นเพื่อสังเกตการณ์และให้ความช่วยเหลือ ซึ่งสนธิสัญญาฉบับต่อมาก็ยืนยันไว้โดยอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๘๒ ระบุรายละเอียดว่า ต้องส่งเสริมการจัดตั้ง การดำเนินการและการชำระไว้ซึ่งบริการการค้นหาและช่วยชีวิตที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพในทะเล และในกรณีจำเป็น รัฐชายฝั่งต้องร่วมมือกับรัฐเพื่อนบ้านในการทำข้อตกลงร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาทั้งหลายมิได้กำหนดให้รัฐชายฝั่งมีหน้าที่ต้องรับผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งจึงเป็นปัญหาในทางปฏิบัติที่จะวิเคราะห์ต่อไป

^{๑๙}Campbell RD, “The Ship’s Register: A History of British Ship status and Registration Procedure including their adoption in New Zealand”, Ministry of Transportation, Marine Division, New Zealand (1980) : quoted in Mansell J.N.K., Flag State Responsibility: Historical Development and Contemporary Issue, (Spring 2009), p. 2

^{๒๐}Richards Barnes, “Refugee Law at Sea”, International & Comparative Law Quarterly, 2014, p. 5: Martin Davies, “Ships’ Obligations to Rescue Persons at Sea”, Pacific Rim Law & Policy Journal Association, p. 125 (2003)

เพื่อแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติเรื่องระดับที่แตกต่างกันของความพร้อมของรัฐชายฝั่ง อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ จึงถูกจัดทำขึ้นเพื่อจัดตั้งระบบการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและทันทั่วถึง โดยกำหนดให้การช่วยเหลือไม่ต้องคำนึงถึงสถานะของผู้ประสบภัยและต้องมีการประสานงานกัน ดังนั้น จากพันธกรณีตามอนุสัญญาฉบับนี้ทำให้มีความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ เพื่อจัดตั้งเขตการค้นหาและช่วยเหลือซึ่งครอบคลุมบริเวณพื้นที่ทางทะเลทั่วโลก โดยมีรัฐรับผิดชอบที่ชัดเจนตามแต่ละเขต ในทางปฏิบัติรัฐได้ก่อตั้งหน่วยงานรับผิดชอบเป็นการเฉพาะและร่วมมือกับรัฐเพื่อนบ้านในการปฏิบัติ เช่น ศูนย์ประสานงานการช่วยเหลือของประเทศออสเตรเลียและอีกหลายประเทศในทวีปแอฟริกา ทั้งนี้ เพื่อประสานความช่วยเหลือรวมถึงการส่งกองกำลังไปช่วยเหลือ เช่น กรณีของกองทัพเรืออิตาลีที่ดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากทวีปแอฟริกา ไทยในฐานะภาคีของอนุสัญญาต่าง ๆ จึงมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้สอดคล้องในด้านนี้ด้วย

๑.๒.๒ ผู้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ และเงื่อนไข

สนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องใช้คำที่ต่างกัน กล่าวคืออนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๒ และอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ กล่าวถึงผู้ประสบภัยพิบัติทางทะเล ในขณะที่อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๐ และอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๘๙ ใช้คำว่า ผู้เสี่ยงต่อการสูญหาย ส่วนอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๕๘ และอนุสัญญาสหประชาชาติ ค.ศ. ๑๙๘๒ ใช้ทั้งสองคำ ดังนั้น จึงควรศึกษาว่าเกี่ยวข้องกับผู้ใดในรายละเอียดต่อไปนี้

-ผู้ประสบภัยพิบัติทางทะเล

จนถึง ค.ศ. ๑๙๗๙ ยังปราศจากคำนิยามที่ชัดเจนของคำว่าภัยพิบัติทางทะเล ทำให้มีปัญหาตีความว่าภัยที่ประสบต้องมีระดับความร้ายแรงเพียงใด จนกระทั่งอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ ได้กล่าวถึงช่วงระยะเวลาของการประสบภัยว่ามี ๓ ระยะ กล่าวคือ ระยะเวลาของความไม่แน่นอนเกี่ยวกับความปลอดภัยของเรือและผู้อยู่บนเรือ ระยะเวลาของการเตือนภัยซึ่งสะท้อนความวิตกเรื่องความปลอดภัย และระยะเวลาของการประสบภัยพิบัติ ซึ่งมีความชัดเจนว่าเรือและบุคคลบนเรือตกอยู่ในอันตรายร้ายแรง และต้องการความช่วยเหลือในทันที โดยระบุสถานการณ์ไว้ว่าเป็นกรณีที่ได้รับข้อมูลอย่างแน่นอน และเมื่อล่วงเลยระยะเวลาของการเตือนภัยมาแล้ว แต่ความพยายามในการติดต่อกับเรือยังไม่ประสบความสำเร็จ รวมถึงกรณีที่ได้รับข้อมูลว่าการทำงานของเรือประสบความเสียหายจนมีความเป็นไปได้ว่าเรือประสบภัยพิบัติ ดังนั้น การประสบภัยพิบัติเป็นกรณีที่สามารถเกิดขึ้นได้จากสาเหตุต่าง ๆ เช่น การประสบเพลิงไหม้ น้ำเข้าเรือ เรือเกยฝั่ง

ความชัดเจนเกี่ยวกับความหมายปรากฏขึ้น เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔ จากการทำงานของ คณะกรรมการความปลอดภัยทางทะเล ซึ่งเป็นหน่วยงานขององค์การทางทะเลระหว่างประเทศ โดยการเพิ่มเติม

รายละเอียดของภาคผนวกของอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ ในบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้รวมบุคคลที่ลี้ภัยอยู่ที่ชายฝั่งอันห่างไกลจากการได้รับบริการช่วยชีวิตใด ๆ นอกจากที่ระบุไว้ในภาคผนวกของอนุสัญญานี้

นอกจากนี้ แม้อภัยสิทธิ์ที่ประสบเป็นผลจากการกระทำของบุคคลบนเรือเอง เช่น การทำลายเครื่องยนต์ หรือโครงสร้างของเรือ ผู้มีหน้าที่ทั้งหลายก็ต้องให้ความช่วยเหลือ เพราะบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องมิได้เปิดให้ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาเจตนาของผู้ประสบภัย เพียงแต่ผู้ให้ความช่วยเหลืออาจใช้มาตรการอื่นเพื่อดำเนินคดีและลงโทษผู้เกี่ยวข้องในฐานะการลักลอบเข้าเมือง

-ผู้เสี่ยงต่อการสูญหาย

อนุสัญญาที่ใช้คำนี้มีได้ให้คำนิยามไว้ แต่ในระหว่างการยกเว้นมีการกล่าวถึงความหมายโดยผู้แทนจากเขตบริหารพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน ว่ามิได้หมายถึงเฉพาะสิ่งของที่หายสาบสูญเท่านั้นแต่ยังครอบคลุม การถูกทำลายให้เสียหายในทะเลซึ่งมีสาเหตุหลายประการ เช่น การจมน้ำ การขาดอาหาร อากาศภัย โจรสลัด หรือโดยรวมคือชีวิตมนุษย์ตกอยู่ในอันตราย^{๒๐}

อย่างไรก็ดี โดยที่คำทั้งสองที่ใช้มีสาระร่วมกัน คือ การที่เรือและชีวิตของผู้อยู่บนเรือตกอยู่ในอันตรายและจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือในทันที ดังนั้น การที่อนุสัญญาทั้งหลายใช้คำที่แตกต่างกันบ้างย่อมไม่กระทบต่อหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือแต่อย่างใด

๑.๒.๓ บริเวณพื้นที่

หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามกฎหมายระหว่างประเทศมุ่งเน้นความปลอดภัยของผู้ประสบภัยโดยไม่คำนึงถึงบริเวณพื้นที่ซึ่งต้องดำเนินการ ดังนั้น จึงครอบคลุมพื้นที่ทางทะเลซึ่งโดยนิตินัยแล้วประกอบด้วยเขตทางทะเลประเภทต่าง ๆ กล่าวคือ ทะเลอาณาเขตซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของรัฐและอยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐ รัฐมีอำนาจในการปรับใช้กฎหมายของตนเช่นเดียวกับบนบก ดังนั้น จึงต้องดำเนินการตามพันธกรณีเรื่องการให้ความช่วยเหลือ

ส่วนในเขตเศรษฐกิจจำเพาะซึ่งอยู่ต่อจากทะเลอาณาเขตแต่ความกว้างไม่เกิน ๒๐๐ ไมล์ทะเล โดยรัฐชายฝั่งมีเพียงสิทธิอธิปไตยที่จะแสวงประโยชน์จากทรัพยากรทั้งปวงในเขตแต่เพียงผู้เดียว แต่มิได้มีอำนาจอธิปไตยในเรื่องอื่น ๆ เนื้อหาพื้นที่นี้ การที่สนธิสัญญาต่าง ๆ มิได้กำหนดบริเวณพื้นที่ในการให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งเจตนารมณ์เน้นการให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรมทำให้รัฐทั้งหลายสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายโดยปราศจากข้อจำกัดใด ๆ

^{๒๐}Comite Maritime International, Travaux Preparatoires of the Convention on Salvage 1989, (Belgium, 2003)

สำหรับในทะเลหลวงซึ่งมีได้อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐใด ดังนั้น โดยหลักการแล้ว การใช้เขตอำนาจของรัฐจึงไม่อาจเป็นไปตามหลักเขตอำนาจเหนือดินแดนได้ แต่ต้องอาศัยความเกี่ยวโยง เรื่องสัญชาติของเรือ สัญชาติของผู้โดยสารหรือลูกเรือ แต่หลักการของกฎหมายระหว่างประเทศก่อให้เกิดหน้าที่กับรัฐอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้อีกด้วย ในกรณีที่เรือของรัฐเหล่านี้อยู่ในทะเลหลวงและพบสถานการณ์ที่ต้องได้รับความช่วยเหลือโดยทันที แม้จะมีใช้รัฐที่มีเขตอำนาจเป็นการเฉพาะ แต่ตามหลักการของกฎหมายในเรื่องนี้ก็มีหน้าที่ด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรมที่ต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือ

๑.๒.๔ ข้อจำกัดของการให้ความช่วยเหลือ : ความสามารถที่ไม่เพียงพอของผู้ให้ความช่วยเหลือ

สนธิสัญญาทุกฉบับที่เกี่ยวข้องยืนยันว่านายเรือมีดุลพินิจที่จะพิจารณาความสามารถของตนเองก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะให้ความช่วยเหลือหรือไม่ อย่างไร โดยข้อจำกัดหรือเงื่อนไขสำคัญคือการดำเนินการต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อเรือ ลูกเรือและผู้โดยสารของเรือเอง เพราะนายเรือมีความรับผิดชอบหลักคือการดูแลความปลอดภัยของเรือและผู้อยู่บนเรือ ในทางปฏิบัติแล้วความสามารถในการช่วยเหลือเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีเพราะความสามารถของเรือแต่ละลำย่อมไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องคำนึงถึง ประเภทของเรือ ขนาด จำนวนลูกเรือ และเสบียง อุปกรณ์เพื่อความปลอดภัย ตัวอย่างสำคัญของปัญหาคือกรณีเรือ Tampa ซึ่งเป็นเรือสินค้าของนอร์เวย์ที่ให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยจำนวนมากจนเกินควรทำให้ต้องตกอยู่ในฐานะประสบภัยบีบติเอง

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติที่จะให้ความช่วยเหลือต้องระบุดูสาเหตุอย่างแจ่มชัดได้ในสมุดบันทึกการเดินเรือ (logbook)

๒. ปัญหาในการให้ความช่วยเหลือ และสาเหตุตลอดจนแนวทางในการแก้ไข

แม้หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือจะได้รับการยืนยันและยอมรับเป็นการทั่วไปว่าเป็นหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่การปฏิบัติตามข้อผูกพันก็ประสบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งในเชิงนิติศาสตร์อาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นเพราะความไม่สมบูรณ์หรือการขาดความชัดเจนของกฎเกณฑ์ในรายละเอียด และปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตของพันธกรณีในการให้ความช่วยเหลือว่าครอบคลุมไปเพียงใด จึงสมควรศึกษาและพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไปนี้

๒.๑ ปัญหาความไม่สมบูรณ์และไม่ชัดเจนของกฎเกณฑ์และแนวทางแก้ไข

ความไม่สมบูรณ์ของกฎเกณฑ์อาจยืนยันได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในกรณีตัวอย่างต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การหาทางแก้ไขให้ชัดเจนขึ้นดังจะอธิบายต่อไปนี้

๒.๑.๑ กรณีตัวอย่าง

-กรณีเรือ Tampa^{๒๒} เรือสินค้าของนอร์เวย์มีลูกเรือ ๒๗ คน ขณะที่ได้เดินเรือในทะเลอาณาเขตของอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๑ ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสานงานการช่วยเหลือของประเทศออสเตรเลียว่ามีเรือประสภภัยบริเวณเกาะคริสต์มาสของออสเตรเลียจึงให้ความช่วยเหลือเรือซึ่งบรรทุกผู้โดยสารกว่า ๔๔๐ คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้แสวงหาที่ลี้ภัยชาวอัฟกานิสถาน จึงได้นำผู้ประสภภัยขึ้นเรือ แต่เรือมิได้มีอุปกรณ์ช่วยชีวิต อาหารและยาที่เพียงพอสำหรับผู้โดยสารจำนวนมาก กลุ่มผู้ประสภภัยได้ก่อกวนให้นายเรือเดินทางไปประเทศออสเตรเลียแต่รัฐบาลออสเตรเลียปฏิเสธจนเรือ Tampa เองก็ประสภภัยเพราะขาดเสบียงและยารักษาโรค ส่วนออสเตรเลียก็ส่งกองทัพเรือมาป้องกันมิให้เดินเรือเข้ามาในทะเลอาณาเขตของตน จึงต้องลอยลำอยู่ในทะเลหลวง แต่จากการใช้มาตรการฟ้องร้องทางศาลทำให้รัฐบาลออสเตรเลียต้องส่งเรือมารับผู้ประสภภัยและนำไปส่งยังประเทศปาปัวนิวกินี

กรณีนี้สะท้อนปัญหาในทางปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยออสเตรเลียในฐานะรัฐชายฝั่งถือว่าหน้าที่ของตนสิ้นสุดลงแล้วเมื่อประสานให้ผู้ประสภภัยได้รับความช่วยเหลือ นอร์เวย์ซึ่งเป็นรัฐเจ้าของสัญชาติเรือที่ให้ความช่วยเหลือเห็นว่าตนได้ทำตามพันธกรณีในการช่วยเหลือแล้ว แต่ถูกขัดขวางมิให้นำผู้ประสภภัยไปขึ้นฝั่งยังท่าเรือที่ใกล้ที่สุด ส่วนอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศทางผ่านรวมทั้งประเทศเจ้าของสัญชาติของผู้ประสภภัยบางคน และเป็นรัฐที่รับผิดชอบการค้นหาและช่วยเหลือในบริเวณที่เรือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยประสภภัยก็ปฏิเสธการช่วยเหลือโดยอ้างว่าอยู่ภายใต้การคุ้มครองของนอร์เวย์อยู่แล้ว

-กรณีเรือ Cap Anamur เรือนี้ชักธงเยอรมันได้ให้ความช่วยเหลือเรือบรรทุกผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจากทวีปแอฟริกาที่กำลังจะอัปปางในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน^{๒๓} เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ใกล้เกาะลัมเปดูซาของประเทศอิตาลี โดยรับผู้ประสภภัยขึ้นเรือ ๓๗ คน แต่รัฐบาลอิตาลีปฏิเสธที่จะให้นำผู้ลี้ภัยขึ้นฝั่ง เพราะถือว่าแล่นผ่านทะเลอาณาเขตของมอลตา อีกทั้งเรือถือสัญชาติเยอรมันจึงควรรับผิดชอบผู้ประสภภัย ทำให้ต้องลอยลำอยู่ถึง ๑๐ วัน จนสถานการณ์บนเรือเกิดความวุ่นวายจึงต้องตัดสินใจนำเรือเข้าเทียบท่าที่เกาะซิซิลีของอิตาลี แต่นายเรือ ต้นเรือ และเจ้าหน้าที่ขององค์การบรรเทาทุกข์ก็ถูกจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาให้ความช่วยเหลือผู้เข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย

^{๒๒} Jessica E. Tauman, “Rescued at Sea, but Nowhere to Go: the Cloudy Legal Waters of the Tampa Crisis, Pacific Rim Law & Journal Association, Vol. 11 no. 2, p. 464 (2002)

^{๒๓} UNHCR, “Handling of Cap Anamur Asylum claims was flawed, says UNHCR”, The UN Refugees Agency, accessed 28 June 2014, <http://www.unhcr.org/4101252e4.html>

เยอรมนีใช้ดุลพินิจในฐานะรัฐเจ้าของดินแดนไม่รับการลี้ภัยผู้ประสบภัย ส่วนมอลตาอ้างว่าแม้เรือจะผ่านทะเลอาณาเขตของมอลตาแต่ไม่ได้ขอลี้ภัยจึงไม่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใด ๆ ซึ่งในทางปฏิบัติมอลตาปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยในการขึ้นฝั่งมากกว่า ๔๐,๐๐๐ ราย

๒.๑.๒ แนวทางในการแก้ไขกฎเกณฑ์ให้ชัดเจน

การแก้ไขเรื่องนี้อาจแบ่งออกได้ ๒ ทิศทาง กล่าวคือ การระบุขอบเขตของการให้ความช่วยเหลือให้ชัดเจนขึ้น และการแก้ไขหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติต่อผู้แสวงหาที่ลี้ภัยผู้ประสบภัยดังจะศึกษาในรายละเอียดต่อไปนี้

-การระบุขอบเขตของการให้ความช่วยเหลือในอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๒ และอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการประสานงานและความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ประสบภัยได้รับความปลอดภัยโดยเร็วที่สุด อีกทั้งย้ำเรื่องการไม่คำนึงถึงสัญชาติ สถานะและบริบทของการพบผู้ประสบภัย และเพื่อลดภาระของนายเรือมิให้ได้รับผลกระทบจนเกินควร ซึ่งเป็นผลจากการปรับปรุงกฎเกณฑ์ในสนธิสัญญาให้ชัดเจนยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

(๑) การแก้ไขอนุสัญญาว่าด้วยความปลอดภัยแห่งชีวิตทางทะเล ค.ศ. ๑๙๑๒

คณะกรรมการความปลอดภัยทางทะเลขององค์การทางทะเลระหว่างประเทศ ได้มีมติที่ MSC.๑๕๓ (๗๘) เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ แก้ไขอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๑๒ โดยเพิ่มเนื้อหาในบทที่ ๕ เรื่องความปลอดภัยในการเดินเรือ เพื่อให้นายเรือผู้ให้ความช่วยเหลือหลุดพ้นจากภาระดังกล่าว โดยกระทบกับเส้นทางเดินเรือเดิมน้อยที่สุด โดยประการแรก นิยามคำว่าบริการค้นหาและให้ความช่วยเหลือให้หมายถึงการติดตามดูแลภัยพิบัติทางทะเล การสื่อสาร การประสานงานและการค้นหาช่วยชีวิต ตลอดจนการจัดบริการให้คำแนะนำทางการแพทย์ และการช่วยเหลือเบื้องต้นทางการแพทย์ รวมทั้งการประสานงานกับอากาศยาน เรือและยานพาหนะและสิ่งติดตั้งอื่น ๆ แต่ไม่มีภาระระบุเรื่องการนำผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องหารือและร่วมมือระหว่างรัฐชายฝั่งกับรัฐอื่น ๆ ซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายกรณี

ประการที่สอง การเพิ่มเติมเนื้อหาข้อ ๓๓ โดยระบุให้การช่วยเหลือกระทำโดยมิต้องคำนึงถึงสัญชาติหรือสถานะของผู้ประสบภัยหรือสภาวะการณ์ที่พบผู้ประสบภัย และให้ปฏิบัติต่อผู้ประสบภัยอย่างมีมนุษยธรรม ภายในขอบเขตของความสามารถและข้อจำกัดของเรือ นั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ปราศจากการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าผู้ประสบภัยจะเป็นผู้ลี้ภัย หรือผู้ลี้กลบลงเรือก็ตาม

ประการที่สาม การเพิ่มเนื้อหาในข้อ ๓๓ วรรค ๑-๑ ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีต้องประสานงานและร่วมมือกันเพื่อประกันว่านายเรือผู้ให้ความช่วยเหลือจะได้รับผลกระทบจากการทำงานของตนน้อยที่สุด และเพื่อให้ผู้ประสบภัยได้ขึ้นฝั่งโดยเร็วที่สุดที่จะกระทำได้และเดินทางไปยังสถานที่ปลอดภัย

(๒) การแก้ไขอนุสัญญาว่าด้วยการค้นหาและช่วยชีวิตผู้ประสบภัยทางทะเล

คณะกรรมการความปลอดภัยทางทะเลขององค์การทางทะเลระหว่างประเทศ ได้ทบทวนอนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๙ ตามมติที่ MSC.155(78) เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยเพิ่มเติมเนื้อหาของภาคผนวก เพื่อประกันว่าจะมีการจัดหาสถานที่ปลอดภัยไว้ให้ผู้ได้รับความช่วยเหลือโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ สถานะหรือบริบทที่พบบุคคลนั้น โดย**ประการแรก** ได้ขยายสิทธิของผู้ประสบภัยให้รวมผู้ประสบที่อยู่บริเวณชายฝั่งที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการช่วยชีวิตอื่นใดได้ด้วย นอกจากนี้ระบุไว้ในภาคผนวกนี้

ประการที่สอง การเพิ่มเติมข้อ ๓.๑.๔ และ ๓.๑.๙ ของภาคผนวกบทที่ ๓ เพื่อให้มีการประสานงานระหว่างรัฐต่าง ๆ ในการส่งผู้ประสบภัยไปยังสถานที่ปลอดภัยโดยทันทีที่สามารถกระทำได้ และ**ประการสุดท้าย** คือ การประสานงานระหว่างศูนย์ให้ความช่วยเหลือเพื่อกำหนดสถานที่ปลอดภัย

-การแก้ไขหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติต่อผู้แสวงหาที่ลี้ภัยผู้ประสบภัย

โดยการระบุแนวทางปฏิบัติสำหรับรัฐและนายเรือในคู่มือ

องค์การทางทะเลระหว่างประเทศได้ออกข้อมติที่ ๑๖๗ (๗๘) เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งเป็นข้อแนะนำในการปฏิบัติต่อผู้ประสบภัยสำหรับนายเรือและศูนย์ประสานงานความช่วยเหลือ (Guidelines on Treatment of Persons Rescued at Sea) โดยให้แนวทางการช่วยเหลือที่ละเอียดขึ้นอันอาจสรุปเนื้อหาได้ดังนี้คือ

เรื่องขั้นตอนการปฏิบัติ ตามหน้าที่ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้ นายเรือต้องแจ้งให้ศูนย์ประสานงานความช่วยเหลือทราบถึงสภาพสถานการณ์ ความช่วยเหลือที่จำเป็น และสิ่งที่ได้ดำเนินการไปหรือวางแผนจะดำเนินการ หากไม่สามารถติดต่อศูนย์ประสานงานได้ก็ต้องพยายามติดต่อรัฐที่อาจให้ความช่วยเหลือได้ โดยย้ำมิให้นำผู้ประสบภัยขึ้นฝั่ง ณ สถานที่ซึ่งมีอันตราย สำหรับหน้าที่ของรัฐบาลและศูนย์ประสานงานความช่วยเหลือ ข้อมติระบุให้รัฐบาลให้อำนาจที่เหมาะสมและพอเพียงแก่ศูนย์ประสานงานฯ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ดำเนินการได้ โดยรัฐบาลต้องกำกับดูแลให้การปฏิบัติการสอดคล้องกับมาตรฐานที่ระบุไว้ในคู่มือการค้นหาและช่วยชีวิตทางทะเลและทางอากาศระหว่างประเทศ (International Aeronautical and Maritime Search and Rescue Manual-IAMSAR Manual) ทั้งนี้ รัฐชายฝั่งต้องช่วยบรรเทาหรือปลดเปลื้องภาระของเรือที่ให้ความช่วยเหลือมิให้ต้องแบกรับภาระที่เกินสมควร ศูนย์ประสานงานฯ ก็ต้องเตรียมพร้อมตลอดเวลาและปฏิบัติงานทันทีที่จำเป็น

สำหรับการให้คำนิยามของสถานที่ปลอดภัย อนุสัญญา ค.ศ. ๑๙๗๘ ภาคผนวกข้อ ๑.๓.๒ ให้ความหมายเพียงเรื่องความช่วยเหลือ ว่าเป็นการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือบุคคลในทะเล ให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้นและความต้องการอื่น ๆ และส่งไปยังสถานที่ปลอดภัย องค์การทางทะเลระหว่างประเทศจึงระบุนิยามของสถานที่ปลอดภัยไว้ในคู่มือเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติต่อผู้ได้รับความช่วยเหลือทางทะเล ข้อ ๖.๑๒ ว่าหมายถึงสถานที่ซึ่งการดำเนินการให้ความช่วยเหลือสิ้นสุดลง ซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งความปลอดภัยของผู้รอดชีวิตไม่ถูกคุกคาม และสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้รอดชีวิตได้รับการตอบสนอง รวมทั้งเป็นสถานที่ซึ่งสามารถเตรียมการเดินทางไปยังจุดมุ่งหมายสุดท้ายของผู้รอดชีวิตได้ ทั้งนี้ อนุสัญญาฯ นี้ กำหนดให้การพิจารณาระบุสถานที่ปลอดภัยต้องคำนึงถึงสภาวะการณ์แวดล้อมเป็นรายกรณี โดยคู่มือได้ให้รายละเอียดว่า ครอบคลุมสภาพของเรือที่ให้ความช่วยเหลือ ความจำเป็นในการให้บริการแพทย์และพยาบาล การเดินทาง หน่วยงานผู้ให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ เหตุอันควรเชื่อว่าผู้รอดชีวิตจะไม่ถูกข่มเหงหรือประหัตประหาร

ส่วนการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับหน้าที่และขั้นตอนในการให้ความช่วยเหลือ องค์การทางทะเลระหว่างประเทศและสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัย รวมทั้ง สมาคมผู้จัดการขนส่งสินค้าทางทะเลระหว่างประเทศ ได้ร่วมกันจัดทำและเผยแพร่เอกสาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ เรื่อง แนวทางของหลักการและทางปฏิบัติสำหรับการปฏิบัติตามหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเล (Rescue at Sea : A Guide to Principles and Practice as Applied to Migrants and Refugees) เพื่อให้นายเรือ เจ้าของเรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ บริษัทประกันภัย และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางทะเลได้ทราบหน้าที่และแนวปฏิบัติเพื่อให้ผู้รอดชีวิตขึ้นฝั่งได้อย่างรวดเร็ว โดยอาจสรุปสาระได้ดังนี้

ประการแรกเอกสารให้ข้อมูลเกี่ยวกับหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งต้องให้ความช่วยเหลือโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติหรือสถานภาพของผู้ประสบภัย ประการต่อมาเอกสารให้คำแนะนำสำหรับการดำเนินการอย่างละเอียด กล่าวคือสำหรับนายเรือต้องเตรียมอุปกรณ์และแผนการเพื่อความปลอดภัยของเรือเอง ตลอดจนแจ้งให้เจ้าของเรือและตัวแทนในท่าเรือที่จะแวะต่อไป อีกทั้งต้องส่งข้อมูลให้กับศูนย์ประสานงานฯ ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ทั้งที่เกี่ยวกับรายละเอียดของการช่วยเหลือ รายละเอียดของบุคคลผู้ได้รับการช่วยเหลือ แผนการที่จะกระทำและที่ได้ทำไปแล้ว ความช่วยเหลือที่ต้องการเพิ่มเติม และปัจจัยอื่น เช่น สภาพอากาศ ฯลฯ

ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐและศูนย์ประสานงานฯ ก็ได้รับหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยย้ำหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะไม่ผลักกันและส่งตัวกลับไปยังประเทศ

ต้นทาง (non refoulement) หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะได้รับภัยจากการถูกข่มเหงหรือประหัตประหาร และที่สำคัญคือต้องไม่ส่งมอบข้อมูลส่วนตัวของผู้ประสพภัยให้กับรัฐต้นทางหรือประเทศที่ผู้ประสพภัยหลบหนีมา ในกรณีที่ประสบปัญหาในการส่งผู้ประสพภัยก็ให้ติดต่อกับสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัย นอกจากนี้ เอกสารได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการติดต่อและประสานงานความช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม แนวทางแก้ไขเป็นเพียงข้อเสนอแนะจึงไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย^{๒๔} การดำเนินการจึงต้องอาศัยเจตนารมณ์ทางการเมืองและความร่วมมือของทุกฝ่าย

๒.๒ ปัญหาเรื่องขอบเขตของหน้าที่ตามกฎหมายอันนำไปสู่การปฏิเสธความช่วยเหลือและแนวทางแก้ไข

๒.๒.๑ สาเหตุ

สาเหตุหลัก คือภาวะและความยุ่งยากที่เกิดขึ้นกับรัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือ^{๒๕} โดยในแง่ของภาระทางการเงินต้องอาศัยค่าใช้จ่ายมหาศาลสำหรับรัฐทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ประสพภัยให้ปลอดภัย^{๒๖} ยิ่งกว่านั้นยังสร้างปัญหาภายในประเทศโดยเฉพาะความไม่พอใจจากประชาชนในประเทศซึ่งต้องได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยจำนวนมาก และยังเป็นต้นเหตุประการหนึ่งให้เกิดอาชญากรรมระหว่างประเทศที่ร้ายแรง เช่น การค้ามนุษย์ซึ่งสร้างภาระให้แก่รัฐเจ้าของดินแดนให้ต้องดำเนินการปราบปราม และยัมนำมาซึ่งปัญหาขัดแย้งระหว่างรัฐเพื่อนบ้านซึ่งเห็นว่าการยอมรับผู้ประสพภัยให้เข้าสู่ดินแดนของรัฐหนึ่งย่อมเป็นแรงจูงใจที่กระตุ้นให้เกิดความพยายามที่จะอพยพมายังดินแดนของรัฐนั้นอันจะสร้างผลกระทบต่อรัฐเพื่อนบ้านอื่น ๆ ในภูมิภาคให้ต้องรับภาระตามไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง จนนำไปสู่การเกี่ยงกันเรื่องความรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างข้างต้น

นอกจากนี้ เหตุการณ์ก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายนนี้ ซึ่งมีความเป็นไปได้สูงว่าเกิดขึ้นจากผู้ที่เข้าเมืองในฐานะผู้อพยพที่ย่อมทำให้การยอมรับให้ผู้ประสพภัยเข้ามาตั้งรกรากในดินแดนของรัฐชายฝั่งเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้นอย่างแน่นอน เพราะถูกมองว่าเสี่ยงต่อการเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติ

^{๒๔}J. Coppens and E. Somers, “Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea?”, the International Journal of Marine and Coastal Law 25, p. 387 (2010)

^{๒๕}สุญานี ยอดดำเนิน, อ่างแล้ว หน้า ๙๙-๑๐๒

^{๒๖}Policy Department: Citizen’s Rights and Constitutional Affairs, What System of Burden-Sharing between Member States for the Reception of Asylum Seekers?, (2012), p. 82

อย่างไรก็ตาม หากวิเคราะห์ในเชิงนิติศาสตร์ การปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือ โดยการอนุญาตให้เรือเข้าเมืองท่าเพื่อส่งผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งและให้ที่พักพิงผู้ประสบภัย อาจอธิบายได้ว่าเป็นผลของความไม่ชัดเจนของขอบเขตของหน้าที่ในการช่วยเหลือ กล่าวคือ อนุสัญญาต่าง ๆ มิได้ให้คำนิยามคำว่า การให้ความช่วยเหลือไว้ แต่อนุสัญญาที่กล่าวถึงเรื่องการช่วยชีวิตได้บัญญัตินิยามไว้ว่าหมายถึงการดำเนินการช่วยให้บุคคลพ้นอันตราย การให้ยารักษาโรคและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ และการส่งผู้ประสบภัยไปยังสถานที่ปลอดภัย^{๒๗} ซึ่งทำให้เห็นว่าการช่วยชีวิตรวมถึงการส่งผู้ประสบภัยไปยังสถานที่ปลอดภัยด้วย โดยได้รับการยืนยันในข้อมติของคณะกรรมการกฎหมายขององค์การทางทะเลระหว่างประเทศเมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔ เพราะฉะนั้นในขณะที่การช่วยชีวิตให้ปลอดภัยเป็นหน้าที่ที่ชัดเจน ซึ่งรวมถึงการส่งผู้ประสบภัยไปยังสถานที่ปลอดภัย แต่ขอบเขตของการช่วยเหลือจะขยายไปถึงการจัดหาสถานที่ในการพักพิงและพำนักอย่างถาวรเพื่อความปลอดภัยหรือไม่นั้น ไม่มีกฎหมายใดกล่าวถึง อีกทั้งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการประสานงานและความร่วมมือ รวมทั้งความยินยอมของรัฐที่เกี่ยวข้องอีกหลายรัฐจึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการปฏิเสธที่จะรับขึ้นฝั่งของรัฐ ดังกรณีตัวอย่างที่อ้างถึงไว้แล้วใน ๒.๑.๑

๒.๒.๒ แนวทางการแก้ไข

ในอดีตที่ผ่านมาปัญหาเรื่องนี้ได้รับการแก้ไขโดยวิธีต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะรัฐที่สามและองค์การระหว่างประเทศเพื่อให้ผู้ประสบภัยที่ประสงค์จะลี้ภัยในประเทศที่สามสามารถขึ้นฝั่งเพื่อพักพิงชั่วคราวในรัฐชายฝั่งและเดินทางต่อไปตั้งรกรากในดินแดนของรัฐที่สามต่อไป ดังจะได้ศึกษาตามกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

ประการแรก การให้สถานที่ลี้ภัยแก่ผู้ประสบภัย ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐชายฝั่ง รัฐนอกภูมิภาค และองค์การระหว่างประเทศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างแรก โครงการ Disembarkation Resettlement Offers ของสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัย จากวิกฤตการณ์ของการแสวงหาที่ลี้ภัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ ทำให้สำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัยได้เสนอโครงการนี้ขึ้น โดยกำหนดให้รัฐเจ้าของสัญชาติเรือรับรองที่จะรับผู้ประสบภัยไปตั้งรกรากในประเทศของตนเอง ส่วนรัฐชายฝั่งก็มีหน้าที่ต้องยินยอมให้ผู้แสวงหาที่ลี้ภัยขึ้นฝั่งของตนเพื่อพักพิงเป็นการชั่วคราว อันทำให้ภาระของรัฐชายฝั่งลดลงและสร้างความชัดเจนเกี่ยวกับภาระของรัฐต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

^{๒๗} ข้อ ๑.๓.๒ บทที่ ๑ ของภาคผนวก ของอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการค้นหาและช่วยชีวิต

โครงการ Mare Nostrum ของอิตาลี ซึ่งเป็นประเทศปลายทางของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยมีระยะเวลาหนึ่งปี ขอบเขตของโครงการครอบคลุมเขตทางทะเลของอิตาลีและของประเทศมอลตาและลิเบียด้วย รวมพื้นที่กว่า ๗๐,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร โดยมีได้เน้นเฉพาะการค้นหาและช่วยชีวิตผู้ประสบภัยทั้งทางน้ำและทางอากาศเท่านั้น แต่รวมถึงการติดตามดูแลการเดินทางเรือในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน การรักษาพยาบาล การให้ที่พักพิง ตลอดจนการจับกุมเรือขบวนการค้ามนุษย์และการลักลอบนำคนเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายด้วย^{๒๘} กองทัพเรือเป็นหน่วยงานหลัก ทั้งการลาดตระเวน และค้นหาช่วยชีวิตซึ่งอาศัยทั้งเรือรบ เรือบรรทุกเครื่องบิน เฮลิคอปเตอร์ เรือของหน่วยแพทย์และพยาบาล เครื่องบินสอดแนม ตลอดจนอายุโครงการสามารถช่วยชีวิตผู้ประสบภัยกว่า ๑๕๐,๐๐๐ คน แต่โครงการต้องสิ้นสุดลงเพราะมิได้รับความสนับสนุนจากประเทศสมาชิกอื่น ๆ ในสหภาพยุโรป เนื่องจากเห็นว่าอาจทำให้ดึงดูดการอพยพเข้ามาในทวีปยุโรปอย่างไม่มีขีดจำกัด

ประการที่สอง การส่งผู้ประสบภัยไปลี้ภัยในประเทศที่สาม

ตัวอย่างโครงการ แผนปฏิบัติการที่ครอบคลุมสำหรับผู้ลี้ภัยอินโดจีน โดยหลังจากโครงการ Disembarkation Resettlement Offer สิ้นสุดลง ก็มีผู้ลี้ภัยอินโดจีนระลอกใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ ทำให้ศูนย์พักพิงในประเทศไทยกลายเป็นที่อาศัยระยะยาว และดึงดูดให้ผู้อพยพด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ แอบแฝงปะปนมาด้วย ดังนั้น สำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติจึงจัดประชุมนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งมีมติให้จัดทำแผนปฏิบัติการซึ่งเน้นที่การทำความตกลงกับรัฐชายฝั่งเพื่อให้ยินยอมให้ผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งเพื่อพักพิงชั่วคราว และการให้หลักประกันจากประเทศที่สามในการรับผู้ลี้ภัยเหล่านี้ต่อไป นอกจากนี้ยังให้ประเทศต้นทางมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา^{๒๙} โดยรวมการดำเนินการ ๔ ด้านคือ การยุติการอพยพของประชาชนจากประเทศต้นทาง เพื่อยุติการลักลอบเดินทางออกนอกประเทศอย่างไม่ปลอดภัยโดยอาศัยการประชาสัมพันธ์ การพิจารณาสถานภาพของผู้ลี้ภัยโดยผ่านสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัยตามมาตรฐานของนานาชาติ การส่งผู้ลี้ภัยไปตั้งรกรากในประเทศที่สามโดยอาศัยเกณฑ์ความเกี่ยวพันทางสังคม ลำดับเวลาของการรอคอย และการจัดสรรอย่างเท่าเทียมกันระหว่างรัฐที่สาม

^{๒๘} Sergio Carrera and Leonhard den Hertog, "Whose Mare? Rule of Law challenges in the field of European border surveillance in the Mediterranean", SOURCE Societal Security Network (12 January 2015): p. 3; Hugo Brady, "Mare Europaeum? Tackling Mediterranean migration", European Union Institute for Security Studies, p. 2 (September, 2014).

^{๒๙} UNHCR, "Background Paper", Regional Roundtable on Irregular Migration by Sea in the Asia-Pacific region, Jakarta, Indonesia, March, 18-20, 2013.

ผู้รับผู้ประสบภัย และการส่งผู้ที่ไม่มีความสมัครใจเป็นผู้ลี้ภัยกลับประเทศพร้อมกับคำมั่นจากประเทศต้นทางว่าจะได้รับความปลอดภัย โครงการนี้สิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

ประการที่สาม ระบบการลี้ภัยร่วมกันของสหภาพยุโรป มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ขอลี้ภัยได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะยื่นเรื่องไว้ในประเทศสมาชิกใดก็ตามของสหภาพยุโรป เพื่อให้รัฐสมาชิกของสหภาพร่วมกันแบ่งเบาภาระ โดยอาศัยการประสานกฎหมายภายในเกี่ยวกับการลี้ภัยของรัฐสมาชิกให้สอดคล้องกัน และการก่อตั้งกองทุนผู้ลี้ภัยแห่งสหภาพยุโรปเพื่อรับภาระร่วมกันระหว่างรัฐสมาชิกในการดูแลผู้แสวงหาที่ลี้ภัย^{๙๐}

ประการที่สี่ การสร้างกรอบความร่วมมือระหว่างรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การแก้ไขปัญหาไม่อาจกระทำได้โดยรัฐใดรัฐหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากรัฐทั้งหลายเพื่อรับภาระร่วมกัน สำหรับในภูมิภาคนี้แม้จะมีประสบการณ์มาก่อนหน้าแล้วก็ตาม แต่ในปัจจุบันก็ยังปราศจากแนวทางแก้ไขปัญหาที่ชัดเจน

ทั้งนี้ ในกรอบของสมาคมอาเซียน ที่ผ่านมารัฐสมาชิกมิได้หยิบยกปัญหาขึ้นมาพิจารณาเพราะเกรงจะขัดกับหลักการไม่แทรกแซงในกิจการภายในของรัฐสมาชิกของสมาคมอาเซียน แต่ในปัจจุบันมีแนวโน้มว่ารัฐสมาชิกจะหยิบยกปัญหามาหารือนอกกรอบสมาคมอาเซียนดังเช่นกรณีของไทย มาเลเซียและอินโดนีเซียได้ร่วมกันประชุมที่มาเลเซีย เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อให้ความช่วยเหลือและร่วมกันต่อต้านการค้ามนุษย์ และเรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศมีส่วนร่วมในการรับชาวโรฮิงจาไปตั้งรกรากในดินแดนของตนหรือส่งกลับประเทศต้นทาง

สำหรับการแก้ไขนอกกรอบสมาคมอาเซียน กรณีแรกคือกระบวนการบาทลีเกี่ยวกับการลักลอบขนคนเข้าเมือง การค้ามนุษย์และอาชญากรรมข้ามชาติที่เกี่ยวข้อง โดยออสเตรเลียซึ่งเป็นจุดหมายของการเดินทางของผู้แสวงหาที่ลี้ภัยได้สนับสนุนให้รัฐในภูมิภาครวมกลุ่มกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ และจัดให้มีการประชุมเป็นระยะ โดยล่าสุดจัดขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหา

อีกกรณีหนึ่งคือ การประชุมว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นแบบไม่ปกติในมหาสมุทรอินเดีย ประเทศไทยรับเป็นเจ้าภาพจัดประชุมประเทศที่ได้รับผลกระทบจากปัญหานี้โดยมีผู้เข้าร่วม ๑๗ รัฐ กล่าวคือ

^{๙๐} European Commission, “Common European Asylum System (CEAS)”, accessed 15 May 2015 <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e->

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

จตุรนต์ ภิระวัฒน์

๒๑

อัฟกานิสถาน ออสเตรเลีย บังคลาเทศ กัมพูชา อินเดีย อินโดนีเซีย อิหร่าน ลาว มาเลเซีย เมียนมา นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ปาปัวนิวกินี ฟิลิปปินส์ ศรีลังกา เวียดนาม และไทย โดยมีประเทศผู้สังเกตการณ์คือ ญี่ปุ่น สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา และผู้แทนจากองค์การระหว่างประเทศสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐาน สำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติสำหรับผู้ลี้ภัย และสำนักงานว่าด้วยยาเสพติด และอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ โดยมีผลการประชุมว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับมาตรการเร่งด่วน ต้องเพิ่มความเข้มข้นในการค้นหาและช่วยเหลือ และมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูล และการมีส่วนร่วมของประชาคมระหว่างประเทศในการให้ความช่วยเหลือทั้งด้านการเงินและการอนุญาตให้ตั้งถิ่นฐานรวมถึงการส่งกลับประเทศต้นทาง

สำหรับการป้องกันการโยกย้ายถิ่นแบบไม่ปรกติ การลักลอบขนคนและการค้ามนุษย์ ที่ประชุมสนับสนุนให้มีการโยกย้ายถิ่นอย่างชอบด้วยกฎหมายและไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และการเสริมสร้างความร่วมมือในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติตลอดจนการใช้กลไกระดับระหว่างประเทศตามอนุสัญญาสหประชาชาติเรื่องการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติในการแก้ไขปัญหา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่ต้นกำเนิด ที่ประชุมให้ความสำคัญกับการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่เสี่ยงของประเทศต้นทาง โดยอาศัยการพัฒนาศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อหาทางบรรเทาแรงจูงใจในการอพยพย้ายถิ่น

บทสรุป

การให้ความช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเลเป็นหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งรัฐและผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายต้องปฏิบัติตาม สำหรับการขาดความชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการให้ความช่วยเหลือได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่งจากการเพิ่มเติมรายละเอียดและการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็น แต่เนื่องจากบทบัญญัติที่กำหนดไว้บางประการเป็นเพียงข้อเสนอแนะจึงไม่ผูกพันรัฐให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ยิ่งกว่านั้น การที่ขอบเขตของพันธกรณีตามกฎหมายเน้นการช่วยชีวิตให้ปลอดภัยซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้า แต่มิได้ครอบคลุมถึงข้อผูกพันที่รัฐต้องรับผู้ประสบภัยขึ้นฝั่งและอนุญาตให้ตั้งรกรากในดินแดนของตนซึ่งเป็นการช่วยเหลือระยะยาว ทำให้รัฐที่ปฏิเสธความช่วยเหลือในด้านนี้ไม่มีหน้าที่ตามกฎหมายต้องดำเนินการ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาให้ประสบความสำเร็จจึงต้องอาศัยเวลาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากรัฐต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะรัฐต้นทางและรัฐปลายทาง รวมถึงรัฐที่สามและองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัปัญหา ดังเช่น ตัวอย่างของโครงการต่าง ๆ ในอดีต เนื่องจากปัญหาในเรื่องนี้มีลักษณะระหว่างประเทศจึงมีอาจปล่อยให้อยู่ในความรับผิดชอบของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือด้วยเหตุผลทางมนุษยธรรมที่ต้องแบกรับภาระแต่เพียงผู้เดียว

เอกสารอ้างอิง

- ปิยะนุช ปิ้ว, ๒๕๕๒. ปัญหาโรฮิงยากับแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
- สุญานี ยอดดำเนิน, ๒๕๕๗. “หน้าที่ในการช่วยเหลือผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งประสบภัยในทะเลหลวงตามกฎหมายระหว่างประเทศ”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Barnes, Richards. 2014. “Refugee Law at Sea”, International & Comparative Law Quarterly.
- Coppens, J. and Somers, E. 2010. “Towards New Rules on Disembarkation of Persons Rescued at Sea?”, International Journal of Marine and Coastal Law.
- Simonnet, M. 1966. “La Convention sur la Haute Mer”, Paris: Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence.
- Tauman, Jessica E. 2002. “Rescued at Sea, but Nowhere to Go: the Cloudy Legal Waters of the Tampa Crisis”, Pacific Rim Law & Journal Association, Vol. 11 no. 2.

Abstract   **The Assistance for Refugees in Distress at Sea**
Jaturon Tirawat

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Science,
The Royal Society, Thailand*

Giving assistance to refugees in distress at sea is obligatory under international law of both conventional and customary natures, which obliges the flag State and coastal State to give assistance and co-ordinate their efforts in the search and rescue operations of the refugees and deliver them to the safe places, regardless of their nationality, status and situation in which they were found. The problem encountered in practice arises, however, from the unclarity and the incompleteness of the governing rules of law relating to the scope of obligations to render assistance to refugees, making it possible for coastal States to deny the right of the refugees in distress at sea to land on their shores and settle down on their soil. Hence, this problem has thus far been resolved by distributing the burden among different countries. However, the success of the solution to this problem is contingent on the large scale co-operation between different countries, especially the countries of departure and those of destination, including the third countries and relevant international organizations, given that such a problem is of an international nature. Thus, the solution to the problem could not be left solely under the responsibility of flag State that bears such a burden for humanitarian reason.

Keywords: refugees, distress at sea, international law

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ กับการจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
ราชบัณฑิต สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ในประเทศไทย ได้กลายเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทย ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจดังกล่าวเกิดจากการพัฒนาและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและระบบการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม กลุ่มที่มีรายได้สูงในส่วนของยอดของพีระมิดการกระจายรายได้ ได้รับรายได้และผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกัน คนส่วนใหญ่ที่เป็นฐานของพีระมิดการกระจายรายได้ ได้รับรายได้หรือผลประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจน้อยมาก

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้มีผลกระทบต่อฐานะทางสังคม อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเข้าถึง การใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีต่าง ๆ ด้วย อำนาจได้ถูกกระจุกตัวอยู่ในกำมือของคนเพียงกลุ่มน้อย ความไม่เป็นธรรมในสังคมดังกล่าวได้ทำให้เกิดการขัดแย้งและความยุ่งยากในปัจจุบัน

ความพยายามแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยได้มีการออกกฎหมายการเก็บภาษีมรดกในปี ๒๔๗๖ และภาษีมรดกได้ถูกยกเลิกไปในปี ๒๔๘๗ อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดรัฐประหารในปี ๒๕๕๗ รัฐบาลได้กลับมาออกกฎหมายการเก็บภาษีมรดกอีกในปี ๒๕๕๘

เมื่อเปรียบเทียบการเก็บภาษีมรดกในปี ๒๔๗๖ กับปี ๒๕๕๘ อาจกล่าวได้ว่า ภาษีมรดกในปี ๒๔๗๖ มีลักษณะก้าวหน้าและมีผลกระทบต่อในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากกว่าภาษีมรดกที่ออกใช้ในปี ๒๕๕๘

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ, ภาษีกองมรดก, ภาษีการรับมรดก

ปัจจุบันปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม ได้กลายเป็นปัญหาการขัดแย้งในสังคมเศรษฐกิจไทย กล่าวคือตั้งแต่ต้นสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือรัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๓๕ เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจสู่ความทันสมัย ได้ทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน จำนวนประชากรก็ได้เพิ่มมากขึ้น และสภาพสังคมเศรษฐกิจก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยทั่วไป สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนก็ได้เปลี่ยนในทางที่ดีขึ้น และมีความสะดวกสบายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ประชาชนได้มีความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะทำให้การบริหารประเทศได้เป็นไปในแนวทางของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และช่วยให้สภาพความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ดีขึ้นด้วยจนเป็นเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. ๒๔๗๕

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นต้นมา ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคมที่มีมากขึ้น จนทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งทั้งในสังคมเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ในขณะเดียวกัน ประเทศไทยก็ขาดผู้นำทางการเมืองที่จะบริหารจัดการประเทศให้มีเสถียรภาพทางการเมือง และมีความเจริญรุ่งเรืองและการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ที่จะทำให้ประชาชนทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

การขาดผู้นำทางการเมืองที่มีความสามารถในการบริหารและปกครองประเทศนั้น ทำให้ระบบการเมืองไทยขาดเสถียรภาพ มีการใช้กำลังเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยครั้งมากที่สุดประเทศหนึ่ง ดังนั้น ปัญหาสังคมเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย จึงมีเรื่องใหญ่ที่สำคัญ ๒ เรื่อง คือ

(๑) ระบบการเมืองที่มีเสถียรภาพ และมีความสามารถในการบริหารจัดการที่จะทำให้ประชาชนส่วนใหญ่พอใจ

(๒) ระบบเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้จะกล่าวถึงปัญหาการจัดการทางเศรษฐกิจแต่เพียงบางแง่มุม โดยจะได้กล่าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกับการจัดเก็บภาษีมรดก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับภาษีมรดกที่กำลังจะกลายเป็นกฎหมายใน พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยจะแบ่งเป็นหัวข้อที่จะพิจารณาดังนี้

๑. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
๒. ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม
๓. การจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย
๔. การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศทุนนิยม

๑. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

การพิจารณาปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคมนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาถึงปัญหาการทำงานในระบบเศรษฐกิจโดยเริ่มต้นตั้งแต่การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ประสิทธิภาพในการผลิตหรือการทำงานของแต่ละคน รวมถึงผลตอบแทนในการทำงานที่เขาได้รับด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าหากจะพิจารณาในภาพรวมของระบบเศรษฐกิจแล้ว อาจแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน ดังนี้

- ๑.๑ การกำหนดรายได้ขั้นต้นของบุคคล
- ๑.๒ บทบาทของรัฐในการจัดสรรและกระจายรายได้ของสังคม
- ๑.๓ ระบบมรดกตกทอด และระบบการเมืองของประเทศ

๑.๑ การกำหนดรายได้ขั้นต้นของบุคคล

การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการกระจายรายได้นั้น จะต้องเริ่มต้นจากการรู้ว่ารายได้ของแต่ละบุคคลนั้น เกิดขึ้นอย่างไรหรือได้มาอย่างไร โดยพิจารณาจากการทำงานในระบบเศรษฐกิจของประเทศในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น รายได้ขั้นต้นของแต่ละบุคคลนั้นถูกกำหนดด้วยปัจจัยที่สำคัญ ๒ ประการ คือ การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และการกำหนดอัตราผลตอบแทนแก่การทำงานของปัจจัยการผลิต ซึ่งจะพิจารณาได้ดังนี้

(๑) การเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต

ในทางเศรษฐศาสตร์ได้แบ่งปัจจัยการผลิตเป็น ๔ ชนิด คือ แรงงาน ที่ดิน เงินทุน และการประกอบการ ในการผลิตสินค้าหรือบริการแต่ละชนิดนั้น จะต้องใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวมาผสมหรือทำงานร่วมกัน จนสามารถผลิตเป็นสินค้าบริการต่าง ๆ ออกมา

เรื่องแรงงาน

แรงงานในการผลิตเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการต่าง ๆ นั้น แรงงานจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ คนที่ทำงานเป็นต้นทุนสำคัญที่ก่อให้เกิดการผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ ถ้าไม่มีคนก็ไม่มีการผลิตเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปริมาณและคุณภาพของสินค้าบริการที่ผลิตนั้น จะขึ้นอยู่กับจำนวนและคุณภาพของแรงงานเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของคนและเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต ดังนั้น การที่จะทำให้คนที่ทำงานมีรายได้ดีขึ้น คนทำงาน

จะต้องมีฝีมือหรือเทคโนโลยีการทำงาน จึงจะทำให้สินค้าที่ผลิตนั้นมีคุณภาพหรือมีมูลค่าสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้คนที่ทำงานมีรายได้ดีด้วย

ในเรื่องแรงงานนั้น ถ้าวัดในเรื่องกายภาพแล้วทุกคนมีแรงงานคือถ้าคนเหมือนกัน แต่คุณค่าของสินค้าหรือบริการที่ผลิตนั้นจะขึ้นอยู่กับคุณภาพและเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตสินค้าบริการนั้น ดังนั้น การจะทำให้คนที่ทำงานมีรายได้ดี จะต้องเน้นที่คุณภาพของคนหรือจะเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา และการเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

เรื่องที่ดิน

ในการผลิตทางการเกษตรนั้นที่ดินจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด อย่างไรก็ตาม คุณภาพของที่ดิน และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการของที่ดิน ดังนั้น ประเทศเกษตรกรรมจะต้องให้ความสำคัญของความอุดมสมบูรณ์ และการใช้ที่ดินแต่ประเภทอย่างเหมาะสม รวมถึงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพิจารณาคือระบบการถือครองที่ดินของประชาชนด้วย โดยหลักการที่ดินนั้นจะต้องมีการกระจายการถือครองที่ดินโดยให้ทุกคนที่ทำการเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน หรือมีหลักประกันในเรื่องที่ดินทำกิน

เรื่องเงินทุน

เงินทุนเป็นปัจจัยการผลิตที่มีความสำคัญในปัจจุบันในการผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ต้องใช้เครื่องมือเครื่องจักรและเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงการค้นคว้าวิจัยและการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อการผลิตสินค้าบริการให้มีคุณภาพ และการผลิตสินค้าบริการใหม่ ๆ

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ปัจเจกบุคคลจะเป็นเจ้าของเงินทุนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นเครื่องมือในการสะสมความมั่งมีและขยายอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้น รัฐบาลหรือระบบการเมืองของประเทศจะต้องมีนโยบายและมาตรการที่เหมาะสมดูแลการใช้เงินทุนของประเทศในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และความอยู่ดีกินดีของประชาชนส่วนใหญ่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

เรื่องการประกอบการ

ในการผลิตสินค้าบริการทุกชนิด จะต้องมีคนที่เป็นผู้ประกอบการ คือ นำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผสมผสานกัน เพื่อผลิตสินค้าต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาและการผลิตสินค้าใหม่ ๆ เพื่อช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเราให้มีความสะดวกสบายที่ดีขึ้น

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

อย่างไรก็ตาม ในการประกอบการเพื่อผลิตสินค้าบริการต่าง ๆ นั้น อาจจะแบ่งเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เช่น ชาวไร่ชาวนา ผู้ประกอบการขนาดเล็ก ผู้ประกอบการขนาดใหญ่ บางกลุ่มเป็นกลุ่มที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบในสังคม บางกลุ่มเป็นผู้ที่มีอำนาจผูกขาด และเป็นผู้ที่เอารัดเอาเปรียบในสังคม

ในเรื่องเกี่ยวกับผู้ประกอบการนั้น รัฐบาลหรือผู้ที่มีอำนาจในระบบเศรษฐกิจจะต้องมีระบบการดูแลอย่างเหมาะสมเพื่อให้การประกอบการในธุรกิจหรือการประกอบในอาชีพต่าง ๆ เป็นไปในทางที่ทำให้การผลิตสินค้าบริการของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีรายได้ที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำกับดูแลธุรกิจที่มีอำนาจการผูกขาด

ในเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตนั้นเป็นรากฐานสำคัญในระบบเศรษฐกิจจะต้องมีการดูแลอย่างเหมาะสมเพื่อให้การประกอบการในธุรกิจหรือการประกอบในอาชีพต่าง ๆ เป็นไปในทางที่ทำให้การผลิตสินค้าบริการของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีรายได้ที่เหมาะสมและเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำกับดูแลธุรกิจที่มีอำนาจการผูกขาด

ในเรื่องการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตนั้นเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพการผลิต และความอยู่ดีกินดีของประชาชนทุกประเทศ เช่น ในประเทศทุนนิยมปัจเจกบุคคลจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ ในประเทศสังคมนิยมรัฐจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่

(๒) การกำหนดอัตราผลตอบแทนแก่ปัจเจกการผลิต

ในการทำงานหรือใช้ปัจจัยการผลิตที่ได้มาข้างต้นนั้นจะได้รับผลตอบแทนในการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งพอจะสรุปโดยย่อดังนี้

ปัจจัยการผลิต	อัตราผลตอบแทน
แรงงาน	เงินเดือนหรือค่าจ้าง
ที่ดิน	ค่าเช่า
ทุน	ดอกเบี้ย
การประกอบการ	กำไร

ประชาชนทุกคนจะมีรายได้ที่เกิดจากการทำงานในรูปแบบใดรูปหนึ่งตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น หรืออาจจะมียาได้หลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม รายได้รวมของทุกคนจะเป็นสิ่งกำหนดสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละคนหรือแต่ละครอบครัว รวมถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศด้วย

ในเรื่องอัตราผลตอบแทนแต่ละประเภทที่ได้กล่าวมานั้น จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับจำนวน และคุณภาพของปัจจัยการผลิตแต่ละคนที่มีอยู่ ดังนั้น รัฐบาลหรือผู้ที่มีอำนาจในระบบเศรษฐกิจจะต้องดูแลการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างเหมาะสม เพื่อให้ทุกคนหรือทุกครอบครัวมีรายได้เพียงพอที่จะอยู่ได้ในสังคม

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะมีแต่เพียงปัจจัยการผลิตแต่เพียงแรงงานและความสามารถในการทำงาน แต่ไม่มีปัจจัยการผลิตในรูปแบบอื่น ดังนั้น เรื่องสำคัญที่สุดคือคุณภาพของประชากร ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ

๑.๒ บทบาทของรัฐในการจัดสรรและการกระจายรายได้ของสังคม

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในแต่ละประเทศจะเป็นอย่างไรนั้น มักจะขึ้นอยู่กับความเจริญเติบโตและความสามารถในการผลิตทางเศรษฐกิจของประเทศ และการจัดสรรหรือการจัดระบบสังคมเศรษฐกิจของประเทศ ของรัฐบาล หรือระบบการเมืองของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องบทบาทของรัฐเกี่ยวกับการกระจายรายได้ของแต่ละบุคคลมีดังนี้

(๑) การจัดเก็บภาษีประเภทต่าง ๆ จากรายได้ของบุคคลที่เกิดจากรายได้แต่ละประเภท

(๒) การใช้จ่ายของรัฐในเรื่องการลงทุนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และการใช้จ่ายต่าง ๆ ของรัฐที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของประเทศ และการให้ความช่วยเหลือ หรือสวัสดิการต่าง ๆ แต่คนที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบไม่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคม และความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนของประเทศนั้นจะขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและความสามารถในการทำงานของรัฐบาลเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของผู้นำหรือผู้ที่มีอำนาจทางการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องสำคัญต่อไปนี้

(๑) ความซื่อสัตย์สุจริต

(๒) ความสามารถในการบริหารจัดการ

(๓) มีความมุ่งมั่นทางการเมืองที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ของประเทศ

๑.๓ ระบบมรดกตกทอด และระบบการเมืองของประเทศ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในแต่ละ

ประเทศนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบเศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละประเทศ และกาลเวลาที่ได้มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงมาเป็นเวลายาวนาน ในขณะที่เดียวกันการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นก็จัดเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงด้วย อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้อาจแบ่งเป็นประเด็นสำคัญ ๒ เรื่อง คือ

- (๑) ระบบมรดกตกทอด
  - (๒) ระบบการเมืองของประเทศ
- (๑) ระบบมรดกตกทอด

เมื่อพิจารณาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของแต่ละสังคม หรือแต่ละประเทศนั้นจะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบการกระจายรายได้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ ๑ ในขณะที่เดียวกันก็มีปัญหาเรื่องเวลาและระบบมรดกตกทอดเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ในทางเศรษฐกิจ เรื่องมรดกตกทอดที่เกี่ยวกับปัจจัยการผลิต หรือทรัพย์สิน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนรุ่นต่อไปมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คนที่ได้รับมรดกตกทอดจำนวนทรัพย์สินหรือปัจจัยการผลิตเป็นจำนวนมากก็จะเป็นฝ่ายได้เปรียบที่ทำให้มีรายได้สูงและได้เปรียบในการแข่งขัน ส่วนคนที่ไม่มรดกตกทอดก็จะเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการแข่งขันทางเศรษฐกิจหรือการหาของของแต่ละคนก็ควรจะนำเอาปัญหาเรื่องมรดกตกทอดมาเปรียบเทียบและพิจารณาด้วยให้ทุกคนมีจุดเริ่มต้นที่เท่าเทียมกัน หรือมีความได้เปรียบเสียเปรียบไม่มากเกินไป ซึ่งในเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองที่ใช้อยู่ในแต่ละประเทศเป็นสำคัญ

- (๒) ระบบการเมืองของประเทศ

ระบบการเมืองที่ใช้อยู่ในแต่ละประเทศนั้นจะมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ ซึ่งพอจะสรุปโดยย่อ ดังนี้

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนั้น ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่จะเป็นปัจเจกบุคคล และเอกชนหรือปัจเจกบุคคลก็มีสิทธิเสรีภาพเป็นเครื่องนำทาง ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตได้เร็วและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่ก็มีข้อเสียที่สำคัญคือเกิดปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม

อย่างไรก็ตาม ในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น ถ้าได้นักการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความสามารถในการบริหารจัดการแล้ว ก็จะสามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องในระบบเศรษฐกิจได้ ด้วยการใช้นโยบายและการใช้จ่ายของรัฐเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา สำหรับภาษีที่ใช้เป็นเครื่องมือเกี่ยวกับเรื่องมรดกตกทอดนั้น คือ การจัดเก็บภาษีมรดกในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำลายความคิดริเริ่มทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วการเก็บภาษีมรดกจะมีผลกระทบทางเศรษฐกิจน้อยมาก

ในปัจจุบัน การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้นั้น มักจะเน้นระบบการจัดเก็บภาษีที่เป็นธรรมในภาคปฏิบัติมากกว่าการเก็บภาษีมรดก ในขณะที่เดียวกันก็จะให้ความสำคัญต่อการใช้จ่ายลงทุนเพื่อเพิ่มคุณภาพในการทำงานและหารายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่เดียวกันก็จะสร้างระบบสวัสดิการที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมรับภาระอย่างเป็นธรรม และไม่ก่อให้เกิดการสูญเปล่าทางเศรษฐกิจมากเกินไปด้วย

ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

ในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม นั้น รัฐจะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของประเทศ และมีอำนาจผูกขาดในการกำหนดผลตอบแทนต่าง ๆ ด้วย กล่าวคือรัฐบาลจะเป็นผู้ผูกขาดทางเศรษฐกิจ ประชาชนในการกระจายรายได้ ทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปไม่มีระบบมรดกตกทอดในเรื่องทรัพย์สิน แต่จะมีปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพ และอำนาจการผูกขาดของกลุ่มที่เป็นเครื่องมือกลไกของรัฐ

อย่างไรก็ตาม ระบบสังคมนิยมจะมีข้อดีในทางทฤษฎีในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม แต่ในทางปฏิบัติมีปัญหาและความล้มเหลวมากมาย โดยเฉพาะในเรื่องประสิทธิภาพการทำงานทางเศรษฐกิจ และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

ในระบบสังคมนิยมแบบเข้มข้นนั้น นอกจากจะไม่มีระบบตกทอดในเรื่องทรัพย์สินแล้ว เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ได้มีการบังคับให้เด็กที่เกิดใหม่ ได้อยู่และได้รับการเลี้ยงดูในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นแบบเดียวกันด้วยก็ได้เกิดความล้มเหลวในทางปฏิบัติ

๒. ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในสังคม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมนั้นเกิดขึ้นในทุกประเทศ ประเด็นสำคัญจะอยู่ที่ในแต่ละประเทศมีวิธีการแก้ปัญหาที่ได้ผลอย่างไร และประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับหรือมีความพึงพอใจต่อการแก้ปัญหาและสภาพชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นขั้นพื้นฐานคือ

- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ความอยู่ดีกินดี หรือความพออยู่พอกิน
- สิทธิเสรีภาพในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะในเรื่องการกระจายรายได้ในสังคมในประเทศไทย ซึ่งได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่มีปัญหามากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทุนนิยมบางประเทศโดยจะแบ่งหัวข้อการพิจารณา ดังนี้

- (๑) การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของประเทศทุนนิยมบางประเทศ
- (๒) ปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทย

๒.๑ การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของประเทศทุนนิยมบางประเทศ

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้นมาได้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มประเทศตะวันตกกับกลุ่มประเทศตะวันออกหรือกลุ่มประเทศสังคมนิยมในทวีปยุโรป นอกจากการเผชิญหน้ากันทางการเมืองแล้ว ก็มีปัญหาคำคัญทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และช่องว่างในการกระจายรายได้ในสังคมโดยที่กลุ่มประเทศสังคมนิยม มักจะโฆษณาว่าประเทศของตนสามารถแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาการกระจายรายได้ได้ดีกว่ากลุ่มประเทศทุนนิยมทางตะวันตก

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลในประเทศทุนนิยมต่าง ๆ รู้ดีว่าปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้ และการแก้ปัญหาเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่นั้นเป็นปัญหาคำคัญทางการเมืองและความอยู่รอดของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และปฏิรูประบบการกระจายรายได้ให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น จนในที่สุดสามารถทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้ว่าจะมีปัญหาช่องว่างในการกระจายรายได้้อยู่ก็ตาม แต่ก็ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่พึงพอใจระบบการปกครองที่เป็นอยู่ ในทางตรงกันข้ามกลุ่มประเทศสังคมนิยมแม้ว่าจะมีปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมน้อยกว่ากลุ่มประเทศตะวันตกก็ตามแต่ปัญหาความสามารถในการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็มีปัญหามาก และไม่สามารถยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ได้จำกัดสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชนมากจนในที่สุดประชาชนส่วนใหญ่ไม่พอใจในระบบเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ และได้ต่อต้านอำนาจของรัฐบาล และในที่สุดระบบสังคมนิยมและรัฐบาลต่าง ๆ ในยุโรปตะวันออก ก็ได้ล่มสลายลงแล้วได้เปลี่ยนปัญหาการจัดการเศรษฐกิจ เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการละทิ้งระบบสังคมนิยมลง แล้วหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดแบบทุนนิยม ในปัจจุบัน

ประเทศจีนและเวียดนามได้หันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว แต่ยังคงรักษาการเมืองแบบสังคมนิยม เพื่อให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพในการบริหารประเทศ

ในการพิจารณาปัญหาการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมในประเทศทุนนิยมบางประเทศ ที่เป็นประเทศสามารถแก้ปัญหาได้ดีนั้นจะพิจารณาข้อมูลโดยสังเขปจากตารางที่ ๑ โดยอาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มที่สามารถแก้ปัญหาได้ค่อนข้างดี คือ หมายเลขที่ ๑ ถึง ๕ ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ จีน สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักรหรืออังกฤษ ส่วนกลุ่มที่แก้ปัญหาได้ไม่ดี และมีปัญหามาก คือ เม็กซิโก บราซิล และไทย ซึ่งมีข้อสังเกตบางประการดังนี้

ประการแรก การแก้ปัญหาของประชาชนทุนนิมนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการบริหารจัดการทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาขีดความสามารถในการผลิตของประชากรและของทั้งระบบ โดยมีการพัฒนาคุณภาพของประชากร และการพัฒนาเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญ

เมื่อเศรษฐกิจของประเทศสามารถเจริญเติบโตได้แล้วมีเสถียรภาพแล้ว ก็จะสามารถแก้ปัญหาการกระจายรายได้ของสังคมได้ง่ายขึ้น โดยใช้ระบบภาษี และการใช้จ่ายของรัฐเป็นเครื่องมือ

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาสัดส่วนการถือครองรายได้ของประชากรแต่ละกลุ่มจะต้องพิจารณาว่าประชากรส่วนใหญ่ของประเทศคือ ครองรายได้มีสัดส่วนเท่าใด โดยอาจจะใช้หลักเกณฑ์ว่ากลุ่มคนจนและคนชั้นกลางของประเทศจะต้องถือครองสัดส่วนของรายได้ของประเทศรวมกันมากที่สุด เช่น ร้อยละ ๘๐ ของประชากรของประเทศจะต้องมีสัดส่วนการถือครองรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๐ ของรายได้ของประเทศ

ในขณะที่เดียวกันกลุ่มคนที่ร่ำรวยซึ่งมีสัดส่วนของประชากรประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรของประเทศ ควรจะมีสัดส่วนการถือครองรายได้ไม่เกินร้อยละ ๔๐ ของรายได้ของประเทศ

การที่ให้สัดส่วนการถือครองรายได้ของคนที่ร่ำรวยมีสัดส่วนที่สูงนั้น เป็นเพราะลักษณะสำคัญของระบบทุนนิยม ที่ต้องการผู้ประกอบการที่มีประสิทธิภาพ มีความคิดริเริ่มและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงต้องให้มีกำไรหรือผลตอบแทนเป็นสิ่งกระตุ้นการทำงาน อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้จะต้องพิจารณาเรื่องแรงจูงใจในการทำงานและระบบภาษี

ประการที่สาม เพื่อให้มีกรอบในการพิจารณาสัดส่วนในการถือครองรายได้ของประชากรในแต่ละกลุ่มนั้น จะแบ่งกลุ่มประชากรของประเทศออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ยากจนมีประมาณ ร้อยละ ๔๐ ของประชากร กลุ่มคนชั้นกลาง มีร้อยละ ๔๐ ของประชากร และกลุ่มคนที่ร่ำรวยมี ร้อยละ ๒๐ ของประชากร

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

สำหรับสัดส่วนของรายได้ที่ประชาชนแต่ละกลุ่มคนรายได้มีสัดส่วนการถือครองรายได้ของประเทศคือ ร้อยละ ๒๐ และร้อยละ ๔๐ ของประชากร ๒ กลุ่มแรก ส่วนคนที่ร่ำรวยก็จะมีสัดส่วนการถือครองรายได้ไม่เกินร้อยละ ๔๐ ของรายได้ของประเทศ

การกำหนดสัดส่วนการถือครองรายได้ของคนแต่ละกลุ่มข้างต้นนั้นจะต้องพิจารณาจากแนวความคิดของระบบทุนนิยมและบริบทของสังคมเศรษฐกิจของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ โดยจะต้องยึดมั่นหลักการสำคัญคือ การพัฒนาความเจริญเติบโต และการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ และมีระบบการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมภายในสังคมด้วย

ประการสุดท้าย จากการพิจารณาภาพรวมของข้อมูลที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ ๑ นั้น ประเทศที่มีระบบการกระจายรายได้ที่มีปัญหาหนักที่สุดคือ ประเทศบราซิล รองลงมาได้แก่ ไทย และเม็กซิโก

จากข้อมูลสัดส่วนการถือครองรายได้ของประชาชนที่เป็นกลุ่มที่ยากจนนั้นเป็นปัญหาที่จะต้องให้ความสนใจกันอย่างจริงจัง เพราะถ้าประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ที่ดีพอสมควรนั้น จะทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในสังคมได้มากแล้วในที่สุดก็จะทำลายเสถียรภาพของระบบสังคมได้ อย่างไรก็ตาม ในปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทยนั้นจะได้กล่าวเพิ่มเติมในหัวข้อต่อไป

๒.๒ ปัญหาการกระจายรายได้ในประเทศไทย

เมื่อพิจารณาปัญหาการเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยภาพรวมแล้วมักจะพิจารณาลักษณะการกระจายรายได้ของประเทศที่ประชาชนแต่ละกลุ่มจะได้รับ การที่ประชาชนแต่ละกลุ่มจะมีสัดส่วนในรายได้ อย่างไรก็ตาม จะขึ้นอยู่กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและระบบการกระจายรายได้ของประเทศเป็นสำคัญ

จากภาพรวมลักษณะการกระจายรายได้ของประเทศอาจจะกล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีลักษณะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมอยู่มาก และช่องว่างของรายได้ประชาชนแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะที่แตกต่างกันมากขึ้น กล่าวคือกลุ่มที่เป็นคนรวยมีสัดส่วนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นโดยตลอด ส่วนกลุ่มที่ยากจนและกลุ่มอื่นจะมีรายได้ในสัดส่วนที่ลดลง ในขณะที่เดียวกันเมื่อพิจารณาถึงลักษณะการเป็นเจ้าของในปัจจุบันการผลิตในรูปแบบของการเป็นเจ้าของหรือถือครองทรัพย์สินก็จะพบว่ามี ความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ กลุ่มประชากรที่เป็นคนร่ำรวย ซึ่งมีสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒๐ ของประชากรของประเทศ จะมีสัดส่วนการถือครองทรัพย์สินถึงร้อยละ ๖๙ ของทรัพย์สินทั้งหมดของประเทศ

สำหรับรายละเอียดของข้อมูลโดยสรุปดังกล่าวจะพิจารณาได้จากตารางที่ ๑ ถึงตารางที่ ๓ โดยมีข้อสังเกตบางประการดังนี้

ประการแรก ลักษณะการถือครองรายได้ของประชาชนแต่ละกลุ่มนั้น เป็นสภาพความไม่เป็นธรรม ในระบบการกระจายรายได้ของสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และได้มีปัญหาสะสมมาโดยตลอดไม่ได้รับการแก้ไข ในสภาพการดังกล่าว เมื่อเศรษฐกิจเจริญขึ้น กลุ่มคนที่ร่ำรวยที่เป็นฝ่ายได้เปรียบในสังคมจะร่ำรวย หรือมีส่วนในการถือครองรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มที่ยากจนก็จะมีสัดส่วนการถือครองรายได้ที่ลดลง โดยตลอด

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จะพิจารณารายละเอียดได้จากข้อมูลในตารางที่ ๒ ซึ่งจะพบว่า ลักษณะการกระจายรายได้ของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง ๒๕๔๗ สัดส่วนรายได้ของกลุ่มที่ร่ำรวยได้เพิ่มขึ้นโดยตลอด ในขณะที่ยากลุ่มคนชั้นกลางและกลุ่มที่ยากจนได้มีส่วนที่ลดลงตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ยากจนที่สุด เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของรายได้ของกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุดกับกลุ่มที่ยากจนที่สุดแล้ว จะพบว่ากลุ่มที่ร่ำรวยที่สุด มีสัดส่วนรายได้มากกว่ากลุ่มที่ยากจนที่สุดได้เพิ่มขึ้นจาก ๘.๑ เท่าใน พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็น ๑๓.๑ เท่า ใน พ.ศ. ๒๕๔๗

ประการที่สอง เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนการถือครองทรัพย์สิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเป็นบ่อเกิดรายได้ของแต่ละบุคคลแล้วจะพบว่า กลุ่มที่จนที่สุดมีสัดส่วนการถือครองเพียงร้อยละ ๑ ส่วนกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุด มีสัดส่วนการถือครองร้อยละ ๖๙ ของทรัพย์สินทั้งหมดของประเทศ

ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของรายได้ภาษีของรัฐบาลก็จะพบว่า รายได้ที่จัดเก็บจากฐานที่เป็นทรัพย์สินนั้นมีสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ ๑๐ ส่วนรายได้ภาษีอีกประมาณร้อยละ ๙๐ นั้นเป็นภาษีที่จัดเก็บจากฐานการบริโภคใช้จ่ายฐานของรายได้และอื่น ๆ จากภาพรวมดังกล่าวรัฐบาลจะเก็บภาษีจากฐานทรัพย์สินเพิ่ม เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ภาษีมรดก

รัฐบาลจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อให้มีเงินใช้จ่ายในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องคุณภาพของประชากร ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถช่วยตนเองได้โดยมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็จะมีความรู้ความเข้าใจการเมืองในระบบประชาธิปไตยดีขึ้น และสามารถรักษาสีทิวทัศน์ของชนได้ดีขึ้น และมีส่วนในการรับผิดชอบต่อสังคมหรือประเทศเพิ่มขึ้น

การที่ทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้นเป็นหัวใจของการพัฒนาปฏิรูปสังคมเศรษฐกิจไทยให้มีความมั่นคงประชาชนมั่งคั่งและประเทศยั่งยืน

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

๓๕

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยที่ได้เริ่มต้น พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาอาจจะกล่าวได้ว่า มีความล้มเหลวมาโดยตลอด ไม่สามารถทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ มีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีความสุข

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีโอกาสในการทำงานและแก้ปัญหาของประเทศเพียง สิบกว่าปี ตั้งแต่การรัฐประหารในปลาย พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นต้นมา การปกครองประเทศก็อยู่ในระบอบเผด็จการ โดยตลอด ทั้งการเผด็จการโดยทหาร ข้าราชการ และการเผด็จการโดยกลุ่มธุรกิจการเมือง ปัญหาความยากจน และความเดือดร้อนของประชาชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ที่พิจารณาจากฐานของปัญหาทั้งในเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นตัวประชาชนเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหา เพื่อให้ทุกคนมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี มีความรู้ความสามารถในการทำงานและเข้าใจการเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีคุณธรรม ระเบียบวินัย และความรับผิดชอบต่อสังคม

รัฐบาลส่วนใหญ่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่แก้ปัญหารากฐานของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งมักจะใช้นโยบายประชานิยม เพื่อเอาใจประชาชน แต่ไม่ได้แก้ปัญหารากฐานแต่เป็นการสะสมปัญหารากฐานให้มีมากขึ้น และการแก้ไขมีความยุ่งยากมากขึ้น กล่าวคือ โครงการใช้จ่ายต่างๆ มักจะมุ่งแต่ผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสำคัญ ไม่ได้แก้ปัญหารากฐาน ของความยากจนเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ การใช้จ่ายที่ไม่คำนึงถึงความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันนั้นได้ ความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลมักจะหาเงินมาใช้จ่ายด้วยวิธีการกู้ยืม ไม่กล้าที่จะเก็บภาษีมาใช้จ่ายเพราะกลัวจะเสียคะแนนนิยม ลักษณะการใช้จ่ายด้วยการกู้ยืมหรือการก่อหนี้ของรัฐบาลนั้น จะเป็นปัญหาและภาระของคนรุ่นต่อไป เป็นการสะสมปัญหาที่จะทำให้แก้ไขได้ยาก

ตารางที่ ๑ การกระจายรายได้ของประเทศ โดยพิจารณาจากสัดส่วนของการถือครองรายได้ก่อนเสียภาษี และสัดส่วนของประชากรตามกลุ่มที่ยากจนที่สุดถึงกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุด

Table with 9 columns: ประเทศ, (๑) กลุ่มที่จนที่สุด ร้อยละ ๒๐ ของครัวเรือน, (๒) กลุ่มที่ยากจน ร้อยละ ๒๐ ของครัวเรือน, (๓) รวมกลุ่มที่ยากจน ร้อยละ ๔๐ ของครัวเรือน, (๔) กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง ร้อยละ ๒๐ ของครัวเรือน, (๕) กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง ร้อยละ ๒๐ ของครัวเรือน, (๖) กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง ร้อยละ ๔๐ ของครัวเรือน, (๗) กลุ่มที่รวยที่สุด ร้อยละ ๒๐ ของครัวเรือน, (๘) รวมรายได้ของทุกกลุ่ม. Rows include: ญี่ปุ่น, เกาหลีใต้, จีน, สหรัฐอเมริกา, สหราชอาณาจักร, เม็กซิโก, บราซิล, ไทย, * สัดส่วนที่ควรจะเป็น.

* หมายเหตุ : สัดส่วนที่ควรจะเป็นของกลุ่มครัวเรือนและสัดส่วนของรายได้ที่ควรจะได้รับนั้น เป็นการพิจารณาจากประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีการปรับสัดส่วนของรายได้ โดยผ่านนโยบายและกลไกทางเศรษฐกิจและการเมือง

ที่มา : (๑) World Development Report 1994 (๒) ข้อมูลของประเทศไทยเป็นข้อมูลใน พ.ศ. ๒๕๔๒

ตารางที่ ๒ การกระจายรายได้ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๔๗

หมายเหตุ : ข้อมูล พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นข้อมูลของครึ่งปีแรก

Table with 13 columns: Year (๒๕๑๘/๑๙ to ๒๕๔๗) and 5 rows of income distribution data (Quintiles 1-5 and Gini coefficient). Row 1: ส่วนแบ่งรายได้ที่ประชากรในกลุ่มต่าง ๆ ได้รับ. Row 2: ๑.๑ กลุ่มประชากรร้อยละ ๒๐ ที่มีรายได้ต่ำสุด (Quintile 1). Row 3: ๑.๒ กลุ่มประชากรร้อยละ ๒๐ ที่มีรายได้รองต่ำสุด (Quintile 2). Row 4: ๑.๓ กลุ่มประชากรร้อยละ ๒๐ ที่มีรายได้ระดับกลาง (Quintile 3). Row 5: ๑.๔ กลุ่มประชากรร้อยละ ๒๐ ที่มีรายได้รองสูงสุด (Quintile 4). Row 6: ๑.๕ กลุ่มประชากรร้อยละ ๒๐ ที่มีรายได้สูงสุด (Quintile 5). Row 7: ๒. ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ. Row 8: ๓. อัตราส่วนรายได้ของกลุ่มรวยสุดต่อกลุ่มจนสุด (Q5/Q1).

ที่มา : ข้อมูล พ.ศ. ๒๕๑๘/๑๙-๒๕๔๓ มาจากการคำนวณของ ปราณี ทินกร ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในช่วงสี่ทศวรรษของการพัฒนาประเทศไทย กรุงเทพมหานคร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๕ ข้อมูล พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๗ มาจากรายงานแสดงผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

๓. การจัดเก็บภาษีมรดกในประเทศไทย

จากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการจัดเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรมในสังคม ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญ มักจะมีการเรียกร้องให้รัฐบาลลงมือแก้ปัญหาความยากจนและความเดือดร้อนของประชาชนอย่างจริงจัง ในเรื่องของการจัดเก็บภาษีที่เป็นธรรมนั้น มักจะมีการเรียกร้องให้มีการจัดเก็บภาษีมรดก ดังที่ได้เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ และเมื่อเกิดการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ดังนั้น ในบทความนี้จึงจะได้กล่าวถึงหลักการ และข้อดีข้อเสียในการจัดเก็บภาษีมรดก และกฎหมายการจัดเก็บภาษีมรดกใน พ.ศ. ๒๕๗๖ และกฎหมายภาษีมรดกที่จะออกใน พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยจะแบ่งหัวข้อพิจารณาโดยสังเขปดังนี้

๑. ข้อดีและข้อเสียของการจัดเก็บภาษีมรดก
๒. ข้อพิจารณาในการเลือกเก็บภาษีมรดกแต่ละรูปแบบ
๓. พ.ร.บ. อากรมรดกและการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖
๔. ร่าง พ.ร.บ. ภาษีการรับมรดก พ.ศ. ๒๕๕๘

๓.๑ ข้อดีและข้อเสียของการจัดเก็บภาษีมรดก

การจัดเก็บภาษีมรดกในทุกประเทศจะมีการโต้เถียงกันอยู่เสมอ ทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย ในทางเศรษฐศาสตร์ การจัดเก็บภาษีมรดกนั้นเป็นการจัดเก็บภาษีจากกองทรัพย์สินของผู้ตาย และจะมีผลเสียหายทางเศรษฐกิจน้อยมาก ในขณะที่เดียวกันจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม อย่างไรก็ตาม การเก็บภาษีมรดกในแต่ละประเภทยานั้น มักจะตัดสินด้วยเหตุผลทางการเมืองเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การเก็บภาษีจากการตายหรือภาษีมรดกนั้น จะมีภาษีที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ๓ รูปคือ

๑. ภาษีกองมรดก (estate tax)
๒. ภาษีการรับมรดก (inheritance tax)
๓. ภาษีการให้โดยเสน่หา (gift tax)

๑. ภาษีกองมรดก

ภาษีกองมรดกนั้นเป็นภาษีที่เก็บจากการกองทรัพย์สินของผู้ตาย กล่าวคือเมื่อมีการตายเกิดขึ้น กฎหมายจะกำหนดให้ทำการรวบรวมทรัพย์สินสมบัติของผู้ตายเพื่อประเมินภาษีกองทรัพย์สิน ที่เหลือจากการเก็บภาษีแล้วจึงตกเป็นของทายาทของผู้ตาย

๒. ภาษีการรับมรดก

ภาษีการรับมรดกนั้นเป็นการเก็บภาษีจากบุคคลที่ได้รับมรดกจากผู้ตาย กล่าวคือเมื่อบุคคลที่มีทรัพย์สินสมบัติได้ตายลง ทรัพย์สินของเขาก็จะถูกแจกจ่ายให้แก่ทายาทแต่ละคน รัฐบาลก็จะเก็บภาษีจากทายาทเหล่านั้นแต่ละคนตามจำนวนหรือมูลค่าของมรดกที่แต่ละคนได้รับมา

การเก็บภาษีมรดกทั้งสองแบบที่ได้กล่าวมานี้ จะเห็นว่ามามีลักษณะแตกต่างที่สำคัญอยู่ที่การเก็บภาษีจากใคร ถ้าหากเป็นภาษีของมรดกจะเป็นการเก็บภาษีจากกองทรัพย์สินสมบัติของผู้ตาย ส่วนภาษีการรับมรดกเป็นการเก็บภาษีจากผู้ที่ได้รับมรดก วิธีการจัดเก็บทั้งสองแบบนี้มีข้อแตกต่างทางทฤษฎีที่สำคัญหลายประการซึ่งจะกล่าวถึงในภายหลัง

๓. ภาษีการให้โดยเสนหา

ภาษีการให้โดยเสนหาเป็นการเก็บภาษีจากผู้ที่ได้รับทรัพย์สินจากผู้อื่นโดยเสนหา กล่าวคือเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดได้รับทรัพย์สินจากผู้อื่นโดยไม่ต้องซื้อหาหรือด้วยความเสนหาแล้ว ทรัพย์สินที่ได้รับมานั้นจะต้องถูกเก็บภาษี

การจัดเก็บภาษีมรดกไม่ว่าจะเก็บในรูปแบบใดก็ตาม จะต้องมีการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ เพราะถ้าหากไม่มีการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาควบคู่ไปด้วยแล้ว จะเก็บภาษีมรดกไม่ได้ผล เศรษฐีที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินสามารถที่จะหลบเลี่ยงการเสียภาษีมรดกด้วยการยกทรัพย์สินสมบัติให้แก่ผู้อื่นในขณะที่ตนยังมีชีวิตอยู่ได้

๓.๑.๑ ข้อเสนอสนับสนุนและข้อคัดค้านในการเก็บภาษีมรดก

ข้อเสนอสนับสนุนการเก็บภาษีมรดกมีข้อเสนอสนับสนุนที่สำคัญพอจะสรุปได้โดยย่อ ดังนี้

(๑) ภาษีมรดกช่วยสร้างความเสมอภาคในโอกาสของบุคคล ข้อเสนอสนับสนุนที่สำคัญที่สุดของภาษีมรดกก็คือเป็นภาษีช่วยสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยการลดความได้เปรียบของบุคคลที่ได้รับมรดก ทั้งนี้ เพราะวาระบบมรดกตกทอดเป็นจุดเริ่มต้นของความไม่เสมอภาคในทางเศรษฐกิจของบุคคลในสังคม

โดยปรกติแล้ว ผู้ที่เกิดมาในครอบครัวที่มีความร่ำรวยหรือมีฐานะดี มักจะได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีและได้รับการศึกษาที่ดีในระยะเวลายาวนาน ซึ่งเป็นการทำให้ลูกหลานของครอบครัวที่ร่ำรวยนั้นได้เปรียบกว่าบุคคลที่เกิดในครอบครัวที่ยากจน เพราะบุคคลที่เกิดในครอบครัวที่ยากจนนั้นมักจะได้รับ การเลี้ยงดูที่ไม่ค่อยดีนัก และมีโอกาสในการศึกษาหรือฝึกฝนอบรมน้อยกว่าบุคคลที่เกิดในครอบครัวที่ร่ำรวย

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม

๓๙

ความได้เปรียบระหว่างบุคคลมิได้หยุดอยู่แต่เพียงแค่นั้น ระบบมรดกตกทอดทางทรัพย์สินจะทำให้ความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างบุคคลมีมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ บุคคลที่เกิดในครอบครัวที่ร่ำรวยและได้รับมรดกจากพ่อแม่จะทำให้เขามีความได้เปรียบมากขึ้น ดังนั้น รัฐบาลจึงควรที่จะเก็บมรดกเพื่อลดความได้เปรียบ หรือสร้างความเสมอภาคในโอกาสทางเศรษฐกิจของบุคคล

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของภาษีมรดกอยู่ที่ต้องการสร้างความเป็นธรรมในสังคมมิใช่อยู่ที่ต้องการรายได้ของรัฐบาล รายได้จากภาษีถือว่าเป็นผลพลอยได้ซึ่งไม่มีความสำคัญอะไร ในทางทฤษฎีและจะไม่ถือว่ารายได้จากภาษีมรดกเป็นรายได้ที่สำคัญ ทั้งนี้ เพราะว่ารายได้จากภาษีมรดกนั้นไม่ค่อยแน่นอน กล่าวคือ รายได้ของภาษีมรดกนั้นจะขึ้นอยู่กับ การตายของเศรษฐีเป็นสำคัญ ถ้าปีไหนเศรษฐีตายกันมาก ปีนั้นรัฐบาลก็จะเก็บภาษีได้มาก แต่ถ้าปีไหนเศรษฐีไม่ยอมตายเลย ปีนั้นก็จะเก็บภาษีไม่ได้เลย

(๒) ภาษีมรดกช่วยให้การกระจายภาระภาษีในสังคมมีความเป็นธรรมมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลจำเป็นต้องใช้จ่ายในแต่ละปีเป็นจำนวนมากและเพิ่มขึ้นตลอดมา ดังนั้น ถ้าหากรัฐบาลจะเก็บภาษีเพียงไม่กี่ประเภทก็จะทำให้บุคคลที่ต้องเสียภาษีเหล่านั้นจำต้องแบกรับภาระเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้เสียภาษีเหล่านั้นเดือดร้อนมากขึ้น และอาจจะก่อให้เกิดผลเสียในด้านต่าง ๆ เนื่องจากมีการเก็บภาษีมากเกินไป การเก็บภาษีมรดกช่วยให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งรายได้จากภาษีมรดกนั้นอาจจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้เสียภาษีประเภทต่าง ๆ ได้บ้าง เป็นการกระจายภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มทั่วถึงมากขึ้น

นอกจากนี้ การเก็บภาษีมรดกก็ยังถือว่าเป็นการเก็บรายได้ฝ่ายทุนในระยะยาว กล่าวคือทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ประชาชนถือครองอยู่นั้น มูลค่าของทรัพย์สินเหล่านั้นมักจะเพิ่มขึ้น เมื่อกาลเวลาได้ผ่านไป แต่มูลค่าของทรัพย์สินที่ได้เพิ่มขึ้น หรือที่เรียกว่า “รายได้ฝ่ายทุน” นั้นมักจะไม่ถูกเก็บภาษี ดังนั้น เมื่อผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้นตายลงและมีการเก็บภาษีมรดกจากทรัพย์สินเหล่านั้น จึงถือได้ว่าเป็นการเก็บภาษีจากรายได้ฝ่ายทุนในระยะยาว

(๓) ภาษีมรดกช่วยให้การใช้ทรัพยากรของสังคมเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ การเก็บภาษีนี้นอกจากจะพิจารณาถึงรายได้แล้วยังจะต้องคำนึงถึงการจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพของสังคมอีกด้วย กล่าวคือรัฐบาลจะต้องพยายามให้การใช้ทรัพยากรของสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมมากที่สุด

ในกรณีของประเทศด้อยพัฒนานั้น ประชาชนมักจะสะสมทรัพย์สินสมบัติหรือความมั่งคั่งของตนในรูปของทรัพย์สินที่ไม่ค่อยก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจมากนัก เช่น มักจะสะสมทรัพย์สินสมบัติในรูปของที่ดิน เพชรนิลจินดา หรือของมีค่าอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันทายาทที่ได้รับมรดกนั้นก็มักจะใช้จ่ายมรดกของตนไปในทางที่ไม่ค่อยก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น มักจะใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย เป็นต้น

การเก็บภาษีมรดกนอกจากจะเป็นการลดการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยของทายาทแล้ว ยังเป็นการนำทรัพยากรหรือทรัพย์สินบัตติดังกล่าวมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้นอีกด้วย

(๔) ภาษีมรดกเป็นการติดตามการจัดเก็บภาษีที่รั่วไหลและช่วยป้องกันการ โภภมากของบุคคล นอกจากข้อสนับสนุนทางเศรษฐกิจที่ได้กล่าวมาแล้ว การเก็บภาษีมรดกอาจจะถือได้ว่าเป็นมาตรการการติดตามการจัดเก็บภาษีที่รั่วไหลได้วิธีหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลที่ร่ำรวยนั้นอาจจะเคยหลบเลี่ยง การเสียภาษีแก่รัฐ และเจ้าหน้าที่ก็ตรวจสอบไม่พบ ซึ่งทำให้เขามีความร่ำรวยหรือมีทรัพย์สินสมบัติมากกว่า ที่ควรจะเป็น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเขาตายไปเขาก็ไม่สามารถเอาทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นไปกับตัวเขาได้ และ ทรัพย์สินสมบัติที่เขาถืออยู่ถูกประเมินเก็บภาษีมรดก ดังนั้น การเก็บภาษีมรดกจึงอาจถือได้ว่าเป็นการติดตาม การเก็บภาษีที่รั่วไหล หรือเป็นการเก็บภาษีย้อนหลัง

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวสนับสนุนว่า ภาษีมรดกนั้นเป็นมาตรการอันหนึ่งที่จะ ช่วยลดความโลภมากของบุคคล หรือการฉ้อราษฎร์บังหลวงของข้าราชการ กล่าวคือ เมื่อบุคคลต่าง ๆ รู้ว่า ทรัพย์สินสมบัติที่ตนสะสมไว้นั้นจะต้องถูกรัฐบาลริบหรือถูกเก็บภาษีเมื่อตนได้ตายลง ก็อาจจะช่วยให้บุคคลเหล่านั้น พยายามสะสมทรัพย์สินสมบัตินี้้อยลง หรือลดความโลภมาก หรือลดการทุจริตของตนได้บ้าง

อย่างไรก็ตาม ในทางที่เป็นจริงนั้นภาษีมรดกคงจะช่วยป้องกันการทุจริตหรือ โภภมากของบุคคลได้น้อยมาก ทั้งนี้ เพราะว่าการทุจริตและการเห็นแก่ตัวของบุคคลนั้นมักจะขึ้นอยู่กับโอกาส สันดานของบุคคล และค่านิยมของสังคมเป็นสำคัญ ภาษีมรดกอาจจะช่วยได้บ้างก็เป็นเพียงเครื่องเตือนใจ แก่บุคคลเหล่านั้นได้บ้างเท่านั้น

๓.๑.๒ ข้อคัดค้านการเก็บภาษีมรดก

การจัดเก็บภาษีมรดกนั้นมีข้อคัดค้านที่สำคัญพอจะสรุปได้ดังนี้

(๑) ภาษีมรดกทำลายการออมและการสะสมทุนของบุคคล ข้อคัดค้านการเก็บ ภาษีมรดกที่มักจะได้ยินกันอยู่เสมออีกคือ ภาษีมรดกเป็นการทำลายการออมและการสะสมทุนของบุคคล ซึ่งจะ เป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจโดยรวม กล่าวคือเมื่อมีการเก็บภาษีมรดก อาจจะทำให้บุคคลขาดความกระตือรือร้น ที่จะทำงานหรืออดออมเพื่อสะสมทรัพย์สิน ซึ่งจะมีผลทำให้ประชาชนใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และทำให้การสะสมทุน ของประเทศมีน้อยลง อันจะเป็นผลเสียต่อการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ข้อคัดค้านดังกล่าวนี้มีเหตุผลน้อยมาก ทั้งนี้ เพราะว่าการตัดสินใจ ในการออมทรัพย์ของแต่ละบุคคลมักจะไม่ค่อยนึกถึงภาษีมากนัก แต่มักจะพิจารณาถึงความจำเป็นหรือ จุดมุ่งหมายอย่างอื่นในชีวิตของตน เช่น บุคคลที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะพยายามทำงานและเก็บออมรายได้ เพื่อสร้างฐานะครอบครัวของตน เป็นต้น

(๒) ภาษีมรดกทำลายความกระตือรือร้นในการทำงานของบุคคล ข้อคัดค้าน ภาษีมรดกอีกประการหนึ่งซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้วก็คือ ภาษีมรดกจะทำลาย ความกระตือรือร้นในการทำงานของบุคคล กล่าวคือเมื่อผู้ที่ทำงานรู้ว่ารายได้ที่ตนสะสมไว้นั้นจะต้องถูกเก็บ

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

๔๑

เกษียณอายุเมื่อตนได้ตายลง ดังนั้น บุคคลดังกล่าวอาจจะทำการสะสมทรัพย์สินด้วยการลดการทำงานของตนลง และหันมาใช้เวลาเพื่อพักผ่อนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้อคัดค้านดังกล่าวนั้นก็ไม่น่าหนักนอยในทางเป็นจริง ทั้งนี้ เพราะว่าการทำงานของแต่ละบุคคลนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับภาษีเพียงอย่างเดียว แต่จะขึ้นอยู่กับเหตุผลอื่นที่มีความสำคัญมากกว่าภาษี เช่น บุคคลต้องการทำงานเพื่อหาชื่อเสียง หรือต้องการแสวงหาอำนาจ หรือเพื่อบรรลุความสำเร็จที่ต้องการในชีวิตของตน ดังนั้น ภาษีจึงเข้ามามีบทบาทต่อการตัดสินใจในการทำงานของบุคคลน้อยมาก แต่ถ้าหากเราสมมติให้ภาษีมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจในการทำงานของบุคคลแล้ว ภาษีมรดกก็จะมีอิทธิพลน้อยกว่าภาษีอื่น เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะว่าการกระทบของภาษีมรดกนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต ส่วนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดานั้นจะเกิดผลในปัจจุบัน ดังนั้น ภาษีบุคคลย่อมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการทำงานของบุคคลมากกว่าภาษีมรดก

ในเรื่องของภาษีมรดกที่มีต่อการทำงานของบุคคลนั้น ถ้าหากพิจารณาในมุมกลับแล้วก็อาจจะกล่าวได้ว่าภาษีมรดกจะช่วยให้บุคคลบางคนพยายามทำงานมากขึ้น หรือพยายามช่วยตนเองมากขึ้น สมมติว่าบุคคลที่ต้องการสะสมทรัพย์สินสมบัติให้บุตรหลานของตนเอง และรู้ว่าทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นจะต้องถูกเก็บภาษีมรดก ดังนั้น ถ้าหากเขาต้องการให้ทายาทของตนได้รับทรัพย์สินสมบัติจำนวนหนึ่ง ตนก็จะต้องทำการสะสมทรัพย์สินสมบัติมากขึ้นด้วยการทำงานมากขึ้น

ส่วนบุคคลที่เป็นลูกหลานของเศรษฐีนั้น ถ้าหากรู้ว่าตัวตนจะไม่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ หรือได้รับมรดกเป็นจำนวนเล็กน้อยเนื่องจากถูกเก็บภาษีมรดก บุคคลเหล่านั้นก็อาจพยายามศึกษาหาความรู้และทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเองมากขึ้น มากกว่าที่จะคอยตั้งหน้าตั้งตารับมรดกจากพ่อแม่ของตน

(๓) ภาษีมรดกทำลายธุรกิจขนาดเล็ก ข้อคัดค้านการจัดเก็บภาษีมรดกที่มีเหตุผลสำคัญอันหนึ่งก็คือภาษีมรดกทำลายธุรกิจขนาดเล็ก กล่าวคือภาษีมรดกที่รัฐจัดเก็บนั้นอาจทำให้ธุรกิจขนาดเล็กบางแห่งต้องเลิกกิจการไป เนื่องจากต้องขายทรัพย์สินบางส่วนเพื่อนำเงินมาชำระภาษีมรดก ตัวอย่างเช่น ธุรกิจขนาดเล็กแห่งหนึ่งมีเงินทุนไม่มากนัก เมื่อเจ้าของธุรกิจตายลง รัฐบาลก็เก็บภาษีมรดกจากทายาทของธุรกิจนั้น ถ้าหากทายาทไม่มีเงินพอที่จะต้องเสียภาษี ก็อาจจะต้องขายทรัพย์สินบางอย่างเพื่อนำเงินมาเสียภาษีให้แก่รัฐ ซึ่งอาจทำให้ธุรกิจขนาดเล็กดังกล่าวนี้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้เนื่องจากขาดเงินทุน แล้วต้องเลิกกิจการไปในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ข้อบกพร่องดังกล่าวนี้สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ ถ้ารัฐบาลกำหนดยกเว้นมรดกที่จะต้องเสียภาษีไว้เป็นจำนวนสูงพอสมควร หรือกำหนดมาตรการให้มีการผ่อนชำระภาษีเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร

(๔) ข้อยุ่งยากในการบริหารการจัดเก็บภาษี ข้อคัดค้านที่สำคัญที่สุดในการจัดเก็บภาษีมรดกก็คือภาษีมรดกมีข้อยุ่งยากในการบริหารจัดการเก็บมาก และอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีดังกล่าว ข้อบกพร่องดังกล่าวนี้พอจะสรุปได้โดยย่อดังนี้

(ก) ข้อยุ่งยากในการบริหารจัดการเก็บภาษี เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การเก็บภาษีจากทรัพย์สินเกือบทุกชนิด หรือการเก็บภาษีมรดกนั้น มีข้อยุ่งยากในการบริหารการจัดการเก็บมากกว่า ภาษีประเภทอื่น ๆ ข้อยุ่งยากที่สำคัญได้แก่ การประเมินมูลค่าของทรัพย์สินที่จะเก็บภาษี ซึ่งจะพิจารณาได้จาก ตัวอย่างโดยย่อ ดังนี้

(๑) ทรัพย์สินบางประเภทที่ไม่มีราคาตลาด เช่น ของโบราณหรือ งานศิลปะบางชนิดทำให้การตีราคาทรัพย์สินเหล่านั้นเพื่อประเมินภาษีทำได้ยาก และทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการเก็บภาษีนั่นมาก

(๒) ข้อยุ่งยากในการตีราคาทรัพย์สิน นอกจากจะทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการจัดเก็บสูงแล้ว ยังเป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมเป็นช่องทางให้เกิดการทุจริตได้ง่ายอีกด้วย เช่น ทรัพย์สินสองชิ้นที่เหมือนกันที่ต้องเสียภาษีมรดก แต่ถูกประเมินโดยเจ้าหน้าที่สองชุด เจ้าหน้าที่ชุดหนึ่ง มีประสิทธิภาพในการทำงาน สามารถตีราคาทรัพย์สินได้ถูกต้อง ส่วนเจ้าหน้าที่อีกชุดหนึ่งขาดประสิทธิภาพ ในการทำงานตีราคาทรัพย์สินนั้นไว้ในราคาที่ต่ำมาก ในกรณีนี้ผู้ที่ต้องเสียภาษีมรดกทั้งสองรายจะเสียภาษี เป็นจำนวนเงินที่แตกต่างกันทั้ง ๆ ที่บุคคลทั้งสองควรจะเสียภาษีเป็นจำนวนที่เท่ากัน กรณีเช่นนี้ก็ก่อให้เกิด ความไม่เป็นธรรมระหว่างผู้เสียภาษีทั้งสองรายนั้น

ข้อยุ่งยากในการตีราคาทรัพย์สินดังกล่าวนี้จะเป็นช่องทางที่เปิดโอกาส ให้เจ้าหน้าที่ทำการทุจริตได้ง่ายโดยการร่วมมือกับผู้เสียภาษี ด้วยวิธีตีราคาทรัพย์สินในกองมรดกให้ต่ำกว่า ความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้รัฐได้เงินภาษีน้อยลงและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในหมู่ผู้เสียภาษีได้

(ข) โอกาสในการหลบเลี่ยงภาษี โดยปรกติแล้วการเก็บภาษีมรดกมักจะกำหนด การยกเว้นและการลดหย่อนภาษีต่าง ๆ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้เสียภาษี การที่กฎหมายกำหนด ยกเว้นหรือการลดหย่อนต่าง ๆ นั้นอาจเป็นการเปิดช่องโหว่ให้มีการหลบเลี่ยงภาษีได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะค้นพบหรือรู้จักใช้ช่องโหว่ของกฎหมายได้นั้นก็มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่ร่ำรวย ส่วนผู้ที่ไม่มีความรู้ ก็มักจะไม่รู้จักหลบเลี่ยงภาษี ดังนั้น จึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในหมู่ผู้เสียภาษีได้ หรือในหมู่ทายาท ที่ได้รับมรดก

ตัวอย่างเช่น ภาษีมรดกของไทยที่จัดเก็บในปี ๒๕๓๖ ได้กำหนดไว้ว่า ทรัพย์สินที่พ่อแม่ยกให้แก่บุตรหลานเนื่องในโอกาสสมงคลสมรส ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี ส่วนทรัพย์สิน ที่ยกให้แก่บุตรหลานภายในระยะเวลาหนึ่งปีก่อนการตายของเจ้าของมรดก จะต้องนำมาเสียภาษีมรดกด้วย ในกรณีนี้พ่อแม่ที่ฉลาดย่อมจะรู้จักหาวิธีหลบเลี่ยงภาษีให้แก่บุตรหลานของตนได้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการเก็บภาษีมรดกจะมีข้อยุ่งยากในการจัดเก็บ แต่การพิจารณาว่าควรจะมีภาษีมรดกหรือไม่นั้น เราจะต้องพิจารณาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของภาษี ทั้งสองด้านของภาษีนั่น การที่จะอ้างว่ามีข้อยุ่งยากแล้วไม่ควรจัดเก็บนั้นย่อมเป็นการไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เพราะ ข้อยุ่งยากในการเก็บภาษีนั่นสามารถที่จะแก้ไขได้ การที่รัฐบาลมุ่งที่จะเก็บภาษีทางอ้อมหรือวิธีง่าย ๆ แต่เพียง

อย่างเดียวย่อมไม่เป็นการยุติธรรมแก่ผู้เสียภาษี ถ้าหากเราพิจารณาถึงการลดช่องว่างและความเป็นธรรมในสังคมแล้ว การเก็บภาษีมรดกนั้นมีข้อสนับสนุนที่มีน้ำหนักมากทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะว่าในระบบภาษีของเรานั้น ภาษีส่วนใหญ่เป็นภาษีทางอ้อม ซึ่งผู้มีรายได้ต่ำต้องแบกรับภาระภาษีในอัตราที่สูงกว่าผู้มีรายได้สูงการเก็บภาษีจากทรัพย์สินนั้นมีน้อยมาก ดังนั้นการเก็บภาษีจากมรดกย่อมจะช่วยให้ระบบภาษีของเรามีความเป็นธรรมมากขึ้น

๓.๒ ข้อพิจารณาในการเลือกเก็บภาษีมรดกแต่ละรูปแบบ

รูปแบบของภาษีมรดกที่จัดเก็บอยู่ในปัจจุบัน มักจะมีการเลือกเก็บระหว่างภาษีกองมรดกกับภาษีการรับมรดก โดยปรกติแล้วมักจะเลือกเก็บแบบใดแบบหนึ่ง เช่น ในประเทศอังกฤษจะเลือกเก็บในรูปภาษีกองมรดก ส่วนในประเทศสวีเดนจะเก็บในรูปของภาษีการรับมรดก อย่างไรก็ตาม ภาษีมรดกที่เก็บในประเทศนั้นได้จัดเก็บทั้งสองรูปแบบพร้อมกัน ซึ่งจะได้กล่าวถึงในภายหลัง

การที่ควรจะเลือกเก็บภาษีมรดกในรูปแบบใดนั้น มีข้อถกเถียงทางทฤษฎีบางประการพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับภาระของภาษี ถ้าพิจารณาภาระของภาษีแล้ว การเก็บภาษีจากกองมรดก ภาระของภาษีจะตกแก่กองมรดกนั้น ภาษีที่จัดเก็บนั้นจะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษี ผู้ที่ได้รับมรดกจากกองมรดกนั้นมากน้อยแค่ไหนต่างก็จะมีส่วนเสียภาษีด้วยกันทุกคน เพราะการเก็บภาษีจะทำให้ส่วนแบ่งของแต่ละคนเหลือน้อยลง

ส่วนการเก็บภาษีการรับมรดกนั้น ภาระของภาษีจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับฐานะทางเศรษฐกิจของผู้เสียภาษีแต่ละคนกล่าวคือ ผู้ที่ได้รับมรดกมากก็จะเสียภาษีมาก ส่วนผู้ที่ได้รับมรดกน้อยก็จะเสียภาษีน้อย หรืออาจจะไม่ต้องเสียภาษีเลยก็ได้ ดังนั้น การเก็บภาษีจากการรับมรดกจึงให้ความเป็นธรรมมากกว่าการเก็บภาษีจากกองมรดก

๒. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นธรรม ถ้าพิจารณาถึงการสร้างความเสมอภาคหรือความเป็นธรรมในสังคมแล้ว การเก็บภาษีมรดกในรูปของภาษีการรับมรดกจะให้ความเป็นธรรมได้มากกว่าการเก็บภาษีกองมรดก ทั้งนี้ เพราะว่าการเก็บภาษีการรับมรดกนั้นจะเก็บภาษีตามจำนวนมรดกที่ทายาทแต่ละคนได้รับ

ความเป็นธรรมหรือความเสมอภาคจะมีมากขึ้น ถ้าหากอัตราภาษีที่จัดเก็บนั้นเป็นแบบก้าวหน้า กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับมรดกน้อยจะเสียภาษีในอัตราร้อย ส่วนผู้ที่ได้รับมรดกมากจะต้องเสียภาษีในอัตราสูง

วิธีการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าดังกล่าวอาจจะช่วยให้เจ้าของทรัพย์สินหรือเจ้าของมรดกกระจายมรดกของตนให้แก่ลูกหลานในลักษณะที่มีความเสมอภาคยิ่งขึ้น ในกรณีนี้จะทำให้รัฐบาลได้รับรายได้จากการเก็บภาษีน้อยลง แต่ก็ช่วยให้การกระจายทรัพย์สินมีความเสมอภาคมากขึ้น

๓. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับรายได้ของรัฐ ถ้าหากระบบการเก็บภาษีมรดกเป็นแบบอัตราก้าวหน้าแล้ว การเก็บภาษีจากกองมรดกจะทำให้รัฐบาลได้รับรายได้สูงกว่าการเก็บภาษีจากการรับมรดก ทั้งนี้ เพราะฐานในการคำนวณภาษีของกองมรดกจะใหญ่กว่าฐานของภาษีการรับมรดก

๔. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการบริหารการจัดเก็บ ถ้าพิจารณาถึงปัญหาการบริหารการจัดเก็บภาษีมรดกทั้งสองรูปแบบตามที่กล่าวมาแล้ว การจัดเก็บภาษีจากกองมรดกจะง่ายกว่าการจัดเก็บภาษีจากผู้รับมรดก ทั้งนี้ เนื่องจากว่าการเก็บจากกองมรดกนั้น แต่ละครั้งจะใช้เจ้าหน้าที่เพียงชุดเดียว เพราะเป็นการเก็บภาษีจากกองมรดกของผู้ตาย ส่วนการเก็บภาษีจากการรับมรดก ถ้าหากมีทายาทผู้รับมรดกมากกว่าหนึ่งรายแล้ว เจ้าหน้าที่ที่จะต้องทำการประเมินเก็บภาษีจากผู้รับมรดกแต่ละราย

ดังนั้น การเก็บภาษีจากกองมรดกย่อมจะมีปัญหาและข้อยุ่งยากน้อยกว่าการเก็บภาษีจากผู้รับมรดก นอกจากนี้ การเก็บภาษีจากกองมรดกก็ยังเสียค่าใช้จ่ายในการบริหารการจัดเก็บน้อยกว่าการเก็บภาษีจากผู้รับมรดกอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะสังเกตได้ว่า หากรัฐบาลต้องการรายได้หรือต้องการความสะดวกในการจัดเก็บแล้ว ก็ควรจะเก็บภาษีมรดกในรูปของภาษีกองมรดก แต่ถ้าต้องการเน้นถึงความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีแล้ว ก็ควรจะเก็บในรูปของภาษีการรับมรดก

๓.๒.๑ ปัญหาในการจัดเก็บภาษี

การจัดเก็บภาษีมรดกนอกจากมีข้อโต้แย้งตามที่ได้กล่าวมาข้างแล้วนั้นก็ยังมีปัญหาข้อยุ่งยากเกี่ยวกับการบริหารการจัดเก็บอีก ซึ่งพอจะสรุปเป็นสองเรื่องด้วยกันคือ ปัญหาการหลบเลี่ยงภาษี และข้อบกพร่องในการบริหาร

(ก) การหลบเลี่ยงภาษี โดยที่ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่จะรวมอยู่ในกองมรดกซึ่งจะต้องเสียภาษีนั้น มีลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งสังหาริมทรัพย์ที่ไม่สามารถเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนมือได้โดยง่าย ลักษณะการหลีกเลี่ยงภาษีอาจเกิดขึ้นได้ในรูปต่าง ๆ คือ การหลบเลี่ยงในขณะที่เจ้าของมรดกยังมีชีวิตอยู่ และการหลบเลี่ยงเมื่อเจ้าของมรดกตายลง

(๑) การหลบเลี่ยงในขณะที่เจ้าของมรดกยังมีชีวิตอยู่ ในการหลบเลี่ยงภาษีมรดก เจ้าของมรดกอาจจะทำเองในขณะที่มีชีวิตอยู่ โดยการโอนทรัพย์สินต่าง ๆ ให้แก่ทายาทหรือผู้อื่น ทั้งนี้ เมื่อตนตายลง มูลค่าของกองมรดกที่จะถูกประเมินภาษีนั้นก็จะมีมูลค่าน้อยลงอาจทำให้ไม่ต้องเสียภาษีมรดกก็ได้ การเคลื่อนย้ายเปลี่ยนมือจะทำได้ง่ายมากในกรณีของสังหาริมทรัพย์ที่ไม่ต้องการหลักฐานในการเปลี่ยนมือ เช่น เพชรนิลจินดาหรือของมีค่าต่าง ๆ ที่ไม่ต้องจดทะเบียน ส่วนอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์บางอย่างที่ต้องการหลักฐานในการเปลี่ยนมือ เช่น ที่ดิน โรงเรือน ใบหุ้น การโอนเปลี่ยนมือก็อาจทำได้ ถ้าหากเจ้าของมรดกพอจะประมาณอายุขัยของตนเอง เช่น เจ้าของมรดกอาจจะทำการโอนทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่ทายาท ในขณะที่ตนเองมีอายุมากหรือเริ่มต้นป่วยลง

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เพื่อที่จะป้องกันการหลบเลี่ยงภาษีและข้อบกพร่องของภาษีมรดก รัฐบาลก็จำเป็นต้องมีภาษีประเภทอื่นเข้ามาช่วยเสริม คือการเก็บ “ภาษีการให้โดยเสนหา” เพื่อป้องกันการโอนโดยมีเจตนาที่จะหลบเลี่ยงภาษีมรดก กล่าวคือในการเปลี่ยนมือของทรัพย์สินแต่ละครั้งที่เป็นการให้โดยเสนหาแล้ว จะต้องมีการเก็บภาษีจากการเปลี่ยนมรดกกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติที่บังคับใช้ “ภาษีการให้โดยเสนหา” มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ในบางครั้งอาจจะพิสูจน์ไม่ได้ว่าในการโอนเปลี่ยนมรดกนั้น เป็นการให้โดยเสนหาหรือเป็นการซื้อขายกัน เพื่อที่จะแก้ข้อบกพร่องดังกล่าวนี้ ภาษีที่จะเรียกเก็บก็ควรจะเก็บเมื่อมีการโอนเปลี่ยนมือแต่ละครั้งโดยไม่มีข้อยกเว้น

นอกจากนี้ การป้องกันการเปลี่ยนมือโดยใช้ “ภาษีการให้โดยเสนหา” นั้น จะใช้ได้เฉพาะกรณีอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ที่ต้องมีหลักฐานในการเปลี่ยนมรดกเท่านั้น ส่วนสินทรัพย์อย่างอื่นไม่สามารถที่จะบังคับใช้โดยง่าย ดังนั้น ในกรณีที่อสังหาริมทรัพย์ที่ก้าวหน้ามาก ๆ หรือเรียกเก็บในอัตราสูงแล้ว ประชาชนก็อาจจะหลบเลี่ยงภาษีด้วยการสะสมทรัพย์สินสมบัติในรูปที่สามารถหลบเลี่ยงภาษีได้โดยง่าย เช่น อาจจะเก็บในรูปเพชรนิลจินดา ถ้าพิจารณาในลักษณะนี้แล้ว “ภาษีมรดก” และ “ภาษีการให้โดยเสนหา” ก็อาจจะเป็นการไม่ยุติธรรมแก่ผู้ที่ครอบครองทรัพย์สินในรูปอื่น ๆ และอาจจะเป็นผลเสียแก่เศรษฐกิจได้

(๒) การหลบเลี่ยงเมื่อเจ้าของมรดกตาย ในขณะที่เจ้าของมรดกตายนั้น ทายาทและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดก็อาจทำการขนย้ายและหลบซ่อนปิดบังทรัพย์สินที่ไม่ต้องการหลักฐานในการโอนเปลี่ยนมือได้ ในกรณีเช่นนี้จะเป็นการยากมากสำหรับเจ้าหน้าที่ที่จะติดตามหรือพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในกองมรดกนั้นหรือไม่ ปัญหาการหลบเลี่ยงภาษีนี้เป็นการก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในหมู่ผู้ที่ต้องเสียภาษี คือระหว่างผู้ที่ซื่อสัตย์หรือหลบเลี่ยงไม่ได้ กับผู้ที่หลบเลี่ยงภาษีได้

(ข) ข้อบกพร่องในการบริหาร นอกจากข้อบกพร่องที่เกิดจากการหลบเลี่ยงภาษีตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็อาจเกิดข้อบกพร่องขึ้นได้ทั้งที่เป็นไปโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือโดยเจตนาของเจ้าหน้าที่ก็ได้ ทั้งนี้ เพราะลักษณะของทรัพย์สินในกองมรดกนั้น ไม่สามารถที่จะกำหนดการประเมินราคาของทรัพย์สินแต่ละประเภทไว้ได้โดยแน่ชัด ดังนั้น กฎหมายจึงต้องให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการวินิจฉัยเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ “ปัญหาเรื่องการตีราคา” ทรัพย์สินบางประเภทอาจจะสามารถประเมินราคาได้โดยง่ายด้วยการอาศัยราคาตลาดที่ทำการซื้อขายทรัพย์สินนั้นอยู่เป็นประจำ หรืออาศัยราคามาตรฐานที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดเก็บภาษีประเภทอื่น เช่น การประเมินราคาของที่ดิน เป็นต้น แต่ทรัพย์สินบางอย่างไม่สามารถจะหาหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการประเมินราคาได้ เช่น วัตถุโบราณ ภาพเขียนและศิลปกรรมอื่น ๆ

ดังนั้น ในการจัดเก็บภาษีมรดกจึงต้องพึงความซื่อสัตย์สุจริตและความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ เช่น ถ้าเจ้าหน้าที่ขาดความชำนาญในการประเมินราคาก็อาจจะทำการประเมินราคาไว้ต่ำเกินไปก็ทำให้เก็บภาษีได้น้อย แต่ถ้าประเมินไว้สูงเกินไปก็ไม่เป็นธรรมแก่ผู้เสียภาษี

เป็นต้น ลักษณะของความไม่แน่นอนในการประเมินราคารัสนั้นเป็นช่องโหว่ที่ทำให้เกิดการทุจริตของเจ้าหน้าที่ได้โดยง่าย เป็นการไม่ยุติธรรมแก่ผู้เสียภาษีทุกคน และเป็น การขัดกับหลักการของระบบภาษีที่ดีด้วย

๓.๒.๒ ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บภาษีการให้โดยเสนหา

การเก็บภาษีมรดกไม่ว่าจะเก็บในรูปแบบใดก็ตาม จะต้องมีการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาควบคู่กันไปด้วย แต่วิธีการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาก็คือมีปัญหาในการจัดเก็บมาก ถ้าหากเงินทองหรือทรัพย์สินที่ให้นั้นไม่มีหลักฐาน ทำให้การจัดเก็บภาษีทำได้ยากมาก อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่สามารถตรวจสอบการให้โดยเสนหาได้นั้น การเก็บภาษีการให้โดยเสนหามีวิธีการจัดเก็บได้ ๒ วิธีด้วยกัน ดังนี้

(๑) รวมภาษีการให้เข้ากับภาษีมรดก วิธีเก็บภาษีให้โดยเสนหาที่ง่ายที่สุดก็คือให้รวมเข้ากับภาษีมรดก กล่าวคือ จะกำหนดให้ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่มีการยกให้โดยเสนหาภายในระยะเวลาที่กำหนด จะต้องถูกรวบเข้ากับกองมรดกเพื่อประเมินภาษีมรดก ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยเคยกำหนดให้ทรัพย์สินที่ยกให้ภายในระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีก่อนวันตายของผู้ให้ ทรัพย์สินนั้นจะต้องนำมาประเมินภาษีมรดกด้วย ส่วนในประเทศอังกฤษได้กำหนดไว้ว่าทรัพย์สินที่ยกให้ ทรัพย์สินนั้นจะต้องนำมาเสียภาษีมรดกด้วย

(๒) รวมถึงการให้เข้ากับเงินภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา วิธีการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาอีกวิธีหนึ่งก็คือ กำหนดให้ทรัพย์สินที่ได้รับมานั้นเสมือนหนึ่งรายได้ของผู้รับ และต้องรวมเข้ากับรายได้ประจำของผู้รับนั้น และจะถูกเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ตาม การเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในกรณีนี้จะต้องมีการกำหนดลดหย่อนหรือการยกเว้นไว้ต่างหาก และจะต้องยอมให้ผู้เสียภาษีได้ในส่วนที่เกี่ยวกับการได้รับทรัพย์สินมาโดยการเสนหาของผู้ให้ด้วยการผ่อนชำระภาษีเป็นงวด ๆ ภายในระยะที่กำหนดไว้

นอกจากปัญหาเกี่ยวกับการเก็บภาษีการให้โดยเสนหาตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การเก็บภาษีมรดกก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการยกเว้นการลดหย่อนภาษีและปัญหาอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งจะพิจารณาได้จากตัวอย่างของภาษีมรดกที่เคยจัดเก็บในประเทศไทย ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

๓.๓ พ.ร.บ. อากรมรดกและอากรการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖

ประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงกลไกทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติไทย คือได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติอากรมรดกและอากรการรับมรดก พุทธศักราช ๒๔๗๖” เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ในสมัยที่นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี^๑ พระราชบัญญัติดังกล่าวได้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ของคนไทย

^๑ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๑ พุทธศักราช ๒๔๗๗, หน้า ๓๑๒

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

๔๗

สมัยนั้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ร่ำรวยและกลุ่มเชื้อพระวงศ์ได้มีปฏิริยาคัดค้านอย่างรุนแรง ถึงกับกล่าวหาว่าเป็นการกระทำที่มุ่งทำลายล้างสถาบันทางเศรษฐกิจในสมัยนั้น

พระราชบัญญัติอากรมฤตกและอากรการรับมฤตกฉบับดังกล่าว ได้รับอนุมัติจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้สิทธิยับยั้งพระราชบัญญัติดังกล่าว แต่สภาผู้แทนราษฎรคงยืนยันตามเดิมให้กฎหมายนั้นมีผลบังคับใช้ได้ สาเหตุหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้สิทธิยับยั้งพระราชบัญญัติฉบับนั้น ก็เพราะว่าพระราชบัญญัติอากรมฤตกและอากรการรับมฤตกบัญญัติให้เก็บภาษีพระมหากษัตริย์ด้วย ซึ่งทรงเห็นว่าเป็นการทำลายสถาบันกษัตริย์และการขัดแย้งเกี่ยวกับกฎหมายฉบับนั้นได้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ^๒ เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๗

การที่เกิดการขัดแย้งในกฎหมายภาษีมรดกดังกล่าวนี้ ก็เนื่องจากว่ากฎหมายมิได้กำหนดการยกเว้นการเก็บภาษีมรดกจากพระมหากษัตริย์ไว้ในกฎหมายนั้น ซึ่งก็หมายความว่าพระมหากษัตริย์จะต้องถูกเก็บภาษีมรดกด้วย ทั้งนี้ เพราะว่พระมหากษัตริย์ก็อยู่ในได้กฎหมายของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในปีต่อมาได้มีการแก้ไขกฎหมายฉบับดังกล่าว โดยการกำหนดการยกเว้นไม่เก็บภาษีสำหรับพระมหากษัตริย์

พระราชบัญญัติอากรมฤตกและอากรการรับมฤตก พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการใช้อยู่ประมาณสิบปี และถูกยกเลิกโดย “พระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติอากรมฤตกและอากรการรับมฤตกพุทธศักราช ๒๔๗๖” วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี^๓ หลังจากนั้นก็ไม่มีการรื้อฟื้นกฎหมายเกี่ยวกับภาษีมรดกอีกเลย ทั้งนี้ อาจตั้งเป็นข้อสังเกตอันหนึ่งได้ว่า ในช่วงระยะเวลาที่ประเทศไทยปกครองในระบอบรวบอำนาจหรือเผด็จการนั้น รัฐบาลมิค่อยได้คำนึงถึงความเสมอภาคทางเศรษฐกิจของประชาชน และในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนั้นได้ทำให้เกิดการ “รวบ” กรรมสิทธิ์ในการถือครองทรัพย์สินมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ในทางตรงกันข้ามพระราชบัญญัติอากรมฤตกและอากรการรับมฤตก พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้น อาจจะแสดงให้เห็นว่าการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจของคนภายในสังคม ทั้งนี้ก็เนื่องจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานของปัญหาและพลังของสังคมในสังคมที่ฐานะความเป็นอยู่ของคนมีความแตกต่างกันอย่างมากรุนแรง ย่อมจะทำให้การรวมกันอยู่ของคนในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุขได้ยาก การเก็บภาษีมรดกเป็นมาตรการอันหนึ่งที่จะลดความแตกต่างในฐานะความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างไรก็ตาม ผลกระทบกระเทือนของภาษีมรดกที่จะมีต่อเศรษฐกิจการเมืองของสังคมย่อมจะขึ้นอยู่กับ

^๒ ชัยนันท์ นันทพันธ์, “พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับระบบรัฐธรรมนูญ” วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ เล่ม ๑ (๒๕๑๖)

^๓ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๖, พุทธศักราช ๒๔๘๗

ลักษณะและอัตราของภาษีที่ใช้ ตลอดจนถึงจริยธรรมและการยอมรับของคนในสังคมเป็นสำคัญ ในอันดับต่อไป จะได้หยิบยกสาระสำคัญของพระราชบัญญัติอากรมรดกและอากรการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖ ขึ้นมาพิจารณา

๓.๓.๑ ทรัพย์สินที่จะต้องเสียภาษี ตามพระราชบัญญัติอากรมรดกและอากรการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖ กำหนดว่าทรัพย์สินของผู้ตายจะต้องนำมารวมเป็น “กองมรดก” เพื่อเสียภาษีมรดกดังนี้

(๑) ถ้าผู้ตายมีสัญชาติเป็นไทย ทรัพย์สินที่จะนำมารวมในกองมรดก ได้แก่

(ก) บรรดาอสังหาริมทรัพย์และสิทธิ หรือประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่ในสยาม

(ข) บรรดาสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีอยู่ในสยาม

(ค) บรรดาสต็อก พันธบัตร ใบหุ้นกู้ หรือหลักทรัพย์อย่างอื่นหรือประโยชน์หรือสิทธิในกิจการค้า อุตสาหกรรมและวิชาชีพโดยลักษณะเป็นหุ้นส่วนหรืออย่างอื่น ทั้งที่มีอยู่ในสยามและต่างประเทศ

(ง) บรรดาสิทธิเรียกร้องที่ยังค้างอยู่ในเวลาตาย หรือเงินที่จะได้รับหรือทรัพย์สินอันเกิดขึ้นแก่กองมรดกเพราะเหตุที่ตายทั้งที่อยู่ในสยาม และต่างประเทศแต่ทั้ง ถ้ายังมีโต้แย้งหรืออยู่ภายในเงื่อนไขบังคับก่อนไซ้ร้ ข้อโต้แย้งต้องได้ระงับหรือเงื่อนไขสำเร็จลงแล้วในทางที่มีคุณแก่ทายาท

(๒) ถ้าผู้ตายเป็นคนต่างด้าว ให้กำหนดค่าแห่งมรดกเหมือนผู้ตายมีสัญชาติเป็นไทย เว้นแต่ให้กำหนดเฉพาะทรัพย์สินที่มีอยู่ในสยาม

(๓) อสังหาริมทรัพย์ก็ดี สังหาริมทรัพย์ก็ดี ที่ผู้ตายถือกรรมสิทธิ์ หรือมีชื่อเป็นเจ้าของ หรือสังหาริมทรัพย์ออกให้แก่ผู้ถือที่อยู่ในครอบครองของผู้ตาย ท่านให้สันนิษฐานก่อนว่าเป็นของผู้ตาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น

มาตรา 7 บรรดาทรัพย์สินของผู้ตาย ซึ่งผู้ตายให้แก่บุคคลใด โดยตรงหรือโดยอ้อมในเวลาหนึ่งปีก่อนตายนั้น เพื่อประโยชน์แห่งอากรมรดก ท่านให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งมรดกจะให้เกิดรวมเพื่อกำหนดค่าแห่งมรดกด้วย เว้นแต่ทรัพย์สินที่ผู้รับได้รับไปเป็นราคาไม่คนละพันบาท หรือให้ในการสมรสของผู้รับ หรือได้ให้ไปแล้วก่อนวันใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว

๓.๓.๒ การตีราคาทรัพย์สิน

ในการตีราคามูลค่าของทรัพย์สินกองมรดก ให้ถือหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) ประมาณตามราคาตลาดในวันตายสำหรับทรัพย์สินซึ่งเข้าลักษณะมาตรา ๖

(ก) (ข) และ (ค)

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

(๒) ประมาณตามจำนวนที่ระบุไว้ในเอกสารซึ่งเป็นหลักการเรียกร้องสำหรับทรัพย์สินซึ่งเข้าลักษณะตามมาตรา ๖ (ง) และมีไม่มีข้อโต้แย้ง

(๓) ประมาณตามจำนวนเงินซึ่งกำหนดในคำพิพากษาหรือตามข้อตกลงซึ่งคู่กรณีทำไว้โดยสุจริต สำหรับทรัพย์สินซึ่งเข้าลักษณะตามมาตรา ๖ (ง) และมีข้อโต้แย้ง

(๔) ในมาตรา ๑๓ กำหนดไว้ว่าเมื่อบรรดาทรัพย์สินต่างๆ ได้ตีราคาตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดแล้ว มูลค่าของกองมรดกเรียกว่า “ยอดสุทธิแห่งค่า” ซึ่งกฎหมายยอมให้หักค่าใช้จ่ายและหนี้สินดังต่อไปนี้

(๑) บรรดาหนี้สินซึ่งผู้ตายเป็นหนี้อยู่ก่อนตาย

(๒) ค่าใช้จ่ายเนื่องด้วยศพร้อยละ ๑๐ ของยอดสุทธิแห่งค่า แต่มิให้เกินกว่า ๕,๐๐๐ บาท

(๓) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกตามที่สมควร หนี้สินดังต่อไปนี้ ไม่ยอมให้หักจากยอดสุทธิแห่งค่า

(ก) หนี้สินซึ่งผู้ตายได้ปลดให้โดยพินัยกรรม

(ข) หนี้สินซึ่งผู้ตายได้ทำขึ้นเพื่อการให้ตั้งที่ระบุไว้ในมาตรา ๗

(ค) หนี้สินซึ่งไม่มีพยานหลักฐานอื่น นอกจากถ้อยคำของผู้ตาย

ในพินัยกรรม

(ง) หนี้สินซึ่งมีหลักฐานอันได้ทำขึ้นในต่างประเทศหรือเกิดตามคำพิพากษาศาลในเมืองต่างประเทศอันบังคับในสยามมิได้

(จ) หนี้สินซึ่งขาดอายุความ

๓.๓.๓ **ข้อยกเว้นและการลดหย่อนในการเก็บภาษี** ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดข้อยกเว้นและช่วยเหลือผู้ที่ต้องเสียภาษีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) การยกเว้น ตามมาตรา ๑๔ ได้กำหนดข้อยกเว้นเกี่ยวกับการเสียภาษีดังต่อไปนี้คือ “ถ้าปรากฏว่ามีทรัพย์สินใดอันจะตกได้แก่รัฐหรือทบวงการเมืองหรือ สถานการกุศล หรือสภากาชาด เมื่อได้นำค่าแห่งทรัพย์สินนั้นมารวมในการกำหนด แห่งค่าของมรดกแล้ว ท่านมิได้เรียกและเก็บอากรในค่าแห่งทรัพย์สินนั้น”

(๒) ลดหย่อนในกรณีที่ต้องเสียภาษีมรดกซ้ำ การช่วยเหลือขึ้นในกรณีที่ผู้ที่ได้รับมรดกมาแล้วไม่เกิน ๕ ปีแต่เกิดตายลง กฎหมายยอมให้หักค่าในทรัพย์สินที่ได้รับมาในการคำนวณค่าแห่งยอดสุทธิของกองมรดกที่จะต้องเสียภาษีมรดกอีกในระบุไว้ในมาตรา ๒๕ ดังต่อไปนี้

“เมื่ออสังหาริมทรัพย์ก็ดี ประโยชน์หรือสิทธิในกิจการค้าอุตสาหกรรม หรืองานวิชาชีพที่ได้มาจากการเป็นหุ้นส่วนหรือได้มาจากทางอื่น (มิใช่ที่ได้มาจากบริษัท) ก็ตีประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์นั้นก็ดี ประโยชน์หรือสิทธิซึ่งได้โอนไปในเวลาคนใดคนหนึ่ง ได้เสียอากรมรดกแล้ว ต่อมาภายในห้าปีทรัพย์สินทั้งหมดหรือบางส่วนจะต้องเสียอากรอีก ท่านว่าถ้าอธิบดีกรมสรรพากร หรือข้าหลวงประจำจังหวัด เห็นว่ามีหลักฐานเช่นในลดจำนวนเงินอากรมรดกที่จะต้องเสียเพราะความตายของคนที่สองดังต่อไปนี้

ถ้าความตายของคนที่สองเกิดขึ้นภายใน ๑ ปีนับแต่ความตายของคนหนึ่งที่หนึ่ง...

ร้อยละ ๘๐

ถ้าความตายของคนที่สองเกิดขึ้นภายใน ๒ ปีนับแต่ความตายของคนหนึ่งที่หนึ่ง...

ร้อยละ ๖๐

ถ้าความตายของคนที่สองเกิดขึ้นภายใน ๓ ปีนับแต่ความตายของคนหนึ่งที่หนึ่ง...

ร้อยละ ๕๐

ถ้าความตายของคนที่สองเกิดขึ้นภายใน ๔ ปีนับแต่ความตายของคนหนึ่งที่หนึ่ง...

ร้อยละ ๔๐

ถ้าความตายของคนที่สองเกิดขึ้นภายใน ๕ ปีนับแต่ความตายของคนหนึ่งที่หนึ่ง...

ร้อยละ ๒๐”

(๓) ลดหย่อนอัตราภาษีให้แก่ญาติที่ใกล้ชิดของผู้ตาย เพื่อช่วยเหลือ “ทายาท” ที่จะต้องเสียภาษีในการ “รับมรดก” ของผู้ตาย กฎหมายได้กำหนดส่วนลดหย่อนให้ดังนี้

(ก) ถ้าทายาทเป็นบิดามารดา สามีภรรยา บุตร หรือบุตรของบุตร ให้เรียกและเสียอากรเพียงกึ่งหนึ่งของอัตรา (ดูพิกัด ๒ ในหัวข้อต่อไป)

(ข) ถ้าทายาทเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ให้เรียกและเสียอากรการรับมรดกเพียง ๓ ใน ๔ ของอัตรา (ดูพิกัด ๒ ในหัวข้อต่อไป)

(๔) การผ่อนผันการชำระภาษีเพื่อที่จะลดภาระในการเสียภาษี กฎหมายได้ผ่อนผันให้ผู้เสียภาษีผ่อนชำระได้ดังต่อไปนี้

(ก) ผู้ที่ต้องเสียภาษีมีสิทธิเลือกเสียภาษีเป็นงวดปีละเท่า ๆ กัน ๘ งวด

(ข) หรือจะเสียงวดครั้งปีเท่า ๆ กัน ๑๖ งวด โดยเสียอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๔

ต่อปี

๓.๓.๔ ภาษีมรดกที่เรียกเก็บและอัตราที่จัดเก็บ เกี่ยวกับประเภทและอัตรากาษาที่เรียกเก็บตาม พ.ร.บ. อากรมรดกและอากรการรับมรดก ๒๔๗๖ โดยแบ่งออกดังนี้

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

(๑) ภาษีมรดกที่จะเรียกเก็บนั้น เก็บจากทรัพย์สินและบุคคลดังต่อไปนี้

(ก) อากรมรดก เป็นการเรียกเก็บจาก “กองมรดก” ของผู้ตาย โดย “ผู้จัดการมรดก” เป็นผู้รับผิดชอบในการเสียตามพิกัด ๑

(ข) อากรการรับมรดก เป็นการเรียกเก็บจาก “ทายาท” และ “ทายาท” ผู้ซึ่งรับมรดก

(๒) พิกัดและอัตราของภาษีมรดก แบ่งออกได้ดังนี้

(ก) พิกัด ๑ อากรมรดก (๑) มรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเมื่อได้หักตามมาตรา ๑๓ (๑), (๒), (๓) แล้วมีจำนวนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี (๒) มรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเมื่อหักตามมาตรา ๑๓ (๑), (๒), (๓) แล้วมีจำนวนเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ต้องเสียอากรเฉพาะส่วนที่เกินตามอัตราดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ พิกัด ๑ อากรมรดก

มรดกซึ่งมียอดสุทธิ แห่งค่าเกิน	แต่ไม่เกิน	ต้องเสียอากร เฉพาะส่วนที่เกิน	ร้อยละ
๑๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๑
๒๕,๐๐๐	๕๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐	๒
๕๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐	๕๐,๐๐๐	๓
๗๕,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐	๔
๑๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	๕
๒๐๐,๐๐๐	๔๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๖
๔๐๐,๐๐๐	๗๐๐,๐๐๐	๔๐๐,๐๐๐	๗
๗๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๗๐๐,๐๐๐	๘
๑,๐๐๐,๐๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๑๐
๓,๐๐๐,๐๐๐	๕,๐๐๐,๐๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐	๑๕
๕,๐๐๐,๐๐๐	ขึ้นไป	๕,๐๐๐,๐๐๐	๒๐

(ข) พิกัด ๒ อากรการรับมรดก (๑) การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเมื่อหักตามมาตรา ๑๓ (๑) แล้วจำนวนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียอากรการรับมรดก (๒) การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเมื่อหักตามมาตรา ๑๓ (๑) แล้วจำนวนเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ต้องเสียค่าอากรการรับมรดก เฉพาะส่วนที่เกินตามอัตราดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ พิกัด ๒ อากรการรับมรดก

การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิ	แต่ไม่เกิน	ต้องเสียอากร	ร้อยละ
แห่งค่าเกิน		เฉพาะส่วนที่เกิน	
๑๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐	๑๐,๐๐๐	๑
๒๕,๐๐๐	๕๐,๐๐๐	๒๕,๐๐๐	๒
๕๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐	๕๐,๐๐๐	๓
๗๕,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	๗๕,๐๐๐	๔
๑๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๑๐๐,๐๐๐	๕
๒๐๐,๐๐๐	๔๐๐,๐๐๐	๒๐๐,๐๐๐	๖
๔๐๐,๐๐๐	๗๐๐,๐๐๐	๔๐๐,๐๐๐	๗
๗๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๗๐๐,๐๐๐	๘
๑,๐๐๐,๐๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐	๑,๐๐๐,๐๐๐	๑๐
๓,๐๐๐,๐๐๐	๕,๐๐๐,๐๐๐	๓,๐๐๐,๐๐๐	๑๕
๕,๐๐๐,๐๐๐	ขึ้นไป	๕,๐๐๐,๐๐๐	๒๐

หมายเหตุ : (ก) ถ้าทายาทเป็นบิดามารดา สามีภริยา บุตร ให้เรียกและเสียอากรการรับมรดกเพียงกึ่งหนึ่งแห่งอัตราข้างบน

(ข) ถ้าทายาทเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ให้เรียกและเสียอากรการรับมรดกเพียงสามในสี่แห่งอัตราข้างบน

๓.๓.๕ การบริหารและบทกำหนดโทษ

การบริหารและบทกำหนดโทษผู้ที่เจตนาหลบเลี่ยงภาษีตามกฎหมายฉบับดังกล่าวที่สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

(๑) ปัญหาเรื่องการตีราคาทรัพย์สินที่จะต้องเสียภาษี ตามมาตรา ๑๒ กำหนดว่าผู้ที่จะต้องตีราคาของทรัพย์สินคือให้ประกอบขึ้นด้วย “พนักงานตีราคา” และ “ผู้จัดการมรดก” หรือผู้แทนร่วมมือกันปรึกษากำหนดราคา และเมื่ออธิบดีกรมสรรพากรหรือข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นชอบด้วยให้ถือเป็นราคาตลาด

ทรัพย์สินใดที่ผู้จัดการมรดกหรือผู้แทนคัดค้าน หรือราคาที่พนักงานตีราคาและผู้จัดการมรดกหรือผู้แทนร่วมกันกำหนดขึ้น แต่อธิบดีกรมสรรพากรหรือข้าหลวงประจำจังหวัดไม่เห็นชอบเป็นอันตกลงกัน ท่านให้นำบทบังคับในวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการตั้งอนุญาโตตุลาการมาบังคับโดยอนุโลม

อนึ่ง คำว่า “พนักงานตีราคา” หมายความว่าพนักงานซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ตั้งขึ้นเพื่อสอบให้แน่ว่ามรดกของผู้ตายหรือการรับมรดกนั้น จะต้องเสียอากรตามพระราชบัญญัติ และเพื่อจัดการตีราคามรดกหรือการรับมรดกนั้น

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

(๒) บทกำหนดโทษ กฎหมายฉบับดังกล่าวได้มีบทกำหนดโทษไว้ในมาตรา ๔๘, ๔๙, ๕๐ และที่หนักที่สุดในมาตรา ๕๑ ดังนี้

(ก) ผู้ใดโดยรู้แล้ว หรือจงใจยื่นข้อความเท็จ หรือให้ถ้อยคำเท็จ หรือตอบคำถามด้วยถ้อยคำอันเป็นเท็จ หรือนำพยานหลักฐานเท็จมาแสดงเพื่อหลีกเลี่ยงอากรตามพระราชบัญญัตินี้ หรือ

(ข) ผู้ใดโดยความเท็จโดยเจตนาละเลยโดยฉ้อโกง หรือใช้อุบาย โดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงการเสียอากรตามพระราชบัญญัตินี้

ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน สองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๓.๓.๖ รายได้ของภาษีมรดก การจัดเก็บภาษีของไทยในช่วงระยะเวลาประมาณสิบปีนั้นก็ได้รับรายได้มากพอสมควร ปีที่เก็บได้มากที่สุดในปี ๒๕๘๔ ซึ่งเก็บได้เป็นจำนวนเงินถึง ๔๐๔,๒๗๓ บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๘.๒๓ ของภาษีทางตรง ส่วนปีที่เก็บได้น้อยที่สุดคือในปี ๒๕๘๓ ซึ่งเก็บได้เพียง ๑๐,๑๒๑ บาท ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ รายได้ของภาษีมรดกระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๘๐-๒๕๘๗

(หน่วย : บาท)

ปี	ภาษีมรดก	ร้อยละของภาษีมรดก	
		ต่อภาษีทางตรง	ต่อรายได้ภาษีทั้งหมด
๒๕๘๐	๖๗,๒๘๔	๐.๔๖	๐.๑๒
๒๕๘๑	๓๑๕,๑๗๓	๑.๗๕	๐.๕๐
๒๕๘๒	๒๙,๙๕๔	๑.๒๕	๐.๑๐
๒๕๘๒-๘๓	๕๔,๕๓๐	๑.๒๔	๐.๐๘
๒๕๘๓	๑๐,๑๒๑	๑.๗๗	๐.๐๔
๒๕๘๔	๔๐๔,๒๗๓	๘.๒๓	๐.๕๓
๒๕๘๕	๖๒,๓๑๓	๐.๔๔	๐.๑๐
๒๕๘๖	๑๑๕,๐๙๔	๐.๕๗	๐.๑๑
๒๕๘๗	๑๓๙,๗๘๔	๐.๕๔	๐.๑๑

หมายเหตุ : (๑) ระหว่างปี ๒๕๘๒-๒๕๘๓ ได้มีการเปลี่ยนวันเริ่มต้นของปี
(๒) ภาษีทางตรงในที่นี้มีภาษีเงินได้ ภาษีที่ดิน และภาษีมรดก

๓.๔ ร่าง พ.ร.บ. ภาษีการรับมรดก พ.ศ. ๒๕๕๘^๔

หลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ได้มีการเรียกร้องให้คณะทหารที่ทำการรัฐประหารที่เรียกตนเองว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือชื่อย่อว่า คสช. ทำการปฏิรูปเพื่อแก้ปัญหาการขัดแย้งและการแตกแยกของคนในสังคมรวมถึงการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง ประชาชนมีความมั่งคั่งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย อย่างไรก็ตาม ได้มีการเรียกร้องให้แก้ปัญหาคือความไม่เป็นธรรมในสังคมในด้านต่าง ๆ ด้วย หนึ่งในข้อเรียกร้องดังกล่าว ได้มีการขอให้รื้อฟื้นการจัดเก็บภาษีมรดกขึ้นมาใหม่ด้วย

รัฐบาลได้ตอบสนองการเรียกร้องของประชาชนด้วยการเสนอ พ.ร.บ. ภาษีการรับมรดกฉบับ พ.ศ. ... ซึ่งเข้าใจว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติคงจะได้ตราเป็นกฎหมายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นเวลาหลังจากการเก็บภาษีครั้งแรกเป็นเวลา ๘๒ ปี หรือเป็นเวลา ๗๑ ปี หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุบเลิกการเก็บภาษีไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาร่างกฎหมายภาษีมรดกเปลี่ยนเทียบกับการจัดเก็บภาษีมรดกในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ และกฎหมายการรับมรดก พ.ศ. ๒๕๕๘ แล้วอาจจะกล่าวได้ว่า การจัดเก็บภาษีมรดกในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นั้นเกือบจะไม่มีคามหมายเลย ทั้งในเรื่องจุดมุ่งหมายในการจัดเก็บ ความจริงจังในการใช้ภาษีเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม สาระสำคัญของกฎหมายการเก็บภาษีมรดกใน พ.ศ. ๒๕๕๘ นั้นจะอยู่ในมาตรา ๑๑ ถึงมาตรา ๑๖ ซึ่งพอจะสรุปประเด็นข้อสังเกตที่สำคัญได้ดังนี้

ประการแรก ภาษีมรดกในปี ๒๕๕๘ นั้นเก็บเฉพาะการรับมรดกเท่านั้นมิได้เก็บจากกองมรดก การรับมรดกที่จะต้องเสียภาษีนั้นจะต้องมีมูลค่าตั้งแต่ ๑๐๐ ล้านบาทขึ้นไป และเสียภาษีในอัตราร้อยละ ๑๐ ของมรดกที่ได้รับ แต่ถ้าผู้ได้รับมรดกเป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานจะเสียภาษีเพียงร้อยละ ๕ เท่านั้น นอกจากนี้ ผู้ที่มีหน้าที่เสียภาษียังสามารถผ่อนชำระภาษีได้ไม่เกิน ๕ ปี โดยเฉพาะใน ๒ ปีแรกไม่ต้องเสียภาษีเพิ่ม แต่เมื่อเกินเวลา ๒ ปีขึ้นไปแล้วจึงจะต้องเสียภาษีเพิ่มตามที่พระราชกฤษฎีกากำหนด

ประเภทที่สอง เมื่อพิจารณาปัญหาการบริหารการจัดเก็บภาษีแล้ว ภาษีมรดกในปี ๒๕๕๘ จะสามารถจัดเก็บได้ง่ายกว่า ภาษีมรดกปี ๒๔๗๖ อย่างไรก็ตาม ถ้าให้ง่ายในการบริหารการจัดเก็บภาษีมรดกแล้ว ควรจะใช้รูปแบบการเก็บภาษีของมรดกมากกว่าการเก็บภาษีจากผู้รับมรดกเพราะการเก็บภาษีของมรดก

^๔พระราชบัญญัติภาษีการรับมรดก พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘ จะมีผลบังคับใช้ ๑๘๐ วัน หลังจากที่ได้อำนาจในราชกิจจานุเบกษา

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม

๕๕

นั้นจะต้องมีผู้เสียหายเพียงรายเดียวคือ กองมรดกของผู้ตาย ซึ่งจะทำให้การบริหารการจัดเก็บทำได้ง่าย และเก็บภาษีได้มากกว่า และมีความเป็นธรรมมากกว่าในกรณีที่ใช้อัตราการเก็บแบบก้าวหน้าในการจัดเก็บ

ส่วนการจัดเก็บในรูปของผู้รับมรดกนั้นมีข้อยุ่งยากในการบริหารจัดการจัดเก็บมากกว่า เช่น มีผู้รับมรดกหรือทายาท ๑๐ ราย จากกองมรดกของผู้ตาย จำนวนผู้ที่ต้องเสียภาษีก็ต้องถึง ๑๐ ราย ดังนั้น ในทางทฤษฎีการบริหารการจัดเก็บภาษีก็ควรจะเลือกรูปแบบการเก็บภาษีจากกองมรดกมากกว่าการจัดเก็บภาษีจากผู้รับมรดก

ประการที่สาม ถ้าจุดมุ่งหมายที่จะใช้ภาษีมรดกเพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมแล้ว ก็ควรจะเก็บภาษีในอัตราที่ค่อนข้างสูง เพื่อลดความได้เปรียบเสียเปรียบในการแข่งขันระหว่างบุคคลในรุ่นต่อไป กล่าวคือถ้าอัตราภาษีสูงพอสมควร ลูกหลานของคนที่ย่ำรวยก็จะได้เปรียบลูกหลานคนที่ยากจนน้อยลงเพราะได้รับมรดกน้อยลง

ในประเทศญี่ปุ่นอัตราภาษีมรดกจะสูงถึงประมาณร้อยละ ๓๕ กล่าวคือถ้าลูกหลานที่ได้รับมรดกแล้วไม่ทำงานหรือหารายได้เพิ่มเติม กองมรดกนั้นก็หมดไปในระยะเวลาเพียง ๓ ชั่วโมงเท่านั้น

ประการสุดท้าย ภาษีการรับมรดกปี ๒๕๕๘ จะไม่ช่วยแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมได้เลย แต่อาจจะมีส่วนในด้านจิตวิทยาอยู่บ้าง และทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในประเทศทุนนิยมนั้น จะต้องแก้ด้วยการมีผู้นำทางการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามารถในการบริหารจัดการและมีความมุ่งมั่นทางการเมืองที่จะแก้ปัญหารากฐานของสังคมอย่างจริงจัง

ในขณะเดียวกันจะต้องมีระบบภาษีและระบบการใช้จ่ายของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาสังคม ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

สาระสำคัญของกฎหมายภาษีการรับมรดก พ.ศ. ๒๕๕๘

มาตรา ๑๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๒ ให้บุคคลผู้ได้รับมรดกดังต่อไปนี้เป็นผู้มีหน้าที่เสียภาษี ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

(๑) บุคคลผู้มีสัญชาติไทย

(๒) บุคคลธรรมดาผู้มีได้มีสัญชาติไทย แต่มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง

(๓) บุคคลผู้มีได้มีสัญชาติไทย แต่ได้รับมรดกอันเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทย

ในกรณีที่ผู้ได้รับมรดกเป็นนิติบุคคล ให้ถือว่านิติบุคคลที่จดทะเบียนในประเทศไทยหรือจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมายไทย หรือมีผู้มีสัญชาติไทยถือหุ้นเกินร้อยละห้าสิบของทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้ว ในขณะที่มีสิทธิได้รับมรดก หรือมีผู้มีสัญชาติไทยเป็นผู้มีอำนาจบริหารกิจการเกินกึ่งหนึ่งของคณะบุคคลซึ่งมีอำนาจบริหารกิจการทั้งหมด เป็นบุคคลผู้มีสัญชาติไทย

ในกรณีตาม (๓) ถ้าในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินที่เป็นมรดกเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทย แม้ภายหลังจะเปลี่ยนสภาพอย่างไร ก็ให้ถือว่าเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทย และผู้ได้รับมรดกนั้นยังมีหน้าที่ต้องเสียภาษีตามมาตรา ๑๒

รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี อาจลดหรือยกเว้นภาษีตามพระราชบัญญัตินี้ แก่บุคคลตามสัญญาหรือความตกลงเพื่อการเว้นการเก็บภาษีซ้อนเกี่ยวกับการรับมรดกที่รัฐบาลไทยได้ทำไว้กับรัฐบาลต่างประเทศ ทั้งนี้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๒ ผู้ได้รับมรดกจากเจ้ามรดกแต่ละราย ไม่ว่าจะได้รับมาในคราวเดียวหรือหลายคราว ถ้ามรดกที่ได้รับมาจากเจ้ามรดกแต่ละรายรวมกันมีมูลค่าเกินหนึ่งร้อยล้านบาท ต้องเสียภาษีเฉพาะส่วนที่เกินหนึ่งร้อยล้านบาท

มูลค่ามรดกตามวรรคหนึ่ง หมายถึงมูลค่าของทรัพย์สินทั้งสิ้นที่ได้รับเป็นมรดกหักด้วยภาระหนี้สิน อันตกทอดมาจากการรับมรดกนั้น

ให้มีการพิจารณาทบทวนมูลค่ามรดกตามวรรคหนึ่งทุกห้าปี โดยนำอัตราการเปลี่ยนแปลงดัชนีราคาผู้บริโภคที่กระทรวงพาณิชย์คำนวณเพื่อใช้ในราชการในรอบระยะเวลานั้นมาประกอบการพิจารณาด้วย โดยการกำหนดมูลค่ามรดกขึ้นใหม่ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๓ บทบัญญัติในมาตรา ๑๒ ไม่ใช่บังคับแก่

(๑) บุคคลผู้ได้รับมรดกที่เจ้ามรดกแสดงเจตนาหรือเห็นได้ว่ามีความประสงค์ให้ใช้มรดกนั้นเพื่อประโยชน์ในกิจการศาสนา กิจการศึกษา หรือกิจการสาธารณประโยชน์

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

(๒) หน่วยงานของรัฐและนิติบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกิจการศาสนา กิจการศึกษา หรือกิจการสาธารณประโยชน์

(๓) บุคคลหรือองค์การระหว่างประเทศตามข้อผูกพันที่ประเทศไทยมีอยู่ต่อองค์การสหประชาชาติ หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือตามสัญญาหรือตามหลักกติกายกเว้นปฏิบัติต่อกันกับ นานาประเทศ

ทั้งนี้ เฉพาะตามประเภทหรือรายชื่อที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยในกฎกระทรวง ดังกล่าว จะกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีตรวจสอบติดตามได้ด้วยก็ได้

มาตรา ๑๔ มรดกซึ่งต้องเสียภาษี ได้แก่ ทรัพย์สินดังต่อไปนี้

(๑) อสังหาริมทรัพย์

(๒) หลักทรัพย์ตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

(๓) เงินฝากหรือเงินอื่นใดที่มีลักษณะอย่างเดียวกันที่เจ้ามรดกมีสิทธิเรียกถอนคืน หรือสิทธิเรียกร้อง จากสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ได้รับเงินนั้นไว้

(๔) ยานพาหนะที่มีหลักฐานทางทะเบียน

(๕) ทรัพย์สินทางการเงินที่กำหนดเพิ่มขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกา

กรณีผู้ได้รับมรดกตามมาตรา ๑๑ (๑) และ (๒) ให้เสียภาษีจากทรัพย์สินทั้งที่อยู่ใน ประเทศไทยและนอกประเทศไทย และกรณีผู้ได้รับมรดกตามมาตรา ๑๑ (๓) ให้เสียภาษีเฉพาะจากทรัพย์สิน ที่อยู่ในประเทศไทย

ทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในประเทศไทยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๕ การคำนวณมูลค่าของทรัพย์สินให้ถือตามราคาหรือมูลค่าอันพึงมีในวันที่ ได้รับทรัพย์สินนั้นเป็นมรดก ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีเป็นอสังหาริมทรัพย์ ให้ถือเอาตามราคาประเมินทุนทรัพย์ของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมตามประมวลกฎหมายที่ดิน หักด้วยภาระที่ถูกรอน สิทธิตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

(๒) กรณีเป็นหลักทรัพย์ที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ให้ถือเอา ราคาของหลักทรัพย์นั้นในเวลาสิ้นสุดเวลาทำการของตลาดหลักทรัพย์ในวันที่ได้รับมรดก

(๓) กรณีอื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าว ให้กำหนดเป็นการทั่วไปโดยไม่มีลักษณะเป็นการเฉพาะเจาะจง

ถ้าจำเป็นต้องคำนวณเงินตราต่างประเทศเป็นเงินตราไทย ให้คิดตามอัตราแลกเปลี่ยน ตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กรมสรรพากรประกาศกำหนด

มาตรา ๑๖ ให้ผู้มีหน้าที่เสียภาษีคำนวณและเสียภาษีในอัตราร้อยละสิบของมูลค่ามรดกในส่วนที่ต้องเสียภาษีตามมาตรา ๑๒ แต่ถ้าผู้ได้รับมรดกเป็นบุพการี หรือผู้สืบสันดานให้เสียภาษีในอัตราร้อยละห้า

๔. การแก้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศทุนนิยม

การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนั้น จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ และความรับผิดชอบต่อสังคมของประชาชนทุกคน โดยมีรัฐบาลหรือพลังทางสังคมที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลง และนำพาสังคมไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขอย่างไ้ก็ตาม มีเรื่องสำคัญจะต้องพัฒนากันอย่างจริงจัง

๑. การทำงานของกลไกเศรษฐกิจจะต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโต และมีเสถียรภาพอย่างยั่งยืน

๒. ระบบการเมืองของประเทศมีเสถียรภาพ และสามารถจัดสรรหรือให้บริการที่จำเป็นขั้นพื้นฐานแก่ประชาชน

๓. การทำงานของระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจของประเทศจะต้องมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงให้ทันการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาของสังคมโลก และสร้างความอยู่ดีกินดีแก่ประชาชน

๔. การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะต้องยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยจะต้องพัฒนาคุณภาพของประชากร และความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสำคัญ

๕. การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดสรรการใช้ทรัพยากรของสังคม ดังนั้น จึงต้องพิจารณากันอย่างรอบคอบที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม แต่ไม่ทำลายความคิดริเริ่มและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของประชาชน โดยจะต้องมีระบบการทำงานที่มีระบบธรรมาภิบาลในการทำงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

อย่างไรก็ตาม ในการทำงานของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในประเทศที่มีระบบการกระจายรายได้ที่ดีพอสมควรนั้น ประชาชนจะต้องมีความตื่นตัวทางการเมือง และใช้กลไกของระบอบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยมีการใช้จ่ายของรัฐและระบบการจัดเก็บภาษีอากรเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน

ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคมนั้น จะต้องใช้ทรัพยากรและการเสียสละของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสียภาษีอากรของประชาชนซึ่งอาจจะพิจารณาจากสัดส่วนของภาษีต่อรายได้ของประเทศ หรือ จีดีพี (GDP) จากข้อมูลในตารางที่ ๗ จะพบว่าในประเทศทุนนิยมที่มีระบบการกระจายรายได้ที่ดี

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

พอสมควรนั้น จะมีสัดส่วนของภาษีต่อรายได้ของประเทศนั้นตั้งแต่ร้อยละ ๓๐ ขึ้นไป และอัตราภาษีประเภทต่าง ๆ ก็จะมีอัตราที่สูงกว่าประเทศไทยมาก ส่วนประเทศนั้นมีสัดส่วนภาษีต่อรายได้ของประเทศนั้นเพียงร้อยละ ๑๗ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงสังคมเศรษฐกิจให้มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมโดยใช้กลไกของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะต้องมีรัฐบาลที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความสามารถในการบริหารจัดการ และจะต้องมีความมุ่งมั่นทางการเมืองที่จะแก้ปัญหของสังคมอย่างจริงจัง

ตารางที่ ๖ อัตราภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล และสัดส่วนของภาษีต่อ GDP ของบางประเทศ

(หน่วย : ร้อยละ)

ประเทศ	ภาษี VAT	อัตราภาษีสูงสุดของภาษีเงินได้		ภาษีต่อ GDP
		บุคคลธรรมดา	นิติบุคคล	
๑. เดนมาร์ก	๒๕.๐	-	-	๕๒.๐
๒. สวีเดน	๒๕.๐	๕๘.๒	๒๘.๐	๕๖.๗
๓. นอร์เวย์	๒๔.๐	-	-	๔๘.๓
๔. เบลเยียม	๒๑.๐	๕๒.๑	๔๐.๒	๔๖.๑
๕. ออสเตรเลีย	๒๐.๐	๔๗.๐	๓๐.๐	๓๑.๓
๖. อิตาลี	๒๐.๐	๔๕.๙	๓๖.๐	๓๖.๒
๗. ฝรั่งเศส	๑๙.๖	๔๗.๓	๓๖.๔	๔๔.๘
๘. เนเธอร์แลนด์	๑๙.๐	๕๒.๐	๓๕.๐	๔๘.๐
๙. สหราชอาณาจักร	๑๗.๕	๔๐.๐	๓๐.๐	๓๗.๕
๑๐. จีน	๑๗.๐	-	-	-
๑๑. เยอรมนี	๑๖.๐	๕๑.๒	๓๘.๙	๓๗.๖
๑๒. นิวซีแลนด์	๑๒.๕	-	-	-
๑๓. เกาหลีใต้	๑๐.๐	๔๑.๘	๓๐.๘	-
๑๔. อินโดนีเซีย	๑๐.๐	-	-	-
๑๕. ฟิลิปปินส์	๑๐.๐	-	-	-
๑๖. แคนาดา	๗.๐	๔๓.๒	๔๒.๑	-
๑๗. ไทย	๗.๐	๓๗.๐	๓๐.๐	๑๗.๑
๑๘. ญี่ปุ่น	๕.๐	๔๕.๕	๔๐.๙	๓๐.๒
๑๙. สิงคโปร์	๕.๐	-	-	-
๒๐. สหรัฐอเมริกา	-	๔๑.๑	๔๕.๕	๓๐.๐

ที่มา : Keizai Koho Center, Japan 2005: An International Comparison (Keizai Koho Center, Japan, 2004)

เอกสารอ้างอิง

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, ภาษีมรดก วารสารธรรมศาสตร์ (ฉบับกุมภาพันธ์ ๒๕๑๗).

..... การคลังว่าด้วยการจัดสรรและกระจาย ฉบับพิมพ์ที่ ๙ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๕๒).

ราชกิจจานุเบกษา, พ.ร.บ. อากรมรดกและการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖.

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, ร่างพระราชบัญญัติภาษีการรับมรดก พ.ศ. ...

Haig Babion “Can Taxes Do More Than Raisrevesue” in Reading in Economies 1903-73 (Connecticut: Dushkin Publishing).

J. S. Mill, Psicles of Politicak Economy, edited by Donald Wineh (London, 1970).

Milton Friedman, Capital and Freedom (Chicago : University of chineago, 1962.

Richard A. Musgraw, Fiscal System (New Haven : Yale University Press, 1971.

Otto Eckstein, Public Finance (New York: Prenties Hall, 1964).

Abstract Economic Inequality Problem and Inheritance Tax in Thailand
Krirkiat Phipatseritham

*Fellow of the Academy of Moral and Political Science,
The Royal Society, Thailand*

Inequality has become a national problem in Thailand. With rapid growth from the 1960s onwards, inequality in income in Thailand grew sharply worse. Thailand is one of the most unequal society in Asia. As those at the top of the income pyramid had more, inequality in wealth is even more skewed, especially in ownership of land and financial assets. These economic inequalities underlie inequalities of power, social position and access to resources of all kinds. Power is concentrated in the hand of the few at the top of the economic pyramid. This principle of oligarchy is found not only in national politics but also in institutions and structures through society. These inequities lie behind Thailand's political turmoil of recent years.

The revolution against the absolute monarchy in 1932, the issues of income and wealth inequality has partially solved. The government has pass the law for combating inequality in forms of "estate tax" and "inheritance tax" in 1933.

The estate taxes are levied on resets of the owner who is dead. While the inheritance taxes are levied on transfer assets with the heir received from the estate.

Keywords: economic inequality, estate taxes, inheritance taxes

หลาบ (ตราสาร) : คำจารึกอาชญาของกษัตริย์ล้านนา^๑

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว
ภาควิชาภาษิต สำนักอักษรศาสตร์และการเมือง
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

พระราชโองการของกษัตริย์ล้านนาในอดีตเมื่อ ๕๐๐ ปีมาแล้ว ถือเป็นกฎหมายประเภทหนึ่ง หรือเป็นกฎหมายเฉพาะกิจ พระราชโองการนี้ถูกจารึกลงบนแผ่นทองคำหรือแผ่นเงิน เรียกว่า “หลาบคำ” หรือ “หลาบเงิน” ส่วนใหญ่หลาบใช้จารึกพระราชโองการประกาศเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ด้านพระพุทธศาสนา เช่น การถวายทาสไว้กับวัด หลาบที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเป็นหลาบทองคำของ พระราชมารดาของพญาอดตเชียงราย กษัตริย์เชียงใหม่ จารึกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๓๑ นอกจากนี้ยังพบ หลาบทองคำที่จารึกพระราชโองการเพื่อให้ขุนนางนำไปปฏิบัติ และหลาบเงินในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นที่จารึกเกี่ยวกับการเก็บภาษีของชาวลัวะ (ละว้า) ในชุมชนนอกเมืองเชียงใหม่ จารึกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓

คำสำคัญ : พระราชอาชญา, พระราชโองการ, หลาบคำ, หลาบเงิน

อาชญาหรือพระราชโองการของกษัตริย์ถือเป็นกฎหมายประเภทหนึ่งในอดีต ในบางกรณีกษัตริย์ล้านนา จะจารึกอาชญาหรือพระราชโองการลงบนแผ่นเงินหรือทองคำเป็นคำสั่งเฉพาะกิจ ภาษาล้านนาเรียกว่า “หลาบ” หรือ “ตราหลาบ” (ดูรูปที่ ๑) ภาษาไทยกลางเรียกว่า “ตราสาร”^๒ “หลาบ” คือแผ่นโลหะที่ทำเป็นแผ่นคล้าย ไบลาน หากทำด้วยทองคำเรียกว่า “หลาบคำ” และทำด้วยเงินเรียกว่า “หลาบเงิน”^๓ หลาบแบ่งตามวัตถุประสงค์ การใช้งานได้ ๒ ประเภท คือ ๑. ใช้จารึกพระราชอาชญาของกษัตริย์เฉพาะกรณีหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมาย

^๑ บทความบรรยายในการประชุมสำนักอักษรศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘. ผู้เขียน ขอขอบพระคุณ อาจารย์ ไกรศรี นิรมานหมื่นท์ อดีตประธานชมรมล้านนา ที่พาสมาชิกชมรมไปร่วมพิธีเช่นไหว้หลาบเงินของ พระนางวิสุทธิเทวี ที่บ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มกราคม ๒๕๓๓.

^๒ ประเสริฐ ญ นครให้ความหมายว่า คำว่า “หลาบ” คือ ตราสาร. สัจจิตต์ วงษ์เทศ (บก). ประชุมจารึกเมืองพะเยา. ๒๕๓๘. กรุงเทพฯ : มติชน. หน้า ๑๐๘. ในบทความนี้ ขอใช้คำว่า “หลาบ”

^๓ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๕๔. พจนานุกรมคำจารึกล้านนา, สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, หน้า ๕๗๓.

เฉพาะกิจ และ ๒. ใช้จารึกคาถา เช่น คาถาหัวใจพระเจ้า^๔ คาถาสำหรับบรรจุนิเจดีย์^๕ บทความนี้ผู้เขียนขอเสนอเฉพาะเรื่องราวของ “หลาบ” จารึกอาชญาหรือคำสั่งของกษัตริย์ในอดีตดังนี้

หลาบ : กฎหมายเฉพาะกิจ

จากหลักฐานประวัติศาสตร์พบว่า กษัตริย์เชียงใหม่มีรับสั่งให้ทำหลาบทั้งหลาบทองคำ (หลาบคำ) และหลาบเงินหลายร้อยปีมาแล้ว ตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๑๐๑) จนถึงสมัยเจ้าผู้ครองนครหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๗๓) เท่าที่พบในหลักฐานต่าง ๆ หลาบมีจำนวน ๕ หลาบ เป็นหลาบทองคำ ๓ หลาบ และหลาบเงิน ๒ หลาบ หลาบทองคำ ๓ หลาบเป็นหลาบที่พบแต่เพียงข้อความในจารึกและตำนาน ส่วนหลาบเงินทั้ง ๒ หลาบ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีอยู่จริงและผู้รับหลาบเงินทั้งชาวลัวะ ที่บ้านแปะ อำเภอจอมทอง และ ชาวลัวะที่บ้านกวน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เก็บรักษาหลาบเงินไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยให้เข้าใจการใช้อำนาจ/อาชญาหรือพระราชโองการของกษัตริย์ในอดีต ผู้เขียนขอเสนอหลาบเท่าที่ผู้เขียนค้นพบ ๕ หลาบ ดังนี้

๑. หลาบคำ (ทองคำ) ของพระราชมารดาพญาอดเชียงราย พ.ศ. ๒๐๓๑ (จารึก)
  ๒. หลาบคำ (ทองคำ) ของพญาเมืองแก้วและพระราชมารดา พ.ศ. ๒๐๓๙ (จารึก)
  ๓. หลาบคำ (ทองคำ) ของพระเจ้าบุเรงนอง หลังยึดเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๑๐๑ (ตำนาน)
  ๔. หลาบเงิน ของพระนางวิสุทธีเทวี กษัตริย์เชียงใหม่ พ.ศ. ๒๑๑๐ (หลาบจริง)
  ๕. หลาบเงิน ของเจ้าหลวงพุทธวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๗๓ (หลาบจริง)
๑. หลาบคำ ของพระราชมารดาพญาอดเชียงราย พ.ศ. ๒๐๓๑

หลาบคำ (ทองคำ) ของมหาเทวีผู้เป็นพระราชมารดาของพญาอดเชียงราย ซึ่งตามคักราชในจารึกถือว่าหลาบคำชิ้นนี้มีอายุเก่าที่สุด พญาอดเชียงรายเป็นกษัตริย์เชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๓๐ ถึง พ.ศ. ๒๐๓๘ **จารึกวัดดอนคราม**^๖ (พย.๒) จารึกด้วยอักษรฝักขาม ภาษาไทยวน ความว่า ใน ปี พ.ศ. ๒๐๓๑

^๔ชาวล้านนาเชื่อว่าพระพุทธรูปมีชีวิต จึงก่อให้เกิดประเพณีการใส่หัวใจพระเจ้า ปอด ลำไส้ ฯลฯ และจะใส่แผ่นหลาบจารึกคาถา เรียกว่า “คาถาหัวใจพระเจ้า” ความเชื่อนี้ ดูเพิ่มใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๕๔. พระพุทธรูปในล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒, เชียงใหม่ : ตะวันเหนือ. หน้า ๙๓-๑๐๐.

^๕อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (ปริวรรต). ๒๕๓๗. ปกิณกะจากพับสา. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. พับสาหน้าที่ ๑๗. “...จักสร้างแปลงยังมหาเจดีย์เจ้าแล...คาถาแต้มใส่หลาบเงิน ใส่ยอดพระธาตุแล...”

^๖จารึกวัดดอนคราม (พย.๒) พ.ศ. ๒๐๓๑ ระบุใบเสมา วัดลูที่จารึกหินชนวน จารึกด้านเดียว ๑๔ บรรทัด พบที่วัดสันพระเจ้าดำ (ร้าง) ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ปัจจุบันอยู่ที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จารึกหลักนี้ ประสาร บุญประคอง อ่านและอธิบายคำ ดร.ประเสริฐ ฦ นคร ให้คำปรึกษาและตรวจแก้. ดูเพิ่มใน ประเสริฐ ฦ นคร และคณะ. ๒๕๓๔. จารึกล้านนา ภาค ๑ เล่ม ๑. จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา และแพร่. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, หน้า ๑๐๒-๑๐๓. และ สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก). ประชุมจารึกเมืองพะเยา. ๒๕๓๘. กรุงเทพฯ : มติชน. หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

มหาเทวีผู้เป็นพระราชมารดาของพญาอดเชียงราย ให้คณะขุนนางนำหลาบคำของพระนางไปมอบให้กับนางเมืองพะเยา ซึ่งเป็นเจ้าเมืองพะเยาในสมัยนั้น เพื่อแจ้งหรือประกาศให้ทราบว่า มหาเทวีได้ถวายข้าทาสจำนวน ๒๐ ครอบครัว ไว้ปฏิบัติดูแลพระพุทธรูปและพระสงฆ์วัดดอนคราม ในเมืองพะเยา ห้ามทุกคนเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือใช้แรงงานข้าทาสเหล่านี้ ความว่า

“สิทธิการ (ทำให้สำเร็จ) จุลศักราชได้ ๘๕๐ (พ.ศ.๒๐๓๑) ตัว ในปีกอก ไทยว่าปีเป็กสัน^๗ เดือนยี่^๘ แรม ๕ ค่ำ ไทยว่าวันกตเส็ด^๙ เม็ง^{๑๐} วันอาทิตย์ ได้ฤกษ์ ๙ ตัว ชื่อสมณฤกษ์^{๑๑} และพระมหाराชเทวีเจ้าแผ่นดิน ทือล่ำมบุญเด็กชาย^{๑๒} กับพันคำ^{๑๓} คน (ของ) แม่คิง (แม่ตัว) พระกับคน^{๑๔} เจ้าหมื่นวาปาน^{๑๕} ทือเอาตราหลาบคำมาถึงนางเมืองพะเยา นางเมืองพะเยา ทือพันนาหลัง^{๑๖} กับเจ้าเมือง^{๑๗} กับพันเชิงคติแคว้น กับพันเชิงคติหลวง^{๑๘} กับพันพอน กับนายหนังสือแคว้น^{๑๙} กับคน (ของ) พันหนังสือพื้นเมืองพิง^{๒๐} กับคน (ของ) เจ้าเมือง นำมาไว้กับวัดดอนครามแล พระมหाराชเทวีเจ้า ทือไว้คน (ทาส) กับ (วัด) ๒๐ (ครอบครัว) ครัว รักษา^{๒๑}

^๗ เป็กสัน คือ เป็ก = เบญจศก, สัน = ปีกอก จึงเป็นปีกอกเบญจศกของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับ ปีกอกสัมฤทธิศกของไทยฝ่ายใต้

^๘ เดือนยี่ คือ เดือนยี่ของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๑๒ ของไทยฝ่ายใต้

^๙ วันกตเส็ด คือ เป็นชื่อศก และชื่อปีของไทยฝ่ายเหนือ, กต คือ สัปตศก, เส็ด คือ ปิจจ แต่ในที่นี้ ใช้เป็นชื่อวันของไทยชนิดหนึ่ง

^{๑๐} เม็ง เป็นชื่อชนชาติ คือชาติเม็ง ดูเพิ่มใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๓๕. “เม็ง-ชาติ” ใน สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ตอนที่ ๔๕๔ มูลบทบรรพกิจ-เม็งจ้อ. หน้า ๑๔๙๔๘-๑๔๙๕๘.

^{๑๑} สมณฤกษ์ เป็นชื่อดาวคนจำศีล หรือ ดาวคนหามหุม

^{๑๒} ล่ำมบุญเด็กชาย “ล่ำมบุญ” ในที่นี้ เป็นตำแหน่งขุนนางทำหน้าที่ป่าวประกาศเกี่ยวกับกิจกรรมพระพุทธศาสนาหรืองานทำบุญ สังกัดขุนนางระดับสูงตำแหน่ง “เด็กชาย” ตั้งแต่สมัยพญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐) เป็นต้นมา ขุนนางระดับสูงในล้านนามีทั้งหมด ๔ ตำแหน่ง ได้แก่ แสนหลวง สามล้าน จำบ้าน และ เด็กชาย

^{๑๓} พันคำ ขุนนางระดับ “นายพัน” (ปกครองไพร่ ๑,๐๐๐ คน หรือ ปกครองนายร้อย ๑๐ คน) ชื่อตัวว่า คำ

^{๑๔} พระ หมายถึง พระสงฆ์ คน หมายถึง ขรราวาส

^{๑๕} เจ้าหมื่นวาปาน ขุนนางระดับ “นายหมื่น” ปกครองไพร่ ๑๐,๐๐๐ คน หรือ ปกครอง “นายพัน” ๑๐ คน เป็นราชินิกุล จึงมีคำนำหน้าตำแหน่งว่า “เจ้า” ชื่อตัวว่า วาปาน

^{๑๖} พันนาหลัง ขุนนางระดับสูง ทำหน้าที่ช่วยราชการกษัตริย์ พบว่ามีอีก ๒ ตำแหน่งคือ “พันนาซ้าย” และ “พันนาขวา”

^{๑๗} เจ้าเมือง ขุนนางระดับสูง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือเป็นผู้อาวุโสของบ้านเมือง ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา ในที่นี้ เจ้าเมืองเป็นพยานในการทำบุญถวายข้าทาสให้วัด

^{๑๘} พันเชิงคติแคว้น ขุนนางมีหน้าที่เกี่ยวกับคดีความในแคว้นหรือเมือง, พันเชิงคติหลวง ขุนนางทำหน้าที่เกี่ยวกับคดีความในเมืองหลวง

^{๑๙} นายหนังสือแคว้น ขุนนาง มีหน้าที่เกี่ยวกับหนังสือหรือเอกสารของแคว้น/เมือง

^{๒๐} พันหนังสือพื้นเมืองพิง ขุนนางระดับ “นายพัน” ทำหน้าที่เกี่ยวกับหนังสือพื้นเมืองเชียงใหม่

^{๒๑} รักษา หมายถึง อยู่ปฏิบัติรับใช้ และดูแลพระพุทธรูป

พระพุทธเป็นเจ้า (พระพุทธรูป) กับทั้งพระมหาเถรเจ้า ไผ่ (ใคร) อย่างลี้กเกล้า (ยุ่งเกี่ยว/รบกวน)
ข้าพระ^{๒๒} ทั้งหลายผู้นี้ บ้านชิตสีกใหม่ให้แถมให้ไว้^{๒๓}

จารึกวัดดอนคราม (พย.๒) ที่มา : ประชุมจารึกเมืองพะเยา

๒. หลาบคำ ของพญาเมืองแก้วและพระราชมารดา พ.ศ. ๒๐๓๘

พญาเมืองแก้ว กษัตริย์เชียงใหม่ ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๐๓๘ ถึง พ.ศ. ๒๐๖๘ พบข้อความ
ในจารึกวัดปราสาท^{๒๔} จารึกด้วยอักษรฝักขาม ภาษาไทยวน ความว่า เจ้าหมื่นเชียงแสนคำล้านเป็นเจ้าเมือง
เชียงแสนได้สร้างวัดชื่อ วัดปราสาท แล้วให้ขุนนาง ๓ คน นำความมากราบทูลพญาเมืองแก้วว่าขอทูลถวาย
บุญกุศลในการสร้างวัดปราสาทแต่พญาเมืองแก้วและพระราชมารดา ทั้งสองพระองค์รับสั่งให้ทำหลาบคำ
และจารึกพระราชอาชญาว่า ทั้งสองพระองค์ถวายข้าทาสไว้กับวัดปราสาท จำนวน ๑๐ ครอบครัวมีรายชื่อทาส

^{๒๒}ข้าพระ หมายถึง ทาสที่ถูกถวายไว้เพื่อปฏิบัติดูแลพระพุทธรูปในวัด ในที่นี้ หมายถึงพระพุทธรูปประธานของวัด

^{๒๓}สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), ๒๕๓๘. ประชุมจารึกเมืองพะเยา. กรุงเทพฯ : มติชน. หน้า ๑๐๗.

^{๒๔}วัดปราสาทตั้งอยู่ในกำแพงเมืองโบราณเชียงแสน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จารึกมี ๒ ด้าน จำนวน ๒๘ บรรทัด
จารึกด้วยอักษรฝักขาม ภาษาไทยวน วัดอยู่ที่จารึกเป็นหินชนวน พบในหรือใกล้ตัวเมืองเชียงแสน ปัจจุบัน จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ
สถานแห่งชาติเชียงแสน. ดูเพิ่มใน ประเสริฐ ธิ นคร และคณะ. ๒๕๓๔. เรื่องเดิม. หน้า ๑๐๒-๑๐๓. และ สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก).
๒๕๓๘. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

ที่ถวายครั้งนั้นด้วย และห้ามขุนนางเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือเกณฑ์แรงงานกับทาสเหล่านี้ เพราะทั้งสองพระองค์ได้กวตริ้นำให้เป็นทานแล้ว ความว่า

“...เจ้าหมื่นเชียงแสนคำล้าน^{๒๕} หื้อหมื่นศรีหมอก้อน^{๒๖} เมื่อ (ไป) เถิงเจ้า (พญาเมืองแก้ว) (มี) เจ้าหมื่นสามล้าน^{๒๗} เจ้าหมื่นครูเทพ^{๒๘} เจ้าพันต่างเมืองศรีมณฑล^{๒๙} เอา (บุญ) วัดปราสาท เมื่อถวายแก่สมเด็จพระเจ้าทั้งสองพระองค์มีสัตยาปลงอาญาหื้อหลาบคำมา ไว้คน (ทาส) สิบครัว กำเพียนครัวหนึ่ง เปนนายยี่หลู้ครัวหนึ่ง... หยาดน้ำตกแผ่นดิน เจ้าขุนผู้โดยยาได้กล้วยเกล้าใส่การบ้านการเมืองแก่เขาสักอัน... มหาสามีวัดพระบวช มหาสามีโสมรังสีวัดพระยี่น เถ้าเมืองศรีเถ้าเมืองจินดา พันหนังสือญามวัง เถิงปาก (นายร้อย) สาคร เจ้าไท้ทั้งหลายรัฐขุนแล”^{๓๐}

๓. หลาบคำ ของพระเจ้าบุเรงนอง พ.ศ. ๒๑๐๑

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวว่า หลังจากที่พระเจ้าบุเรงนองได้ยึดอำนาจเมืองเชียงใหม่ได้แล้ว ใน ปี พ.ศ. ๒๑๐๑ พระองค์โปรดให้พญาแม่กุ (พญาเมกุฏสุทิวังค์) ปกครองเชียงใหม่สืบต่อไปภายใต้ อำนาจของพม่า พร้อมกับได้สั่งให้ทำหลาบคำเป็นคำสั่งไว้กับเจ้าขุน ท้าวพญาทั้งหลายว่า พญาแม่กุได้รับแต่งตั้งให้เป็นกษัตริย์ปกครองเชียงใหม่ต่อไป ขอให้ทุกคนยอมรับและยินดีกับพญาแม่กุ เพราะพระองค์เป็นเชื้อสายของพญามังรายควรเป็นเจ้าแก่แผ่นดิน

...แล้วเจ้าเปิงท้าวสิงหนคร (พระเจ้าบุเรงนอง) ก็เวนราชสมบัติบ้านเมืองเชียงใหม่ทั้งมวลหื้อแก่พระเป็นเจ้าแม่กุ หื้อเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในล้านนาไท้ตั้งเฝ้าแล้วมีอาญาแปลงหลาบคำไว้แก่เจ้าขุน ท้าวพญาทั้งหลายหื้อบัวรบัตครบ (เคารพ) บำเรินยินดีกับด้วยน้องเราพระเป็นเจ้าเมืองพิงเชียงใหม่ หากเป็นเชื่อมหากกระสัตรเจ้ามังรายมา ควรเป็นเจ้าแก่แผ่นดิน...^{๓๑}

^{๒๕}เจ้าหมื่นเชียงแสนคำล้าน เป็นเจ้าเมืองเชียงแสน ตำแหน่ง “นายหมื่น” เป็นราชินิกุล คำว่า “เชียงแสน” เป็นชื่อเมืองที่ปกครองปกครอง “คำล้าน” เป็นชื่อตัว ดูเพิ่มเติมจอร์จที่ ๑๕.

^{๒๖}หมื่นศรีหมอก ขุนนางระดับ “นายหมื่น” ทำหน้าที่หมอหรือแพทย์ ชื่อตัวว่า ก้อน

^{๒๗}หมื่นสามล้าน ขุนนางระดับสูงของเมืองเชียงใหม่ ดูเพิ่มเติมจอร์จที่ ๑๒.

^{๒๘}เจ้าหมื่นครู ขุนนางระดับ “นายหมื่น” เป็นราชินิกุล ทำหน้าที่เป็นครู ชื่อตัวว่า เทพ

^{๒๙}เจ้าพันต่างเมืองศรีมณฑล ขุนนางระดับ “นายพัน” เป็นราชินิกุล ทำหน้าที่เกี่ยวกับการต่างประเทศ ชื่อตัวว่า ศรีมณฑล

^{๓๐}ฮันส์ เพนซ์, พรรณเพ็ญ เครือไทย และ ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๐. จารึกวัดปราสาท ใน ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑ จารึกในพิพิธภัณฑสถาน เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๘๙.

^{๓๑}อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด วย้อจ. ๒๕๔๗. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุ๊ก. หน้า ๑๒๒.

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

๖๗

๔. หลาบเงิน ของพระนางวิสุทธีเทวี พ.ศ. ๒๑๑๐

พระนางวิสุทธีเทวี เป็นกษัตริย์ปกครองเชียงใหม่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๐๗ ถึง พ.ศ. ๒๑๒๑ และทรงเป็นกษัตริย์พระองค์สุดท้ายของราชวงศ์มังราย หลาบเงินของพระนางฯ เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าพระนางฯ ได้ประทานพระราชอาชญาให้แก่ชาวลัวะและชาวไท ๕ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านรากราน บ้านกองขรุณ บ้านป่ารวก บ้านอมขรุต และบ้านแปะบก^{๓๒} หมู่บ้านทั้งหมดตั้งอยู่ในป่า ๓ ป่า ปัจจุบันชาวลัวะบ้านแปะบก (ปัจจุบันคือ บ้านแปะ) อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งบรรพบุรุษของพวกเขาเคยเป็นทาสวัดราชวิสุทธาราม มาก่อน ได้เก็บรักษาหลาบเงินนี้ไว้อย่างดีจนถึงปัจจุบัน

หลาบเงินจารึกความว่า พระนางวิสุทธีเทวีมีรับสั่งในท้องพระโรง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๐ ให้นำคณะขุนนาง ๓ คน ทำหลาบเงินจารึกพระราชอาชญาด้วยอักษรไทนิเทศ^{๓๓} ภาษาไทวน แล้วนำไปมอบให้กับชาวลัวะและชาวไท ๕ หมู่บ้าน ดังกล่าวเพื่อให้หลาบเงินนี้คุ้มครองสิทธิ์แก่ข้า (ทาส) วัดราชวิสุทธาราม^{๓๔} ที่พระนางฯ ทรงสร้าง และได้ถวายคนไว้เป็นทาสวัด เรียกว่า “ข้าราชทาน” คณะขุนนางที่จัดทำหลาบเงิน^{๓๕} ประกอบด้วย แสนหลวงดาบเรือดวง, หมื่นหลวงเซา และหมื่นตองแต่มยี พร้อมกับให้ประทับพระราชลัญจกร

^{๓๒} ในอดีตทั้ง ๕ หมู่บ้านเป็นชาวลัวะ ปัจจุบันเหลือเพียงหมู่บ้านเดียวคือ บ้านแปะบก หรือ บ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

^{๓๓} อักษรในล้านนามี ๓ แบบ ได้แก่ อักษรธรรม หรือ ตัวเมือง นิยมใช้จารเรื่องพระพุทธศาสนา อักษรฝักขาม นิยมใช้กับการจารึก และ อักษรไทนิเทศ (ขอมเมือง) ซึ่งได้พัฒนามาจากอักษรฝักขามและอักษรธรรม นิยมใช้เขียนวรรณกรรมทางโลก เช่น โคลงนิราศหรือกฤษณชัย เป็นต้น

^{๓๔} ปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า วัดหลวงบ้านแปะ ตั้งอยู่บ้านแปะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากเมืองเชียงใหม่ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นหมู่บ้านชาวลัวะ และได้เก็บรักษาหลาบเงินนี้ไว้อย่างดี

^{๓๕} หลาบเงินที่ผู้เขียนนำเสนอในครั้งนี้ เป็นหลาบเงินเก่าแก่ที่มีมาแต่ดั้งเดิม เพราะมีตราพระราชลัญจกรของพระนางวิสุทธีเทวีและพระลัญจกรของสมเด็จพระสังฆราชผูกติดอยู่ ปัจจุบันชาวบ้านแปะบรรจุหลาบเงินไว้ในหม้อดินเผาปากแคบ เรียกว่า “หม้อข้าลัวะ” แล้วมอบให้คนที่ชาวบ้านเชื่อถือ ๒ คน นำหม้อไปซ่อนไว้ในถ้ำนอกหมู่บ้านแปะ ชาวบ้านจะนำหลาบเงินออกมาสรรเสริญและเซ่นไหว้ทุก ๆ ๓ ปี หรือบางปีฝนแล้ง ชาวบ้านก็จะนำหลาบเงินออกมาบวงสรวงเซ่นไหว้ เพื่อขอให้เทวดาอารักษ์ที่รักษาหลาบบันดาลให้ฝนตก ผู้เขียนเคยไปร่วมพิธีเซ่นไหว้หลาบเงิน ที่บ้านแปะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ (ดูรูปที่ ๖)

อนึ่ง พบว่ายังมีหลาบเงินอีกชิ้นหนึ่งที่จารึกเนื้อความเดียวกัน แต่ไม่มีพระราชลัญจกรแต่อย่างใด สันนิษฐานว่า อาจจะมีการคัดลอกหลาบเงินขึ้นมาอีกชิ้นหนึ่งในภายหลัง ? ฮันส์ เพนซ์ สันนิษฐานว่า เดิมหลาบเงินทั้ง ๒ ชิ้นนี้จะเก็บไว้ในหม้อดินเผาที่เดียวกัน คือที่บ้านแปะ ต่อมา หลาบเงินชิ้นที่ไม่มีพระราชลัญจกรได้ถูกนำไปเก็บรักษาไว้ในถ้ำที่บ้านถ้ำตอง ไม่ห่างจากบ้านแปะ ชาวบ้านถ้ำตองจะนำหลาบเงินออกมาสรรเสริญเซ่นไหว้ทุก ๓ ปี เช่นกัน ดูเพิ่มเติมใน ไกรศรี นิมมานเหมินท์. ๒๕๓๓. “ตราหลวงหลาบเงินของพระนางวิสุทธีเทวี” ใน ชมรมล้านนาคดี. รวมบทความล้านนาคดีสัญจร : ตามรอยโคลงมังกรบรพเชียงใหม่. วิทยาลัยครูเชียงใหม่. หน้า ๑๑. และ ฮันส์ เพนซ์, ศรีเลา เกษพรหม และอภิรดี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. จารึกวัดวิสุทธาราม ๒๑๑๐ ใน ประชุมจารึกล้านนาเล่มที่ ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ภาคที่ ๔. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๑๕๓-๑๕๕. และ หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

หรือภาษาล้านนาเรียกว่า “หน้าจีด” (seal) ของพระนางฯ และพระลัญจกรของสมเด็จพระสังฆราชวัดโลกโมฬี^{๓๖} บนครึ่งและผูกติดไว้อยู่กับหลาบเงิน นอกจากนี้ ยังพบดวงตรา (หน้าจีด) อีก ๑ ดวง ประทับดวงตรา สองด้าน ไม่ทราบเป็นดวงตราของผู้ใด ได้แก่ ตราราชสีห์ยืนบนแท่น และ ตราหงส์ยืนบนแท่น ? (ดูรูปที่ ๕) อนึ่ง หน้าจีด (seal) หรือดวงตรา สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากราชสำนักจีน เนื่องจากกษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่ สมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. ๑๘๓๙-๒๑๐๑) ได้ส่งทูตไปถวายเครื่องบรรณาการ ให้ราชสำนักจีนในสมัยราชวงศ์หยวน และราชวงศ์หมิงมากกว่า ๑๐ ครั้ง^{๓๗}

เนื้อหาในหลาบเงินมีดังนี้

พระนางวิสุทธีเทวีมีคำสั่งให้ข้าทาสทั้งหมดอยู่ปฏิบัติดูแลพระพุทธรูปและรับใช้พระสงฆ์ในวัดราชวิสุทธาราม ในหมู่บ้านมีคน ๗ คน เป็นคนส่งส่วยเงิน (เบี้ย) ส่วยทองคำ (คำขา) ผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ และค่าเช่าหรือภาษีนาของชาวบ้านแปะ ปีละ ๕๐๐ เงิน ผลประโยชน์ทั้งหมดให้นำส่งให้แก่วัดราชวิสุทธาราม ทุกปี ห้ามผู้ปกครองในท้องถิ่น (เจ้าแคว้น) ผู้พอน (?) เข้ามายุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์แลพวกทาส ห้ามเกณฑ์ไปทำงานหาบสิ่งของ (ส่งหาบ) อยู่เวรยาม (อยู่มือ) ขนสิ่งของ (ถือคร้ว) เกี่ยวหญ้าให้ช้างให้ม้า เกณฑ์ไปศึกสงคราม เพราะพระนางฯ ทรงกรวดน้ำให้เป็นทานแก่วัดแล้ว ข้อความในหลาบเงินมีดังนี้

ด้านที่ ๑

ปีเมืองเหม้า เดือน ๙ ออก ๑๕ คำ มื่อ^{๓๘} รวยสัน วันเป็กเส็ด^{๓๙} สมเด็จพระมหาราชเทวี บรมบพิตร พระเป็นเจ้าอยู่หัว ตนเป็นพระสถิต (อยู่ใน) โรง จึงปลงพระราชอาญาใส่หัวแสนหลวงดาบเรือดวง^{๔๐} หมิ่นหลวงเขา^{๔๑} หมิ่นต้องแต้มยี่^{๔๒} ว่าท้อแปงตราหลาบเงินดวงนี้ ไว้รักษาชาว

^{๓๖} วัดโลกโมฬี ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ ด้านทิศเหนือ ใกล้ประตูช้างเผือก เป็นที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราช และเชื่อกันว่า พระอัฐิของพญาเกษเกล้า และของพระนางวิสุทธีเทวี ได้ถูกนำมาบรรจุในเจดีย์ที่วัดแห่งนี้

^{๓๗} ดูเพิ่มใน Volker Grabowsky and Foon Ming Liew. 2005. Lan Na in Chinese Historiography : Sino-Tai Relationship in the Yuan and Ming Sources. Bangkok : Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.

^{๓๘} มื่อ หมายถึง ยาม ที่นับตามแบบคนไทย แต่ละมื่อ ประมาณ ๒ ชั่วโมง วันหนึ่งมี ๑๒ มื่อ “มื่อรวยสัน” ในที่นี้หมายถึง เวลา ประมาณ ๓ ของวันที่ ๓ ในรอบ ๕ วัน ของรอบมื่อคนไทย ดูเพิ่มใน ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภิรดี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๓-๑๕๕.

^{๓๙} วันเป็กเส็ด ที่ ๑๓ เชษฐ จ.ศ. ๙๒๙ ตรงกับ วันพุธที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๑๑๐.

^{๔๐} แสนหลวงดาบเรือดวง ขุนนางระดับสูงในเมืองเชียงใหม่ ตำแหน่ง “แสนหลวง” ชื่อตัวว่า ดวง ดูเพิ่มในเชิงอรรถที่ ๑๒.

^{๔๑} หมิ่นหลวงเขา ขุนนางระดับ “นายหมิ่น” ทำหน้าที่เกี่ยวกับภาษีหรือเช่า (ดูเพิ่ม ในเชิงอรรถที่ ๗๒) หรือเจ้าตัวชื่อ เขา ?

^{๔๒} หมิ่นต้องแต้มยี่ ขุนนางระดับ “นายหมิ่น” ทำหน้าที่จารึกหรือวาดภาพ ชื่อตัวว่า ยี่

(บ้าน) รากราน กองชูน ป่ารวก อมขรุด แปะบก (บ้านแปะ) ใน ๓ ยาง (ป่า) นี้ ทั้งลัวะทั้งไทเขาหากเป็นข้าราชการมาเฝ้าวัดราช

ด้านที่ ๒

วิสุทธาราม ปาง (ที่ปัก) มีเจ็ดคน ช่วยเปี้ยคำชา^{๔๓} กิติ ฝุ่นฝอย^{๔๔} ย้อนเกิด มีในแผ่นดินราชทานทั้งมวลกิติ ค่านาบ้านแปะ ๕๐๐ เงิน ชู (ทุก) ปีก็ตี เป็นราชทานอุปการในวัดราชวิสุทธารามชูปี้ เจ้าแคว้น (เจ้า) ฟอนอย่างลัวะ อย่างกวน อย่างเอาสงหาบ (ส่งของ) อยู่มื่อ (อยู่เวร) ที่อคร้ว (ส่งของ) อย่าใส่หญ้าข้างหญ้ามาแก่เขา หือไว้ได้การ (งาน) ตามพระราชอาชญา อันโตบไซ่การวัด เป็นการศึก เวียก (งาน) รังพา (?) อย่าใส่ อย่าแต่งหือแก่เขา เหตุเขาทั้งหลายหากเป็นข้า (ทาส) น้ำหยาดราชทาน...^{๔๕}

หลายเงินของพระนางวิสุทธิเทวี มีรายละเอียดดังนี้

พระราชลัญจกรของพระนางฯ ด้านหน้าเป็นรูปดอกบัว อยู่ในกรอบวงกลม ด้านหลังมีอักษรว่า “สมเด็จพระเจ้าราชวิสุทธิ” (ดูรูปที่ ๑ และ รูปที่ ๒)

พระลัญจกรของสมเด็จพระสังฆราช วัดโลกโมฬี ด้านหน้ามีอักษรว่า “สมเด็จพระโลกโมฬีเจ้า” ด้านหลังมีรูปแทนแก้ว, ฉัตร, บาตร, ไม้เท้า (ธารพระกร), ธรรมกรก? (เครื่องกรองน้ำ ๓ ขา) และตาลปัตร หรือพัดมียอดแหลมคล้ายพัดยศประจำตำแหน่ง^{๔๖} สมเด็จพระสังฆราชพระองค์นี้เป็นพระสงฆ์ฝ่ายลังกาวงศ์เดิม หรือนิกายสวนดอก ซึ่งพระสงฆ์วัดสวนดอกจะถือไม้เท้าเป็นสมณบริขารที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นธรรมเนียมของพระสงฆ์ลังกาฝ่ายอริยวาสที่สมาทานธุดงค์วัตร^{๔๗} (ดูรูปที่ ๓ และ รูปที่ ๔)

ดวงตราอีกดวงหนึ่งไม่ทราบของผู้ใด มีดวงตรา ๒ ด้าน ด้านหน้าเป็นรูปราชสีห์ยืนบนแท่น ด้านหลังเป็นรูปหงส์ยืนบนแท่น (ดูรูปที่ ๕) ไกรศรี นิมมานเหมินท์ สันนิษฐานว่า เป็นดวงตราของพระเจ้า

^{๔๓}คำชา หมายถึง ทองคำเนื้อดี

^{๔๔}ผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ

^{๔๕}ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภิรดี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๔

^{๔๖}พรศิลป์ รัตนชูเดช. “ลายหน้าจิตล้านนายคพระนางวิสุทธิเทวี” ใน ชมรมล้านนาคดี วิทยาลัยครูเชียงใหม่. ๒๕๓๓. ตามรอยโคลง มังทรารบเชียงใหม่. เชียงใหม่. หน้า ๑๑๕-๑๓๐.

^{๔๗}ในสมัยนั้นพระสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่มี ๒ นิกาย คือ นิกายสวนดอก (ลังกาวงศ์เก่า) และนิกายป่าแดง (ลังกาวงศ์ใหม่) พระพุทธพุกาม ผู้รจนา ตำนานมูลศาสนา เป็นพระสงฆ์ฝ่ายป่าแดงเขียนไว้ว่า “ครั้งนั้น ชาวเจ้าในวัดสวนดอกไม้นั้น จักไปทางใด ย่อมถือไม้เท้า ทุกแห่งนั้นแล” ดูเพิ่มใน พรศิลป์ รัตนชูเดช. ๒๕๓๓. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑๖.

สุทโธธรรมราชา^{๔๘} ฮันส์ เพนธ์ สันนิษฐานว่าเป็นสัญลักษณ์ของพม่าและมอญ^{๔๙} พรศิลป์ รัตนชูเดช สันนิษฐานว่าเป็นดวงตราของขุนนางผู้จัดทำหลาบคือ ขุนนางฝ่ายทหาร (แสนหลวงดาบเรือดวง) และขุนนางฝ่ายพลเรือน (หมื่นหลวงเซา) เพราะถ้าเป็นดวงตราของพระเจ้าสุทโธธรรมราชา กษัตริย์เชียงใหม่ ที่พม่าส่งมาปกครองล้านนา ดวงตรา (หน้าจืด) ควรจะต้องปรากฏพระนามของกษัตริย์บนครั้งด้วยตามจาริตในสมัยนั้น ส่วนผู้เขียนเห็นด้วยกับอาจารย์พรศิลป์ว่า อาจจะเป็นตราประจำตำแหน่งของขุนนางในราชสำนัก แต่ไม่ทราบว่า เป็นของผู้ใด ตำแหน่งใด? หรืออาจจะเป็นดวงตรา (หน้าจืด) ของแสนหลวงดาบเรือดวง และหมื่นหลวงเซาก็เป็นไปได้ ที่ขุนนางทั้งสองได้อนุญาตให้ใช้ดวงตราราชสีห์ และตราหงส์ประทับลงบนครั้ง เพราะมีหลักฐานว่า หนังสือราชการในสมัยพญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐) ต้องประทับดวงตราของผู้ออกหนังสือด้วย หนังสือจึงจะสมบูรณ์ ดังนั้น หลาบเงินของพระนางฯ จึงมีดวงตราของกษัตริย์ซึ่งเป็นฝ่ายอาณาจักร และดวงตราของสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายพุทธจักร และดวงตราของขุนนางชั้นสูงตราราชสีห์ และหงส์ยืนบนแท่น ร่วมด้วย^{๕๐}

พระลัญจกรของสมเด็จพระสังฆราชและดวงตรารูปราชสีห์และรูปหงส์นั้น สันนิษฐานว่า อาจจะเป็นเสมือนตัวแทนของสมเด็จพระสังฆราชและขุนนางในราชสำนัก ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของดวงตราและใช้ดวงตราเป็น “พยาน” ในหลาบเงินซึ่งเป็นพระราชอาชญาของพระนางวิสุททิเทวี ที่ได้ประกาศการทำบุญของพระนางฯ ตามจาริตล้านนาเมื่อกษัตริย์ หรือพระราชวงศ์ หรือขุนนางชั้นสูงทำบุญใหญ่นิยมทำจารึกปักประกาศพระราชอาชญา หรือการทำบุญไว้ไว้วัด และจะจารึกชื่อพระสงฆ์หรือขุนนางที่ร่วมรับรู้เสมือนเป็นพยาน^{๕๑} ตัวอย่าง รายชื่อของผู้เป็นพยานในการทำบุญ ดังนี้

จารึกวัดปราสาท “...มหาสามีวัดพระบวช มหาสามีโสมรังสีวัดพระยีน เจ้าเมืองสรี เจ้าเมืองจินดา พันหนังสือญาณวัง เถิงปาก (นายร้อย) สาคร เจ้าไททั้งหลายรู้ชู้คนแล.”^{๕๒}

^{๔๘} ดูเพิ่มใน ไกรศรี นิมมานเหมินท์. ๒๕๓๓. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑.

^{๔๙} ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภิรติ เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๕๐.

^{๕๐} ด่านานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึง ขุนนางสมัยพญาติโลกราช ชื่อ หมื่นเชิงสามไชหาญ ทำหนังสือไปขอกองทัพจากอยุธยา มาช่วยเขา หมื่นโลกสามล้านถามว่า ดวงตราที่ประทับในหนังสือนี้ของผู้ใด หมื่นเชิงฯ ตอบว่า “...หน้าจืดนั้นเป็นหน้าจืดข้า (พเจ้า) แท้แล เท่าว่าหนังสือนั้นข้ารับรู้...” อีกกรณีหนึ่ง ร้อยจั่ว ทะเลาะกับหมื่นม้า ร้อยจั่วทำหนังสือปลอมลงชื่อหมื่นม้า และร้อยจั่วสั่งให้ลูกน้องไปลักดวงตราของหมื่นม้ามาประทับลงในหนังสือนั้นด้วย “ร้อยจั่วจำ (สั่ง) พวกน้อยไปลักเอาหน้าจืด (ของ) หมื่นม้า มาจืดหนังสือ” อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด วัลยาจ. ๒๕๔๗. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๐. และ ๙๘.

^{๕๑} ตัวอย่าง จารึกในการทำบุญที่มีชื่อพยาน ดูเพิ่มใน ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภิรติ เตชะศิริวรรณ. จารึกวัดปราสาท ใน ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑. และดูเพิ่ม ใน เล่มที่ ๓, เล่มที่ ๖ และ เล่มที่ ๑๓. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

^{๕๒} ฮันส์ เพนธ์, พรรณเพ็ญ เครือไทย และ ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๕๐. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๙.

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

๗๑

ในปี พ.ศ. ๒๐๑๕ มีขุนนางเมืองเชียงใหม่ชื่อ นาทหลังสุทนต์คาวิณ ได้สร้างพระพุทธรูปประทับยืนปางอุ้มบาตร เขาได้จารึกคำสั่งไว้ที่ฐานพระพุทธรูปว่า เขาขอถวายบ้านที่เขาอยู่ ๓ ห้องนอน ให้กับพระพุทธรูปองค์นี้^{๕๓} ห้ามลูกชายเข้ามาเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปและบ้านหลังนี้ คำสั่งของเขาพระสงฆ์ในเมืองเชียงใหม่รู้เรื่องนี้ทุกองค์ ถ้าไม่ทำตามคำสั่ง ขอให้ผู้นั้นพบกับความวิบัติฉิบหาย เท่ากับพระสงฆ์เป็นพยานในทานของเขา “...นาทหลังสุทนต์คาวิณ มีบ้าน ๓ ห้อง ไว้กับพระยืนที่ตนสร้างใหม่ พระสงฆ์ในเมือง (เชียงใหม่) รู้ชุดน... จิบหายตายวายเด”^{๕๔}

เนื่องจากวัดราชวิสุทธารามตั้งอยู่นอกเมืองห่างไกลจากเมืองเชียงใหม่ ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร จึงอาจจะไม่สะดวกที่จะทำจารึก พระนางฯ จึงพระราชทานหลาบบเงินซึ่งอาจจะสะดวกและปลอดภัยกว่าหลักฐานอื่น เพราะเก็บรักษาได้ง่าย หรืออาจจะมิระเบียบจารีตเกี่ยวกับการใช้หลาบบค่าและหลาบบเงินของกษัตริย์ในสมัยนั้น แต่ยังไม่พบหลักฐานชัดเจนเรื่องนี้ จึงหาข้อสรุปไม่ได้ ผู้ได้รับหลาบบของกษัตริย์มาต้องเก็บรักษาหลาบบไว้อย่างดีและให้ส่งมอบสืบทอดต่อ ๆ กันไปในชุมชน เพื่อป้องกันขุนนางในท้องถิ่นใช้อำนาจละเมิดพระราชอาญาของพระนางฯ ดังนั้น หลาบบเงินของพระนางวิสุทนต์เทวีจึงเป็นพระราชอาญาเฉพาะกิจในสมัยนั้น ผู้ใดจะละเมิดอาญาไม่ได้ บางครั้งจะมีคำสาปแข่งด้วย ตัวอย่าง

ใน พ.ศ. ๒๐๔๓ พระมหาเทวี พระราชมารดาของพญาเมืองแก้ว กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๙) ได้ถวายทานข้าทาสจำนวน ๑๘ ครอบครัว เป็นข้าทาสของพระพุทธรูปประธานในวัดทุ่งแล้ง เมืองพะเยา ผู้ใดปฏิบัติตามอาญาขอให้พบความเจริญ ผู้ใดละเมิดอาญาของพระมหาเทวีขอให้ผู้นั้นได้รับทุกข์ภัย “...ผู้ใด (ทำ) ตามอาญาพระเป็นเจ้าแม่ลูก ธรรมสี่จำพวกจูงจำเรียมแก่เจ้าไทผุ่่งนั้น ผู้ใดบ่ครบข่าอาญาพระมหาเทวีเจ้า หื้อต้องทุกข์ผู้นี้คือ พยาธิ ๙๖ อัน โพง (ภัย) ๒๕ อัน กรรมกง (กงกรรมกงเกวียน) อันกระทำแก่คน... จูงถึงแก่มันทิน”^{๕๕}

จากการวิเคราะห์ลวดลายราชสีห์และหงส์ พรศิลป์ รัตนชูเดช เสนอว่า ลายราชสีห์และหงส์เป็นลายแบบศิลปะล้านนา ซึ่งต่างจากราชสีห์และหงส์แบบพม่าโดยเปรียบเทียบกับ รูปราชสีห์ที่ฐานชุกชีในวิหาร น้ำแต้ม วัดพระธาตูลำปางหลวง จังหวัดลำปาง ที่มีลักษณะอย่างราชสีห์ที่ปรากฏในดวงตรา

^{๕๓} พระพุทธรูปองค์นี้สร้างสำริด ปัจจุบันประดิษฐานที่วัดหมื่นตุม ในกำแพงเมืองเชียงใหม่

^{๕๔} ฮันส์ เพนธ์. ๒๕๑๙. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี. หน้า ๙๖-๙๗.

^{๕๕} ฮันส์ เพนธ์, พรรณเทัญ เครือไทย และ ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๖. จารึกวัดทุ่งแล้ง ใน ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๖ จารึกในพิพิธภัณฑ์ เชียงแสน. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

ส่วนปูนปั้นรูปหงส์ที่ประดับซุ้มประตูโขงของวัดทั่วไปในล้านนามีลักษณะอ่อนช้อยกว่าลายหงส์ในหลาบเงิน^{๕๖} (ดูภาพลายเส้น รูปที่ ๕)

อนึ่ง หลาบคำและหลาบเงินเท่าที่พบทั้ง ๕ หลาบ เป็นประกาศพระราชโองการถวายคนเป็นข้าทาสกับวัด ๓ หลาบ (อันดับที่ ๑, ๒, ๔) และหลาบคำของพระเจ้าบุเรงนอง (อันดับที่ ๓) เป็นพระราชโองการหรือกฎหมายสั่งให้ขุนนางรับไปปฏิบัติ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. ๒๓๗๓ เจ้าหลวงพุกทวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ทำหลาบเงินตามจารีตของกษัตริย์ล้านนาในอดีต หลาบเงินของเจ้าหลวงพุกทวงศ์เป็นประกาศพระโองการหรือกฎหมายเกี่ยวกับการเก็บภาษีในชุมชนชาวละแวกที่บ้านกวน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งห่างจากเมืองเชียงใหม่ ๑๘ กิโลเมตร และเป็นหลาบเพียงชิ้นเดียวในสมัยรัตนโกสินทร์ หรือ ๒๐๐ ปี ที่ผ่านมา

กรณีละเมิดหลาบเงิน ของพระนางวิสุทธีเทวี

เมื่อพระนางวิสุทธีเทวีสิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๑๒๑ เป็นต้นมา พม่าได้ส่งเจ้านายและขุนนางพม่ามาปกครอง ใน ปี จ.ศ. ๙๙๔ (พ.ศ. ๒๑๗๕) พระเจ้าสุทโธธรรมราชา (ฟ้าสุทโธ)^{๕๗} มาปกครองล้านนา ฟ้าสุทโธสั่งให้กวาดต้อนอพยพผู้คนจากเชียงใหม่ไปอยู่ที่เมืองพม่า “...ฟ้าสุทโธได้พรากเอาชาวเมือง (เชียงใหม่) ทั้งข้าพระข้าผีทั้งมวล ดั่งข้า (ทาส) พระเจ้าวัดกิตติ ท่านก็ได้เอาลงลงไป (พวก) เขามีความโศกทุกข์เวทนาหาประมาณได้...” ในครั้งนั้นครอบครัวเชื้อสายของข้าทาสวัดราชวิสุทธาราม (บ้านแปะ) ที่พระนางวิสุทธีเทวีได้ถวายไว้ถูกกวาดต้อนไปด้วย ซึ่งถือว่าฟ้าสุทโธได้ละเมิดพระราชอาญาของพระนางวิสุทธีเทวี ต่อมา มีเชื้อสายของข้าทาสวัดราชวิสุทธาราม (บ้านแปะ) ที่พระนางวิสุทธีเทวีได้ถวายไว้ถูกกวาดต้อนไปด้วย ซึ่งถือว่าฟ้าสุทโธได้ละเมิดพระราชอาญาของพระนางวิสุทธีเทวี ต่อมา มีขุนนางคนหนึ่ง ตำแหน่ง “นาหลัง” หรือ “นาหลังวัด”^{๕๘} คนหนึ่งได้ทราบว่าเป็นอาญาของพระนางวิสุทธีเทวีถูกละเมิด จึงได้ชักชวนพรรคพวกออกติดตาม

^{๕๖} ดูเพิ่มใน พรศิลป์ รัตนชูเดช. ๒๕๓๓. เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑๕-๑๓๐.

^{๕๗} เชียงใหม่ล้านนา เสียเอกราชแก่พระเจ้าบุเรงนอง ในสมัยพญาแม่กุ (เมกุฎวิสุทธีวงศ์) ในปี พ.ศ. ๒๑๐๑ พม่านำพญาแม่กุไปเมืองพม่า และพระองค์สิ้นพระชนม์ที่พม่า พระนางวิสุทธีเทวีได้ปกครองเชียงใหม่ต่อจากพญาแม่กุ จนถึง พ.ศ. ๒๑๒๑ หลังจากนั้นพม่าจัดส่งเจ้านายหรือขุนนางพม่าปกครอง เชียงใหม่ล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่านาน ๒๐๐ ปีเศษ ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๐๑. ดูเพิ่มใน สัตตาวลัย แซ่เซียว. ๒๕๔๕. ๒๐๐ ปี พม่าในล้านนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

^{๕๘} นาหลัง หรือ นาหลังวัด ในที่นี้ คงเป็นหัวหน้าหรือผู้ควบคุมดูแลพวกข้าทาสของวัดราชวิสุทธารามในสมัยนั้น และตามเนื้อความในใบลานตัวเขาอาจจะทาสวัดราชวิสุทธารามด้วย “...ตั้งชาวกองขุนบ้านญาง แปะบก นี้ก็ยังเป็น (ข้า) ทาสพระเจ้า (พระพุทธรูป) วัดวิสุทธารามเชียงใหม่ ดังงู (นาหลังวัด) นี้แล...?”

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ฟ้าสุโทที่กวาดต้อนคนไป เขาได้นำเอาหลายเงินของพระนางวิสุทธีเทวีไปด้วย นานหลังเดินทางมาถึงเมืองหอด^{๕๙} ก็ไม่ได้เข้าเฝ้าฟ้าสุโท เขาจึงถอยกลับคืนไปอยู่แคว้นแจ่ม^{๖๐} วันหนึ่ง นานหลังได้พบกับนายพวก^{๖๑} นายพวกช่วยพานานหลังไปเฝ้าฟ้าสุโท นานหลังได้แสดงหลายเงินของพระนางวิสุทธีเทวีให้ฟ้าสุโททอดพระเนตร ฟ้าสุโททรงทราบว่าได้ละเมิดพระราชอาญาของพระนางวิสุทธีเทวีจริงตามหลักฐาน จึงสั่งให้ปล่อยข้าทาสของวัดราชวิสุทธารามทั้งหมด ฟ้าสุโทปฏิบัติตามจารีตโบราณของล้านนาคือไม่ละเมิดอาญาของกษัตริย์ผู้ล่วงลับไปแล้ว และถือว่าพระองค์ได้ทำบุญเป็นครั้งที่ ๒ การที่ฟ้าสุโทอนุโลมทำตามจารีตดั้งเดิมของล้านนา อาจจะเป็นเพื่อป้องกันชาวล้านนาต่อต้านการปกครองของพม่าก็เป็นได้ ผลการวิจัยพบว่าตลอดระยะเวลา ๒๐๐ ปีที่พม่าปกครองล้านนา จารีตการปกครองในชุมชน กฎหมาย ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชาวล้านนาไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก^{๖๒}

เรื่องราวการละเมิดอาญาของพระนางวิสุทธีเทวีดังกล่าว ปรากฏในคัมภีร์ใบลานที่ ไกรศรีนิมมานเหมินท์ ได้ค้นฉบับใบลานเก่ามาจากหมู่บ้านใกล้เคียงกับวัดราชวิสุทธาราม (วัดบ้านแปะ) จารด้วยอักษรไทหนืเทศ ภาษาไทยวน ความว่า

...ยังมีนาหลังผู้ ๑ มาแต่เชียงใหม่ จักเข้าไหว้สาเอา (กับเจ้าฟ้าสุโท) หื้อได้ ก็บได้ จึงตามทวยมาราบเถิงเมืองหอดที่นั่น จักเข้าไหว้สาเอา ก็บได้ มีตาทั้ง ๒ เต็มไปด้วยน้ำตา ก็หนีคืนมาเถิง (แคว้น) แจ่มที่นั่น ก็ล่ำเพ็ง (คิด) หาที่อันจักได้ข้า (ทาส) พระเจ้า (พระพุทธรูป) (กลับ) คืนมานั้นว่า ดังชาวกองขุน บ้านญาง แปะบก นี้ก็ยังเป็นข้า (ทาส) พระเจ้าวัดวิสุทธอารามเชียงใหม่ตั้งภู (นานหลัง) นี้แล มา กูจักไปเอาจากเขาตูก่อนควรชะแล ดังข้า (ทาส) พระเจ้าวิสุทธ ท่านก็ได้กวาดมาที่นี้ นานหลังวัดก็ไปเซาะหา ก็พบแท้ นายพวกถามว่า “เจ้านานหลังวัดมีคำเคืองใจประโยชน์เอื้องใดมาชา” นานหลังจึงบอกประวัติข่าวสารทั้งมวลแต่ต้นเถิงปลายแก่นายพวกว่า “เอื้องสันไต จักได้ข้า (ทาส) พระเจ้าแห่งเราคืนมาดังเก่า ขอนายพวกอย่าละ (ทิ้ง) ข้า(พเจ้า) เสียฟ่องแต่ว่าอัน” นายพวกจึงถามว่า “เจ้านานหลังมาดีแลอย่าได้เคืองใจเทอะ ข้า(พเจ้า) บ่ละเจ้ากูเสียแล เหตุค้ำหากษัตริย์เจ้าตั้งไว้เหนือหัวแห่ง

^{๕๙} เมืองหอด (ฮอด) เป็นเมืองโบราณ ปัจจุบันคือ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตเป็นเมืองชุมทางการค้าทางเรือ และตั้งอยู่บนเส้นทางไปสู่ประเทศพม่า ปัจจุบันประชาชนเมืองฮอดเป็นชาวลัวะและชาวไทย

^{๖๐} ปัจจุบันคือ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ห่างจากอำเภอฮอด เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ มีแม่น้ำแจ่มไหลผ่าน

^{๖๑} นายพวก เจ้าพวก หรือ พวก ตำแหน่งขุนนางระดับ พวก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ช่างฝีมือ หรือ นายช่าง เป็นต้น ในเมืองเชียงใหม่มีหลักฐานแสดงถึงกลุ่มเหล่านี้ ที่ร่วมกันสร้างวัดมีหลายวัด เช่น วัดพวกช้าง วัดพวกแต่ม (วาด) วัดพวกเพี้ยะ (พิณ หรือ เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง) วัดพวกหงส์ (ช่างทำหงส์ตอกแต่ง)

^{๖๒} ดูเพิ่มใน ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว. ๒๕๔๕. เรื่องเดียวกัน

ข้า(พระเจ้า) ทั้งหลายก็ยังมีตาย เราก็จักได้แต่งพิธีกรรมตามจารีต^{๖๓} ก่อน เหตุว่าคำพระ
มหากษัตริย์เจ้าหนังกิ่งกว่าแผ่นดิน ๒ แสน ๔ หมื่น โยชนะ”

... จึงหาวันดี ยามดีออกไปทวย (ตาม) ทั้น (พม่า) ยังจอมป่าที่นั่น (นายพวก) เอาขัน (พาน)
เข้าตอกตั้งหัว ฝ่าหมู่ฟ้าสุทโธเข้าไป ฟ้าสุทโธทักว่า “ไผ (ใคร) ลูกที่ใดมา พ้อย (หาก) มีขัน
ตั้งหัวเข้ามา พ้อยบ่กลัว แต่ริพลพระองค์เรานีชา”... นายพวกจึงไหวว่า “ข้า(พระเจ้า) ทั้ง
หลายบ่มีข้าวของเยื้องใดแล ก็มีแต่คำมหากษัตริย์เจ้าอันล่วงแล้ว ได้ปลงยังยอดทานปลาย
ทานแก่ข้า(พระเจ้า) ทั้งหลาย ไว้กับวัดราชวิสุทธและองค์สัพัญญูเจ้าเชียงใหม่แล” ฟ้าสุทโธ
ก็หื้อนายหนังสือ^{๖๔} มาอ่านดูก็รู้แจ้งว่า เป็นข้า (ทาส) พระเจ้า (พุทธรูป) แจ้งแท้ ก็จึงปลง
อาญาหื้อล่ำมหลวงหน้าหอ^{๖๕} ไปด้วยรีบ เรียกเอานาขามชื่อค้ายโปมู่มังทับทั้งมวลมา
พร้อมแล้ว ก็จึงปลงอาญาว่า “ข้า (ทาส) พระเจ้ามีที่ใด หื้อได้เก็บออกมาหื้อทานนายพวก
นับเสี้ยง อย่าหื้อค้ำงสักคนลวงสุดไป แม้นเด็กน้อยนอนอยู่ก็อย่าได้ไว้เทอะ หื้อท่านนาย
พวกได้เก็บเอานับเสี้ยง แล้วพระองค์เรานี้เป็นกษัตริย์ใหญ่ เรา (ฟ้าสุทโธ) ก็บ่ล่วงล้ำคำ
(สั่ง) พระมหากษัตริย์เจ้าอันล่วงแล้ว^{๖๖} ได้ปลงยอดทานปลายทานได้หยาดน้ำตกรั้วอัน
หนาได้ ๒ แสน ๔ หมื่น โยชนะ เหตุนั้นพระองค์เราก็จักได้เหมียด (รวบรวม) คินหื้อเป็น
ทานตามพระมหากษัตริย์เจ้าอันล่วงแล้วได้ทานสุกมิเป็นประการฉนั้นใด พระองค์เรา (ฟ้า
สุทโธ) จักหื้อเป็นทูตียทาน ถ้วน ๒ ตามคำพระมหากษัตริย์เจ้าอันล่วงแล้วภายหลังนั้น หื้อ
เขา (ทาส) เมื่อ (ไป) ปฏิบัติจารีตปาเวณีนั้นเทือะ...^{๖๗}

๕. หลาบเงิน ของเจ้าหลวงพุทธวงศ์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เชียงใหม่และล้านนามีฐานะเมืองประเทศราชของสยาม พบหลาบเงิน
ของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่คือเจ้าหลวงพุทธวงศ์ (พ.ศ. ๒๓๖๘-พ.ศ. ๒๓๘๙) ในปี พ.ศ. ๒๓๗๓ เจ้าหลวง
พุทธวงศ์มีรับสั่งให้ขุนนางคือ หมื่นวัง ขุนดวง ล่ำมพิน และล่ำมหู (?) นำหลาบเงิน (ดูภาพที่ ๗) จารึก
พระราชโองการไปให้แก่ “ลัวะตอสลู” ที่บ้านกวน หมู่บ้านชาวลัวะ ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัด

^{๖๓} นายพวก กับ นาหลังวัด ทำพิธีเช่นไหว้เทวดาอารักษ์ของหลาบเงิน และเขาเชื่อว่าอาญาของกษัตริย์ หนังกิ่งกว่าแผ่นดิน

^{๖๔} นายหนังสือ ขุนนางมีหน้าที่เกี่ยวกับหนังสือ/เอกสาร

^{๖๕} ล่ำมหลวงหน้าหอ ขุนนางทำหน้าที่ล่ำม

^{๖๖} พระมหากษัตริย์เจ้า ในที่นี้ หมายถึง พระนางวิสุททิเทวี ดูเพิ่มใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. กฎหมายล้านนา และเจ้าไทลงกวัน.
เชียงใหม่ : นครพิงค์. หน้า ๑๓-๑๖.

^{๖๗} ศรีเลา เกษพรหม (ปริวรรต). “พระราชโองการสาส์นตราหลาบเงินให้สิทธิ์แก่ชาวลัวะบ้านแปะ” ใน ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม
และ อภิรดี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคที่ ๔. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๑๕๖-๑๕๗.

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เชียงใหม่ เพื่อยกเว้นการเกณฑ์แรงงานแก่ชาวลัวะตอสลุ^{๖๔} แต่ให้ลัวะตอสลุจ่ายเงินเป็นค่าส่วยและค่าเช่าทุกปี ซึ่งลัวะตอสลุได้เสียเงินมาแต่อดีตตั้งแต่สมัยเจ้าฟ้าสุทโธ โดยจ่ายภาษีประจำหมู่บ้านเป็นเงินบริสุทธี ๑๐๐ จ่ายเงินดอกแทนการเกณฑ์แรงงาน ๓๐๐ และให้นำเงินเข้าคลังทุกปี และให้ยกเว้นการเกณฑ์แรงงานทุกชนิด ได้แก่ งานไปศึกสงคราม อยู่เวรยาม ขนสิ่งของ สร้างรั้ว ขุดลอกคูเมือง ทำอุปกรณ์ซ่อมเหมืองฝาย เกี่ยวหญ้า ให้ช่างให้ผ้า ซึ่งงานเหล่านี้ไม่ใช่งานของพวกลัวะ ให้เขาไปทำไร่ทำนาทำสวนและเสียภาษีแทน

หลาบเงินนี้จารึกด้วยอักษรไทหนิเทศ ภาษาไทยวน มีพระลัญจกรของเจ้าหลวงฯ ผนึกติดอยู่ที่หลาบ แต่มีขนาดเล็กมาก หลาบนี้พบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ที่บ้านของ นางตุน สีสีป้อม ชาวบ้านกวน หมู่บ้านชาวลัวะ หมู่ที่ ๑ ตำบลมะขามหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมา พ.ศ. ๒๕๒๙ หลาบนี้ไปเก็บรักษาไว้ที่บ้านกำนัน ตำบลบ้านกวน/วัลลาย ตั้งอยู่ไม่ห่างกัน ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทิศใต้ ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร จารึกมี ๒ ด้าน จำนวน ๘ บรรทัด ดังนี้

ด้านที่ ๑

“จุลศักราชได้ ๑๑๙๒ ตัว ปีกดยี่ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ เม็ง (ว่า) วันพฤหัสบดี ไทย (ว่าวัน) ก่าเร้า ดิถี่ ๒๐ ตัว นาที่ดิถี่ ๒๗ ตัว พระจันทรกีนฤกษ์ตัวถ้วน ๑๕ ชื่อ สวัสดิ์เทวตา ปรากฎ ในตุลวโยราศี^{๖๕} นาที่ฤกษ์ ๓๒ ตัว จตุรปญา^{๖๖} ปุญสมภาร กดาธิการ สมเด็จพระมบพิตร พระเป็นเจ้าอยู่เกล้าอยู่หัว ตนชื่อ มังราววิเชียรปรากฏ^{๖๗} เป็นเกล้า (ประธาน) เจ้ามหาอุปราชนราธิบดีศรีสุวรรณ ฝ่ายหน้าหอคำ^{๖๘} ตนได้พร้าเพ็งบารมี มีบุญสมภารเตชะฤทธิอันมาก หากตั้งอยู่ในทศราชธรรม ได้มีพระราชอาชญาปลงทานยังหลาบเงินหน้าจิตตราทาง^{๖๙} ดวนนี้ ใส่กระหม่อมจอมขวัญ หมื่นคำวัง และขุนดวง ล่ามพัน ล่ามหู (?) ในลัวะตอสลุผู้นี้ แต่เช่นปีตูปิตาแห่งเขาทั้งหลาย สืบสืบตามมา ขวบแต่เช่นฟ้าสุทโธ ขวบ (ปี) เป็นเงินเนื้อ^{๗๐}

^{๖๔} ลัวะตอสลุ คำว่า “ตอ” ผู้เขียนขอเสนอว่า หมายถึง พื้นที่ในชุมชนลัวะที่เป็นแหล่งผลิตสิ่งของชนิดต่าง ๆ ที่ชาวลัวะชำนาญ มักจะใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ต่อท้ายคำว่า ตอ เพื่อให้ทราบว่ามันมีผลิตภัณฑ์อะไร เช่น ตอบ่อเหล็ก ตอยาขาง (ยารักษาโรคปากเปื่อย) ตอพราน ตอสลุ คำว่า “สลุ” ไม่ทราบความหมาย แต่จากบริบทในเนื้อหา ตอสลุ น่าจะเป็นแหล่งที่ลัวะผลิตทองคำและเงิน ดูเพิ่มใน พรพีโล เลิศวิชา และคณะ. ๒๕๕๒. เชียงใหม่-ลำพูน เขตเศรษฐกิจ วัฒนธรรม พลวัต และพัฒนา. เชียงใหม่ : ธารปัญญา.

^{๖๕} ราศีตุลธาตุลุม

^{๖๖} เดือนยี่ คือเดือนยี่ของไทยฝ่ายเหนือ ตรงกับเดือน ๑๒ ของไทยฝ่ายใต้

^{๖๗} หมายถึง พระยาภาควรรณาธิพระราชพิธีปรากฏ หรือ เจ้าหลวงพุทธวงศ์ ปกครองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๓๖๘-๒๓๘๙.

^{๖๘} ฝ่ายหน้าหอคำ หมายถึง พระอุปราช คือ เจ้าหนานมทวงศ์ ต่อมาได้เป็นเจ้าหลวงเชียงใหม่ ชื่อ มโหตรประเทศ

^{๖๙} หน้าจิต (seal) หรือ ลัญจกร เป็นตราประจำของกษัตริย์ ขุนนาง และพระสงฆ์, หาง = ขาด

^{๗๐} เงินเนื้อ หมายถึง เงินบริสุทธี ที่ลัวะใช้เสียภาษี ชาวลัวะมีความสามารถในการหาแหล่งเหล็กและหลอมเหล็ก

(เป็นค่า) เขา^{๗๕} ๑๐๐ (และ) เงินดอก (เป็น) ค่าค่าน^{๗๖} ๓๐๐ มาเข้าราชโกศ (คลัง) ชู (ทุก) ปี ครั้นได้ยื่นส่วย^{๗๗} ถวายเขาแล้ว ลดเวียก (งาน) ปลดการ (งาน) นำลี้กศึกไกล รั้งมือถือ ครัว ก่อรั้วแปลงเวียง

ด้านที่ ๒

ขุดคือที่ถือง^{๗๘} คาค่านป่านปิง^{๗๙} ส่งหาบส่งคราว (ลูกหาบ) หล้าข้างหล้าม้า อันบ่แม่น รัตแม่นคลองแห่งเขาทั้งหลาย อย่าหื้อท้าวพระยา ขุนบ้าน พ่อเมือง ขุนปึก^{๘๐} นายแคว่น ขุนบ้าน นายที่ ท้าวมาลุน ขุนมาใหม่ อย่าได้ข่มเวียกเต็กการ^{๘๑} เขาทั้งหลาย ไว้หื้อเขาทั้งหลายได้เยียะไรใส่สวน เก็บส่วยรวม (รวบรวม) เขา (ภาษี) มาเข้าราชโกศพระองค์เรา หื้อ อ้วนหื้อเต็ม อย่าหื้อเหี่ยวแห้งสูญเสีย ได้มีอาชญาตั้งไว้ฉนั้นหันแล”^{๘๒}

^{๗๕}เขา เป็นภาษีที่ลัวะต้องจ่ายตามการใช้ทรัพยากรหรือที่ได้ทรัพยากร ในที่นี้ ลัวะตอสลุ ต้องนำส่งเงินบริสุทธิ์เป็นค่าภาษีที่ชาวลัวะไปขุดหาแร่เงินในแผ่นดิน. ตัวอย่าง “ พญาติโลกราชหื้อหมื่นด้าพำรัต รั้งเอาเขาเมืองปิง ” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน. เชียงใหม่ : สุริวงส์. หน้า ๒๒๑.) และ “ สักกพท ๑๐๐๙ ตัว (พ.ศ. ๒๑๙๐) เขาทั้งหลายเปนชวาวางเขาน้ำมัน กับวัดป่าไผ่หลวงพุดา อันนางท้าวโนนชาราชเทวีโอกาสหยาดน้ำไว้กับอารามที่นั่น...” ดูเพิ่มใน อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. ๒๕๕๔. พระพุทธรูปในล้านนา. เชียงใหม่ : ตะวันเหนือ. หน้า ๑๑๐.

^{๗๖}เงินดอก (เป็น) ค่าค่าน เงินดอก หมายถึง เงินที่มีตราดอกจิกประทับรับรองค่าของเงิน คล้ายเงินพดด้วงของอยุธยา, ค่าค่าน หมายถึง เสียเงินแทนการเกณฑ์แรงงาน

^{๗๗}ส่วย รายได้แผ่นดินประเภทหนึ่ง เรียกเก็บเป็นสิ่งของ หรือ เงินตราแทนการเข้าเดือน หรือ รับราชการ, สิ่งของพื้นเมืองที่เมืองหลวงเรียกเกณฑ์จากหัวเมืองเป็นประจำ เพื่อใช้ประโยชน์ราชการ. (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ : นานมี. หน้า ๑๑๘๔.) ส่วย ในที่นี้ หมายถึง สิ่งของที่รัฐเรียกเก็บจากราษฎร แทนการเกณฑ์แรงงาน เพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ

^{๗๘}ขุดคือที่ถือง หมายถึง ขุดลอก คูเวียง แคว่ถาง (คือ = คูเมือง, ถาง = แคว่ถาง)

^{๗๙}คาค่าน ป่านปิง คำว่า คาค่าน หมายถึง ใบคาหุ้มโคลน ผูกเป็นปล้องๆ นำมาเป็นแกนของฝายกั้นน้ำ, คำว่า ป่านปิง หมายถึง ช่อมเหมือนฝายในแม่น้ำปิง

^{๘๐}ขุนปึก หมายถึง ขุนนางหรือผู้มีหน้าที่ปักปันเขตแดน

^{๘๑}ข่มเวียกเต็กการ หมายถึง ข่มขู่บังคับให้ทำงาน

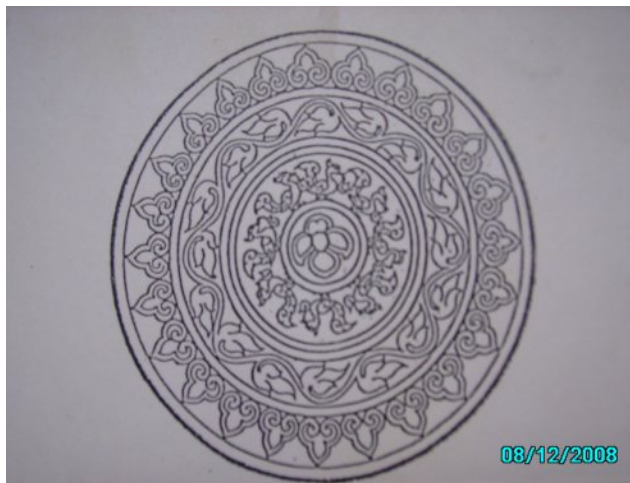
^{๘๒}อันส์ เพนซ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภริตี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. จารึกบ้านกวน ๒๓๗๔ ใน ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ภาคที่ ๔. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๒๑๗-๒๒๑.

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

๑. ทلابเงิน และ ตราพระราชลัญจกรของพระนางวิสุทธีเทวีประทับบนแผ่นครึ่ง
ที่มา : ประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคที่ ๔

๒. รูปดอกบัวในวงกลม ดวงตราของพระนางวิสุทธีเทวี
ที่มา : พรศิลป์ รัตนชูเดช ใน ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่

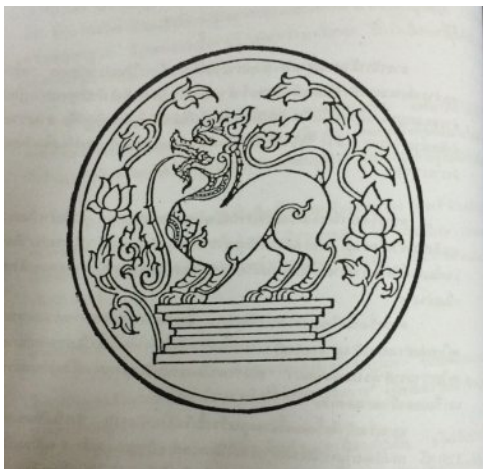

๓. ตราพระลัญจกรของสมเด็จพระสังฆราช (ภาพซ้าย) พระนาม (ภาพขวา) สมณบริวาร
ที่มา : ประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคที่ ๔

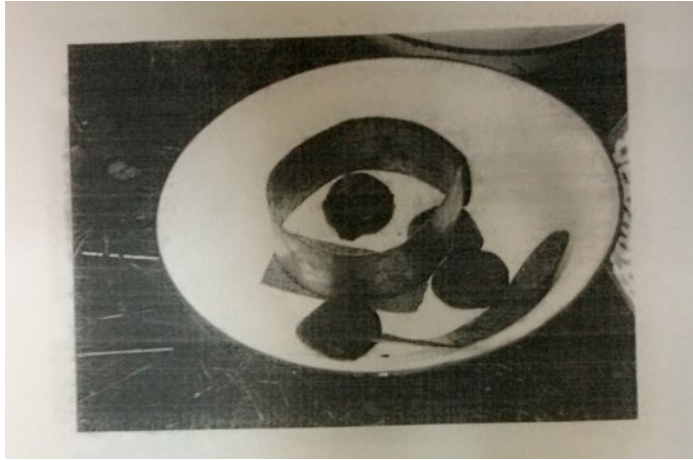
๔. สมณบริวารในพระลัญจกร ของสมเด็จพระสังฆราช ได้แก่ ฉัตร บาตร ไม้เท้า
ธมกรกสามขา (เครื่องกรองน้ำ) ? และตาลปัตรยอดแหลม

ที่มา : พรศิลป์ รัตนชูเดช

๕. ดวงตราราชสีห์ และหงส์ ไม่ทราบของผู้ใด ? (ภาพถ่ายเส้น ของ พรศิลป์ รัตนชูเดช)
ที่มา : พรศิลป์ รัตนชูเดช ใน ตามรอยโคลงมั่งทรงารบเชียงใหม่

๖. หลาบเงิน และ ดวงตราครึ่ง จัดวางบนจาน ในพิธีเช่นไหว้เทวดารักษ์ ที่บ้านแปะ
ที่มา : รวบรวมความล้านนาคดีสัญญาจร : ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่

๗. หลาบเงินจารพระราชาอาชญาและตราพระลัญจกรของเจ้าหลวงพุทธวงศ์
ที่มา : ประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคที่ ๔

เอกสารอ้างอิง

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. ๒๕๓๓. “ตราหลวงหลาบเงินของพระนางวิสุทธีเทวี” ในชมรมล้านนาคดีเชียงใหม่. รวมบทความล้านนาคดีสัญจร : ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

ชมรมล้านนาคดี วิทยาลัยครูเชียงใหม่. ๒๕๓๓. รวมบทความล้านนาคดีสัญจร : ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

ประเสริฐ ญ นคร และคณะ. ๒๕๕๑. จารึกล้านนา ภาค ๒ เล่ม ๑ จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

_____. ๒๕๓๔. จารึกล้านนา ภาค ๑ เล่ม ๑ จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา แพร่. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

พรพิไล เลิศวิชา และคณะ. ๒๕๕๒. เชียงใหม่-ลำพูน เขตเศรษฐกิจ วัฒนธรรม พลวัต และพัฒนา. เชียงใหม่ : ธารปัญญา.

พรศิลป์ รัตนชูเดช. ๒๕๓๓. “ลายหน้าจิตล้านนายศพระนางวิสุทธีเทวี”. ในชมรมล้านนาคดี. รวมบทความล้านนาคดีสัญจร : ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพฯ : นานมี.

ลัดดาวัลย์ แซ่เขียว. ๒๕๔๕. ๒๐๐ ปี พม่าในล้านนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ศรีเลา เกษพรหม (ปริวรรต). ๒๕๕๐. “พระราชโองการสาสน์ตราหลวงเงินให้สิทธิ์แก่ชาวลัวะบ้านแปะ” ใน ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และอภิรดี เตชะศิริวรรณ. ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาคที่ ๔. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.). ๒๕๓๘. ประชุมจารึกเมืองพะเยา. กรุงเทพฯ : มติชน.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. กฎหมายล้านนา และเจ้าไทลงกว้าน. เชียงใหม่ : นครพิงค์.

_____. ๒๕๕๔. พจนานุกรมคำจารึกล้านนา. เชียงใหม่ : สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

_____. ๒๕๕๔. พระพุทธรูปในล้านนา. เชียงใหม่ : ตะวันเหนือ.

_____. ๒๕๓๙. พจนานุกรมศัพท์ล้านนา เฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน. เชียงใหม่ : สุริวงศ์.

_____. (ปริวรรต). ๒๕๓๗. ปกิณกะจากພັບສາ. เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่.

_____. ๒๕๓๕. “เม็ง-ชาติ” ใน สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ตอนที่ ๔๕๔ มูลนิธิบรรพกิจ-เม่งจือ.

ฮันส์ เพนธ์. ๒๕๑๙. คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

ฮันส์ เพนธ์, พรรณเพ็ญ เครือไทย และ ศรีเลา เกษพรหม. ๒๕๔๐. ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑ จารึกในพิพิธภัณฑสถาน
เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

_____. ๒๕๔๖. “จารึกวัดทุ่งแล้ง” ใน ประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๖ จารึกในพิพิธภัณฑสถาน. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฮันส์ เพนธ์, ศรีเลา เกษพรหม และ อภิตี เตชะศิริวรรณ. ๒๕๕๐. ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ ๑๒ จารึกในจังหวัดเชียงใหม่
ภาคที่ ๔ เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Volker Grabowsky and Foon Ming Liew. 2005. Lan Na in Chinese Historiography : Sino-Tai Relationship
in the Yuan and Ming Sources. Bangkok : Institute of Asian Studies, Chulalongkorn University.

Abstract “Laab”: the Lanna Kings’ Command Inscriptions

Arunrat Wichienkheaw

*Associate Fellow of the Academy of Moral and Political Science,
The Royal Society, Thailand*

The commands of the kings of Lanna of about 500 years ago were regarded as a kind of law, or edicts issued to serve special purposes. The royal commands were inscribed on gold or silver plates called “Laab Kham” [gold inscriptions] or “Laab Ngoen” [silver inscriptions]. Most Laab were inscriptions of the commands on the kings’ Buddhist activities, for example, their donation of slaves to the monasteries. The oldest extant Laab is a “Laab Kham” or gold inscription belonging to the mother of Phya Yod Chiang Rai, who was the king of Chiang Mai. This command inscription was engraved in 2031 B.E. In addition, Laab Kham inscribed with royal commands for nobles to enforce, and Laab Ngoen of the early Rattanakosin era inscribed with royal commands on taxation to be imposed on the Lawa people living in community outside Chiang Mai have also been discovered. The Laab Ngoen of the early Rattanakosin era was issued in 2373 B.E.

Keywords: The commands of the kings, Laab Kham, gold inscriptions, Laab Ngoen, silver inscriptions

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

กฎหน้าต่างสามเหลี่ยมสำหรับขยายขนาด กำลังการผลิตวัสดุเชิงประกอบของพอลิพรพิลีน และท่อคาร์บอนนาโนเพื่อนำไฟฟ้า

สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ

ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา

ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วาริรัมย์ พลรัตน์

ภาควิชาเคมีเทคนิค คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิญญู ตันตะพานิชกุล

บริษัท ไทยโพลีเอทิลีน จำกัด นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยอง

บุตรา บุญเลี้ยง

บริษัท ไทยโพลีเอทิลีน จำกัด นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยอง

บทคัดย่อ

การศึกษาการผลิตวัสดุเชิงประกอบของพอลิพรพิลีนและท่อคาร์บอนนาโนเพื่อนำไฟฟ้า ได้กระทำโดยใช้สกรูแกนคู่ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ มิลลิเมตร ความลึกของร่อง ๓.๐๕ มิลลิเมตร ยาว ๘๑๐ มิลลิเมตร และขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๓๒ มิลลิเมตร ความลึกของร่อง ๖.๕๐ มิลลิเมตร ยาว ๑,๒๘๐ มิลลิเมตร เม็ดพอลิพรพิลีนได้รับจากบริษัท ไทยโพลีเอทิลีน จำกัด ท่อคาร์บอนนาโนที่ใช้มี ๓ ชนิด คือ Nanocyl NC7000, Baytubes C70A และ Graphistrength C100 การทดลองสามารถผลิตวัสดุเชิงประกอบที่นำไฟฟ้าและไม่นำไฟฟ้า โดยมีขอบเขตการแบ่งเป็นรูปสามเหลี่ยม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับค่าของตัวแปรที่ใช้ในการทำงาน ซึ่งใช้ค่าเหมือนกันทั้งสกรูขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ค่าตัวแปรเหล่านั้นได้แก่สัดส่วนของความยาวต่อเส้นผ่านศูนย์กลาง และลักษณะการวางแบบของเกลียวในตัวสกรู จากการทดลองพบว่า การผลิตให้ได้วัสดุเชิงประกอบที่มีประสิทธิภาพทางการนำไฟฟ้าของการขยายขนาดกำลังการผลิตอยู่ที่แพ็คเกจของสัดส่วนขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดใหญ่ ต่อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดเล็กยกกำลังสามเมื่อพิจารณาจากกำลังการผลิต และสัดส่วนของขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดเล็กต่อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดใหญ่เมื่อพิจารณาจากความเร็วของตัวสกรู

คำสำคัญ : กฎหน้าต่างสามเหลี่ยม, วัสดุเชิงประกอบ, พอลิพรพิลีน, ท่อคาร์บอนนาโน, สกรูแกนคู่

บทนำ

นับตั้งแต่การค้นพบท่อคาร์บอนนาโนใน ค.ศ. ๑๙๙๑ โดย Iijima และนักวิทยาศาสตร์หลายคนพบว่า ท่อคาร์บอนนาโนมีสมบัติดีหลายประการ นักวิทยาศาสตร์จึงสนใจที่จะนำท่อคาร์บอนนาโนมาใช้งานในทางอุตสาหกรรมหลายประเภท อาทิ ใช้เสริมแรงในยางรถยนต์ ใช้เสริมแรงในไม้เทนนิส ใช้เสริมแรงตัวถังจักรยาน ใช้เสริมแรงพอลิเมอร์เพื่อใช้เป็นพอลิเมอร์สำหรับงานทางวิศวกรรม Takase และคณะ (Takase et al., 2002) ได้ผลิตวัสดุเชิงประกอบท่อคาร์บอนนาโนกับพอลิเมอร์และพบว่าสามารถนำไฟฟ้าได้ดี เพิ่มการต้านแรงเค้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการกระจายตัวของท่อคาร์บอนในเนื้อพอลิเมอร์

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงผลของตัวแปรต่อการผลิตวัสดุเชิงประกอบนำไฟฟ้าของพอลิโพรพิลีนและท่อคาร์บอนนาโนด้วยสกรูแกนคู่ ผู้วิจัยใช้ท่อคาร์บอนนาโนผสมร้อยละ ๐.๑๕ โดยน้ำหนัก มีเป้าหมายผลิตให้ได้วัสดุเชิงประกอบที่มีปริมาตรแรงต้านไฟฟ้าได้ไม่เกิน ๑๐^๗ โอห์ม-เซนติเมตร และศึกษาหาค่าตัวแปรที่เหมาะสมสำหรับการขยายขนาดกำลังการผลิต

การทดลอง

ก. วัสดุที่ใช้

พอลิโพรพิลีนได้รับจากบริษัท ไทยโพลีเอทิลีน จำกัด เป็นพอลิโพรพิลีนล้วนมีค่าดัชนีการไหล ๑๒ กรัมต่อ ๑๐ นาที (๒.๑๖ กิโลกรัม ที่อุณหภูมิ ๒๓๐ องศาเซลเซียส) และค่าปริมาตรความต้านทานไฟฟ้ามากกว่า ๑๐^{๑๑} โอห์ม-เซนติเมตร ท่อคาร์บอนนาโนชนิดหลายผนังได้รับจาก Nanocyl NC7000, Baytubes C70A และ Graphistrength C100 มีสมบัติทางกายภาพดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ สมบัติทางกายภาพของคาร์บอนนาโน ๓ ชนิด

สมบัติทางกายภาพ	Nanocyl NC7000	Baytubes C70P	Graphistrength C100
Type	MWCNT	MWCNT	MWCNT
Purity (%wt)	90	>95	> 95 or 97
Average diameter (nm)	9.5	4-13	10-15
Length (micron)	1.5	> 1	0.1-10
Bulk density (kg/m ³)	60	70	101.8

ข. การเตรียมวัสดุเชิงประกอบ

ผู้วิจัยได้เริ่มต้นทำงานกับสกรูแกนคู่ขนาดเล็กก่อน เป็นสกรูที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๘ มิลลิเมตร ยาว ๘๑๐ มิลลิเมตร (สัดส่วนความยาวต่อเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับ ๔๕) เม็ดพอลิโพรพิลีนและท่อคาร์บอนนาโน หลายผนังถูกผสมในสกรูแบบสองแกนนี้ที่ความเร็ว ๑,๒๐๐ รอบต่อนาที สามารถผลิตวัสดุเชิงประกอบ ได้สูงสุด ๑๕ กิโลกรัมต่อชั่วโมง ปรับอุณหภูมิที่ ๑๙๐, ๒๐๐ และ ๒๑๐ องศาเซลเซียส ปรากฏผลการทดลอง ว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จากนั้นจึงทำงานที่อุณหภูมิ ๒๐๐ องศาเซลเซียสตลอด

ขั้นต่อมาได้ทำการทดลองกับสกรูแกนคู่ขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๓๒ มิลลิเมตร ยาว ๑,๒๘๐ มิลลิเมตร (สัดส่วนความยาวต่อเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากับ ๔๒) ความเร็ว ๘๘๕ รอบต่อนาที สามารถผลิตวัสดุเชิงประกอบได้ ๑๕๐ กิโลกรัมต่อชั่วโมง ที่อุณหภูมิ ๒๐๐ องศาเซลเซียส การขยายกำลัง การผลิตจากเครื่องขนาดเล็กมาเป็นเครื่องขนาดใหญ่เป็นไปตามแพกเตอร์ในสมการที่ ๑ (Rauwendaal, 2001; Thümen, 2010)

$$\text{แพกเตอร์ขยายกำลังการผลิต} \quad f_Q \quad = \quad (D_2/D_1)^2 \quad (๑)$$

โดยที่ D_1 = ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดเล็ก (มิลลิเมตร)

D_2 = ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูขนาดใหญ่ (มิลลิเมตร)

สมบัติของวัสดุเชิงประกอบที่ผลิตได้

ผู้วิจัยได้นำวัสดุเชิงประกอบที่ผลิตได้จากทั้งสกรูขนาดเล็กและขนาดใหญ่มาอัดลงในแผ่นแบบสี่เหลี่ยม ขนาดกว้าง ๑๐ มิลลิเมตร ยาว ๖๐ มิลลิเมตร หนา ๒ มิลลิเมตร ที่อุณหภูมิ ๒๓๐ องศาเซลเซียส แล้วเคลือบ แผ่นตัวอย่างที่ปลายทั้งสองด้วยเงินเพื่อให้กระแสไฟฟ้าจากขั้วไหลผ่านแผ่นตัวอย่างได้สะดวก เมื่อปล่อย กระแสไฟฟ้าแล้ววัดปริมาตรความต้านทานด้วยอุปกรณ์ที่ทำได้หลายหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า Flute 117 กระแส ที่วัดได้นำไปคำนวณเป็นค่าปริมาตรความต้านทาน ดังสมการที่ ๒

$$\rho \quad = \quad (RWD)/L \quad (๒)$$

โดยที่ ρ = ปริมาตรความต้านทาน (โอห์ม-เซนติเมตร)

R = ความต้านทาน (โอห์ม)

W = ความกว้างของแผ่นตัวอย่าง (เซนติเมตร)

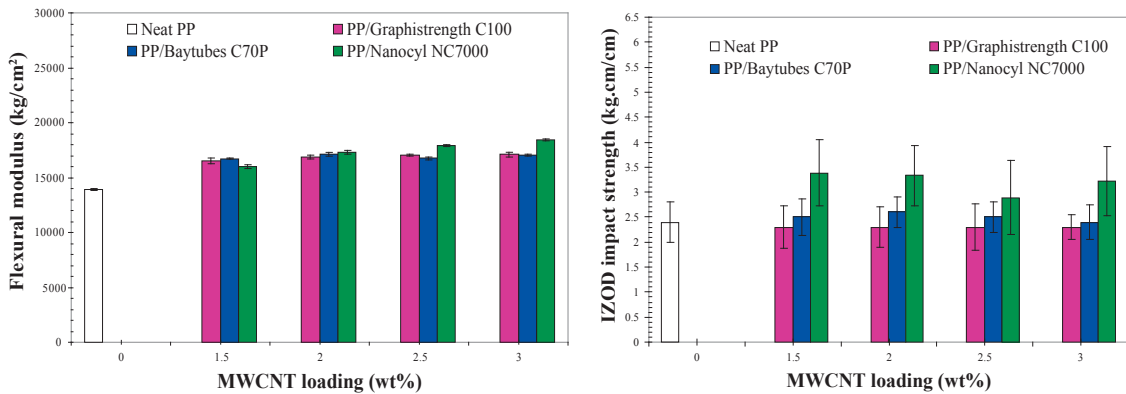
D = ความหนาของแผ่นตัวอย่าง (เซนติเมตร)

L = ความยาวของแผ่นตัวอย่าง (เซนติเมตร)

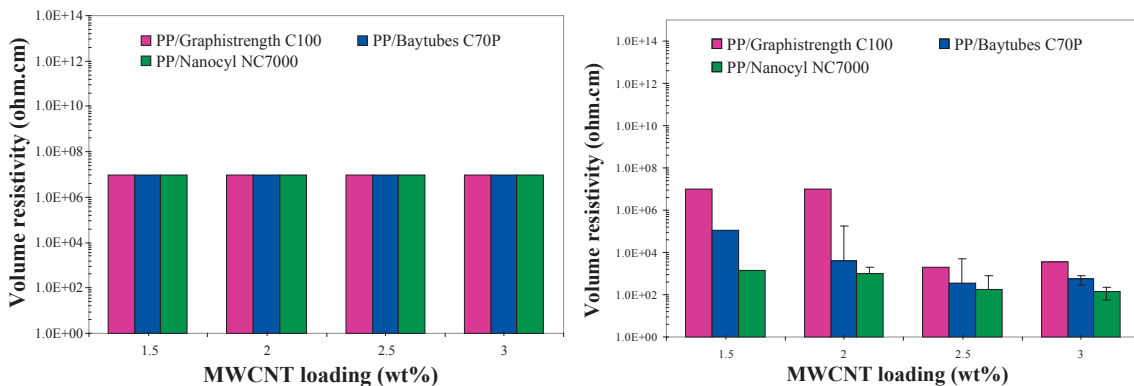
ใช้แผ่นตัวอย่างจำนวน ๖ แผ่น เมื่อวัดค่าได้แล้วนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยโดยมีค่าเบี่ยงเบนน้อยกว่าร้อยละ ๕

การวิจารณ์ผลการทดลอง

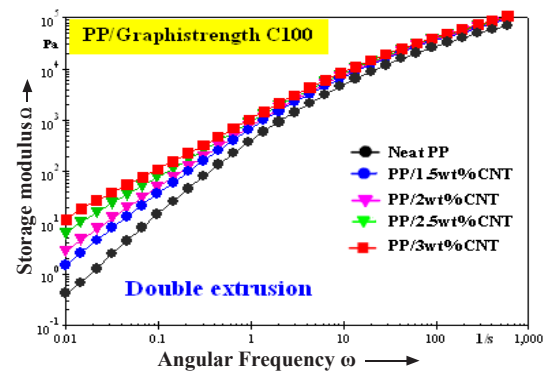
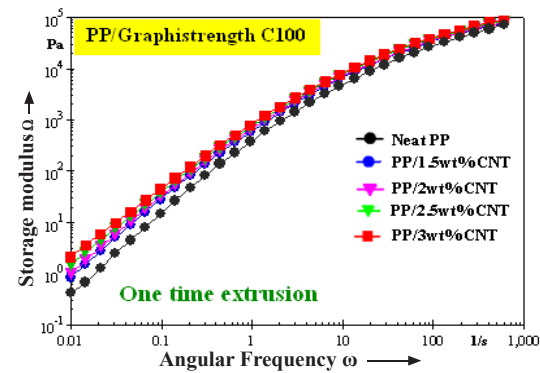
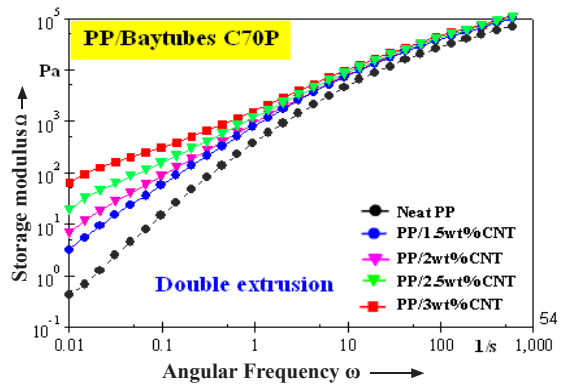
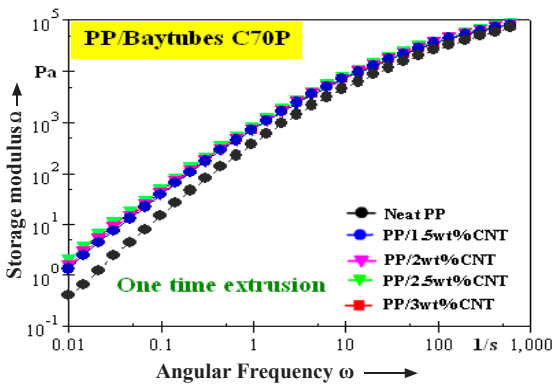
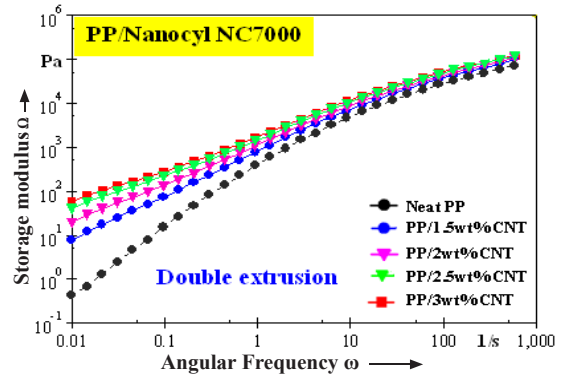
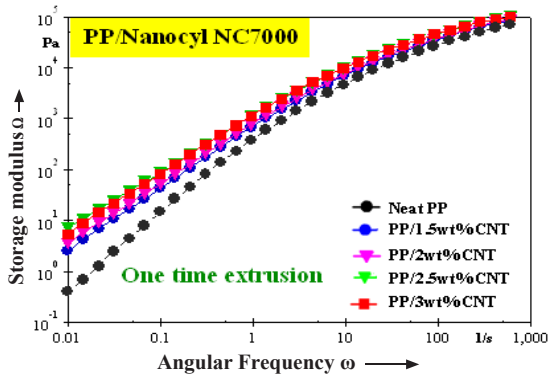
ในภาคแรกผู้วิจัยได้ผลิตวัสดุเชิงประกอบด้วยคาร์บอนนาโนทั้ง ๓ ชนิดกับ PP แล้วเปรียบเทียบสมบัติทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ โดยนำคาร์บอนนาโนแต่ละชนิดมาผสมกับพอลิโพรพิลีนแล้วป้อนเข้าเครื่องสกรูสองแกนที่หมุนด้วยความเร็ว ๓๐๐ รอบต่อนาที อุณหภูมิ ๒๐๐ องศาเซลเซียส มีอัตราการป้อน ๕ กิโลกรัมต่อชั่วโมง ผลิตภัณฑ์ที่ได้นำมาวิเคราะห์สมบัติเชิงกล การนำไฟฟ้า มอดูลัส และความหนืด ดังแสดงในรูปที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ ตามลำดับ

รูปที่ ๑ สมบัติเชิงกลของวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโน-PP

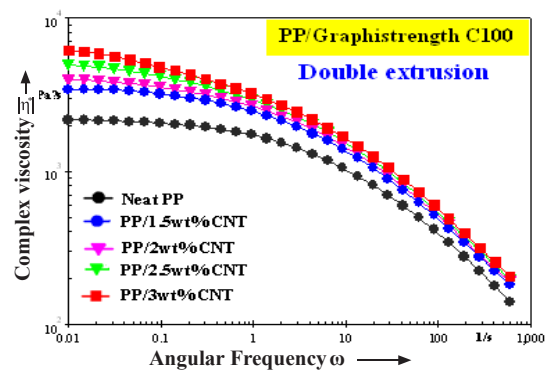
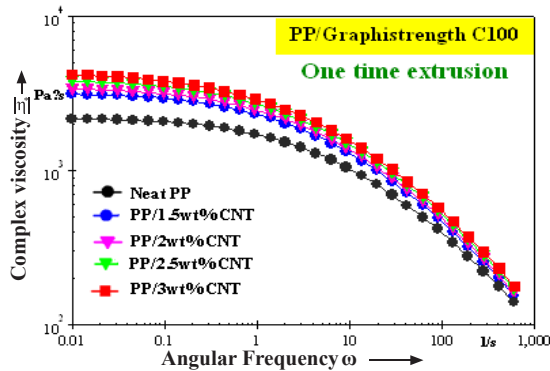
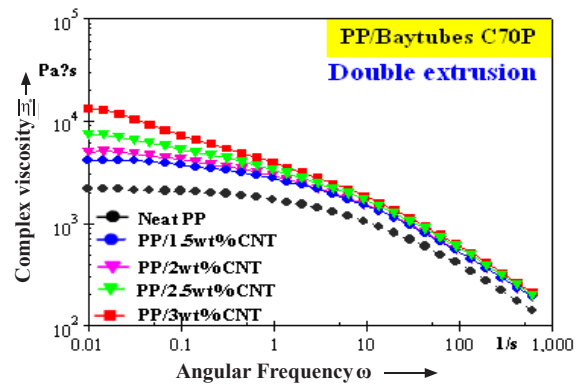
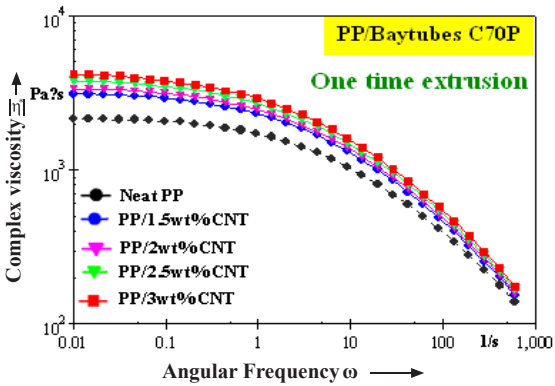
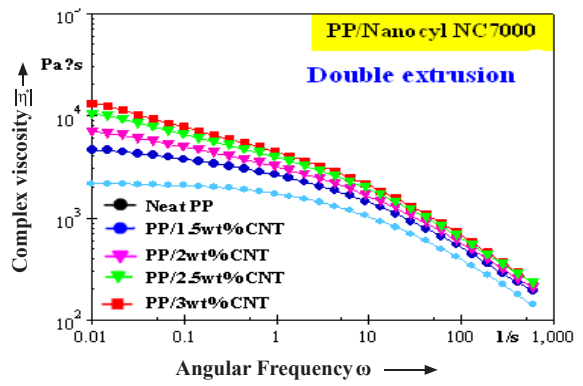
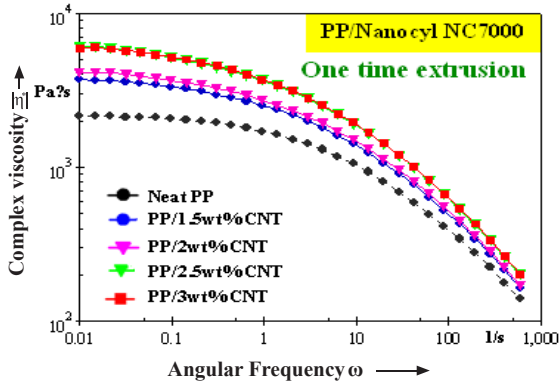

รูปที่ ๒ สมบัติการนำไฟฟ้าของวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโน-PP

รูปที่ ๓ สมบัติโมดูลัสของวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโน-PP

รูปที่ ๔ สมบัติ ความหนืด ของวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโน-PP

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ, วาริรัมย์ พลรัตน์, วิญญู ตัณฑะพานิชกุล, บุตรา บุญเลี้ยง

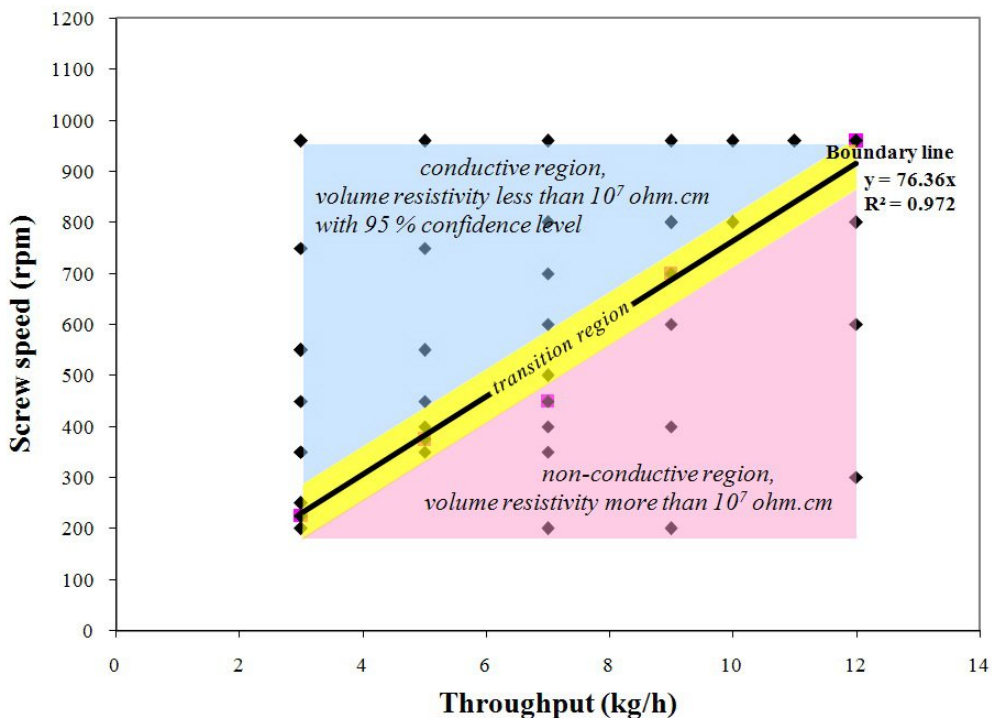
ผลการทดลองในภาคแรกที่ศึกษาสมบัติทางกายภาพของวัสดุเชิงประกอบที่ผลิตจากคาร์บอนนาโน ๓ ชนิด ปรากฏว่า Nanocyl NC700 ให้สมบัติทั้งหมดที่ดีกว่าอีก ๒ ชนิด จึงสรุปผลได้ดังนี้

Nanocyl NC7000 > Baytubes C70P > Graphistrength C100

ในขั้นต่อมาจึงได้ผลิตวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโน-PP โดยใช้แต่ Nanocyl NC7000 ชนิดเดียว ผสมกับ PP พร้อมกับศึกษาตัวแปรต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการนำไฟฟ้า และสมบัติอื่นของวัสดุเชิงประกอบที่ผลิตได้

เริ่มด้วยการผลิตวัสดุเชิงประกอบจากสกรูเล็กเมื่อนำมาวัดหาค่าการนำไฟฟ้าหรือปริมาตรความต้านทาน พบว่าสามารถแบ่งวัสดุเชิงประกอบได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่นำไฟฟ้าได้ (กลุ่มที่มีความต้านทานน้อยกว่า ๑๐^๗ โอห์ม-เซนติเมตร) และกลุ่มที่ไม่นำไฟฟ้า (กลุ่มที่มีความต้านทานมากกว่า ๑๐^๗ โอห์ม-เซนติเมตร) และยังพบอีกว่าตัวแปรที่สำคัญในการผลิต ได้แก่ ความเร็วรอบของตัวสกรูกับปริมาณผลิตผลที่ผลิตได้ ดังแสดงผลไว้ในรูปที่ ๕ เป็นที่น่าสังเกตว่าในการทดลองนี้ได้พบขอบเขตของการแบ่งโซนผลิตภัณฑ์ที่นำไฟฟ้า แยกออกจากโซนที่ไม่นำไฟฟ้าอย่างเด่นชัด ขอบเขตที่แบ่งโซนทั้งสองออกจากกันเป็นแนวเส้นตรงสามารถ แสดงในรูปสมการเชิงเส้นของตัวแปรทั้งสองดังนี้

$$Y = 73.36 X \quad (๓)$$

รูปที่ ๕ โซนนำไฟฟ้า เส้นขอบเขต และโซนไม่นำไฟฟ้าของการทำงานสกรูเล็ก

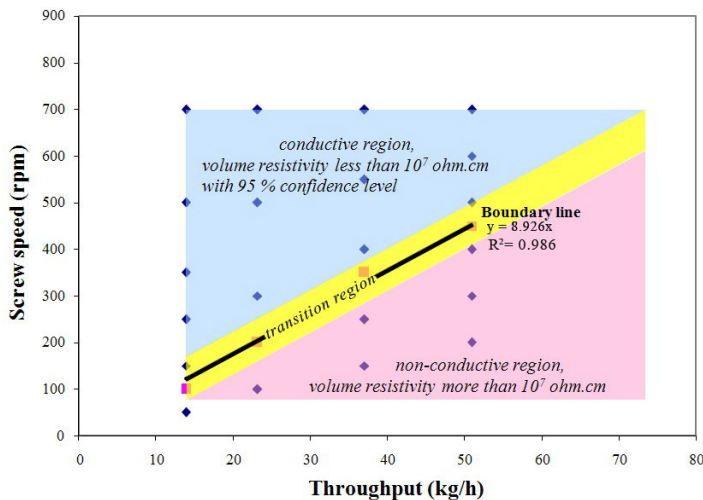
ในการทดลองแต่ละโซน ผู้ทดลองได้ปรับความเร็วของสกรูไม่เกินร้อยละ ๘๐ ของความเร็วสูงสุดที่สกรูสามารถทำงานได้และจำกัดปริมาณการผลิตไว้ที่ต่ำสุด โซนแต่ละโซนที่เกิดขึ้นมีรูปร่างเป็นสามเหลี่ยม จึงให้คำจำกัดความของการทำงานว่าเป็นกฎหน้าต่างสามเหลี่ยม

ผลการทดลองที่ทำกับสกรูเล็กถูกนำมาปรับใช้กับสกรูใหญ่ โดยใช้โปรแกรมการคำนวณที่ชื่อว่า WinTXS 3.0 (ของ PolyTech, USA) โปรแกรมนี้สามารถใช้คำนวณค่าดัชนีการผสมของลักษณะแต่ละอย่างของการวางชนิดเกลียวของสกรู ปริมาณการผลิตและเส้นแบ่งขอบเขต โปรแกรม WinTXS 3.0 เหมาะกับคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลและการทำงานของสกรูแบบแกนคู่ (Kohlgruber, 2008) ดัชนีการผสมคือค่าลอการิทึมของปริมาณการผสมแนวเดียวกัน (laminar mixing) เป็นสัดส่วนโดยตรงกับค่าลอการิทึมของการเพิ่มพื้นที่สัมผัส (increase of interfacial area) หรือเป็นสัดส่วนผกผันกับค่าการลดลงของความหนาของร่องเกลียว (decrease of striation thickness)

ดัชนีผสมของการทำงานด้วยสกรูเล็กมีค่าระหว่าง ๕๗.๗๒ ถึง ๖๓.๓๑ ดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ค่าดัชนีการผสมตามแนวเส้นขอบเขตของสกรูเล็กเมื่อคำนวณด้วยโปรแกรม WinTXS 3.0

ปริมาณการผลิต กก./ชม.	อุณหภูมิ องศาเซลเซียส	ความเร็วสกรู ต่อนาที	ดัชนีการผสม
๓	๒๐๐	๒๕๐	๖๑.๗๙
๕	๒๐๐	๔๐๐	๕๙.๖๗
๗	๒๐๐	๖๐๐	๖๓.๓๑
๙	๒๐๐	๗๐๐	๕๗.๗๒
๑๒	๒๐๐	๙๖๐	๕๘.๙๑

รูปที่ ๖ โซนนำไฟฟ้า เส้นขอบเขต และโซนไม่นำไฟฟ้าของการทำงานสกรูใหญ่

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ, วาริรัมย์ พลรัตน, วิญญู ตัมพะพานิชกุล, บุตรา บุญเลี้ยง

ผลการทดลองจากสกรูใหญ่ได้แสดงในรูปที่ ๖ รูปนี้แสดงความสัมพันธ์ของความเร็วของสกรู ปริมาณการผลิตและปริมาตรความต้านทานไฟฟ้าของวัสดุเชิงประกอบที่ผลิตได้คล้ายกับผลการทดลองของสกรูเล็ก ผู้วิจัยได้พบเส้นขอบเขตแบ่งวัสดุที่นำไฟฟ้ากับวัสดุที่ไม่นำไฟฟ้าเป็นรูปสามเหลี่ยมเช่นเดียวกัน และสมการของเส้นขอบเขตแสดงไว้ในสมการที่ ๔

$$Y = 8.926 X \quad (๔)$$

จึงสามารถสรุปได้ว่าการผลิตวัสดุเชิงประกอบคาร์บอนนาโนกับพอลิโพรพิลีนให้ได้เป็นวัสดุที่นำไฟฟ้าได้จะต้องมีภาวะทำงานอยู่ในพื้นสามเหลี่ยมของความสัมพันธ์ของความเร็วสกรูและปริมาณการผลิต ไม่ว่าจะผลิตด้วยสกรูเล็กหรือขนาดชั้นอุตสาหกรรม

ในการผลิตวัสดุเชิงประกอบชั้นขยายจากระดับห้องปฏิบัติการเป็นระดับอุตสาหกรรมนั้นมึวิธีการหลายแบบ เช่น เวลาที่วัสดุทำงานในเครื่องคงตัว อัตราเฉือนคงตัว และพลังงานที่ใช้ตามกำหนด (Rauwendaal, 2001; Thümen, 2010) งานวิจัยนี้จะทำงานชั้นขยายขนาดด้วยตัวแปรที่ให้ผลสอดคล้องกับเส้นขอบเขตของกฎหน้าต่างสามเหลี่ยม

ความเชื่อมั่นของปัจจัยต่าง ๆ ในการใช้กับกฎหน้าต่างสามเหลี่ยม

การขยายกำลังการผลิตเป็นงานที่นักวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องเข้าใจในรายละเอียดของชนิดอุปกรณ์แต่ละชนิด โดยเฉพาะเครื่องผลิตชนิดสกรูแกนคูมีปัจจัยในการดำเนินงานมากและบางปัจจัยจะแปรเปลี่ยนควบคู่กัน อาทิ ปริมาณการผลิต อุณหภูมิ และความเร็วรอบของสกรู ซึ่งส่งผลกระทบต่อ

- ค่าดัชนีการผสม
- เวลาคงค้างในสกรู
- อัตราแรงเฉือน
- ความเร็วเชิงเส้นที่ปลายขอบเกลียว

ดังนั้น การดำเนินงานของสกรูใหญ่จึงต้องใช้โปรแกรม WinTXS 3.0 และพยายามปรับค่าตัวแปรเพื่อรักษาค่าดัชนีการผสมไว้ที่ ๖๐ เพื่อให้สามารถผลิตวัสดุเชิงประกอบที่มีค่าปริมาตรความต้านทานไฟฟ้า ๑๐^๒ ถึง ๑๐^๗ โอห์ม-เซนติเมตร ได้เส้นขอบเขตดังแสดงในรูปที่ ๓

ถ้าใช้ขนาดอัตราส่วนความยาวของแกนสกรูต่อความยาวเส้นผ่านศูนย์กลางเท่ากันแล้วทำงานด้วยความเร็วของสกรูเท่ากัน วัสดุเชิงประกอบจะอยู่ในเครื่องสกรูเป็นเวลาเท่ากันดังสมการที่ ๕ ผลการทดลองได้แสดงไว้ในรูปที่ ๓

$$L_2/(\pi D_2 N_2) = L_1/(\pi D_1 N_1) \quad (๕)$$

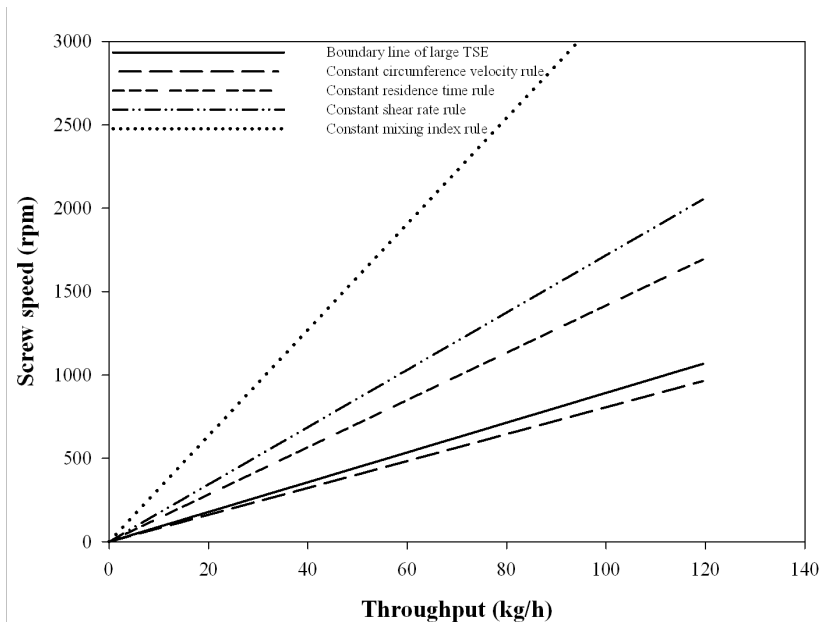
- โดยที่ L_1 = ความยาวของแกนสกรูเล็ก (มิลลิเมตร)
- L_2 = ความยาวของแกนสกรูใหญ่ (มิลลิเมตร)
- D_1 = ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูเล็ก (มิลลิเมตร)
- D_2 = ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูใหญ่ (มิลลิเมตร)
- N_1 = ความเร็วรอบของสกรูเล็ก (นาที^{-๑})
- N_2 = ความเร็วรอบของสกรูใหญ่ (นาที^{-๑})

Rauwendaal (Rauwendaal, 2001) ได้เสนอว่า อัตราแรงฉีกที่เกิดขึ้นในเครื่องสกรูนั้นเกิดจากความเร็รรอบ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง และความสูงของสันเกลียว ถ้าทำงานที่ความเค้นของสกรูใหญ่เท่ากับสกรูเล็ก เราสามารถคำนวณได้จากสมการที่ ๖ ผลการทดลองจากสกรูทั้งสองได้แสดงไว้ในรูปที่ ๓

$$(\pi D_2 N_2) / H_2 = (\pi D_1 N_1) / H_1 \tag{๖}$$

ปัจจัยที่น่าสนใจอีกปัจจัยหนึ่งคือความเร็วเชิงเส้นที่ริมขอบนอกของเกลียวสกรู เนื่องจากสกรูใหญ่นั้นความเร็วเชิงเส้นที่ขอบเกลียวต้องมากกว่าสกรูเล็กที่ความเร็รรอบเท่ากัน ดังนั้น เมื่อขยายขนาดของสกรูใหญ่ขึ้นถ้าต้องการให้ความเร็วปลายขอบเกลียวเท่ากับสกรูเล็ก จำเป็นต้องปรับความเร็รรอบใหม่ดังสมการที่ ๗ เมื่อปรับเรียบร้อยแล้วได้ผลการทดลองดังแสดงในรูปที่ ๗

$$\pi D_2 N_2 = \pi D_1 N_1 \tag{๗}$$

รูปที่ ๗ เส้นขอบเขต โชนนำไฟฟ้า และโชนไม่นำไฟฟ้าของการทำงานสกรูใหญ่ที่ค่าตัวแปรต่าง ๆ กัน

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

สมศักดิ์ ดำรงค์เลิศ, วาริรัมย์ พลรัตน์, วิญญู ตัณฑะพานิชกุล, บุตรา บุญเลี้ยง

๙๓

จากการปรับค่าตัวแปรหลายแบบและผลดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๓ ผู้วิจัยพบว่า ค่าตัวแปรความเร็วเชิงเส้นที่ปลายขอบเกลียวสกรูให้ผลใกล้เคียงกับเส้นขอบเขตของสกรูใหญ่และมีความเบี่ยงเบนเพียงร้อยละ ๑๐ ส่วนค่าตัวแปรอื่น ๆ ได้ค่าเบี่ยงเบนมากจนไม่สามารถยอมรับได้

ตัวแปรใหม่ที่พบในงานวิจัยนี้ เมื่อนำมาประยุกต์สำหรับงานขยายขนาดกำลังการผลิตหรือเพิ่มขนาดของสกรู ทำให้ได้แพกเตอร์ใหม่ที่เรียกว่า แพกเตอร์การเพิ่มขนาดของความเร็วของสกรู (f_N) ซึ่งคำนวณได้จากสมการที่ ๘

$$f_N = \frac{D_{\text{เล็ก}}}{D_{\text{ใหญ่}}} \quad (๘)$$

สรุป

กระบวนการเสริมความแข็งแรงและสมบัติที่ดีให้แก่พลาสติกมีนักวิทยาศาสตร์ได้ทำวิจัยไว้มาก วัสดุที่ให้ความแข็งแรงได้ถูกค้นพบและผลิตในเชิงอุตสาหกรรมแล้ว ได้แก่ ท่อคาร์บอนนาโน งานวิจัยนี้จึงได้นำท่อคาร์บอนนาโนมาผลิตวัสดุเชิงประกอบร่วมกับพอลิพรพิลีนเพื่อให้ได้วัสดุเชิงประกอบที่สามารถนำไฟฟ้าได้ ปรากฏว่าสามารถพบกฎที่น่าสนใจสำหรับการผลิตวัสดุที่นำไฟฟ้าได้ เราเรียกกฎนี้ว่า กฎหน้าต่างสามเหลี่ยม ซึ่งประยุกต์ใช้กับเครื่องสกรูทั้งขนาดเล็กและขนาดขยายใหญ่ แพกเตอร์ที่สำคัญสำหรับการผลิตให้วัสดุที่นำไฟฟ้าได้และการขยายกำลังการผลิตคือสัดส่วนของเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูใหญ่ต่อเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูเล็ก ($D_{\text{ใหญ่}}/D_{\text{เล็ก}}$) สำหรับการขยายการผลิตที่ให้ความเร็วเชิงเส้นขอบเกลียวระหว่างสกรูเล็กกับสกรูใหญ่คงตัวต้องใช้แพกเตอร์สัดส่วนของเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูเล็กต่อเส้นผ่านศูนย์กลางสกรูใหญ่ ($D_{\text{เล็ก}}/D_{\text{ใหญ่}}$) กฎหน้าต่างสามเหลี่ยมที่ค้นพบนี้ทำให้สะดวกสำหรับการดำเนินการผลิตวัสดุเชิงประกอบที่นำไฟฟ้าได้โดยการปรับค่าตัวแปรต่างๆ ไม่ว่าจะใช้สกรูแกนคู่ขนาดใด ๆ ก็ตาม เพียงแต่ให้การดำเนินงานอยู่ในขอบเขตของหน้าต่างสามเหลี่ยมเท่านั้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ บริษัท ไทยโพลีเอทิลีน จำกัด ที่ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- Kohlgruber, K. "Co-Rotating Twin-Screw Extruders". Munich: Hanser Publishers; 2008.
- Rauwendaal, C. "Polymer Extrusion". 4th Edition. Munich: Hanser Publishers; 2001.
- Takase, H. et al. "Dispersion of Carbon Nanotubes in a Polymer Matrix by Twin Screw Extruder". Seikei-Kakou., 14, 126-131 (2002). DOI: 10.4325/seikeikakou.17.50.
- Thümen, A. "A Model-based Scaling Method for Compounding Process on Co-rotating Twin Screw Extruders". Meeting of the Polymer Processing Society. Banff, Canada; 2010.

Abstract Triangle Rule for Operating Windows and Scale-up Criteria for Volume Resistivity of PP/Carbon Nanotubes Composites

Somsak Damronglerd

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

*Department of Chemical Technology, Faculty of Science,
Chulalongkorn University, Bangkok*

Wareerom Polrat

*Department of Chemical Technology, Faculty of Science,
Chulalongkorn University, Bangkok*

Winyu Tanthapanichakoon

Thaipolyethylene Company Limited, Rayong

Butra Boonliang

Thaipolyethylene Company Limited, Rayong

This study dealt with operating windows and scale-up rules of a compounding twin screw extruder for polypropylene (PP)/multi-walled carbon nanotubes (MWCNT) composites with required conductivity. In this study we show that the experimentally obtained boundary line separating either conductive or non-conductive region is essentially linear, and thus the operating windows, in which the PP/MWCNT composite is consistently conductive with statistically 95% reliability level, can be drawn as a triangle rule of the operating windows to achieve required volume resistivity as proposed. With a similar length to diameter ratio (L/D) and screw configuration between small (laboratory-scale) and large (production-scale) extruders, our investigation reveals that the most effective scale-up factors for volume resistivity are (D_{large}/D_{small}) for the throughput, and (D_{small}/D_{large}) for the screw speed as a new scale-up rule generally valid for any machine size.

Keywords: triangle rule for operating windows, composite, polypropylene, carbon nanotube, twin screw extruder

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

การปนเปื้อนของสารตกค้างทางเภสัชกรรม คนและสัตว์ในแหล่งน้ำประเทศไทย*

จรงค์ ผลประเสริฐ

ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วาสิกา เสวตโยธิน

ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

รัชชัย ปุษยนาวิน

คณะสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และการพัฒนา

สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

บทคัดย่อ

การเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ทำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมสำหรับคนและสัตว์มากขึ้นตามลำดับ มลพิษแหล่งน้ำจากผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเหล่านี้มาจากบ้านเรือน สถานพยาบาล และโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง จากข้อมูลสถิติพบว่าคนไทยบริโภคยาแก้ปวดและยาฆ่าเชื้อโรคมกกว่าคนในประเทศยุโรปที่พัฒนาแล้ว การสำรวจแหล่งน้ำสำคัญของประเทศไทยพบการปนเปื้อนสารตกค้างเภสัชกรรมสูงกว่าแหล่งน้ำในประเทศเหล่านี้ซึ่งแปรผันตามปริมาณการบริโภคผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม สารตกค้างผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเหล่านี้สามารถสะสมในโซ่อาหาร เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชนในระยะยาว รวมทั้งทำให้เชื้อโรคบางชนิดดื้อยา เทคโนโลยีปัจจุบันที่ใช้บำบัดน้ำเสียจากชุมชน สถานพยาบาล และโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถย่อยสลายหรือทำลายสารตกค้างเภสัชกรรมเหล่านี้ได้ทั้งหมดจากปัญหาดังกล่าว จึงควรมีการสำรวจเฝ้าระวังคุณภาพแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดินอย่างสม่ำเสมอรวมทั้งรณรงค์ให้เกิดความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน เพื่อลดการปนเปื้อนของแหล่งน้ำจากสารตกค้างเภสัชกรรมคนและสัตว์ ผลการวิจัยเบื้องต้นพบว่า ระบบบำบัดน้ำเสียธรรมชาติที่ประกอบด้วยต้นหญ้าแฝกมีประสิทธิภาพย่อยสลายสารตกค้างเภสัชกรรมได้ดี

คำสำคัญ : สารตกค้าง, ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม, ผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพ, การปนเปื้อนแหล่งน้ำในประเทศไทย

* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘

บทนำ

ในแต่ละปีมีการผลิตและใช้สารกลุ่มผลิตภัณฑ์ยาสำหรับคนและสัตว์ และผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพ (Pharmaceuticals and Personal Care Products: PPCPs) (รูปที่ ๑) เป็นจำนวนมาก ประมาณ ๑,๐๐๐ ตันต่อปี การเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ทำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมสำหรับคนและสัตว์มากขึ้นตามลำดับ จึงส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเหล่านี้ปนเปื้อนไปสู่แหล่งน้ำจากบ้านเรือน สถานพยาบาล หรือกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมบางกลุ่ม (รูปที่ ๒) Calamari และคณะ (Calamari et al., 2003) ระบุว่า การบริโภคผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมสามารถทำให้เกิดการปนเปื้อนสู่สิ่งแวดล้อมเนื่องจากผู้บริโภคดูดซึมยาได้เพียงบางส่วน ยาส่วนเกินถูกขับถ่ายออกจากร่างกายผ่านทางอุจจาระหรือปัสสาวะ รวมถึงการทิ้งยาที่เหลือใช้และยาที่เสื่อมคุณภาพในอ่างล้างหน้าหรือชักโครก ทำให้พบสารตกค้างของผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเหล่านี้สะสมในโซ่อาหาร เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพของประชาชนในระยะยาว และทำให้เชื้อโรคบางชนิดดื้อยา มีรายงานการค้นพบที่เกี่ยวข้องกับยาคุมกำเนิดหรือฮอร์โมนเอสโตรเจน (estrogen) ปนเปื้อนในแหล่งน้ำทำให้เกิดการแปลงเพศของปลาเพศผู้เป็นปลาเพศเมีย ผลกระทบทางอ้อมต่อสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศทางน้ำ Foster และคณะ (Foster et al., 2010) กล่าวถึงการขัดขวางการทำงานของต่อมไร้ท่อกระทบต่อวงจรการผสมพันธุ์ของประชากรปลาและกบ จากการปนเปื้อนของยาลดความซึมเศร้าชนิด Prozac และยังมีส่งผลต่อตัวอ่อนทำให้พัฒนาการล่าช้ากว่าปรกติ

รูปที่ ๑ สารกลุ่มผลิตภัณฑ์ยาสำหรับคนและสัตว์ และผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพ

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

จงรักษ์ ผลประเสริฐ, วาฬิกา เศวตโยธิน, ธัชชัย ปุษะยานาวิน

รูปที่ ๒ การปนเปื้อนของสารกลุ่มผลิตภัณฑ์ยาสำหรับคนและสัตว์ และผลิตภัณฑ์ดูแลสุขภาพ (Halford, 2008)

ในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา จากการสำรวจในหลายประเทศทั่วโลกพบว่า การปนเปื้อนของสารตกค้างทางยาในสิ่งแวดล้อมมีความเป็นไปได้ที่จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมีนัยสำคัญ (Ternes et al., 1998; Kolpin et al., 2002; Moldovan, 2006; Nakada et al., 2006) โดยปรกติจะพบการปนเปื้อนในปริมาณน้อย ในระดับนาโนหรือไมโครกรัมต่อลิตร สารมลพิษขนาดเล็กนี้สามารถพบได้ทุกที่และแพร่กระจายในความเข้มข้นที่แตกต่างในแหล่งน้ำผิวดิน น้ำดื่ม น้ำเสียชุมชน และน้ำเสียอุตสาหกรรม ตะกอน ดิน และอากาศ PPCPs มักมีการตรวจพบมากในสิ่งแวดล้อมทางน้ำ เนื่องจาก PPCPs ละลายน้ำได้ง่ายและไม่ระเหยที่อุณหภูมิและความดันปรกติ การศึกษาของ Kolpin และคณะ (Kolpin et al., 2002) พบการปนเปื้อนสารอินทรีย์ในน้ำเสียจำนวน ๙๕ ชนิด จากลำธาร ๑๓๙ แห่ง ใน ๓๐ รัฐของสหรัฐอเมริกา การสำรวจครอบคลุมในส่วนของอเมริกาเหนือและประเทศในทวีปยุโรป โดยที่ความเข้มข้นหรือชนิดของสาร PPCPs ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม (Boyda et al., 2003; Calamari et al., 2003; Moldovan, 2006) ตามรายงานของ US Environmental Protection Agency (U.S.EPA, 2008) พบว่ามีการปนเปื้อน PPCPs ในแหล่งน้ำ และมีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันยังไม่มี การตรวจพบโดยตรงถึงผลกระทบของ PPCPs ต่อสุขภาพมนุษย์ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีปัจจุบันที่ใช้บำบัดน้ำเสียจากชุมชน สถานพยาบาล และโรงงานอุตสาหกรรมไม่สามารถย่อยสลายหรือทำลายสารตกค้างเภสัชกรรมเหล่านี้ได้ทั้งหมด ทำให้มีการแพร่กระจายของ PPCPs ไปในสิ่งแวดล้อมอย่างมากและทวีความรุนแรงมากขึ้น

วัตถุประสงค์

ในประเทศไทย จากข้อมูลสถิติพบว่า คนไทยบริโภคยาแก้ปวดและยาฆ่าเชื้อโรคมกกว่าคนในประเทศยุโรปหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว จากการสำรวจแหล่งน้ำสำคัญของประเทศไทยพบการปนเปื้อนสารตกค้างเภสัชกรรมสูงกว่าแหล่งน้ำในประเทศเหล่านี้ ซึ่งแปรผันตามปริมาณการบริโภคผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม จากปัญหาดังกล่าว จึงควรมีการสำรวจเฝ้าระวังคุณภาพแหล่งน้ำผิวดินและใต้ดิน เพื่อลดการปนเปื้อนของแหล่งน้ำจากสารตกค้างทางเภสัชกรรมของคนและสัตว์ วัตถุประสงค์งานวิจัยนี้เพื่อสำรวจการปนเปื้อนของ PPCPs ในน้ำเสียชุมชนและแหล่งน้ำผิวดิน เพื่อทราบชนิดและปริมาณการปนเปื้อนของ PPCPs ในประเทศไทย รวมถึงเสนอแนะเทคโนโลยีการบำบัดที่เหมาะสมเพื่อการจัดการปัญหามลพิษทางน้ำอย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจ PPCPs การปนเปื้อนในน้ำเสียชุมชนก่อนเข้าระบบน้ำเสียและน้ำที่ออกจากระบบบำบัดของระบบบำบัดน้ำเสียอุตสาหกรรม ๒ แห่ง ระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน ๑ แห่ง ระบบบำบัดน้ำเสียโรงพยาบาล ๑ แห่ง รวมไปถึงแหล่งน้ำผิวดิน การตรวจวิเคราะห์หาปริมาณ PPCPs ในการเก็บตัวอย่างน้ำเพื่อการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้รักษาสภาพตัวอย่างโดยเติม EDTA- Na_2 ปริมาณ ๑ กรัมต่อน้ำ ๑ ลิตร เพื่อป้องกันการย่อยสลายของ PPCPs จากจุลินทรีย์ ตัวอย่างจะเก็บรักษาในอุณหภูมิ ๔ องศาเซลเซียส และส่งห้องปฏิบัติการทันที หลังจากนั้นจะกรองตัวอย่างด้วยกระดาษกรอง Whatman GF/F เพื่อกรองตะกอนขนาดใหญ่ออก (ขั้นตอนนี้ทำภายใน ๒๔ ชั่วโมงหลังจากการเก็บตัวอย่างและเก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิ ๔ องศาเซลเซียส) และเตรียมตัวอย่างด้วยวิธี Solid-Phase Extraction (SPE) โดยที่ PPCPs จะถูกสกัดโดย SPE cartridges (Oasis, HLB) และวิเคราะห์ด้วย Liquid Chromatography-Mass Spectrometry (LC-MS/MS)

ผลการศึกษาวิจัย

ระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน และระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาล

จากการติดตามตรวจสอบปริมาณสาร PPCPs จากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน และระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาล ตามที่ได้สรุปดังรูปที่ ๓ มีการตรวจพบ PPCPs โดยที่น้ำเสียจากโรงพยาบาลมีความเข้มข้นสูงกว่าน้ำเสียชุมชนเนื่องจากมีการใช้ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมในปริมาณมาก รวมทั้งระบบบำบัดน้ำเสียทั่วไปไม่สามารถย่อยสลายผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ปริมาณ PPCPs ในน้ำที่ออกจากระบบมีค่าใกล้เคียงกับน้ำเข้า ผลตามรายละเอียดต่อไปนี้

ยาบรรเทาอาการปวด (Analgesic and anti-inflammatory: AI)

Paracetamol และ Acetaminophen เป็นกลุ่มยาแก้ปวด ไม่มีผลข้างเคียงเรื่องการระคายเคืองผนังกระเพาะอาหาร และการแข็งตัวของเลือดเหมือนยากลุ่มเอ็นเซต (non-steroidal anti-inflammatory; NSAIDs) เช่น Ibuprofen สามารถหาซื้อได้ง่าย เป็นเหตุให้ปริมาณการใช้ยาตัวนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว Acetaminophen และ Ibuprofen ตรวจพบที่ความเข้มข้นค่อนข้างสูงมากกว่า ๕๐ ไมโครกรัมต่อลิตร ในน้ำที่ออกจากระบบน้ำเสียจากโรงพยาบาล

ยาปิดกั้นการทำงานของบีตา (Beta blocker: BB)

Atenolol, Diltiazem, Metoprolol และ Propranolol เป็นยาที่ใช้เกี่ยวกับโรคหัวใจและหลอดเลือด ตรวจพบ Atenolol ที่ความเข้มข้น ๑๗๐ ไมโครกรัมต่อลิตรในน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนจากการศึกษาในประเทศเยอรมนีของ Ternes และคณะ (Ternes et al., 2007) พบการปนเปื้อนของ Atenolol ที่ ๙ ไมโครกรัมต่อลิตรในน้ำเสียที่ออกจากระบบบำบัดในประเทศเยอรมนี นอกจากนี้ยังมีรายงานการตรวจพบ Atenolol ในน้ำที่ออกจากระบบบำบัดในประเทศญี่ปุ่นที่ความเข้มข้น ๙๓๐ ไมโครกรัมต่อลิตร (Nakada et al., 2007)

ยาปฏิชีวนะ (Antibiotic: AB)

Amoxicillin, Azithromycin, Ciprofloxacin, Erythromycin, Norfloxacin, Ofloxacin, Sulfamethoxazole และ Tetracycline ตรวจพบในน้ำเสียก่อนเข้าระบบที่ความเข้มข้น ๔๒ ไมโครกรัมต่อลิตรในน้ำเสียจากโรงพยาบาล

ยาขับปัสสาวะ (Diuretics: DU)

Furosemide เป็นยาที่ใช้รักษาอาการหลอดเลือดหัวใจตีบหรืออาการบวม น้ำ ตรวจพบในน้ำที่เข้าระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาลและระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนอยู่ในช่วงไม่เกิน ๑๐๐ นาโนกรัมต่อลิตร

ยาด้านชัก (Antiepileptic drugs: AE)

Carbamazepine เป็นยาที่ใช้ในการรักษาโรคลมชัก ความเข้มข้นน้อยกว่า ๑๐ นาโนกรัมต่อลิตร ในน้ำเสียที่เข้าและน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียทั้งจากชุมชนและโรงพยาบาล เนื่องจาก Carbamazepine ย่อยสลายได้ยากในสิ่งแวดล้อม จึงอาจใช้เป็นตัวชี้วัดการปนเปื้อนจากน้ำเสียชุมชนหรือระบบบำบัดน้ำเสีย ได้มีรายงานการตรวจพบ Carbamazepine ในประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นที่ความเข้มข้นใกล้เคียงกับการศึกษาครั้งนี้ คือ ๑๗ นาโนกรัมต่อลิตร (Ternes et al., 2007)

สารกระตุ้น (Stimulants: ST)

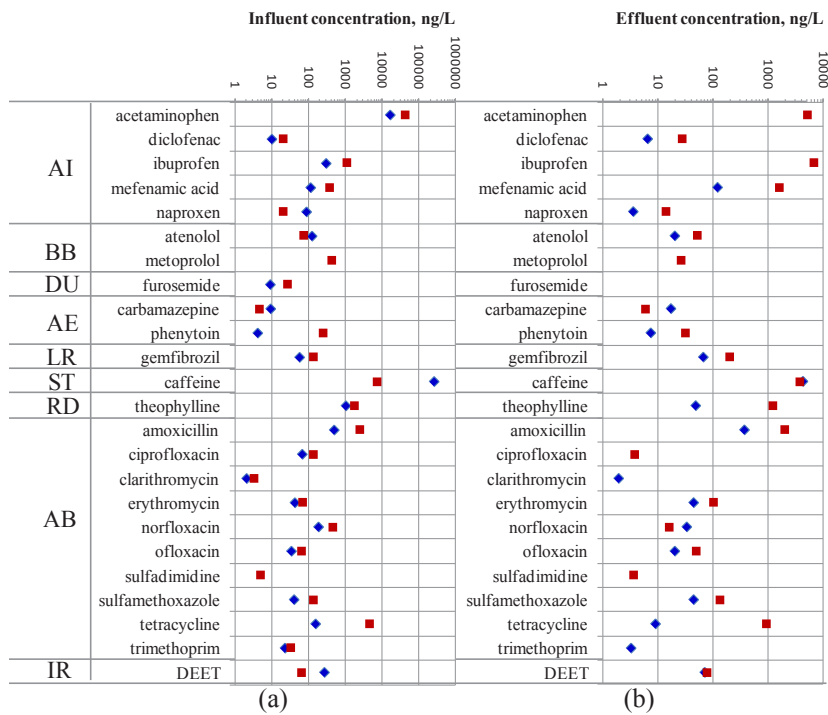
Caffeine ซึ่งเป็นสารกระตุ้นระบบประสาท ตรวจพบที่ความเข้มข้น ๒.๙-๒๕๐ ไมโครกรัมต่อลิตร ใกล้เคียงกับรายงานของประเทศญี่ปุ่นโดย Nakada และคณะ (Nakada et al., 2006) เนื่องจาก Caffeine เป็นส่วนผสมอยู่ในเครื่องดื่ม

ยาสำหรับระบบทางเดินหายใจ (Respiratory disease: RD)

Theophylline ในน้ำเสียทุกชนิดที่ทำการศึกษ และน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาล มีความเข้มข้นประมาณ ๑ ไมโครกรัมต่อลิตร

ยากำจัดแมลง (Insect repellent: IR)

ยากำจัดแมลงมีใช้ทั่วโลกประมาณ ๔๐ ปีมาแล้ว DEET (N, N-Diethyl-meta-toluamide) ในน้ำเสียจากโรงพยาบาลมีความเข้มข้น ๙๒๐ นาโนกรัมต่อลิตร ในน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน มีความเข้มข้นประมาณ ๗๐-๗๗ นาโนกรัมต่อลิตร Nakada และคณะ (Nakada et al., 2006) รายงานการตรวจพบ DEET ในน้ำเสียชุมชนของประเทศญี่ปุ่นมีความเข้มข้นประมาณ ๘๐๐ นาโนกรัมต่อลิตร

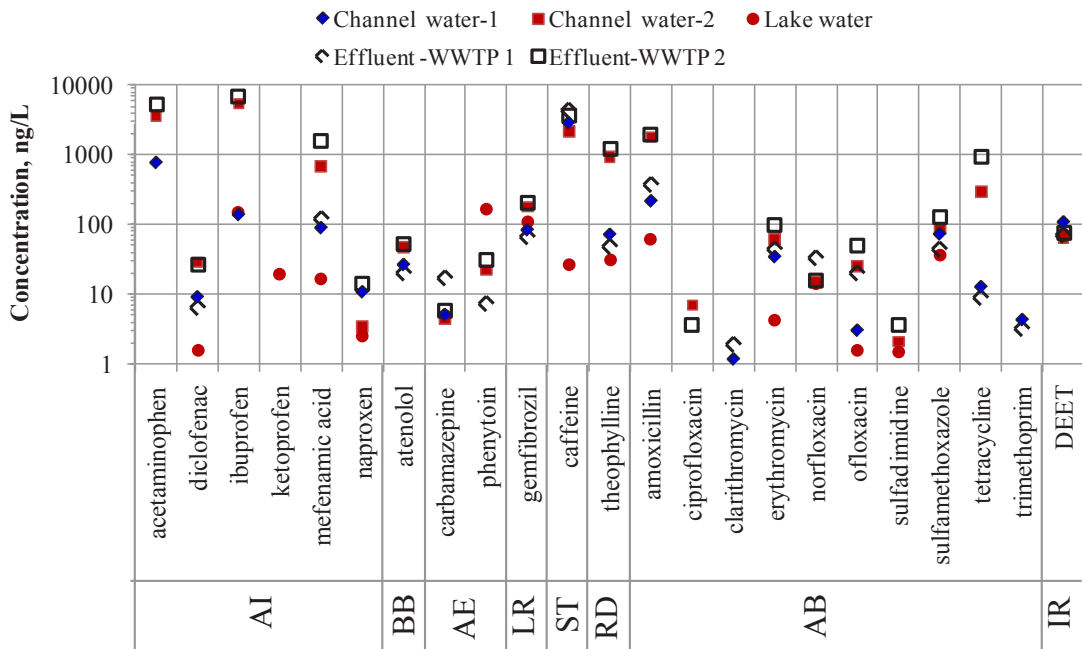
◆ ระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน   ■ ระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาล

รูปที่ ๓ ความเข้มข้นของ PPCPs ในน้ำเสียก่อนเข้าระบบบำบัด (a) และน้ำที่ออกจากระบบบำบัด (b)

การปนเปื้อนของ PPCPs จากโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งน้ำผิวดินในประเทศไทย

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบการปนเปื้อนของ PPCPs จากระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในแหล่งน้ำของประเทศไทยดังแสดงไว้ในรูปที่ ๔ แหล่งน้ำที่ศึกษาวิจัยเป็นที่รับน้ำที่ออกจากระบบบำบัด จึงตรวจพบ Acetaminophen, Ibuprofen, Caffeine และ Amoxicillin ในระดับไมโครกรัมต่อลิตร สาร PPCPs ตัวอื่น ๆ ตรวจพบในระดับนาโนกรัมต่อลิตร ในเบื้องต้นพบว่าความเข้มข้นของ PPCPs ที่ตรวจพบจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สูงกว่าในประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน (Nakada et al., 2007; Choi et al., 2008)

รูปที่ ๔ ความเข้มข้นของ PPCPs ในแหล่งรองรับน้ำที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม (WWTP1 และ WWTP2) และแหล่งน้ำผิวดินในประเทศไทย (Channel water1, Channel water 2 และ Lake water)

เทคโนโลยีบำบัดสารตกค้างทางเภสัชกรรมคนและสัตว์

ระบบบำบัดน้ำเสียธรรมชาติประกอบด้วยต้นหญ้าแฝก (รูปที่ ๕) มีประสิทธิภาพย่อยสลายสารตกค้างเภสัชกรรมได้ดีเพราะหญ้าของต้นหญ้าแฝกผลิตสาร H_2O_2 ซึ่งทำปฏิกิริยากับสารเหล็กในดิน เกิดกระบวนการ Advanced oxidation จากการทดลองเบื้องต้นพบว่าสามารถย่อยสลายสาร Amoxicillin, Acetaminophen หรือ Paracetamol ได้มากถึงร้อยละ ๙๙ เนื่องจากต้นทุนในการติดตั้งระบบต่ำและไม่มีการใช้พลังงาน

จึงทำให้ระบบบำบัดธรรมชาติด้วยต้นหญ้าแฝกเป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมในการกำจัด PPCPs เช่น ระบบบึงประดิษฐ์ แพพืชลอยน้ำในแหล่งน้ำ หรือระบบบำบัดอื่น ๆ ที่สามารถใช้หญ้าแฝกร่วมกับระบบได้ และเหมาะสมกับกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนารวมถึงประเทศไทย

รูปที่ ๕ ต้นหญ้าแฝก

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศไทย (Japan International Cooperation Agency: JICA) และองค์การวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศไทย (Japan Science and Technology Agency: JST) ผ่านโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Science and Technology Research Partnership for Sustainable Development: SATREPS) ตามโครงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในภูมิภาคเขตร้อน (Research and Development for Water Reuse Technology in Tropical Regions, WateR-InTro)

เอกสารอ้างอิง

- Boyda G. R., Reemtsma H., Grimmb D. A. and Mitrac S. "Pharmaceuticals and personalcare products (PPCPs) in surface and treated waters of Louisiana, USA and Ontario, Canada." *The Sci. of the Total Environ* 311 (2003): 135-149.
- Calamari D., Zuccato E., Castiglioni S., Bagnati R. and Fanelli R. "Strategic survey oftherapeutic drugs in the rivers Po and Lambro in northern Italy". *Environ. Sci. Technol* 37 (2003): 1241-1248.
- Choi K., Kim Y., Park J., Chan Koo Park C. K., Kim M. Y., Kim H. S., Kim P. "Seasonalvariations of several pharmaceutical residues in surface water and sewage treatment plants of Han River, Korea." *The Sci. of the Total Environ* 405 (2008): 120-128.
- Foster H. R., Burton G. A., Basu N., Werner E. E. "Chronic exposure to fluoxetine (Prozac) causes developmental delays in *Rana pipiens* larvae." *Environmental Toxicology and Chemistry* 29:12 (2010): 2845-2850.
- Halford, B. *Chemical and Engineering News*, 86:8 (2008): 13-17.
- Kolpin D. W., Furlong E. T., Meyer M. T., Thurman E. M., Zaugg S. D., Barber L. B., Buxton H. T. "Pharmaceuticals, hormones, and other organic wastewater contaminantsin U.S. streams, 1999-2000: a national reconnaissance". *Environ. Sci. Technol* 36 (2002): 1202-1211.
- Moldovan Z. "Occurrences of pharmaceutical and personal care productsas micropollutants in rivers from Romania". *Chemosphere* 64 (2006): 1808-1817.
- Nakada N., Komori K., Suzuki Y., Konishi C., Houwa I. and Tanaka H. "Occurrence of 70 pharmaceutical and personal care products in Tone River basin in Japan". *Water. Sci. Technol* 56:12 (2007): 133-140.
- Nakada N., Tanishima T., Shinohara H., Kiri K., and Takada H. "Pharmaceutical chemicalsand endocrine disrupters in municipal wastewater in Tokyo and their removalduring activated sludge treatment". *Water Research* 40 (2006): 3297-3303.
- Ternes T. A., Bonerz M., Herrmann N., Teiser B. and Andersen H. R. "Irrigation of treated wastewater in Braunschweig, Germany: An option to remove pharmaceuticals and musk fragrances". *Chemosphere* 66:5 (2007): 894-904.
- Ternes T. A., Hirsch R., Mueller J. and Haberer K. "Methods for the determination of neutral drugs as well as beta blockers and beta 2-sympathomimetics in aqueousmatrices using GC/MS and LC/MS/MS". *Fresenius J. Anal. Chem* 362:3 (1998): 329-340.
- US.EPA. 2008. <http://water.epa.gov>.

Abstract Contamination of Water Resources in Thailand by Pharmaceutical and Personal Care Products

Chongrak Polprasert

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

Faculty of Engineering, Thammasat University

Variga Sawaittayotin

Environment Research and Training Center, Department of Environmental Quality Promotion

Tatchai Pussayanavin

School of Environment Resources and Development, Asian Institute of Technology

The global increase in population and rapid development in industry and agriculture have resulted in increasing uses of pharmaceutical and personal care products (PPCPs). Water pollution by PPCPs is normally caused by wastewater discharges from households, hospitals, livestock farms and related industries. Statistical data revealed that Thai people, on average, consumed more PPCPs than European people which consequently resulted in more concentrations of these PPCPs residuals in the major water resources in Thailand. Because PPCPs can accumulate and magnify in the food chains, there can be negative impacts to the environment and public health including occurrence of drug-resistant pathogens. The conventional wastewater treatment technologies have been found to be ineffective in removing PPCPs from the waste streams. It is thus essential that monitoring the levels of PPCPs in both surface and groundwater resources should be regularly conducted. The public and private sectors should put more efforts to reduce PPCPs discharges in wastewaters. A preliminary study found that constructed wetlands planted with vetiver grass was capable of degrading some PPCPs residuals.

Keywords: waste residuals, pharmaceutical products, personal care products, water pollution, contamination of water resources in Thailand

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วย ที่ประเทศเคนยา*

สายชล เกตุษา
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

กล้วยเป็นผลไม้เขตร้อนที่มีปริมาณการผลิตมากที่สุดในโลกเมื่อเปรียบเทียบกับผลไม้ชนิดอื่น ๆ ทวีปเอเชียเป็นแหล่งผลิตกล้วยมากที่สุด คือ กล้วยละ ๕๖ อเมริกาใต้กล้วยละ ๑๗ แอฟริกากล้วยละ ๑๖ อเมริกาเหนือกล้วยละ ๑๐ และหมู่เกาะในมหาสมุทรกล้วยละ ๑ กล้วยที่สำคัญและปลูกมากทั่วโลกมี ๔ กลุ่ม คือ กลุ่ม Cavendish กล้วยละ ๔๗ กลุ่ม Gros Michel กล้วยละ ๑๒ กลุ่ม cooking banana กล้วยละ ๒๔ และกลุ่ม plantain กล้วยละ ๑๗ กล้วย ๒ กลุ่มแรกเป็นกล้วยที่รับประทานผลสุกได้ทันที (dessert banana) ส่วนกล้วย ๒ กลุ่มหลังต้องปรุงเป็นอาหารก่อนรับประทาน การปลูกกล้วยเป็นแหล่งอาหารประเภทแป้งมีน้อยกว่าการปลูกเพื่อบริโภคผลสด ประเทศอินเดียผลิตกล้วยมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก แทนซาเนียเป็นประเทศที่ปลูกกล้วยมากที่สุด ในแอฟริกา ประเทศเอกวาดอร์ส่งออกกล้วยมากที่สุด ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกานำเข้ากล้วยมากที่สุด ประเทศในแอฟริกาและหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกส่วนใหญ่ปลูกกล้วยที่ต้องปรุงเป็นอาหารก่อนบริโภค (cooking banana และ plantain) ขณะที่ประเทศอื่นปลูกกล้วยทั้งเพื่อการบริโภคภายในประเทศและเพื่อการส่งออก โดยเฉพาะกล้วยสำหรับรับประทานผลสดที่สุด (dessert banana หรือ banana) การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วย (banana and plantain in Africa 2008: Harnessing international partnerships to increase research impact) ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๕-๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ (ค.ศ. ๒๐๐๘) ณ ประเทศเคนยา แม้ว่าประเทศเคนยาไม่ได้ผลิตกล้วยมากที่สุดในแอฟริกา แต่ประเทศนี้ก็เจริญกว่าประเทศยูกันดา ผู้เขียนได้เข้าร่วมประชุมวิชาการนานาชาติครั้งนี้เพื่อเสนอผลงานวิชาการ ทั้งการบรรยายและการเสนอโปสเตอร์ ในระหว่างการประชุมวิชาการนั้น ผู้จัดการประชุมได้พาผู้เข้าร่วมประชุมไปชมแปลงปลูกกล้วยของบริษัทส่งออก นอกจากนี้ หลังการประชุมผู้บรรยายยังได้มีโอกาสเข้าชมสัตว์ในอุทยานแห่งชาติเปิดซาโว (Tsavo National Park) ของประเทศเคนยาอีกด้วย

คำสำคัญ : การประชุมวิชาการเรื่องกล้วย, กล้วยรับประทานผลสุก, กล้วยปรุงอาหารก่อนรับประทาน, ปริมาณการผลิต, ซาฟารี, ประเทศเคนยา

* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

คำนำ

กล้วยเป็นไม้ผลเขตร้อนของโลกชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญ การศึกษาวิจัยทั้งด้านเกษตรกรรมและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวของกล้วยทำให้การผลิตกล้วยมีการพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับ นอกจากกล้วยจะเป็นอาหารที่สำคัญแล้ว กล้วยยังมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจสำหรับประเทศผู้ปลูกอีกด้วย การประชุมวิชาการเรื่องกล้วยในระดับนานาชาติมีการดำเนินการเป็นระยะ ๆ ทุก ๒-๓ ปี ในภูมิภาคต่างๆ ของโลก เพื่อให้ให้นักวิจัยในด้านต่างๆ ของการผลิตกล้วยได้มีโอกาสนำเสนอผลงานวิจัยใหม่ๆ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เพื่อนำไปแก้ไขปัญหาการผลิตกล้วย และเป็นแนวทางการวิจัยต่อไป ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วย (Banana and Plantain in Africa) ระหว่างวันที่ ๕-๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ณ เมืองมอมบาซา ประเทศเคนยา เพื่อเสนอผลงานวิจัยในที่ประชุมวิชาการ การประชุมครั้งนี้ยังมีทัศนศึกษาแปลงปลูกกล้วยและสวนสัตว์เปิดของประเทศเคนยาด้วย ผู้เขียนจึงขอเล่าประสบการณ์ในการเข้าร่วมประชุมวิชาการดังกล่าว

การผลิตกล้วยของโลก

กล้วยเป็นไม้ผลที่ปลูกในเขตร้อน แต่ผลกล้วยเป็นที่นิยมบริโภคกันทั่วโลก ทั้งในประเทศที่ปลูกและไม่ได้ปลูกกล้วย อาจเป็นเพราะว่ากล้วยมีผลผลิตออกตลอดทั้งปี มีรสชาติดี มีคุณค่าทางอาหารมาก และราคาไม่แพง จากสถิติการปลูกไม้ผลทั่วโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒ พบว่า กล้วยมีผลผลิตมากเป็นอันดับหนึ่งของการผลิตผลไม้ของโลก (รูปที่ ๑) กล้วยชนิดที่สำคัญและปลูกมากทั่วโลกมี ๔ กลุ่ม คือ กลุ่ม Cavendish ร้อยละ ๔๗ กลุ่ม cooking banana ร้อยละ ๒๔ กลุ่ม plantain ร้อยละ ๑๗ และกลุ่ม Gros Michel ร้อยละ ๑๒ กล้วยกลุ่มที่ ๑ และ ๔ เป็นกล้วยที่รับประทานผลสุกได้ทันที (dessert banana) ส่วนกล้วยกลุ่มที่ ๒ และ ๓ ต้องปรุงเป็นอาหารก่อนรับประทาน (รูปที่ ๒) ประเทศที่ผลิตกล้วยมากที่สุดในโลกคือประเทศอินเดีย สถิติการผลิตกล้วยในภูมิภาคต่างๆ ของโลกแสดงว่า ประเทศในทวีปเอเชียผลิตกล้วยมากที่สุด คือ ร้อยละ ๕๖ รองลงมาคืออเมริกาใต้ แอฟริกา อเมริกาเหนือ และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก คิดเป็นร้อยละคือ ๑๗, ๑๖, ๑๐ และ ๑ ตามลำดับ (รูปที่ ๓) ประเทศแทนซาเนียเป็นประเทศในทวีปแอฟริกาที่ปลูกกล้วยมากที่สุด ใน พ.ศ. ๒๕๕๒ ประเทศไทยเคยปลูกกล้วยมากเป็นอันดับที่ ๑๐ ของโลก

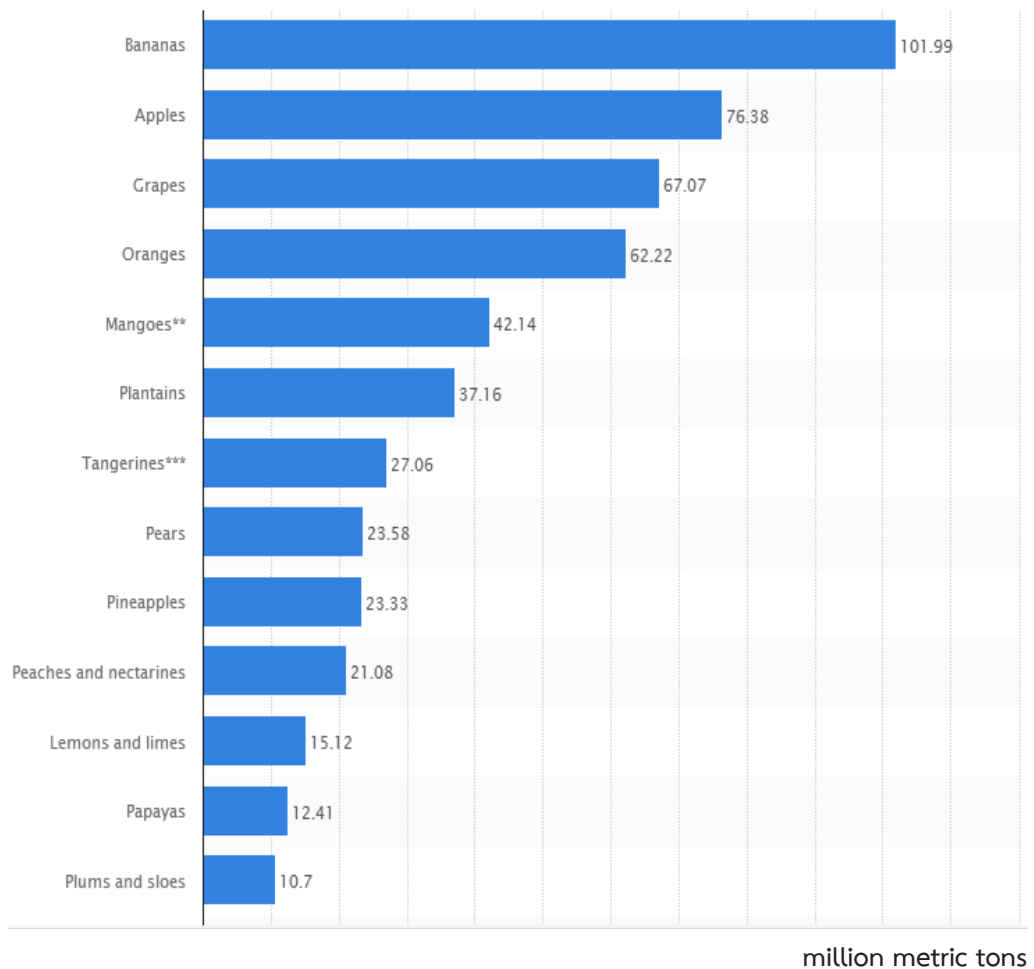
การส่งออกกล้วย

กลุ่มประเทศสำคัญที่ส่งออกกล้วย ๓ กลุ่ม เรียงจากมากไปน้อยคือ อเมริกากลาง และหมู่เกาะในทะเลแคริบเบียน กลุ่มประเทศในทวีปเอเชีย และกลุ่มประเทศในทวีปแอฟริกา (รูปที่ ๔) ประเทศที่ส่งออกกล้วยของโลก เรียงจากส่งออกมาถึงน้อยคือ เอกวาดอร์ ฟิลิปปินส์ คอสตาริกา โคลอมเบีย กัวเตมาลา ฮอนดูรัส และประเทศอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละคือ ๒๘.๘, ๑๑.๗, ๑๑.๒, ๘.๗, ๖.๕, ๓.๓ และ ๒๙.๘ ตามลำดับ (รูปที่ ๕) ประเทศที่นำเข้ากล้วยมากที่สุด คือ สหรัฐอเมริกา กลุ่มประเทศในยุโรป ญี่ปุ่น รัสเซีย จีน แคนาดา และประเทศอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓, ๓๓.๙, ๗.๑, ๔.๒, ๓.๑, ๒.๙ และ ๒๐.๕ ตามลำดับ (รูปที่ ๖)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศที่นำเข้ากล้วยเป็นประเทศในเขตนาน ซึ่งไม่สามารถปลูกกล้วยได้ แม้ว่าประเทศจีนตอนใต้จะสามารถปลูกกล้วยได้ โดยเฉพาะที่เกาะไห่หนาน (ไหหลำ) แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการของจำนวนประชากรที่มีอยู่มาก

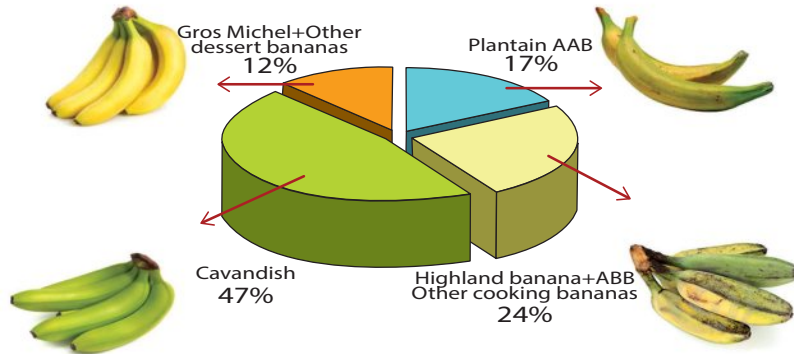
global fruit protection

รูปที่ ๑ สถิติการผลิตผลไม้ชนิดต่าง ๆ (ล้านเมตริกตัน) ของโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒

ที่มา : Global fruit production in 2012, by variety (in million metric tons).

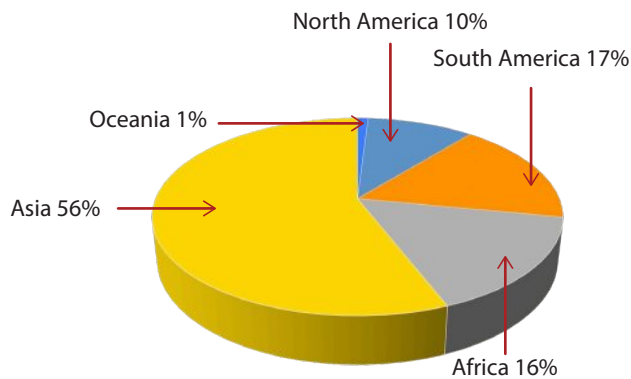
<http://www.statista.com/statistics/264001/worldwide-production-of-fruit-by-variety/> 16 January 2015

รูปที่ ๒ การปลูกกล้วยชนิดต่างๆ ของโลกใน ค.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๐๒

ที่มา : The World Banana Economy, 1985-2002.

<http://www.fao.org/docrep/007/y5102e/y5102e04.htm/8> March 2015

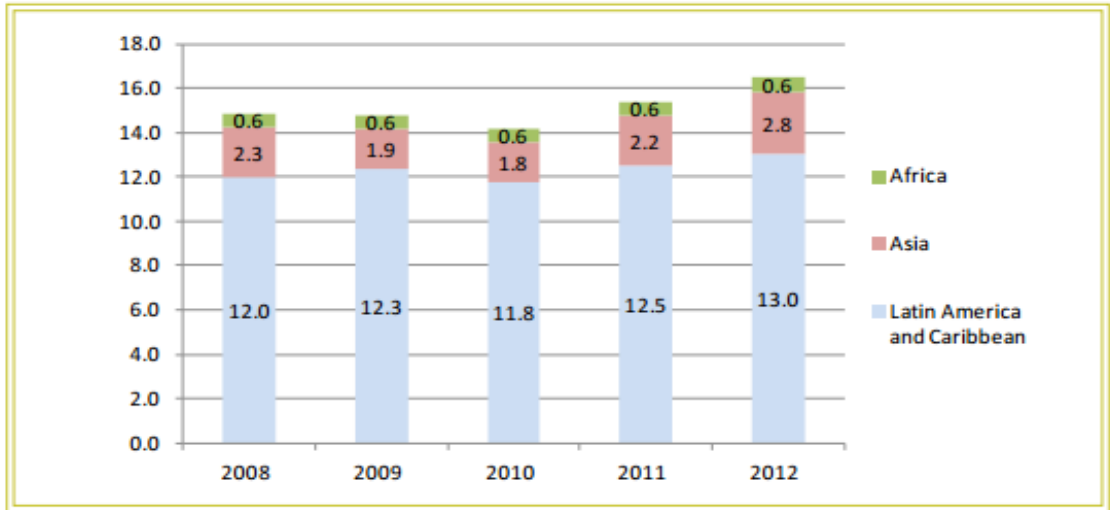

รูปที่ ๓ สถิติการผลิตกล้วยของโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒

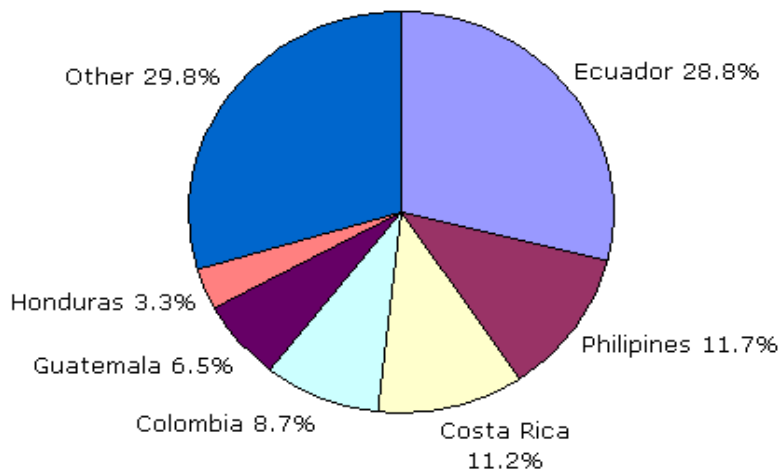
ที่มา : [https://www.google.co.th/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=world banana production/8](https://www.google.co.th/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=world%20banana%20production) March 2015

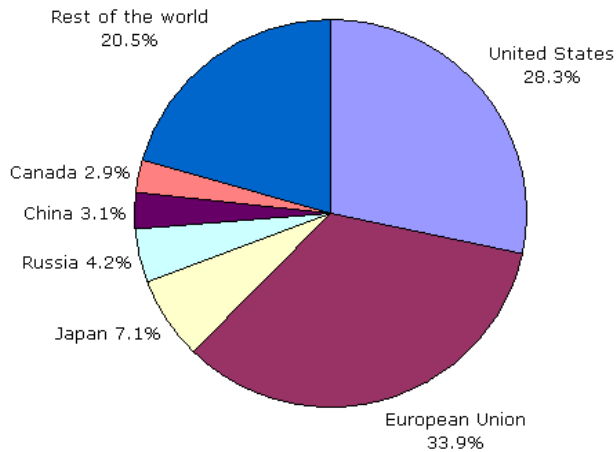
วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๔ ปริมาณการส่งออกกล้วย (ล้านเมตริกตัน) ของกลุ่มประเทศต่างๆ ในโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒
ที่มา : Banana production. <http://www.fao.org/docrep/007/y5102e/y5102e04.htm/8March 2015>

รูปที่ ๕ สถิติการส่งออกกล้วยของประเทศต่างๆ ในโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒

รูปที่ ๖ สถิติการนำเข้ากล้วยของประเทศต่าง ๆ ในโลกใน ค.ศ. ๒๐๑๒

ที่มา : Banana Imports & Exports.

<http://www.rainforest-alliance.org/curriculum/seventh/lesson1/banana-imports/>
16 January 2015

การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วย

การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วยที่ประเทศเคนยา ณ เมืองมอมบาซา (Mombasa) ระหว่างวันที่ ๕-๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ชื่อการประชุมเป็นทางการคือ Banana and plantain in Africa: Harnessing international partnerships to increase research impact (Banana 2008) การประชุมวิชาการแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ๔ กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการประชุมย่อย (session) เรื่องต่าง ๆ คือ ๑) Global trends affecting banana (marketing and trade, market segments, policies and trade, supply, processing), ๒) Production (plant health, post-harvest, agronomy, seed systems, genetic improvement), ๓) Innovation systems (tracking adoption and impact, turning farmers into business people, innovation delivery systems profiling country perspectives, และ ๔) Strategy (building strategies to mobilize the banana sector in Africa reporting by theme coordinators from previous sessions, East Africa, dessert banana, plantain) การประชุมวิชาการครั้งนี้มีจำนวนเรื่องที่น่าสนใจ ๑๑๒ เรื่อง และภาคนิทรรศน์ ๒๑๓ เรื่อง ผู้เขียนในฐานะผู้เข้าร่วมประชุมวิชาการเรื่องนี้ได้นำเสนอภาคบรรยายเรื่อง Cultivar difference in peel blackening of banana fruit during low temperature storage (รูปที่ ๓) และนำเสนอภาคนิทรรศน์เรื่อง Control of senescent spotting in banana โปรดสังเกตว่าชื่อภาษาอังกฤษของการประชุมวิชาการของกล้วยครั้งนี้มีทั้งเรื่องของกล้วยรับประทานผลสด (dessert banana หรือ banana) และผลกล้วยที่ต้องปรุงเป็นอาหารก่อนรับประทาน (cooking banana และ

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

plantain) ตามหลักการแล้ว การจำแนกกล้วยทำได้ ๒ วิธี คือ การจำแนกตามลักษณะของการบริโภคและการจำแนกตามลักษณะทางพันธุกรรม การจำแนกตามลักษณะของการบริโภคสามารถแบ่งกล้วยออกเป็น ๒ ประเภท คือ กล้วยที่รับประทานผลสด (dessert banana) และกล้วยที่ต้องปรุงก่อนบริโภค (cooking banana และ plantain) (รูปที่ ๘) ต้นกล้วยทั้ง ๒ กลุ่มมีความแตกต่างทางพฤกษศาสตร์ไม่ชัดเจน แต่ผลกล้วยทั้งสองกลุ่มเมื่อพัฒนาเต็มที่และแก่พบว่า กล้วยรับประทานผลสดมีขนาดไม่ใหญ่ มีเหล็มน้อยหรือกลมมากกว่า มีน้ำตาลมาก ขณะที่กล้วยที่ต้องปรุงก่อนนั้นผลมีเหล็มนมากและมีปริมาณแป้งมาก กล้วยที่บริโภคผลสุกได้เลยนั้น เมื่อผลกล้วยสุกแป้งจะถูกเปลี่ยนเป็นน้ำตาล ทำให้ผลกล้วยสุกมีรสหวาน ผิวของผลเปลี่ยนเป็นสีเหลือง และลอกเปลือกง่าย เช่น กล้วยหอม กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า ขณะที่กล้วยที่ต้องปรุงก่อนนั้นผลมีขนาดยาวและใหญ่ เปลือกหนา มีเหล็มนมาก และมีปริมาณแป้งมาก เมื่อสุกปริมาณแป้งยังคงมีมากและเปลี่ยนเป็นน้ำตาลน้อย ตัวอย่างกล้วย cooking banana เช่น กล้วยหักมุกซึ่งอยู่ในกลุ่ม ABB และตัวอย่างกล้วย plantain เช่นกล้วยซึ่งอยู่ในกลุ่ม AAB กล้วยในกลุ่ม cooking banana และ plantain มีปลูกเพียงในบางประเทศในทวีปแอฟริกา (รูปที่ ๙ และ ๑๐) และหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก (Oceania) เท่านั้น เพื่อเป็นแหล่งอาหารประเภทแป้งสำหรับปรุงเป็นอาหารพื้นเมือง (staple food)

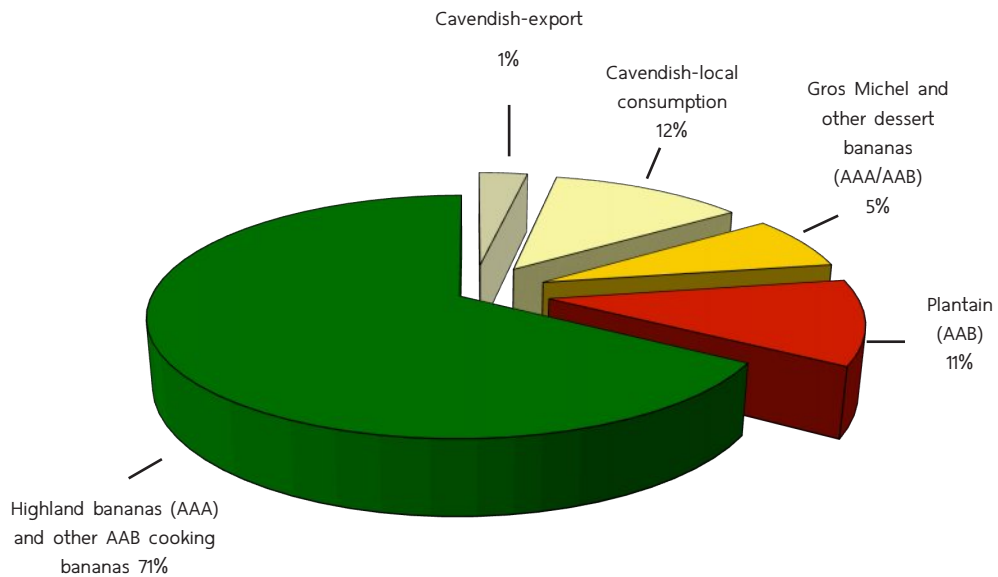

รูปที่ ๗ การนำเสนอผลงานวิจัยภาคบรรยาย (บน) และภาคนิทรรศน์ (ล่าง) ในที่ประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วย โดยที่ผู้เขียนกำลังสนทนากับผู้เข้าร่วมประชุมที่ประเทศเคนยา

รูปที่ ๘ กล้วยรับประทานผลสด (dessert banana) ขณะดิบ (บนซ้าย)
กล้วยที่ต้องปรุงก่อนรับประทาน (plantain) ขณะผลดิบ (บนขวา)
กล้วยรับประทานผลสดขณะสุก (ล่างซ้าย)
และกล้วยที่ต้องปรุงก่อนรับประทานขณะผลสุก (ล่างขวา)

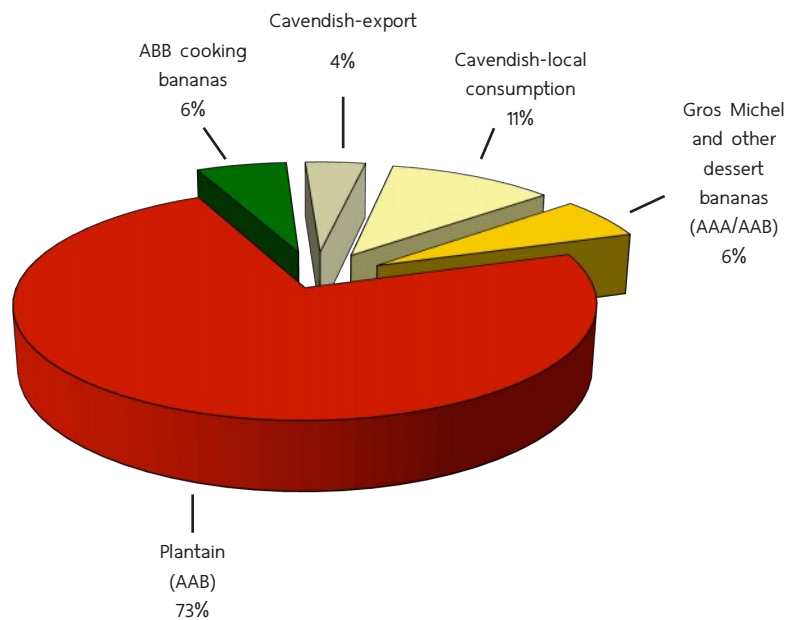
รูปที่ ๙ สถิติการผลิตกล้วยของกลุ่มประเทศแอฟริกาตะวันออกและแอฟริกาใต้ใน ค.ศ. ๒๐๑๒

ที่มา : Banana Production in Africa.

<http://www.sun.ac.za/english/faculty/agri/plant-pathology/ac4tr4/foc-tr4-in-africa/banana-production-in-africa/8> March 2015

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๑๐ สถิติการผลิตกล้วยของกลุ่มประเทศแอฟริกาตะวันออกและแอฟริกากลางใน ค.ศ. ๒๐๑๒

ที่มา : Banana Production in Africa.

<http://www.sun.ac.za/english/faculty/agri/plant-pathology/ac4tr4/foc-tr4-in-africa/banana-production-in-africa/> 8 March 2015

ประเทศเคนยา

ประเทศเคนยาเป็นสาธารณรัฐ ดังนั้น ชื่อเป็นทางการของประเทศเคนยาคือ สาธารณรัฐเคนยา (Republic of Kenya) ประเทศเคนยาอยู่ในทวีปแอฟริกาตะวันออก (รูปที่ ๑๑) และทิศตะวันออกของประเทศติดมหาสมุทรอินเดีย มีพื้นที่ ๕๘๒,๖๔๖ ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ ๔๑.๖ ล้านคน มีเส้นศูนย์สูตรผ่านประเทศ และเป็นประเทศในเขตร้อน เมืองหลวงคือ ไนโรบี (Nairobi) ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล ๑,๖๖๑ เมตร อุณหภูมิต่ำ อยู่ในช่วง ๑๔-๑๘ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงอยู่ในช่วง ๓๐-๓๖ องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนต่ำสุด ๒๔.๘ มิลลิเมตรในเดือนกุมภาพันธ์ และปริมาณน้ำฝนสูงสุด ๑๓๘.๘ มิลลิเมตรในเดือนเมษายน

ประเทศเคนยาเป็นประเทศหนึ่งในสามที่มีความแห้งแล้งมาก (อีก ๒ ประเทศคือ เอธิโอเปีย และโซมาลี) แม้ว่าอุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดปีไม่สูงมากทั้งในฤดูหนาวและฤดูร้อน แต่ปริมาณน้ำฝนที่ตกและจำนวนวันที่ฝนตกมีน้อยมาก ๆ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเคนยาขาดน้ำ และดินขาดความชุ่มชื้น การปลูกพืชเพื่อการเกษตรจึงมีข้อจำกัดมาก ทำให้ประชาชนจำนวนมากอดอยากและขาดแคลนอาหาร และมีคนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เพราะอดอยากและเป็นโรคขาดอาหาร

รูปที่ ๑๑ แผนที่แสดงที่ตั้งประเทศเคนยา

การทัศนศึกษาแหล่งปลูกกล้วย

แม้ว่าการประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วยครั้งนี้จัดที่ประเทศเคนยา แต่ประเทศเคนยาไม่ได้เป็นประเทศที่ปลูกกล้วยมากที่สุดในทวีปแอฟริกา มีรายงานใน ค.ศ. ๒๐๐๐ ว่า ประเทศยูกันดาปลูกกล้วยมากที่สุดในทวีปแอฟริกา ๖๑๐,๐๐๐ เมตริกตัน เป็นลำดับที่ ๒๐ ของโลก ขณะที่ประเทศเคนยาปลูกได้ ๒๑๐,๐๐๐ เมตริกตัน เป็นลำดับที่ ๓๑ ของโลก ประเทศไทยปลูกกล้วยได้ ๑.๗๒ ล้านเมตริกตัน เป็นลำดับที่ ๙ ของโลก ประเทศเคนยาปลูกกล้วยทั้งบริโภคผลสด (dessert banana) และกล้วยที่ต้องปรุงก่อนเป็นแหล่งอาหารประเภทแป้ง (plantain) แต่การปลูกกล้วยเป็นแหล่งอาหารประเภทแป้งมีน้อยกว่าบริโภคผลสด (รูปที่ ๒)

แปลงกล้วยที่ผู้นิพนธ์ไปดูเป็นแปลงกล้วยบริโภคผลสด แปลงปลูกกล้วยมีขนาดเล็ก และปลูกเพื่อส่งออก มีโรงคัดเลือกบรรจุ และห้องเย็นสำหรับรวบรวมผลผลิตเก็บรักษาไว้ให้ได้ปริมาณก่อนส่งออกต่อไป (รูปที่ ๑๒) เนื่องจากการปลูกกล้วยต้องการน้ำที่เพียงพอ วิธีการให้น้ำแก่ต้นกล้วยที่ปลูกใช้การทำคันดินสูงรอบ ๆ กอกล้วย เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้หลังจากการให้น้ำ (รูปที่ ๑๓)

รูปที่ ๑๒ แปลงกล้วยของเกษตรกรเพื่อการส่งออกในประเทศเคนยา

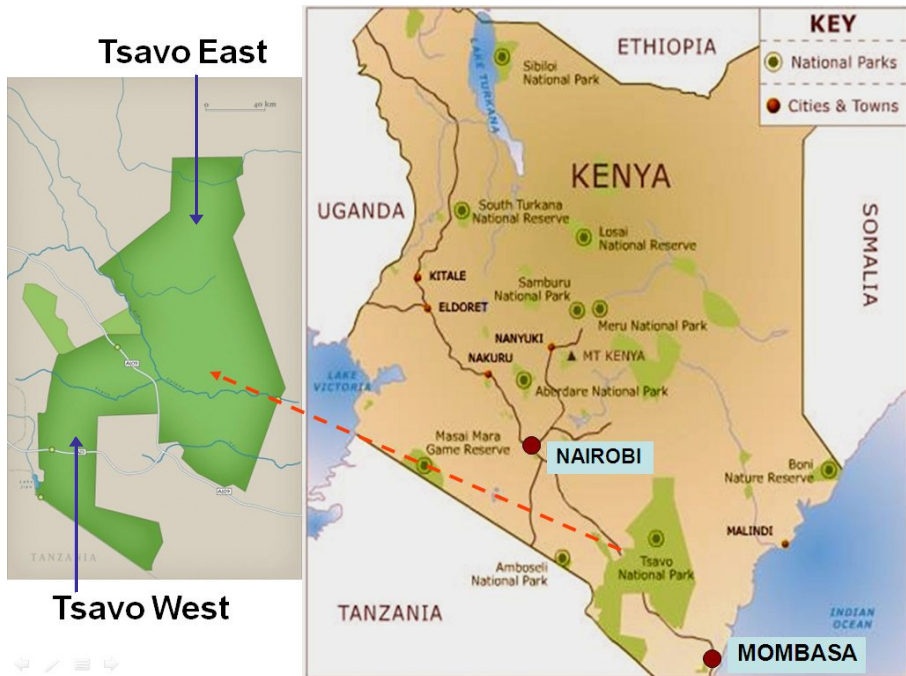
รูปที่ ๑๓ สภาพการปลูกล้วยของเกษตรกรในประเทศเคนยา มีการพูนดินที่โคนกล้วยและทำคันดินสูงรอบกล้วยเพื่อเก็บกักน้ำ

การทัศนศึกษาอุทยานแห่งชาติ

ในช่วงหลังการประชุมวิชาการผู้เขียนได้มีโอกาสไปชมสัตว์ในอุทยานแห่งชาติเปิดซาโวตะวันออก (East Tsavo National Park) และซาโวตะวันตก (West Tsavo National Park) ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติที่มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติโดยไม่มีรั้วกั้น และเปิดให้นักท่องเที่ยวสามารถขับรถเข้าไปชมได้ ก่อนเข้าไปจะต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง (รูปที่ ๑๔ บน) และต้องจ่ายค่าธรรมเนียมด้วย ทั้งอุทยานแห่งชาติเปิดซาโวตะวันออก (East Tsavo National Park) และซาโวตะวันตก (West Tsavo National Park) อยู่ติดกัน แต่อยู่ทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก (รูปที่ ๑๔ ล่าง) จุดแรกที่เข้าชมคือ East Tsavo National Park (รูปที่ ๑๕ บน) คณะเดินทางมีชาวต่างชาติ ๔ คน คือ ไทย ๒ คน ฝรั่งเศส ๒ คน และคนขับรถซึ่งทำหน้าที่เป็นคนนำเที่ยวด้วย รวมทั้งคณะแล้วมี ๕ คน เป็นรถจี๊ปเปิดหลังคาด้านบนเพื่อให้สามารถยืนดูสัตว์และถ่ายรูปได้ (รูปที่ ๑๕ บน) พักค้างคืน ๑ คืนในเขต East Tsavo National Park (รูปที่ ๑๕ ล่าง) และวันรุ่งขึ้นเดินทางต่อเพื่อเข้าชมสัตว์ที่ West Tsavo National Park (รูปที่ ๑๕ ล่าง) แล้วเดินทางกลับ รวมเวลาที่เข้าชมสัตว์ในอุทยานแห่งชาติเปิดคือ ๒ วัน ๑ คืน

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๑๔ สำนักงานในกรุงไนโรบีที่อนุญาตให้เข้าชมสัตว์ในอุทยานแห่งชาติเปิดซาโว (บน) และแผนที่แสดง East Tsavo Nation Park และ West Tsavo Nation Park (ล่าง) ประเทศเคนยา

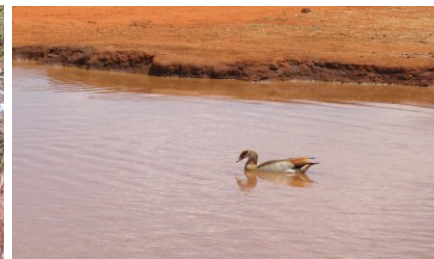
รูปที่ ๑๕ ประตูทางเข้าชมสัตว์ที่อุทยานแห่งชาติเปิด East Tsavo National Park (บน) และ West Tsavo National Park (ล่าง) ประเทศเคนยา

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๑๖ รถยนต์เปิดประทุนระหว่างการเดินทางชมสัตว์ (บน)
และบ้านพักค้างคืนในอุทยานแห่งชาติ ประเทศเคนยา (ล่าง)

รูปที่ ๑๗ สัตว์ชนิดต่างๆ ที่พบใน Tsavo National Park ประเทศเคนยา
มีสุนัขป่า ลิงบาบูน ม้าลาย ช้างแอฟริกา ยีราฟ สิงโตเอเชีย นกกระจอกเทศ และเป็ดน้ำ

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๑๘ ไก่ต็อก (ซ้าย) และ ฮิปโปโปแตมัส (ขวา) ที่พบในอุทยานแห่งชาติเปิดซาโว ประเทศเคนยา

รูปที่ ๑๙ กาเซลล์ (ซ้าย) และแอนทีโลป (ขวา) ที่พบในอุทยานแห่งชาติเปิดซาโว ประเทศเคนยา

สภาพของดินในอุทยานแห่งชาติเป็นดินแดง อุทยานมีลักษณะแห้งแล้ง และไม่ค่อยมีต้นไม้ใหญ่ ต้นไม้ที่ขึ้นเป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ในทุ่งหญ้าที่แห้ง ต้นไม้ยืนต้นที่พบส่วนใหญ่เป็น acacia tree และ baobab ซึ่งมีอยู่ประปราย เป็นที่พักร้อนของสัตว์และรวมถึงนกได้เป็นอย่างดี ทางที่รถยนต์เข้าไปในอุทยานแห่งชาติเป็นทางที่วิ่งไปบนพื้นดินธรรมชาติที่ไม่มีการทำเป็นถนน ระหว่างเดินทางเข้าชมสัตว์ในอุทยานแห่งชาติทั้งสองคณะผู้ชมได้เห็นสัตว์หลายชนิดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สัตว์ป่าที่พบในอุทยานแห่งชาติทั้งสองเป็นชนิดเดียวกัน ชนิดของสัตว์ป่าทั้งที่ East Tsavo National Park และที่ West Tsavo National Park นั้นเหมือนกัน อาจเป็นเพราะว่าไม่มีการปิดกั้นระหว่างสวนสัตว์เปิดทั้ง ๒ แห่ง จึงทำให้สัตว์ท่องเที่ยวข้ามเขตเพื่อหาอาหารกิน สัตว์ป่าที่พบดังในรูปที่ ๑๗ และ ๑๘ คือ ลิงบาบูน (baboon) สุนัขจิ้งจอก (fox หรือ wolf) ไก่ต็อก (guinea fowl) นกกระจอกเทศ (ostrich) นกเป็ดน้ำ (teal) ช้างแอฟริกา (African elephant) ม้าลาย (zebra) สิงโต (Asian lion) ยีราฟ (giraffe) จระเข้ (crocodile) ฮิปโปโปแตมัส (hippopotamous) กาเซลล์ (gazelle หรือ impala) แอนทีโลป (antelope) และควายป่าแอฟริกา (African buffalo) สัตว์ป่าที่พบมากในสวนสัตว์เปิดทั้ง ๒ แห่งคือกาเซลล์และม้าลาย มีความสับสนและการเข้าใจผิดเกี่ยวกับกาเซลล์กับแอนทีโลป (รูปที่ ๑๙) กาเซลล์เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในวงศ์ Bovidae และอยู่ในกลุ่มของแอนทีโลป มี ๑๓ ชนิด

(species) ๓ สกุล (genus) กระจายพันธุ์ในทวีปแอฟริกาและเอเชีย ขณะที่แอนทีโลปเป็นสัตว์ทั้งเลี้ยงลูกด้วยน้ำนม อยู่ในวงศ์ Bovidae มี ๙๑ ชนิด และ ๓๐ สกุล กระจายพันธุ์ในทวีปแอฟริกาและยูเรเชีย แต่ไม่พบในประเทศไทย สัตว์ในกลุ่มกาเซลล์และแอนทีโลปมีหลายชนิด บางชนิดมีหน้าตาและรูปร่างคล้ายกัน แต่ยังมี ความแตกต่างที่สามารถบอกได้ดังสรุปในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ สรุปความแตกต่างระหว่างกาเซลล์กับแอนทีโลป

กาเซลล์ (gazelle)	แอนทีโลป (antelope)
๑. ลำตัวมีขนาดเล็ก	๑. ลำตัวมีขนาดใหญ่
๒. มีเขายาว	๒. มีเขาสั้น
๓. เฉพาะเพศผู้เท่านั้นที่มีเขา	๓. ทั้งเพศผู้และเพศเมียมีเขา
๔. มี ๑๓ ชนิด และ ๓ สกุล	๔. มี ๙๑ ชนิด และ ๑๓ สกุล
๕. วิ่งเร็ว	๕. วิ่งช้า
๖. อาศัยในเขตแห้งแล้งหรือทะเลทราย	๖. อาศัยในนิเวศที่กว้าง

ที่มา : Difference between gazelle and antelope.

<http://www.differencebetween.com/difference-between-gazelle-and-vs-antelope/>
19 January 2015

ม้าลาย (zebra) มีเอกลักษณ์ลายขาวดำคาดลำตัว ม้าลายมีวิวัฒนาการใกล้ชิดกับม้าและลา ม้าลายมี ๓ ชนิด (species) คือ ๑) plains zebra (common), ๒) Grévy's zebra และ ๓) mountain zebra ม้าลาย plains zebra ขนาดลำตัวใหญ่ และมีลายขาวดำใหญ่ แพร่พันธุ์ได้เร็วและมีจำนวนมาก (รูปที่ ๒๐ บน) ม้าลาย Grévy's zebra ขนาดลำตัวใหญ่ที่สุด และมีลายแถบขาวดำขนาดเล็ก (รูปที่ ๒๐ กลาง) ส่วนม้าลาย mountain zebra เป็นม้าลายขนาดเล็กคล้ายกับล่อ (รูปที่ ๒๐ ล่าง) ม้าลายที่พบในซาฟารีครั้งนี้ ทั้งใน East Tsavo National Park และใน West Tsavo National Park เป็นม้าลายชนิด plains zebra ซึ่งเป็นม้าลายที่พบมากที่สุด (common zebra) และมีการกระจายพันธุ์มากในแอฟริกาตอนใต้และแอฟริกาตะวันออก

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

รูปที่ ๒๐ ม้าลายชนิด common (บน) Grévy (กลาง) และ mountain (ล่าง)
ที่มา : Zebra. http://en.wikipedia.org/wiki/Zebra/19_January_2015

สรุป

การเข้าร่วมประชุมวิชาการนานาชาติเรื่องกล้วยที่ประเทศเคนยาเพื่อเสนอผลงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์การวิจัยเรื่องกล้วยกับนักวิจัยที่เข้าประชุม ทราบความก้าวหน้าของการวิจัยเรื่องกล้วย และสร้างเครือข่ายการวิจัยกล้วยกับนักวิจัยทั่วโลก ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การวิจัยกล้วยในประเทศไทย นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้มีโอกาสเข้าชมอุทยานแห่งชาติและได้เห็นสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่าอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ/เล่มที่ ๓๐ /เรื่องที่ ๖ กล้วย /การจำแนกกลุ่มของกล้วย. <http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=30&chap=6&page=t30-6-infodetail04.html/> 16 January 2015.
- Antelope. <http://en.wikipedia.org/wiki/Antelope/19> January 2015.
- Banana conference 2008. <https://www.google.co.th/search?q=banana+production&espv=2&biw=936&bih=707&source=lnms&tbm/16> January 2015.
- Banana imports & exports. <http://www.rainforest-alliance.org/curriculum/seventh/lesson1/banana-imports/16> January 2015.
- Banana production. <http://www.fao.org/docrep/007/y5102e/y5102e04.htm/8> March 2015.
- Cooking banana. http://en.wikipedia.org/wiki/Cooking_plantain/19 January 2015.
- Countries compared by agriculture > produce > banana > production. International Statisticsat Nation Master.com”, Agri-Food Business Development Centre. Aggregatescompiled by Nation Master. Retrieved from <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Agriculture/Produce/Banana/Production/16> January 2015.
- Difference between gazelle and antelope. <http://www.differencebetween.com/difference-between-gazelle-and-vs-antelope/19> January 2015.
- Economic costs of the banana trade. <http://community.plu.edu/~bananas/economic/16> January 2015.
- Global fruit production in 2012, by variety (in million metric tons). <http://www.statista.com/statistics/264001/worldwide-production-of-fruit-by-variety/16> January 2015.
- Hassan, A. and Pantastico, Er. B. 1990. Banana: Fruit Development, Postharvest Physiology, Handling and marketing in ASEAN. Food Handling Bureau, Kuala Lumpur, 147 p.
- Impala. <http://en.wikipedia.org/wiki/Impala/19> January 2015.
- Promyou, S. and Ketsa, S. 2010. Cultivar difference in peel blackening of banana (*Musa* spp.) fruit during low temperature storage. *Acta Horticulturae* 879: 393-400.

- Tannenbaum, A. The Difference Between Bananas and Plantains. <http://www.foodandnutrition.org/Stone-Soup/March-2013/The-Difference-Between-Bananas-and-Plantains/> 19 January 2015.
- Top 10 banana producers in the world. <http://worldknowing.com/top-10-banana-producers-in-the-world/> 16 January 2015.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Information and market transparency. <http://www.unctad.info/en/Infocomm/> 16 January 2015.
- Valmayor, R.V., S.H. Jamaluddin, B. Silayoi, S. Kusumo, L.D. Danh, O.C. Pascua and R.R.C. Espino. 2000. Banana Cultivar Names and Synonyms in Southeast Asia. INIBAP, Asia and Pacific Office, Los Baños, Philippines. 24 p.
- Zebra. <http://en.wikipedia.org/wiki/Zebra/> 19 January 2015.

Abstract International Banana Symposium at Kenya

Saichol Ketsa

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

Banana is a tropical fruit whose production is the largest of world fruit production. World banana production by type consists of 47% Cavendish, 12% Gros Michel, 24% cooking banana and 17% plantain. Asia produces the largest amount of banana (56%) followed by South America (17%), Africa (16%), North America (10%) and Oceania (1%). India produces the largest amount of banana in the world. Tanzania produces the largest amount of banana in Africa. Most of African countries and the Oceania grow both cooking banana and plantain which must be cooked before consumption, while other countries grow dessert banana (eating ripe banana) for local consumption and export. Ecuador exports the most amount of banana. The International Banana Symposium (Banana and plantain in Africa 2008: Harnessing international partnerships to increase research impact) was held in Mombasa, Kenya, during 5-8 October 2008. Even though Uganda can produce the largest amount of banana in Africa, Kenya has developed more progressively than Uganda. The author was invited to attend this conference to present both oral and poster of the banana research. The organizer took the participants to visit a local banana plantation for export. The author also had a chance to tour the Tsavo National Park (safari) of Kenya.

Keywords: banana conference, dessert banana, cooking banana, plantain, production, safari, Kenya

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

การแสดงผลข้อมูลผ่านช่องทางออกแบบขนาน ของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้*

มงคล เดชนครินทร์
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอวิธีการแสดงผลข้อมูลผ่านช่องทางออกแบบขนานในวงจรรวม 8255 ของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ 8088 เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นส่วนฮาร์ดแวร์ที่ผู้พิมพ์เคยนำเสนอไว้ก่อนแล้ว ผู้พิมพ์ได้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ชนิดต่างๆ รวม ๓ ชนิด สำหรับแสดงผลข้อมูล คือ (๑) ไดโอดเปล่งแสงแบบเป็นหน่วย ตั้งแต่ ๘ หน่วยขึ้นไป (๒) ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน และ (๓) มอดูลแสดงผลตัวอักษรแอลซีดี อีกทั้งใช้วงจรรวมดิจิทัลจำนวนหนึ่งมาช่วย คือ วงจรรวม 74240, 7447 และ 4511 นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ยังได้นำเสนอซอฟต์แวร์ที่จะใช้ควบคุมระบบฮาร์ดแวร์ที่เกี่ยวข้องด้วย การทดลองทางฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์สำหรับการแสดงผลด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ

คำสำคัญ : ไมโครคอนโทรลเลอร์, การแสดงผลข้อมูล, ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน, มอดูลแสดงผลแอลซีดี, วงจรรวม 8088, 8255, 74240, 7447, 4511

บทนำ

ในบทความที่ผ่านมา รวม ๓ บท ผู้พิมพ์ได้นำเสนอแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้ ซึ่งใช้ไมโครโปรเซสเซอร์ 8088 ของบริษัทอินเทลเป็นส่วนประกอบหลัก รวมทั้งซอฟต์แวร์ระบบ และวิธีใส่ข้อมูลแบบขนานให้แก่แผงวงจรดังกล่าว บทความบทแรก (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๖ ก) ได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับฮาร์ดแวร์ และให้โปรแกรมภาษาแอสเซมบลีที่จะใช้ทดสอบส่วนประกอบส่วนต่างๆ ในแผงวงจรที่สร้างขึ้น โดยที่โปรแกรมเหล่านั้นต้องถูกบรรจุลงในหน่วยความจำรอม (ROM) ทุกครั้งก่อนที่จะทดสอบหรือทดลอง บทความบทที่ ๒ (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๖ ข) ได้นำเสนอซอฟต์แวร์ระบบ (system software) ที่จะใช้อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้แผงวงจรในการทดลองควบคุมการทำงานของ

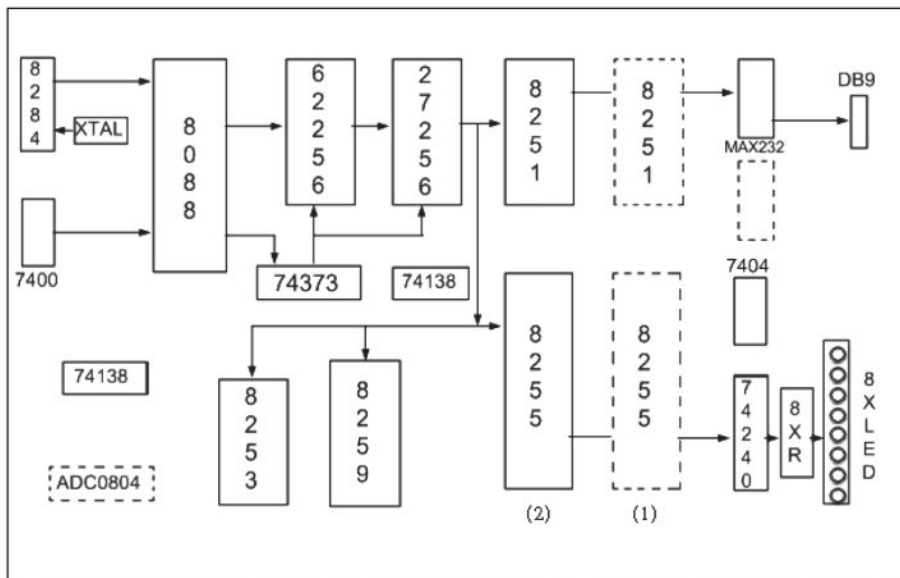
* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘

ฮาร์ดแวร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ต้องการบรรจุโปรแกรมสำหรับการควบคุมลงในหน่วยความจำแรม (RAM) ของไมโครคอนโทรลเลอร์ และต้องการให้ดำเนินโปรแกรมจากหน่วยความจำดังกล่าวได้ทันทีโดยไม่ต้องอาศัยหน่วยความจำรอมตัวใหม่ทุกครั้งที่ย้ายแปลงการทดลองไปจากเดิม ส่วนบทความตอนที่ ๓ (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๗) ได้นำเสนอวิธีการแบบต่าง ๆ ในการใส่ข้อมูลผ่านช่องทางเข้าแบบขนานของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ที่เกี่ยวข้อง

สิ่งที่จะนำเสนอต่อไปในบทความนี้ก็คือวิธีการต่าง ๆ ในการแสดงผลข้อมูลดิจิทัลขนาด ๘ บิต หรือขนาดใหญ่กว่านี้ ผ่านช่องทางออกแบบขนานของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ดังกล่าวข้างต้น อุปกรณ์แสดงผลข้อมูลในที่นี้มี ๓ อย่าง คือ (๑) ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) แบบรายหน่วย (๒) หน่วยแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (7-segment LED module) และ (๓) มอดูลแสดงผลแอลซีดี (LCD module) ส่วนอุปกรณ์ที่มีช่องทางออกของข้อมูลให้ใช้ก็คือวงจรรวม 8255 ซึ่งเคยใช้เป็นทางเข้าของสัญญาณสำหรับแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ในบทความก่อนหน้านี้ (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๗)

การเพิ่มขึ้นส่วนฮาร์ดแวร์

แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เดิม (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๖ ก) มีแผนผังการวางตำแหน่งชิ้นส่วนที่เป็นวงจรรวมและส่วนประกอบอื่น ๆ ตามรูปที่ ๑ ในรูปนี้ บรรดาสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีด้านเป็นเส้นประแสดงถึงตำแหน่งที่อาจใส่วงจรรวมเพิ่มได้อีก

รูปที่ ๑ การวางตำแหน่งของชิ้นส่วนต่าง ๆ บนแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

มงคล เดชนครินทร์

๑๓๑

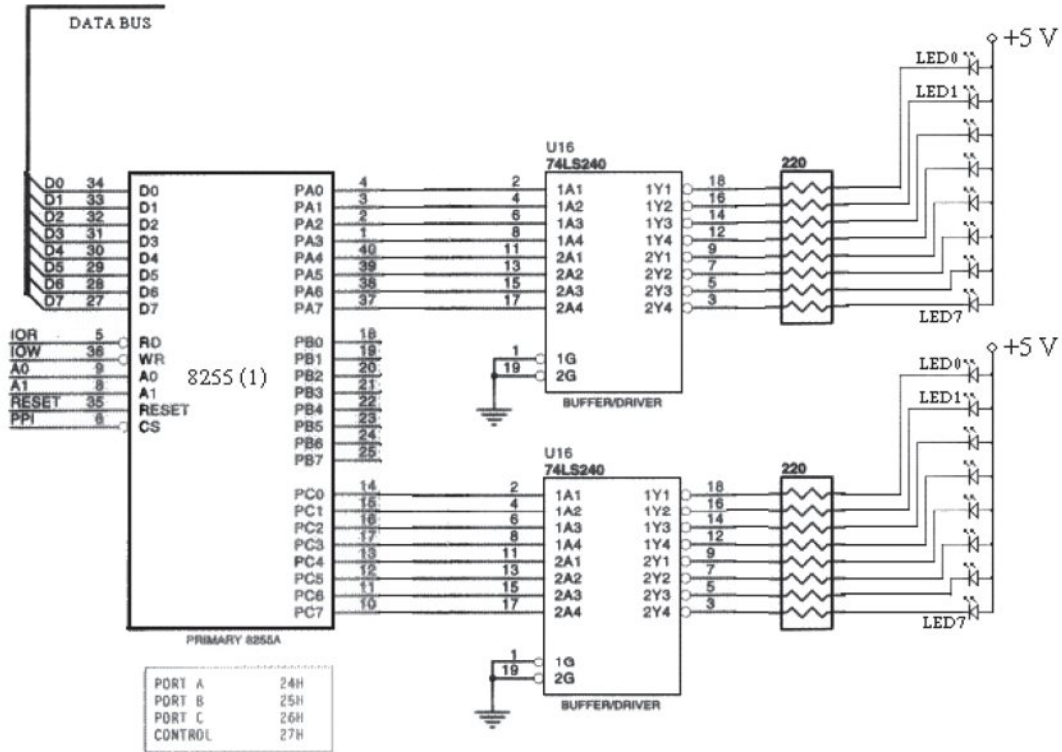
เพื่อให้แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ที่สามารถทำงานรับข้อมูลเข้าและส่งข้อมูลออกได้คล่องตัวดีขึ้น ผู้นิพนธ์ได้ใส่วงจรรวม 8255 อีกตัวหนึ่ง (หมายเลข (1) ในรูปที่ ๑) ในตำแหน่งที่ว่างอยู่ทางด้านขวาของวงจรรวม 8255 ตัวเดิม (หมายเลข (2) ในรูปที่ ๑) ซึ่งใช้ส่งข้อมูลออกขนาด ๘ บิต ผ่านวงจรรวม 74240 ไปแสดงผลที่ไดโอดเปล่งแสง ๘ หน่วยทางขวาสุด

วงจรรวม 8255 (1) ตัวใหม่นี้สามารถใช้งานช่องทางสัญญาณ A, B และ C ได้ครบทั้ง ๓ ช่องและเตรียมไว้เพื่อส่งข้อมูลออกโดยเฉพาะสำหรับบทความนี้

การแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๘ บิตโดยตรงด้วยไดโอดเปล่งแสง

ในการแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๘ บิตค่าใด ๆ ของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์โดยใช้ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) จำนวน ๘ หน่วยในบทความนี้ เราอาจใช้ช่องทาง B ของวงจรรวม 8255 (2) ซึ่งได้เตรียมไว้เพื่อการนี้พร้อมอยู่แล้ว หรือไม่เช่นนั้นก็ใช้ช่องทาง A, B หรือ C ของวงจรรวม 8255 (1) ที่ใส่เพิ่มเข้าสู่แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ก็ได้ โดยมีวงจรรวม 74240 (หรือ 74LS240) และชุดตัวต้านทานขนาด 220 Ω คั่นอยู่ระหว่างกลางเช่นเดียวกับที่ทำแก่วงจรรวม 8255 (2) โปรดสังเกตว่า วงจรรวม 74240 (หรือ 74LS240) ให้สัญญาณออกที่แต่ละบิตมีค่าตรรกะตรงข้ามกับสัญญาณเข้า ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสัญญาณเข้า 1A1 (ที่ขา 2) เป็นตรรกะ 0 สัญญาณออก 1Y1 (ที่ขา 18) ที่สอดคล้องกันจะเป็นตรรกะ 1 และเมื่อสัญญาณเข้า 1A1 เป็นตรรกะ 1 สัญญาณออก 1Y1 จะเป็นตรรกะ 0 ลักษณะการทำงานแบบนี้ของวงจรรวม 74240 จึงเหมาะแก่การแสดงผลข้อมูลด้วยไดโอดเปล่งแสงที่ต่อแอโนดไว้กับแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์ และต่อแคโทดไว้กับขั้วด้านออกของวงจรรวม 74240 เพราะเมื่อสัญญาณออกบิตใดบิตหนึ่ง (เช่น PBO) ของวงจรรวม 8255 มีค่าตรรกะเป็น 1 สัญญาณออกบิตที่สอดคล้องกัน (1Y1) ของวงจรรวม 74240 จะมีค่าตรรกะเป็น 0 (มีแรงดันไฟฟ้า ๐ โวลต์โดยประมาณ) และไดโอดเปล่งแสงที่แสดงสัญญาณบิตนี้ (LEDO) จะติด (มีแสงสว่าง)

สำหรับซอฟต์แวร์หรือโปรแกรมควบคุมการแสดงผลนั้น เราสามารถเขียนขึ้นได้ไม่ยาก อย่างเช่นที่เคยทำไว้ในบทความแรก (มงคล เดชนครินทร์ ๒๕๕๖ ก) ของชุดบทความไมโครคอนโทรลเลอร์สำหรับการเรียนรู้ หรือไม่เช่นนั้นก็อาจดูซอฟต์แวร์ในหัวข้อถัดจากนี้ไปเป็นตัวอย่าง

รูปที่ ๒ วงจรแสดงผลข้อมูลขนาด ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสงตามวิธีทางตรง

การแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสงตามวิธีทางตรง

การแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๑๖ บิตค่าใดๆ ของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์โดยใช้ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) จำนวน ๑๖ หน่วยอาจใช้ช่องทางออก ๒ ช่องทาง เช่น A+B, A+C, B+C ของวงจรรวม 8255 (1)

<pre> ;Program for displaying data via IC ;8255(1) of the uC8088 board ;Program name: LED1.ASM ;Date: June 24, 2015 ;use Borland's Turbo Assembler ;assemble: tasm LED1 ;link: tlink /t LED1.OBJ, LED1.BIN ;burn LED1.BIN to 32-KB ROM or ;transfer it to ROM emulator .model tiny .code </pre>	<pre> ;do the same for each of next 7 bits mov cx,0007h ;move to next higher bit lop11: shl al,1 call output1 loop lop11 ;turn off all LEDs on Port1a mov al,0 call output1 mov al,01h ;send data via Port1c </pre>
---	---

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

<pre> ;I/O port addresses ;parallel port1A, B, C (output) ppi_port1_a equ 24h ppi_port1_b equ 25h ppi_port1_c equ 26h ;control port1 ppi_ctrl_port1 equ 27h ;parallel port2A, B, C (output) ppi_port2_a equ 28h ppi_port2_b equ 29h ppi_port2_c equ 2Ah ;control port2 ppi_ctrl_port2 equ 2Bh ;start of prog. in ROM org 8000h main proc ;Initialization part of the prog. ;prevent other interrupts cli ;set all segments to 0000h mov ax,0 mov ds,ax mov es,ax mov ss,ax ;set stack top at 8000h mov ax,8000h mov sp,ax ;config. 8255(1) for mode 0 on ;groups A & B, ports A,B,C=output mov al,10000000b out ppi_ctrl_port1,al call delay1 ;do the same to 8255(2) out ppi_ctrl_port2,al call delay1 ;enable system interrupts sti ;The box below contains the principal ;part of the program ;----- strt: call runled1 jmp strt ;----- main endp ***** runled1 proc ;running light on LEDs of port1a & ;port1c begin1: mov al,01h ;send data via Port1a call output1 </pre>	<pre> call output2 ;do the same for each of next 7 bits mov cx,0007h ;move to next higher bit lop12: shl al,1 call output2 loop lop12 ;turn off all LEDs on Port1c mov al,0 call output2 ret runled1 endp ***** output1 proc ;display data on an LED of Port1a out ppi_port1_a,al ;slow down the running of light call delay2 call delay2 ret output1 endp ***** output2 proc ;display data on an LED of Port1c out ppi_port1_c,al call delay2 call delay2 ret output2 endp ***** delay1 proc ;time delay of about 160 ms push cx mov cx,4000h delay5: loop delay5 pop cx ret delay1 endp ***** delay2 proc ;time delay about 0.6 sec push cx mov cx,0F000h delay6: loop delay6 pop cx ret delay2 endp ***** ;address of 1st instruction on boot org 0fff0h ;far jump to ROM at 0000:8000h db 0eah, 0,80h, 0,0 end main </pre>
--	--

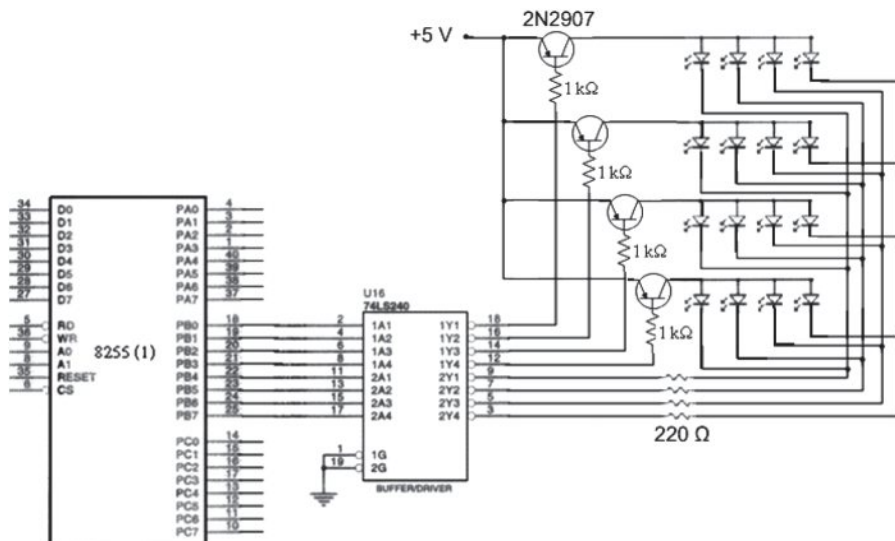
รูปที่ ๒ แสดงตัวอย่างวงจรที่ใช้แสดงผลข้อมูลขนาด ๑๖ บิตผ่านช่องทาง A+C ของวงจรรวม 8255 (1) ส่วนรูปที่ ๓ แสดงซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อแสดงผลไฟวิ่งผ่านแอลอีดี ๑๖ หน่วยที่ต่ออยู่กับช่องทางออก A+C ของวงจรรวม 8255 (1) ในรูปที่ ๒

ซอฟต์แวร์ LED1.ASM ในรูปที่ ๓ ผ่านการแอสเซมเบิล (assemble) โดยใช้ซอฟต์แวร์ของบริษัท Borland และใช้คำสั่งงาน `tasm LED1` ทำให้ได้แฟ้ม LED1.OBJ ซึ่งจะผ่านการลิงก์ (link) เป็นแฟ้มไบนารี LED1.BIN ต่อไปโดยใช้คำสั่งงาน `tlink /t LED1.OBJ, LED1.BIN` เพื่อความสะดวกในการทดลองซอฟต์แวร์ ผู้นิพนธ์บทความนี้ไม่ได้ถ่ายโอนแฟ้ม LED1.BIN ลงในรอมขนาด ๓๒ กิโลไบต์ (วงจรรวม 27256) โดยตรง แต่ถ่ายโอนลงในอุปกรณ์เลียนแบบรอม (ROM emulator) ซึ่งมีหัวต่อสายเสียบแทนรอมในแผงวงจรตามรูปที่ ๑

การแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสงตามวิธีมัลติเพล็กซ์

การแสดงผลข้อมูลตามวิธีมัลติเพล็กซ์ทำได้โดยการแบ่งข้อมูลทั้งหมดเป็นกลุ่มย่อยจำนวนหนึ่ง แล้วนำข้อมูลในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มมาผลัดกันแสดงผลเป็นรายบิตตามลำดับจนครบทุกบิตและครบทุกกลุ่ม จากนั้นก็ทำซ้ำเป็นวัฏจักรไปเรื่อย ๆ

สำหรับกรณีที่มีข้อมูลมีขนาด ๑๖ บิต เราจะแบ่งข้อมูลเป็นกลุ่มย่อย ๔ กลุ่ม แต่ละกลุ่มประกอบด้วยข้อมูลย่อยขนาด ๔ บิต จากนั้นเราจะใช้สัญญาณออกของวงจรรวม 8255 (1) จำนวน ๔ บิตสำหรับควบคุมการผลัดเปลี่ยนกลุ่มย่อยของข้อมูล ๔ กลุ่ม และใช้สัญญาณออกของวงจรรวม 8255 (1) อีก ๔ บิตสำหรับควบคุมการแสดงผลข้อมูลย่อย ๔ บิตในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม วิธีนี้มีข้อดีที่ช่วยลดจำนวนสายสัญญาณออก จาก ๑๖ เส้น ในวิธีทางตรงเหลือเพียง ๘ เส้น แต่มีข้อเสียที่วงจรแสดงผลและซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมนั้นซับซ้อนกว่าในวิธีทางตรง

รูปที่ ๔ วงจรแสดงผลข้อมูลขนาด ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสงตามวิธีมัลติเพล็กซ์

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

```

;Program for displaying data via IC
;8255(1) of the uC8088 board
;Program name: LED2.ASM
;Date: June 26, 2015
;use Borland's Turbo Assembler
;assemble: tasm LED2
;link: tlink /t LED2.OBJ, LED2.BIN
;burn LED2.BIN to 32-KB ROM or
;transfer it to ROM emulator
.model tiny
.code
;I/O port addresses
***** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) *****
    org 8000h
main proc
;Initialization part of the prog.
***** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) *****

;The box below contains the principal
;part of the program
;-----
strt:
    call runled2
    jmp strt
;-----
main endp
*****

runled2 proc
;running light in 4x4 LED array

;turn on LEDs on first row
    mov bl,01h
begin2:
;turn on LED on first col
    mov dl,10h
    mov al,dl
    or al,bl
;show 8-bit data on Port2b LEDs
    call output2
;send data via port1b
    call output1
;for the next 3 cols
    mov cx,0003h

lop21: shl dl,1
    mov al,dl
    or al,bl
;show 8-bit data on Port2b LEDs
    call output2
;send data via port1b
    call output1
;turn on LED on 3 more cols
    loop lop21

;move to next row (group) of LEDs
    shl bl,1
    cmp bl,8 ;4th row?
;repeat for next row
    jbe begin2
;turn off all LEDs
    mov al,0
    call output2
    call output1
    ret
runled2 endp
*****

output1 proc
;send 8-bit data via Port1b
    out ppi_port1_b,al
;slow down the running of light
    call delay2
    call delay2
    ret
output1 endp
*****

output2 proc
;display 8-bit data on Port2b LEDs
    out ppi_port2_b,al
    call delay2
    call delay2
    ret
output2 endp
*****

delay1 proc
;time delay of about 160 ms
    push cx
    mov cx,4000h
delay5: loop delay5
    pop cx
    ret
delay1 endp
*****

delay2 proc
;time delay about 0.6 sec
    push cx
    mov cx,0F000h
delay6: loop delay6
    pop cx
    ret
delay2 endp
*****

;address of 1st instruction on boot
    org 0fff0h
;far jump to ROM at 0000:8000h
    db 0eah, 0,80h, 0,0

end main

```

รูปที่ ๕ ซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมการแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๑๖ บิตตามวิธีมัลติเพล็กซ์

วงจรแสดงผลข้อมูลออกขนาด ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสง ๑๖ หน่วยที่จัดเป็นแถวลำดับขนาด ๔x๔ เพื่อใช้วิธีมัลติเพล็กซ์ตามหลักการข้างต้นนี้มีแสดงในรูปที่ ๔ ในรูปนี้เราใช้สัญญาณออก PBO-PB3 ของวงจรรวม 8255 (1) ในการควบคุมกลุ่มไดโอดเปล่งแสงกลุ่มละ ๔ หน่วย จำนวน ๔ กลุ่ม ซึ่งจะผลัดกันต่อเข้ากับ (หรือตัดออกจาก) แหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้าขนาด ๕ โวลต์ การควบคุมจะทำผ่านทางสายสัญญาณ ๔ เส้นบน (1A1-1A4) ของวงจรรวม 74LS240 และทรานซิสเตอร์เบอร์ 2N2907 จำนวน ๔ ตัว ซึ่งทำหน้าที่เป็นสวิตช์ นอกจากนี้ เราใช้สัญญาณออก PB4-PB7 ของวงจรรวม 8255 (1) ในการเปิดหรือปิดแสงจากไดโอดเปล่งแสง จำนวน ๔ หน่วยในแต่ละกลุ่ม ผ่านทางสายสัญญาณ ๔ เส้นล่าง (2A1-2A4) ของวงจรรวม 74LS240

ซอฟต์แวร์สำหรับใช้ควบคุมวงจรในรูปที่ ๔ เป็นดังที่แสดงในรูปที่ ๕ เพื่อประหยัดเนื้อที่ผู้พิมพ์ได้ละส่วนที่ซ้ำกับซอฟต์แวร์ในรูปที่ ๓ ไว้ในฐานที่เข้าใจ แต่แสดงเฉพาะส่วนที่ต่างออกไปเท่านั้น

การแสดงผลข้อมูลออกที่มีขนาดใหญ่กว่า ๑๖ บิตด้วยไดโอดเปล่งแสง

เมื่อจะแสดงผลข้อมูลโดยใช้ไดโอดเปล่งแสงกับแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ 8088 โดยที่ข้อมูลมีขนาดใหญ่กว่า ๑๖ บิต แต่ไม่เกิน ๔๘ บิต เรายังคงสามารถใช้วิธีทางตรงได้อยู่ เพราะวงจรรวม 8255 จำนวน ๒ ตัวที่มีอยู่ในแผงวงจรดังกล่าวสามารถให้สายสัญญาณจากช่องทางออกแบบขนานได้ตัวละ ๒๔ เส้น (ช่องทางออกของวงจรรวม 8255 แต่ละตัวมี ๓ ช่อง ช่องละ ๘ เส้น) รวมกันแล้วได้ ๔๘ เส้น ซึ่งรองรับสัญญาณออกขนาดไม่เกิน ๔๘ บิตได้ แต่ถ้าข้อมูลที่จะแสดงผลมีขนาดใหญ่กว่า ๔๘ บิต เราก็อาจแก้ปัญหาเรื่องสายสัญญาณไม่พอโดยเพิ่มวงจรรวม 8255 เข้าไปในแผงวงจร หรือไม่เช่นนั้นก็ใช้วิธีแสดงผลตามแบบมัลติเพล็กซ์ดังที่นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมา วิธีแรกเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้ฮาร์ดแวร์เป็นหลัก ส่วนวิธีหลังเป็นการแก้ปัญหาโดยใช้ซอฟต์แวร์เป็นหลัก

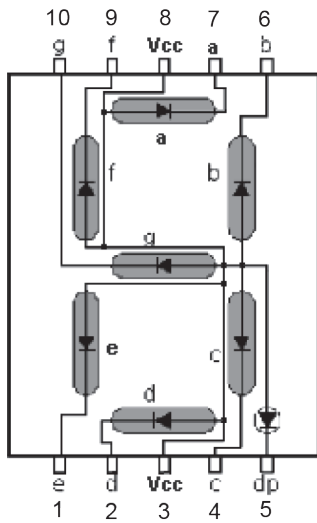
ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน

การแสดงผลข้อมูลเป็นรายบิตโดยใช้ไดโอดเปล่งแสงเป็นรายหน่วยในหัวข้อต่าง ๆ ข้างบนนี้เหมาะแก่ข้อมูลฐานสองซึ่งใช้กันในแวดวงที่จำกัด เช่น ใช้ตรวจสอบการทำงานของระบบไมโครคอนโทรลเลอร์ แต่ในทางปฏิบัติส่วนมาก ข้อมูลที่จะแสดงผลมักเป็นจำนวนฐานสิบ เช่น วัน เดือน ปี, ชั่วโมง นาที วินาที (ซึ่งใช้ตัวเลข 0-9) ในระบบไมโครคอนโทรลเลอร์บางระบบ ข้อมูลที่จะแสดงผลอาจเป็นจำนวนฐานสิบหก (ซึ่งใช้ตัวเลข 0-9 และตัวหนังสือ A-F) สำหรับกรณีหลัง ๒ กรณีนี้ เรานิยมใช้ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (7-segment LED display) แทนไดโอดเปล่งแสงรายหน่วย

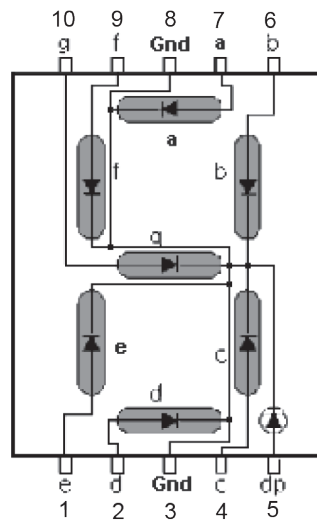
โดยหลักการแล้ว ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนแต่ละตัวก็คือกลุ่มของแอลอีดีรวม ๗ หน่วย โดยที่แอนโอดของทั้ง ๗ หน่วยถูกต่อเข้าด้วยกัน (วงจรแอนโอดร่วม) ตามรูปที่ ๖ (ก) หรือแคโทดของทั้ง ๗ หน่วยถูกต่อเข้าด้วยกัน (วงจรแคโทดร่วม) ตามรูปที่ ๖ (ข) แอลอีดีแต่ละหน่วยถูกจัดวางในตำแหน่งต่าง ๆ กัน ซึ่งโดยภาพรวมแล้วจะคล้ายกับเลข 8 ในระบบเลขอาระบิก ดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๖ (ก) และ (ข) รูปนี้แสดง

หน่วยแอลอีดีจำนวน ๗ หน่วยในตำแหน่งต่าง ๆ โดยมีตัวหนังสือ a-g กำกับ นอกจากนี้ ยังมีแอลอีดีหน่วยที่ ๘ ซึ่งอยู่ในวงกลมทางด้านขวาล่าง เพิ่มเข้ามาเพื่อใช้เป็นจุดทศนิยม (decimal point หรือ dp) การก่อรูปตัวเลข 0-9 และตัวหนังสือ A-F จะใช้หน่วยแอลอีดีที่แตกต่างกันดังที่แสดงไว้ในตารางที่ ๑ ข้อมูลฐาน ๑๖ ที่ให้ไว้ในตารางนี้เกี่ยวข้องกับตรรกะบวก ซึ่งเหมาะแก่ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนที่ใช้วงจรแคโทดร่วม สำหรับตัวแสดงผลที่ใช้วงจรแอนโอดร่วม เราต้องเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นแบบตรรกะลบ (เปลี่ยน 0 -> 1 และ 1 -> 0) เสียก่อน

(ก)

(ข)

รูปที่ ๖ การจัดเรียงหน่วยแอลอีดีภายในตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (ก) วงจรแอนโอดร่วม (common anode) (ข) วงจรแคโทดร่วม (common cathode)

ตารางที่ ๑ หน่วยแอลอีดีที่ใช้ก่อตัวอักษรในตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน

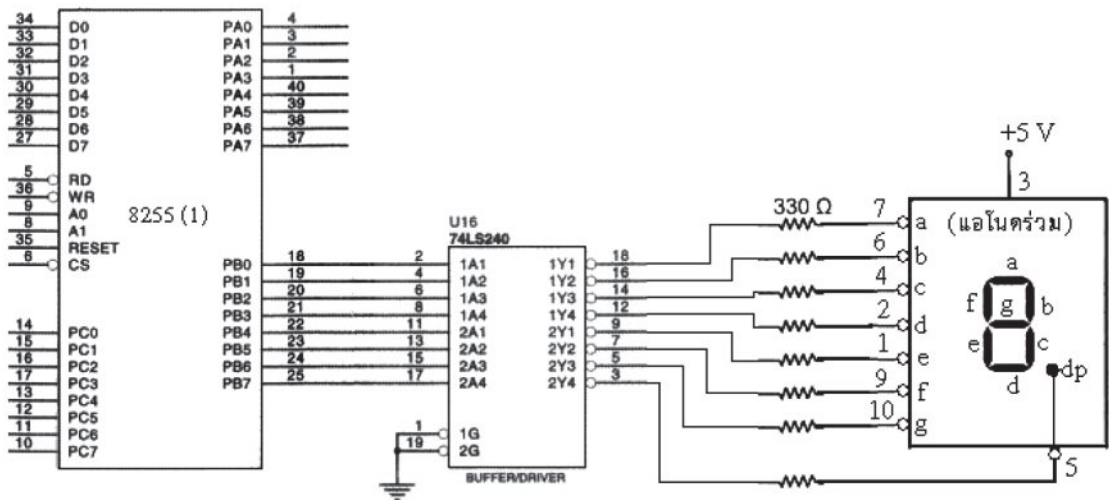
ตัวอักษร	หน่วยแอลอีดีที่เกี่ยวข้อง 0 = ดับ, 1 = ติดหรือสว่าง								ข้อมูลฐาน ๑๖ (ตรรกะบวก) (dp = 0)	ข้อมูลฐาน ๑๖ (ตรรกะบวก) (dp = 1)
	dp	g	f	e	d	c	b	a		
0	x	0	1	1	1	1	1	1	3F	BF
1	x	0	0	0	0	1	1	0	06	86
2	x	1	0	1	1	0	1	1	5B	DB
3	x	1	0	0	1	1	1	1	4F	CF
4	x	1	1	0	0	1	1	0	66	E6
5	x	1	1	0	1	1	0	1	6D	ED
6	x	1	1	1	1	1	0	1	7D	FD

ตัวอักษร	หน่วยแอลอีดีที่เกี่ยวข้อง 0 = ดับ, 1 = ติดหรือสว่าง								ข้อมูลฐาน ๑๖ (ตรรกะบวก) (dp = 0)	ข้อมูลฐาน ๑๖ (ตรรกะบวก) (dp = 1)
	dp	g	f	e	d	c	b	a		
7	x	0	0	0	0	1	1	1	07	87
8	x	1	1	1	1	1	1	1	7F	FF
9	x	1	1	0	1	1	1	1	6F	EF
A	x	1	1	1	0	1	1	1	77	F7
b	x	1	1	1	1	1	0	0	7C	FC
c	x	1	0	1	1	0	0	0	54	D4
d	x	1	0	1	1	1	1	0	57	D7
E	x	1	1	1	1	0	0	1	75	F5
F	x	1	1	1	0	0	0	1	71	F1

(หมายเหตุ : x = 0 หมายถึงดับ, x = 1 หมายถึงติดหรือสว่าง)

วงจรควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน

การควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนตัวเดียวโดด ๆ อาจใช้วิธีทางตรงคล้าย ๆ กับที่ทำแก่ไดโอดเปล่งแสง ๘ หน่วย (กลุ่มที่ต่อกับช่องทางออก PA หรือกลุ่มที่ต่อกับช่องทางออก PC ของวงจรรวม 8255 ในรูปที่ ๒) แต่ในที่นี้เราจะใช้วงจรตามรูปที่ ๗ ซึ่งแสดงถึงการส่งข้อมูลผ่านช่องทางออกแบบขนานชุด PB ของวงจรรวม 8255 (1) และผ่านวงจรรวม 74LS240 ไปยังตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (แอนโตร่วม)

รูปที่ ๗ วงจรควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (แอนโตร่วม) ด้วยวิธีทางตรง

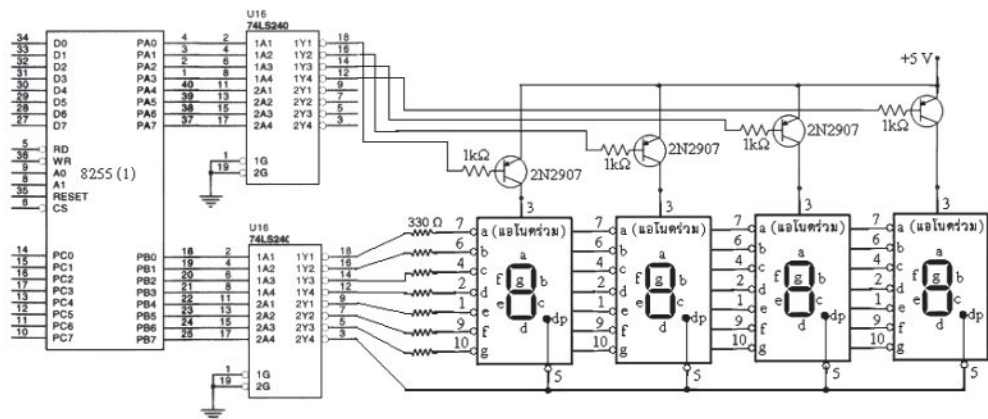
วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ถ้าจะควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนจำนวน ๒ ตัว เราก็อาจใช้วงจรที่คล้ายกับรูปที่ ๒ ซึ่งส่งข้อมูลออกผ่านช่องทางออกแบบขนานชุด PA และ PC ของวงจรรวม 8255 (1) แต่ในที่นี่เราจะเปลี่ยนจากชุดไดโอดเปล่งแสงชุดละ ๘ หน่วยจำนวน ๒ ชุด เป็นตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนจำนวน ๒ ตัว ส่วนซอฟต์แวร์ที่จะใช้ร่วมกับวงจรใหม่นี้ก็จะคล้ายกับที่แสดงไว้ในรูปที่ ๓ โดยที่เราต้องส่งข้อมูลออกให้สอดคล้องกับตัวอักษรที่จะแสดงผลตามตารางที่ ๑ เนื่องจากโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ที่จะใช้ควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนในวงจรตามรูปที่ ๗ ให้แสดงตัวเลข 0-9 และตัวหนังสือ A-F ตามตารางที่ ๑ นั้นเขียนขึ้นได้ไม่ยากนัก ผู้นิพนธ์บทความนี้จึงขอเว้นไว้เป็นแบบฝึกหัดสำหรับผู้อ่านที่สนใจ (ซึ่งอาจดูซอฟต์แวร์ของกรณีต่อจากนี้เป็นตัวอย่าง)

ถ้าจะควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนจำนวนมากกว่า ๒ ตัว เราก็อาจใช้วิธีทางตรงอย่างที่ทำแก่ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน ๒ ตัว โดยเพิ่มจำนวนช่องทางออกแบบขนานให้สอดคล้องกัน (แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้ในที่นี้ ซึ่งมีวงจรรวม 8255 จำนวน ๒ ตัว จะสามารถให้ช่องทางออกแบบขนานได้ ๖ ช่องทาง) หรือไม่เช่นนั้น เราก็อาจใช้วิธีมัลติเพล็กซ์คล้ายกับที่ทำในวงจรตามรูปที่ ๔ โดยเปลี่ยนจากชุดไดโอดเปล่งแสงชุดละ ๔ หน่วยในรูปดังกล่าวให้เป็นตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน ๑ ตัว ยกตัวอย่างเมื่อเราต้องการควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน ๔ ตัวตามวิธีมัลติเพล็กซ์ เราอาจใช้วงจรดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๘

ในรูปที่ ๘ นี้ เราใช้วงจรรวม 74LS240 จำนวน ๒ ตัวเป็นบัฟเฟอร์ระหว่างวงจรรวม 8255 (1) กับวงจรของตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนจำนวน ๔ ตัว สัญญาณออก PA0-PA3 ของวงจรรวม 8255 (1) จะผลิตกันต่อวงจรตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนแต่ละตัวในจำนวน ๔ ตัวเข้ากับแหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์ผ่านทรานซิสเตอร์เบอร์ 2N2907 ส่วนสัญญาณออก PB0-PB7 ของวงจรรวม 8255 (1) จะควบคุมการแสดงผลของตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนทุกตัวผ่านชุดของตัวต้านทานขนาด 330 Ω จำนวน ๘ หน่วยชุดเดียวกัน

รูปที่ ๘ วงจรควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน จำนวน ๔ ตัวตามวิธีมัลติเพล็กซ์

ซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมวงจรในรูปที่ ๘ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์แสดงผลตัวเลข 0-9 และตัวหนังสือ A-F นั้น มีแสดงไว้ในรูปที่ ๙

ในวงจรตามรูปที่ ๘ เราสามารถประหยัดวงจรรวม 74LS240 ตัวบนได้ ๑ ตัว โดยการต่อสายสัญญาณออกจากขา PA0-PA3 ของวงจรรวม 8255 (1) ไปควบคุมทรานซิสเตอร์เบอร์ 2N2907 จำนวน ๔ ตัวโดยตรง แต่พร้อมกันนี้เราต้องเพิ่มค่าความต้านทานที่ขาเบสของทรานซิสเตอร์ดังกล่าว จาก ๑ กิโลโอห์มเป็น ๒ กิโลโอห์ม เพื่อจำกัดกระแสที่จะไหลเข้าสู่ขา PA0-PA3 ของวงจรรวม 8255 (1) ไว้ไม่ให้สูงเกิน ๒.๕ มิลลิแอมป์ ตามข้อกำหนดของผู้ผลิต (Intel Corp., 1995) เนื่องจากทรานซิสเตอร์เบอร์ 2N2907 มีอัตราขยายกระแสไฟฟ้า ประมาณ ๙๐ เท่า และตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนแต่ละตัวต้องการกระแส (ผ่านทรานซิสเตอร์) เพียงประมาณ ๑๔๐ มิลลิแอมป์ (Hall, 1992: 268) ดังนั้น ค่าความต้านทาน ๒ กิโลโอห์มที่ใช้จึงเพียงพอที่จะจำกัดกระแสที่ผ่านขา PA0-PA3 ของวงจรรวม 8255 (1) และพร้อมกันนั้นก็ทำให้ตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วน แต่ละตัวมีแสงสว่างที่มองเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม เราต้องแก้ไขซอฟต์แวร์ในรูปที่ ๙ ให้สอดคล้องกัน โดยใช้สัญญาณออกจากขา PA0-PA3 ของวงจรรวม 8255 (1) ในรูปของตรรกะลบ

ในวงจรที่ใช้ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนตามรูปที่ ๗ และรูปที่ ๘ ข้างบนนี้ เราใช้ตัวแสดงผลแอลอีดีที่ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) ย่อยทุกหน่วยต่อแอนโตร่วมกัน (หรือต่อกันแบบแอนโตร่วม) การควบคุมการต่อหรือตัดวงจรของตัวแสดงผลแต่ละตัว อย่างเช่นในรูปที่ ๘ จึงใช้ทรานซิสเตอร์แบบพีเอ็นพี เบอร์ 2N2907 เป็นสวิตช์คั่นระหว่างตัวแสดงผลแต่ละตัวกับแหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์ และซอฟต์แวร์ที่ควบคุมตัวแสดงผลเหล่านี้จะใช้ตรรกะบวก (positive logic) ถ้าหากเราเปลี่ยนไปใช้ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนที่ไดโอดเปล่งแสงย่อยทุกหน่วยต่อแคโทดร่วมกัน (หรือต่อกันแบบแคโทดร่วม) วงจรตามรูปที่ ๘ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปให้สอดคล้องกัน โดยที่เราต้องใช้ทรานซิสเตอร์แบบเอ็นพีเอ็น (เช่น ทรานซิสเตอร์เบอร์ 2N2222) เป็นสวิตช์คั่นระหว่างตัวแสดงผลแต่ละตัวกับกราวด์ ส่วนซอฟต์แวร์ที่เกี่ยวข้องต้องเปลี่ยนไปใช้ตรรกะลบ (negative logic)

<pre> ;Program for displaying data via ;IC 8255(1) of the uC8088 board ;Program name: SEVEN1.ASM ;Date: June 30, 2015 ;use Borland's Turbo Assembler ;assemble: tasm SEVEN1 ;link: tlink /t SEVEN1.OBJ,SEVEN1.BIN ;burn SEVEN1.BIN to 32-KB ROM or ;transfer it to ROM emulator .model tiny .code ;I/O port addresses **** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) **** org 8000h main proc </pre>	<pre> cmp dl,8 ;4th 7-seg? ;repeat for next three 7-seg modules jbe begin7 ret run71 endp ;***** output1 proc ;turn on 7-seg module out ppi_port1_a,al ;delay before showing next 7-seg call delay2 call delay2 ret output1 endp ;***** </pre>
--	--

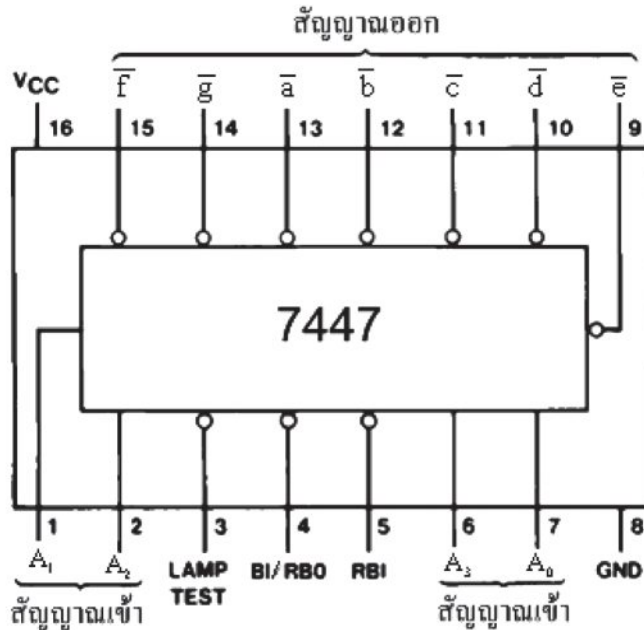
<pre> ;Initialization part of the prog. **** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) **** ;The box below contains the ;principal part of the program ;----- strt: call run71 jmp strt ;----- main endp ;***** run71 proc ;display on 7-seg via port1b ;store of 7-seg code mov si,offset numcode ;1st 7-seg module mov dl,1 begin7: ;select 7-seg module mov al,dl ;turn on power to 7-seg call output1 ;start with digit 0 mov bx,0 ;to display 16 digits mov cx,16 lop7: ;get code for digit mov al,byte ptr [si+bx] ;display digit on selected 7-seg call output2 ;next higher digit inc bx ;repeat loop lop7 ;next 7-seg shl dl,1 </pre>	<pre> output2 proc ;display digit on 7-seg out ppi_port1_b,al ;slow down display call delay2 call delay2 ret output2 endp ;***** delay1 proc ;time delay of about 160 ms push cx mov cx,4000h delay5: loop delay5 pop cx ret delay1 endp ;***** delay2 proc ;time delay about 0.6 sec push cx mov cx,0F000h delay6: loop delay6 pop cx ret delay2 endp ;***** data: ;digits 0, 1, 2, 3 numcode db 0BFh,86h,0DBh,0CFh ;digits 4, 5, 6, 7 db 0E6h,0EDh,0FDh,87h ;digits 8, 9, A, b db 0FFh,0EFh,0F7h,0FCh ;digits c, d, E, F db 0D8h,0DEh,0F9h,0F1h ;address of 1st instruction on boot org 0fff0h ;far jump to ROM at 0000:8000h db 0eah, 0,80h, 0,0 end main </pre>
---	---

รูปที่ ๙ ซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมวงจรตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนในรูปที่ ๘

วงจรแสดงผลข้อมูลฐานสิบโดยใช้ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน

ในกรณีที่เราต้องการแสดงผลเฉพาะข้อมูลฐานสิบ (ตัวเลข 0-9) เท่านั้น แทนที่จะใช้วงจรรวม 74240 มาใช้ควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนอย่างในวงจรตามรูปที่ ๗ และวงจรตามรูปที่ ๘ เราอาจนำวงจรรวมเฉพาะกิจ อย่างเช่นวงจรรวม 7447 หรือ 4511 มาใช้ได้ ซึ่งก็จะช่วยลดจำนวนสายสัญญาณออกของวงจรรวม 8255 จาก ๘ สาย เหลือเพียง ๔ สายเท่านั้น ทั้งนี้ก็เพราะวงจรรวม 7447 และ 4511 รับข้อมูลเลขฐานสิบ

เข้ารหัสฐานสอง (binary-coded decimal หรือ BCD) ซึ่งต้องการสายสัญญาณเข้าเพียง ๔ สาย วงจรรวม 7447 เหมาะที่จะใช้ควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนแอนโตร่วม ส่วนวงจรรวม 4511 เหมาะที่จะใช้กับตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนแคโทดร่วม ขอเริ่มด้วย วงจรรวมเบอร์ 7447 ก่อน

รูปที่ ๑๐ ขารับสัญญาณเข้า ขาส่งสัญญาณออก และขารับสัญญาณควบคุม ของวงจรรวม 7447

รายละเอียดเกี่ยวกับขารับสัญญาณเข้า ขาส่งสัญญาณออก และขารับสัญญาณควบคุม ของวงจรรวม 7447 เป็นดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณเข้ากับสัญญาณออกของวงจรรวมเบอร์นี้ เป็นไปตามตารางความจริงในตารางที่ ๒ ส่วนวงจรควบคุมการแสดงผลข้อมูลฐานสิบที่ใช้วงจรรวมเบอร์นี้ แทนวงจรรวม 74240 ในรูปที่ ๘ จะเป็นดังรูปที่ ๑๑

ในรูปที่ ๑๑ ขา A₀ - A₃ (ขา 7, 1, 2, 6) เป็นขารับสัญญาณเข้าที่เป็นเลขฐานสิบเข้ารหัสฐานสอง (BCD) ขา a-g (ขา 13, 12, 11, 10, 9, 15, 14) เป็นขาส่งสัญญาณออกไปสู่ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน (แอนโตร่วม) ส่วนขาต่างๆ ที่รับสัญญาณควบคุมมีดังนี้

- ขา LT (ขา 3) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 (ต่อลงกราวด์) เพื่อตรวจสอบแอลอีดีทั้ง ๗ หน่วย (Lamp Test) ภายในตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วนว่ามีหน่วยหรือส่วนใดบกพร่องหรือไม่ แต่ทั้งนี้ ขา BI/RBO (ขา 4) จะต้องรับสัญญาณตรรกะ 1 (ต่อกับแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์) แต่ในที่นี้เราต่อขา LT กับสัญญาณตรรกะ 1 เพื่อใช้งานตามปกติ

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

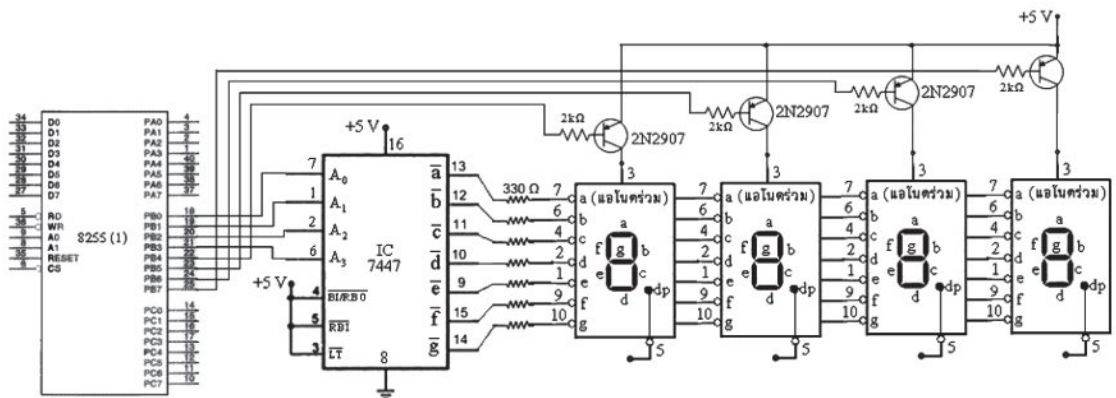
- ขา BI/RBO (ขา 4) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 เพื่อปิดสัญญาณเข้า (Blanking Input) โดยทั่วไปใช้รับสัญญาณพัลส์ (ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปมาระหว่างตรรกะ 0 กับตรรกะ 1) เพื่อลดความเข้มของแสงจากตัวแสดงผล ในที่นี้เราต่อขา BI/RBO กับสัญญาณตรรกะ 1 เพื่อให้ได้ความสว่างสูงสุด

- ขา RBI (ขา 5) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 เพื่อระงับสัญญาณที่จะแสดงเลข 0 ที่ตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วน ตามปรกติขารับสัญญาณควบคุมขานี้จะต่อกับสัญญาณตรรกะ 1

รายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับวงจรรวม 7447 สามารถดูได้จากแผ่นข้อมูล (data sheet) ของบริษัทผู้ผลิต เช่น บริษัท Texas Instruments (1988)

ตารางที่ ๒ ตารางความจริงสำหรับการทำงานของวงจรรวม 7447

สัญญาณเข้า BCD				สัญญาณออก (ตรรกะลบ)						ตัวเลขที่แสดง (ฐานสิบ)	
A ₃	A ₂	A ₁	A ₀	g	f	e	d	c	b		a
0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1
0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0	2
0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	3
0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	1	4
0	1	0	1	0	0	1	0	0	1	0	5
0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	6
0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	7
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
1	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	9

รูปที่ ๑๑ วงจรควบคุมการแสดงผลข้อมูลฐานสิบแบบมัลติเพล็กซ์ที่ใช้วงจรรวม 7447

วงจรในรูปแบบที่ ๑๑ ไม่ใช้วงจรรวม 74240 เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายทางฮาร์ดแวร์ สัญญาณออก PB0-PB3 ของวงจรรวม 8255 (1) ใช้ป้อนข้อมูลฐานสิบเข้ารหัสฐานสอง (ตรรกะบวก) ให้แก่วงจรรวม 7447 ซึ่งจะส่งสัญญาณผ่านตัวต้านทานขนาด ๓๓๐ โอห์มไปควบคุมการปิดเปิดแสงในตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วนจำนวน ๔ ตัว ต่อขนานกัน ส่วนสัญญาณออก PB4-PB7 (ตรรกะลบ) ของวงจรรวม 8255 (1) ใช้ควบคุมทรานซิสเตอร์แบบพีเอ็นพีเบอร์ 2N2907 ผ่านทางตัวต้านทานขนาด ๒ กิโลโอห์ม เพื่อต่อตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วนเข้ากับแหล่งจ่ายแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์ ครั้งละ ๑ ตัว ถ้าต้องการแสดงผลจำนวนฐานสิบที่ประกอบด้วยตัวเลขมากกว่า ๔ ตัว เราต้องเพิ่มตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วนและเพิ่มสายสัญญาณออกจากวงจรรวม 8255 ให้สอดคล้องกัน

```

;Prog. SEVEN2.ASM for multiplexed
;display BCD on four 7-seg LEDs
;Created: July 14, 2015
;Using low nibble of port1b => 74LS47
;(BCD-to-7-seg decoder)
;Hi nibble of port1b => select each 7-seg
;use Borland's Turbo Assembler
;assemble: tasm SEVEN2
;link: tlink /t SEVEN2.OBJ,SEVEN2.BIN
;burn SEVEN2.BIN to 32-KB ROM or
;transfer it to ROM emulator
.model tiny
.code

;start of ROM address
org 8000h

;I/O port addresses
**** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) ****

main proc

;Initialization part of the prog.
**** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) ****

;The box below contains the
;principal part of the program
;-----
strt:
    call run72
    jmp strt
;-----

main endp
*****

run72 proc
;display BCD on 7-seg via port1b
;show data on port2b LEDs

;1st 7-seg
mov bh,01h
;lo nibble is zero
mov bl,0

;next 7-seg module
shl bh,1
cmp bh,8 ;4th 7-seg?
;repeat for next three 7-seg modules
jbe begin5
ret
run72 endp
*****

outport1 proc
;display on LEDs
out ppi_port1_a,al
out ppi_port2_b,al
call delay2
call delay2
ret
outport1 endp
*****

outport2 proc
;display on LEDs
out ppi_port1_b,al
out ppi_port2_b,al
;very short delay
nop
nop
nop
nop
ret
outport2 endp
*****

delay1 proc
;time delay about 160 ms
push cx
mov cx,4000h
delay5: loop delay5
pop cx
ret
delay1 endp
*****

```


วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

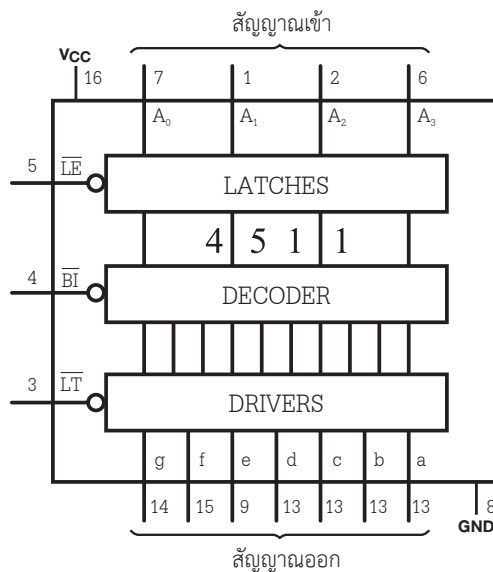
<pre> begin5: mov ah,bh ;reverse bits (neg. logic) not ah ;shift to hi nibble shl ah,1 shl ah,1 shl ah,1 shl ah,1 mov al,bl or al,ah ;start with digit 0 call output2 ;next higher digit inc bl </pre>	<pre> delay2 proc ;time delay about 0.6 sec push cx mov cx,0F000h delay6: loop delay6 pop cx ret delay2 endp ;***** org 0fff0h db 0eah, 0,80h, 0,0 end main </pre>
--	--

รูปที่ ๑๒ ซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมวงจรในรูปที่ ๑๑

(โปรดดูตัวอย่างเพิ่มเติมจาก Hall, 1992: 269) ในรูปที่ ๑๑ นี้ ตัวแอลอีดีสำหรับจุดทศนิยม (dp) ทั้ง ๕ ตัวจะถูกควบคุมแยกออกไปต่างหากจากวงจรรวม 7447 คือ ถ้าจะให้ติดสว่าง ก็ต่อผ่านตัวต้านทานขนาด ๓๓๐ โอห์ม ไปลงกราวนด์

ซอฟต์แวร์ที่ใช้ควบคุมวงจรในรูปที่ ๑๑ เพื่อให้ผลัดกันแสดงผลตัวเลข 0-9 (ในที่นี้จะแสดงเฉพาะตัวเลข 0-3 ณ ตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วน ตัวที่ ๑-๔ ตามลำดับ) จะเป็นไปตามรูปที่ ๑๒

ต่อจากนี้ขอก้าวถึงวงจรรวม 4511 ซึ่งมีแผนภาพการทำหน้าที่และขาสำหรับสัญญาณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๑๓

รูปที่ ๑๓ แผนภาพการทำหน้าที่และขาสำหรับสัญญาณต่างๆ ของวงจรรวม 4511

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว วงจรรวม 4511 มีขารับสัญญาณเข้าและขาส่งสัญญาณออกตรงกับของวงจรรวม 7447 ส่วนขาต่าง ๆ ที่รับสัญญาณควบคุม ซึ่งต่างกับของวงจรรวม 7447 มีดังนี้

- ขา $\overline{LT}$ (ขา 3) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 (ต่อลงกราวด์) เพื่อตรวจสอบแอลอีดีทั้ง ๗ หน่วย (Lamp Test) ภายในตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วนว่ามีหน่วยหรือส่วนใดบกพร่องหรือไม่ ในที่นี้เราต่อขา $\overline{LT}$ กับสัญญาณตรรกะ 1 (ต่อกับแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์) เพื่อใช้งานตามปกติ

- ขา $\overline{BI}$ (ขา 4) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 เพื่อปิดสัญญาณเข้า (Blanking Input) ของวงจรรวมเบอร์ 4511 โดยปกติจะรับสัญญาณตรรกะ 1

- ขา $\overline{LE}$ (ขา 5) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 (ต่อลงกราวด์) ในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อให้สามารถแลตช์ (Latch Enable) หรืออ้าวงสัญญาณเข้า A_0-A_3 ที่ถูกป้อนให้แก่วงจรรวมเบอร์ 4511 ในช่วงเวลาสั้น ๆ นั้นได้ภายในตัววงจรรวม โดยปกติ ขั้วสัญญาณขั้วนี้จึงต่อรับสัญญาณตรรกะ 1 ผ่านตัวต้านทานขนาดประมาณ ๑๐ กิโลโอห์ม และต่อโดยตรงกับขาสัญญาณควบคุมที่มาจากวงจรรวม 8255 แต่ถ้าต่อขานี้กับสัญญาณตรรกะ 0 (ต่อกับกราวด์) อย่างถาวร สัญญาณเข้า A_0-A_3 ก็จะไปเข้าสู่วงจรรวม 4511 ได้ตลอดเวลา

รายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับวงจรรวม 4511 สามารถดูได้จากแผ่นข้อมูลของผู้ผลิต เช่น Texas Instruments (2003)

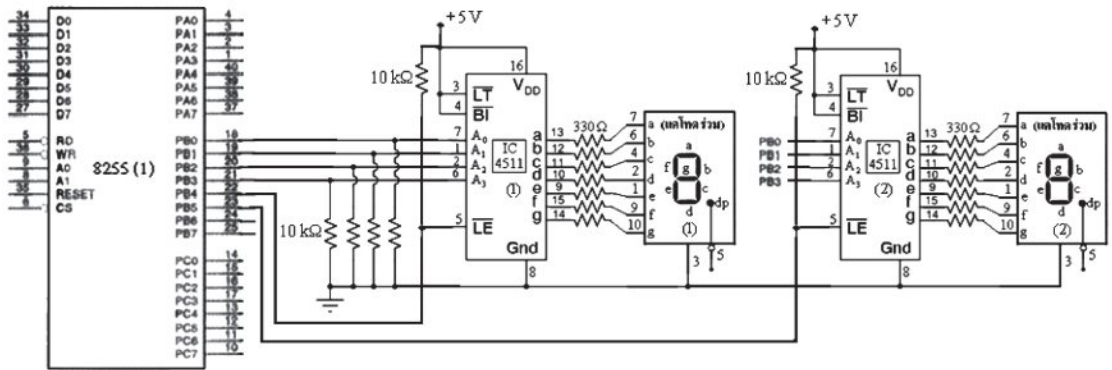
ตารางที่ ๓ เป็นตารางความจริงสำหรับการทำงานของวงจรรวม 4511 ซึ่งให้สัญญาณออกในรูปของตรรกะบวก ตรงกันข้ามกับสัญญาณออกของวงจรรวม 7447 ตามตารางที่ ๒ ซึ่งอยู่ในรูปของตรรกะลบ

ตารางที่ ๓ ตารางความจริงสำหรับการทำงานของวงจรรวมเบอร์ 4511

สัญญาณเข้า BCD				สัญญาณออก (ตรรกะบวก)						ตัวเลขที่แสดง (ฐานสิบ)	
A_3	A_2	A_1	A_0	g	f	e	d	c	b	a	
0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0
0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1
0	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	2
0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1	3
0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	4
0	1	0	1	1	1	0	1	1	0	1	5
0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	6
0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	7
1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	8
1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	9

ตัวอย่างของวงจรดิจิทัลที่ใช้วงจรรวม 4511 จำนวน ๒ ตัวเพื่อควบคุมตัวแสดงผลแบบ ๗ ส่วน จำนวน ๒ ตัว เป็นดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๑๔

รูปที่ ๑๔ ตัวอย่างการใช้วงจรรวม 4511 ในการควบคุมตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน

ในรูปที่ ๑๔ นี้ ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนทั้ง ๒ ตัวเป็นแบบแคโทดร่วม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจุดติดเมื่อได้รับสัญญาณตรรกะ 1 (แรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์) จากวงจรรวม 4511 ตัวที่เกี่ยวข้อง สัญญาณ BCD ที่ใช้ในการควบคุมการแสดงผลตัวเลข 0-9 เริ่มต้นจากขั้ว PB0-PB3 ของวงจรรวม 8255 (1) ส่วนสัญญาณควบคุมที่ใช้แลตซ์ข้อมูลให้แก่วงจรรวม 4511 ได้มาจากขั้ว PB4 กับ PB5 ของวงจรรวม 8255 (1) ในที่นี้ ชุดวงจรรวมกับตัวแสดงผลจำนวน ๒ ชุดจะทำงานเป็นอิสระแก่กัน และวงจรโดยรวมไม่ได้ทำงานแบบมัลติเพล็กซ์ ส่วนซอฟต์แวร์ที่จะใช้ร่วมกับวงจรในรูปที่ ๑๔ นั้น ผู้นิพนธ์จะละไว้เป็นแบบฝึกหัดสำหรับผู้อ่านที่สนใจ

วงจรแสดงผลข้อมูลตัวอักษรโดยใช้มอดูลแสดงผลชนิดแอลซีดี

ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วนในหัวข้อที่ผ่านมาสามารถแสดงตัวอักษรได้โดยจำกัดอยู่เพียงตัวเลข 0-9 และตัวหนังสือ A-F เท่านั้น หากจะแสดงผลตัวเลข 0-9 และตัวอักษรภาษาอังกฤษ a-z และ A-Z ให้ได้ครบทุกตัว เราควรเปลี่ยนไปใช้มอดูลแสดงผลแอลซีดี (LCD display module) แทน เพราะสะดวกกว่าที่จะใช้ตัวแสดงผลแอลอีดี

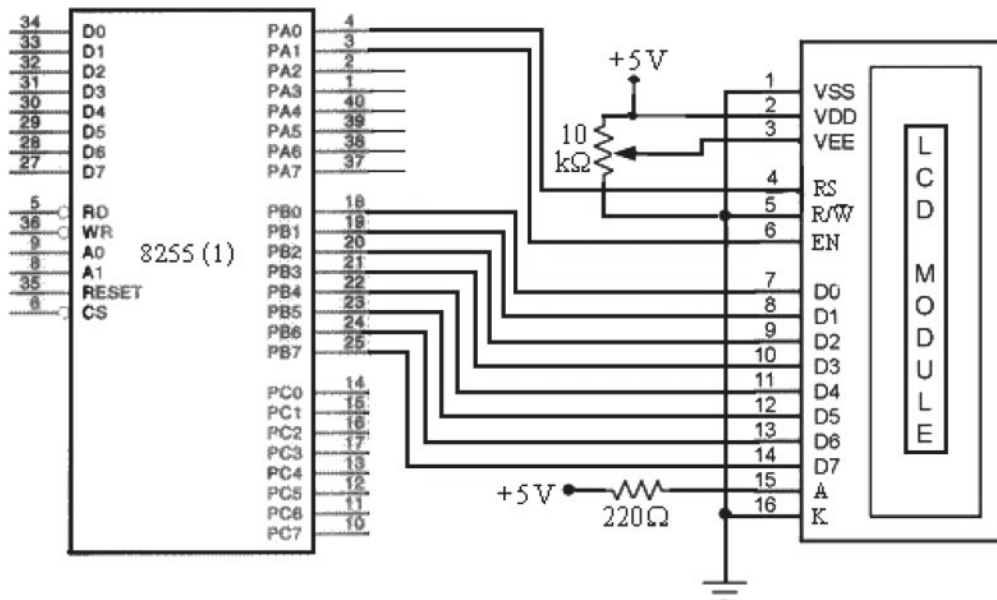
รายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างและการทำงานของมอดูลแสดงผลชนิดแอลซีดีนั้น สามารถศึกษาได้จากตำราทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น Hall (1992: 276-277) ส่วนตัวอย่างการทดสอบ การใช้งาน และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับมอดูลชนิดนี้ก็สามารถค้นหาได้จากบทความในวารสารทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น Ilett (1997 a, 1997 b) ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งก็คือว่า เมื่อมอดูลแสดงผลชนิดแอลซีดีถูกต่อเข้ากับแหล่งจ่ายกำลังไฟฟ้านั้น มอดูลจะปรับตั้งสถานะเริ่มแรกโดยปริยายดังนี้ (Ray and Bhurchandi, 2006: 634)

๑. จอแสดงผลว่างและมีดี (display cleared and off)
๒. ไม่แสดงตัวชี้ตำแหน่ง (cursor off)
๓. ไม่มีการกะพริบของตัวอักษร (blinking off)
๔. ไม่มีการขยับตำแหน่งของภาพบนจอแสดงผล (display shift off)
๕. ขนาดของตัวอักษร (character font size) คือ 5x7 จุด
๖. จำนวนบรรทัดสำหรับแสดงผลคือ ๑ บรรทัด
๗. มอดูลเตรียมทำงานในแบบวิธีข้อมูล ๘ บิต (8-bit mode)
๘. ตำแหน่งตัวอักษรเตรียมที่จะขยับไปทางขวาครั้งละ ๑ ตำแหน่ง (address counter increment)

ในบทความนี้ ผู้พิมพ์ขอแนะนำเสนอตัวอย่างวงจรแสดงผลข้อมูลที่ใช้มอดูลชนิดนี้ ดังที่แสดงในรูปที่ ๑๕ รายละเอียดเกี่ยวกับขาสัญญาณาต่าง ๆ ของมอดูลแสดงผลแอลซีดีในรูปที่ ๑๕ มีดังนี้

- ขา VSS (ขา 1) ใช้ต่อกับกราวด์
- ขา VDD (ขา 2) ใช้ต่อกับแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์
- ขา VEE (ขา 3) ใช้ปรับความสว่างของแสงที่ส่องจากด้านหลังของมอดูล โดยต่อกับขากลาง

ของตัวแบ่งแรงดันไฟฟ้าระหว่างขา 2 กับขา 1

รูปที่ ๑๕ วงจรแสดงผลข้อมูลตัวอักษรโดยใช้มอดูลแสดงผลชนิดแอลซีดี

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

- ขา RS (Register Select, ขา 4) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 (ต่อกับกราวด์) เพื่อให้หมอดูรับคำสั่ง (เช่น คำสั่งล้างจอ คำสั่งแสดงตัวอักษร) ทางขา D0-D7 หรือไม่เช่นนั้นก็ใช้รับสัญญาณตรรกะ 1 (ต่อกับแรงดัน ๕ โวลต์) เพื่อให้หมอดูรับข้อมูลตัวอักษรทางขา D0-D7 ในที่นี้เราต่อขา RS เข้ากับขา PA0 ของวงจรรวมเบอร์ 8255 (1) เพื่อให้สามารถเปลี่ยนจากการป้อนคำสั่งเป็นการป้อนข้อมูลหรือกลับกันได้
  - ขา $R/\bar{W}$ (Read/Write, ขา 5) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 0 (1) เพื่อเขียน (อ่าน) ข้อมูลผ่านขา D0-D7 ของตัวมอดูล ในที่นี้เราต่อขา $R/\bar{W}$ กับสัญญาณตรรกะ 0 (กราวด์) เพื่อเขียนข้อมูลเท่านั้น
  - ขา EN (Enable, ขา 6) ใช้รับสัญญาณตรรกะ 1 ในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อให้ข้อมูลที่ขา D0-D7 สามารถเข้าสู่ภายในตัวมอดูลได้สำเร็จ ในที่นี้เราต่อขา EN เข้ากับขา PA1 ของวงจรรวม 8255 (1)
  - ขา D0-D7 (ขา 7-14) ใช้รับสัญญาณคำสั่ง หรือใช้รับ/ส่งสัญญาณข้อมูลขนาด ๘ บิต ในที่นี้เราต่อขา D0-D7 เข้ากับขา PB0-PB7 ของวงจรรวม 8255 (1)
  - ขา A (Anode, ขา 15) ใช้ต่อกับแรงดันไฟฟ้า ๕ โวลต์ผ่านตัวต้านทานขนาด ๒๒๐ โอห์ม เพื่อจุดหลอดไฟฟ้าที่จะส่องแสงจากด้านหลังของตัวมอดูล
  - ขา K (Cathode, ขา 16) ใช้ต่อกับกราวด์ เพื่อเป็นทางออกของกระแสจากหลอดไฟฟ้ด้านหลัง
- ซอฟต์แวร์ที่ใช้ร่วมกับวงจรในรูปที่ ๑๕ มีแสดงไว้ในรูปที่ ๑๖ ซอฟต์แวร์ดังกล่าวเริ่มด้วยการตั้งค่าเริ่มต้น (initialization) ให้แก่มอดูลแสดงผลแอลซีดี ซึ่งในที่นี้ผู้นิพนธ์เลือกใช้แบบที่แสดงผลได้ ๒ บรรทัด บรรทัดละ ๑๖ ตัวอักษร โดยกำหนดให้รับข้อมูลขนาด ๘ บิต, แสดงตัวอักษรขนาด 5x7 จุดได้ ๒ บรรทัด, ตัวชี้ตำแหน่ง (cursor) เป็นเส้นขีดข่างใต้ที่กะพริบ จากนั้นก็ให้เปิดใช้หน้าจอ, ล้างจอให้ว่าง และท้ายสุดให้ตั้งแบบรูปการทำงาน (mode) ที่ตัวอักษรถูกเขียนลงบนตัวชี้ตำแหน่ง ซึ่งจะขยับไปทางขวาโดยอัตโนมัติ

<pre> ;Prog. LCD1.ASM : LCD mod. (8-bit format) ;Created: July 14, 2015 ;pin PA0 of 8255 linked to pin RS of LCD ;pin PA1 of 8255 linked to pin E of LCD ;pins PB0-PB7 of 8255 -> D0-D7 of LCD ;pin R/W (5) of LCD is grounded for ;writing to it ;use Borland's Turbo Assembler ;assemble: tasm LCD1 ;link: tlink /t LCD1.OBJ, LCD1.BIN ;burn LCD1.BIN to 32-KB ROM or ;transfer it to ROM emulator .model tiny .code ;I/O port addresses **** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) **** org 8000h main proc </pre>	<pre> ***** lcd8_cmd proc ;8-bit command via al ;save command in ah mov ah,al mov al,02h ;RS=0, E=1 out ppi_port1_a,al ;retrieve command mov al,ah ;put command on line out ppi_port1_b,al call delay1 mov al,0 ;RS=0, E=0 ;send command out ppi_port1_a,al ret lcd8_cmd endp ***** </pre>
--	--


```

;Initialization part of the prog.
***** (ดูใน LED1.ASM ตามรูปที่ ๓) *****

;The box below contains the principal
;part of the program
;-----
;initialize LCD module
    call lcd8_ini
strt:
    call runlcd1
    jmp strt
;-----

main endp
;*****

runlcd1 proc
    mov al,1 ;row 1 of LCD
    mov ah,0 ;col 0 of LCD
    call lcd8_scu
;set cursor at position (1,0)
    mov al,48h ;"H"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,65h ;"e"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,6Ch ;"l"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,6Ch ;"l"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,6Fh ;"o"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,2 ;row 2 of LCD
    mov ah,0 ;col 0 of LCD
;set cursor at (2,0)
    call lcd8_scu
    mov al,45h ;"E"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,4Eh ;"N"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    mov al,44h ;"D"
    call lcd8_wrt
    call delay2
    call lcd8_clr ;clear display
    call delay2
    ret
runlcd1 endp
;*****

lcd8_clr proc ;clear LCD display
    mov al,01h
    call lcd8_cmd
    ret
lcd8_clr endp
;*****

lcd8_scu proc
; set cursor, row in al, col in ah
    cmp al,1 ;row 1?
    je row1
    mov al,0C0h ;row 2
    jmp addcol
row1:
    mov al,80h
addcol:
    add al,ah
    call lcd8_cmd
    ret
lcd8_scu endp
;*****

lcd8_ini proc
;initialize LCD module
    mov al,0 ;RS=0, E=0
    out ppi_port1_a,al
    out ppi_port1_b,al
    out ppi_port2_b,al
    call delay1
;reset process suggested by manufacturer
    mov al,30h
    call lcd8_cmd
    call delay1
    mov al,30h
    call lcd8_cmd
    call delay1
    mov al,30h
    call lcd8_cmd
;function set
;8-bit data, 2-line, 5x7 dots
    mov al,38h
    call lcd8_cmd
;display on, blink, underlined cursor
    mov al,0Fh
    call lcd8_cmd
;clear display
    mov al,01h
    call lcd8_cmd
;char entry mode, increment position
    mov al,06h
    call lcd8_cmd
    ret
lcd8_ini endp
;*****

```


วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

<pre> ;***** lcd8_wrt proc ;write char in al to LCD mov ah,al ;save al in ah mov al,03h ;RS=1, E=1 out ppi_port1_a,al mov al,ah ;retrieve al out ppi_port1_b,al out ppi_port2_b,al call delay1 mov al,1 ;RS=1, E=0 ;write char out ppi_port1_a,al ret lcd8_wrt endp ;***** lcd8_shr proc ;shift cursor to right mov al,1Ch call lcd8_cmd ret lcd8_shr endp ;***** lcd8_shl proc ; shift cursor to left mov al,18h call lcd8_cmd ret lcd8_shl endp ;***** </pre>	<pre> ;***** delay1 proc ;time delay of about 160 ms push cx mov cx,4000h delay5: loop delay5 pop cx ret delay1 endp ;***** delay2 proc ;time delay about 0.6 sec push cx mov cx,0F000h delay6: loop delay6 pop cx ret delay2 endp ;***** org 0fff0h db 0eah, 0,80h, 0,0 end main </pre>
---	---

รูปที่ ๑๖ ซอฟต์แวร์สำหรับแสดงตัวอักษรภาษาอังกฤษ ๒ บรรทัดในมอดูลแสดงผลชนิดแอสกี

เมื่อตั้งค่าเริ่มต้นเสร็จแล้ว ซอฟต์แวร์ก็จะเข้าวงวน (loop) ของการแสดงผลตัวอักษร Hello บนบรรทัดที่ ๑ และ END บนบรรทัดที่ ๒ หลังจากรอครู่หนึ่งแล้วก็ล้างหน้าจอแสดงผล กิจกรรมทั้ง ๓ อย่างนี้จะทำเป็นวัฏจักรไปเรื่อย ๆ

มอดูลแสดงผลชนิดแอสกีในที่นี้ยังสามารถทำงานโดยรับข้อมูลขนาด ๔ บิตได้ด้วย ในกรณีนี้ขา PB0-PB3 ของวงจรรวมเบอร์ 8255 (1) ตามรูปที่ ๑๕ จะถูกปล่อยว่างไว้ ส่วนขา D0-D3 ของมอดูลแสดงผลจะถูกต่อลงกราวด์ เหลือไว้ใช้งานเพียงขา D4-D7 เท่านั้น ส่วนอื่นๆ ของวงจรถามรูปที่ ๑๕ จะยังเหมือนเดิม การตั้งค่าเริ่มต้นให้แก่มอดูลจะเริ่มด้วยการใช้คำสั่งขนาด ๘ บิตบังคับให้มอดูลเข้าสู่แบบรูปการใช้ข้อมูลขนาด ๔ บิต เมื่อจะป้อนข้อมูลขนาด ๘ บิตให้แก่มอดูล ก็ต้องทำครั้งละ ๔ บิต รวม ๒ ครั้ง ครั้งแรกส่งข้อมูลด้านนัยสำคัญสูง ครั้งที่ ๒ ส่งข้อมูลด้านนัยสำคัญต่ำกว่า ผู้นิพนธ์จะไม่ลงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำงานในแบบวิธีนี้ แต่ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาได้จากบทความอย่างเช่น Ilett (1997 a)

ผลการทดลอง

ผู้นิพนธ์ได้ทดลองใช้งานซอฟต์แวร์ชุดต่าง ๆ ดังที่แสดงไว้ในรูปที่ ๓, ๕, ๙, ๑๒ และ ๑๖ ร่วมกับวงจรแสดงผลข้อมูลที่เกี่ยวข้อง คือวงจรในรูปที่ ๒, ๔, ๘, ๑๑ และ ๑๕ ตามลำดับ ปรากฏได้ผลตรงตามความคาดหมายและน่าพอใจ

วิจารณ์

ในบทความนี้ ผู้นิพนธ์ยังไม่ได้กล่าวถึงการแสดงผลข้อมูลด้วยวิธีการแบบอื่น ๆ ที่อาจทำผ่านช่องทางออกแบบขนานของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ 8088 เช่น การแสดงผลบนจอแอลซีดีแบบกราฟิก การพิมพ์ข้อมูลตัวเลขและตัวอักษรบนเครื่องพิมพ์ แต่วิธีการเท่าที่ได้นำเสนอแล้วก็ถือว่าเพียงพอแก่การทำงานของระบบไมโครคอนโทรลเลอร์ที่เกี่ยวข้องแล้ว และผู้อ่านที่สนใจสามารถดัดแปลงวิธีการแสดงผลข้อมูลในบทความนี้ไปใช้กับไมโครคอนโทรลเลอร์ระบบอื่น ๆ ที่ใช้งานเชิงปฏิบัติได้

สรุป

บทความนี้ได้นำเสนอวิธีการแสดงผลข้อมูลผ่านทางออกแบบขนานของแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์ 8088 เพื่อการเรียนรู้ โดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับแสดงผลชนิดต่าง ๆ รวม ๓ ชนิด คือ (๑) ไดโอดเปล่งแสงแบบเป็นหน่วย ตั้งแต่ ๘ หน่วยขึ้นไป (๒) ตัวแสดงผลแอลอีดีแบบ ๗ ส่วน และ (๓) มอดูลแสดงผลแอลซีดี อีกทั้งใช้วงจรรวมดิจิทัลจำนวนหนึ่งมาช่วย คือ วงจรรวม 74240, 7447 และ 4511 การทดลองทางฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์สำหรับการแสดงผลด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้นิพนธ์ขอขอบคุณ อาจารย์บุญช่วย ทรัพย์มันชัย แห่งห้องปฏิบัติการวิจัยอิเล็กทรอนิกส์เชิงเลข
ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์
แก่การปรับปรุงบทความนี้

เอกสารอ้างอิง

- มงคล เดชนครินทร์. แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๓, กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๖ (ก), หน้า ๓๖-๖๑.
- มงคล เดชนครินทร์. ซอฟต์แวร์ระบบสำหรับแผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๓, กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๖ (ข), หน้า ๑๔๖-๑๗๑.
- มงคล เดชนครินทร์. การใส่ข้อมูลเข้าแบบขนานให้แก่แผงวงจรไมโครคอนโทรลเลอร์เพื่อการเรียนรู้. *วารสารราชบัณฑิตยสถาน*, ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๔, ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗, หน้า ๑๕๘-๑๗๗.
- Hall, D. V., *Microprocessors and Interfacing, Programming and Hardware*. Lake Forest, Illinois: McGraw-Hill, 2nd ed., 1992.
- Ilett, J., *How to Use Intelligent L.C.D.s Part One. Everyday Practical Electronics*. Wimborne Publishing Ltd., Wimborne, UK, Feb. 1997, pp. 84-89.
- Ilett, J., *How to Use Intelligent L.C.D.s Part Two. Everyday Practical Electronics*. Wimborne Publishing Ltd., Wimborne, UK, Mar. 1997.
- Intel Corp., **82C55A CMOS Programmable Peripheral Interface**. 1995, pp. 1-23. <http://download.intel.com/design/archives/periphrl/docs/23125604.pdf>, accessed on Aug. 6, 2015.
- Ray, A. K., and Bhurchandi, K. M., *Advanced Microprocessors and Peripherals*. Tata Mcgraw-Hill, New Delhi, 2006, p. 634.
- Texas Instruments Incorporated. **SN74LS47 BCD-to-Seven-Segment Decoders/Drivers**, Dallas, Texas, 1988, pp. 1-23. <http://phys.thu.edu.tw/~mengwen/exp-electronics/datasheet/74LS47.pdf>, accessed on Aug. 6, 2015.
- Texas Instruments Incorporated. **CD54HC4511, CD74HC4511, CD74HCT4511 BCD-to-7segment Latch/Decoder/Drivers**. Dallas, Texas, 2003, pp. 1-22. <http://www.ti.com/lit/ds/symlink/cd74hc4511.pdf>, accessed on Aug. 7, 2015.

Abstract Data Display Through the Parallel Ports of the Microcontroller Board for Learning
Mongkol Dejnakarindra

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

This article presents various methods for data display through the parallel ports on the 8255 IC of the Microcontroller Board for Learning, the hardware which the author has previously presented. The author used three different kinds of electronic devices: (1) a group of eight or more discrete light-emitting diodes (LEDs), (2) 7-segment LED display modules, and (3) a character-type LCD display module, and used a number of digital ICs as supporting devices, namely, 74240, 7447, and 4511. In addition, the author presents the software for controlling the associated hardware. Experiments done on the hardware and software for various methods of the data display gave satisfactory results.

Keywords: microcontroller, output data display, 7-segment LED display module, LCD display module; ICs 8088, 8255, 74240, 7447, 4511

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ฝรั่งเหตุหลงใจสุนทรภู่แต่งนิทาน พระอภัยมณีคำกลอน

ทศพร วงศ์รัตน์
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

ผู้เขียนได้ค้นคว้าเพื่อพิสูจน์สมมุติฐานว่า “พระอภัยมณีคำกลอน” ของสุนทรภู่เป็นนิทานที่แต่งขึ้นด้วยเหตุการณ์ภัยคุกคามจากฝรั่งสมัยรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ จากหลักฐานที่พบมีหลายตอนที่ตัวละครคือฝรั่งอังกฤษเป็นบุคคลที่ตรงกับในพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ และยังสอดคล้องกับเวลาของการเดินทางทยอยเข้ามาในกรุงสยามสมัยนั้น ด้วยจุดประสงค์ต่างกรรมต่างวาระ เช่น การค้า การทูต การทหาร ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวผจญภัย แฝงด้วยการคุกคามข่มขู่ เพื่อที่จะครอบครองประเทศ ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทุ่มเททุกวิถีทางเพื่อป้องกัน ส่วนสุนทรภู่ได้แต่งนิทานเรื่องนี้ให้คนไทยได้สำนึกว่า มีความเหนือกว่า โดยยังปลุกเร้าความรักชาติให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟังนิทาน จนน่าจะกล่าวได้ว่า ผลงานชิ้นนี้ของสุนทรภู่เป็นนิทานการเมืองเล่มแรกของไทย หลายตอนในนิทาน เมื่อประกอบกับหลักฐานจากนอกเรื่อง ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสุนทรภู่ ซึ่งไม่มีอะไรที่เลวร้ายอย่างที่หลายคนเข้าใจกันจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : สุนทรภู่, พระอภัยมณีคำกลอน, ภัยคุกคามจากคนตะวันตก, กรุงสยาม

บทนำ

สุนทรภู่ใช้เวลาตั้งแต่ปลายปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖ ถึงเดือน ๔ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๘๘ รวม ๒๒ ปีเต็ม สำหรับการแต่งนิทานพระอภัยมณีเป็นคำกลอน ติดต่อกันจนเป็นเรื่องที่ยาวมากถึง ๖๔ ตอน เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นเรื่องของตัวเอง นิสัยใจคอตั้งแต่ก่อน และขณะเป็นพระหรือระหว่างสึก กับภรรยาติดต่อกันรวม ๔ คน พร้อมบพริก และลูก ๆ อีกทั้งมารดาและบิดา คละด้วยค่างานคำกลอนนิราศและอื่น ๆ ที่แต่งขึ้นสำหรับโอกาสต่าง ๆ คู่กันไปตามลำดับ ขณะที่บ้านเมืองไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อยู่ในภาวะการถูกคุกคามโดยฝรั่งอังกฤษ

สุนทรภู่เริ่มนิทานเป็นคำกลอนด้วยการจินตนาการตัวละครบางตัวเป็นกึ่งมนุษย์ แต่เล่นเรื่องจริง มีเรื่องตั้งแต่ชีวิตในวัยหนุ่ม มีคนรัก มีความทุกข์ ต้องพลัดพรากล่องมาจนถึงเหตุการณ์และเวลาจริงขณะแต่ง ตั้งแต่ในตอนที่ ๑๑-๑๒ ที่เป็นการบวชครั้งแรกในราวเดือน ๑๑ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ ต่อจากนั้น หลายครั้ง จะเป็นการย่อนเอาบางเรื่องมาแต่งซ้ำ แต่ด้วยฉากและตัวละครที่ต่างไป มีเรื่องขณะตัวเองอยู่ในรั้วในวัง การบ้านการเมืองถึงระดับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือกับผู้มีอุปการคุณต่อตนรวมกว่า ๒๐ พระองค์ ตามนิทานเมืองรัตนาคือวังหลวง เมืองกระเวกคือวังหน้า เมืองรมจักรคือวังหลัง ส่วนเมืองผลึกและเมืองลังกา คือตัวเมืองเพชรบุรีทางด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรี (ทศพร วงศ์รัตน์, ๒๕๕๒) ยังมีสถานที่ เป็นสนามรบกับฝรั่งในภาพเจ้าอนุวงศ์ เช่น เขาอังกาศ ด่านดงตาล เขาเจ้าประจัญ ด่านสะพานยนต์ หลากฉาก ของเมืองผลึกยังหมายถึงเมืองไทย หรือวังหลวง สำหรับเกาะแก้วพิสดารคือเชิงเขาหลวงที่เพชรบุรี อย่างไรก็ตาม สุนทรภู่ก็ไม่ทิ้งเรื่องของไสยศาสตร์ มีเมืองผี เมืองล่มจมสมุทร เมืองในจินตนาการมาฝากผู้อ่าน ฉากของการเดินทางระหว่างเมือง วันเวลาที่ใช้คู่กับเนื้อหา และเหตุการณ์ก็มีอยู่โดยตลอดนิทาน

มีคำกลอนในนิทาน ตอนที่ ๕๓ หน้า ๑๐๘๓ ที่สุนทรภู่กล่าวถึงบางเมืองเหล่านี้ไว้พร้อมกัน คือ

“ว่าธิดากระเวกหนีเสกไป	ทั้งโอรสยศไกรไปด้วยกัน
ทั้งได้ข่าวเจ้าผลึกรมจักร	สองทรงศักดิ์ยกพลพลขันธ์
ไปจังหวัดรัตนาคารานัน	อยู่ดูแลแต่สุวรรณมาลี
จึงบอกความสามเมืองตามเรื่องหลัง	ขึ้นไปลังกาประณตบทศรี”

นอกจากดังกล่าว ยังมีเรื่องของคนสร้างปัญหาในประวัติศาสตร์ไทย และสังคมไทยสมัยนั้น ชีวิตครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา การแต่งตัว ยาอายุวัฒนะ ชู้สาว เสน่ห์ยาแฝด ความหึงหวง การละเล่น การแข่งขัน การดนตรี อาหารการกิน เหล้ายา ยังมีการแทรกเป็นเรื่องหรือชื่อตัวละคร ในวรรณคดีครั้งอดีต และของผู้อื่นที่ตัวเองได้อ่านมา โดยเฉพาะเมืองและเรื่องจากสมุดภาพไตรภูมิ การเกิด การตายของคนที่ยังรู้จัก สุภาพชน สำนวนคำเปรียบเทียบ ลีลาของคำกระแซะ ค่อนแคะ ขุดคุ้ย กระแนะกระแหง ก็มีอยู่มากมายในเกือบทุกบททุกตอน ที่เป็นจุดเด่นอีกจุดหนึ่ง จนเป็นเอกลักษณ์ หรือความสามารถของ สุนทรภู่ ที่ผูกใจผู้อ่าน นอกจากนี้ ก็เป็นการกล่าวถึงธรรมชาติท้องน้ำ ท้องฟ้า ปรางค์การณัฏฐมชาติ และ เหตุการณ์วิบัติจริง ของเวลาจริง อย่างไรก็ตาม ในด้านของการมองโลกสวย สุนทรภู่ก็มีบทชมต่าง ๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ไว้ประดับเป็นฉากแห่งความสุนทรีย์สำหรับนิทานเหมือนกัน ทั้งหมดจึงเท่ากับสุนทรภู่ ได้แต่งเรื่องของตน และสิ่งที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ออกมาเป็นคำกลอนเชิงนิทานอิงเหตุการณ์กับฝรั่ง

รูปที่ ๑ ภาพจาก “สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ธนบุรี เล่ม ๒” ฉบับหลวงสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ ๑๐ แสดงการเดินทางระหว่างกรุงสยามกับเกาะลังกา

“ทั้งสองทัพรบโห่เสียงโยฮี
พ้อออกจากปากน้ำเกษมท่ากำปั่น
พระอนุชालาเล่นแสนสบาย
พระอภัยให้แล่นตามแผนนอก
พระทรงส่องกล้องสว่างกลางคองคา
แล้วเขม้นเห็นรอบทั้งขอบเขต

พลพีเพียงจะคว่ำจะทำลาย
ให้แยกกันไปทุกทิศเหมือนคิดหมาย
ไปฝั่งฝ่ายรมจักรนครา
ต่างตัดออกกลีกรายไปฝ่ายขวา
เหมือนต่อตาช่วงโชติสามโยชนียาว
สาครเรเรือใช้ใบขาวขาว”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๔๘ หน้า ๙๗๖)

รูปที่ ๒ ภาพวาดโดยชาวยุโรป แสดงขบวนที่ฝ่ายไทยให้การต้อนรับ และนำคณะทูตขึ้นเสลี่ยงเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในสมัยสุนทรภู่

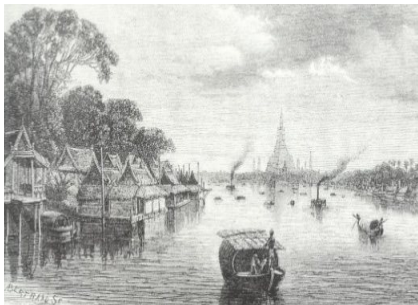

“เห็นรถทรงราชสารทหารแห่
จึงบอกทูตพูดเสียงสำเนียงดัง
ว่าสารมาเดี๋ยวนี้ก็ลดับ
ท่านอยู่ที่มริมวังคอยฟังการ
“ฝ่ายเสนาสี่นายครั้นสายแสง
และเชิญเครื่องบรรณาการกับสารตรา
ฝ่ายขุนนางต่างแต่งตำแหน่งนั่ง
พอเวลานาที่ถ้วนสี่โมง

อยู่เชิงแซ่ช้ายขวาทั้งหน้าหลัง
มีรับสั่งให้มาตามโบราณ
โปรดให้รับไปปราสาทราชฐาน
ส่งแต่สารมาให้เราจะเอาไปฯ”
ต่างตกแต่งตามกำหนดมียศลา
ตามเสนานำเข้าไปในพระโรงฯ
พานหมากตั้งทั้งคนโกล้วนโอบ
เข้าพระโรงคอยพระองค์ผู้ทรงธรรมฯ”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๓๙, ๔๗ หน้า ๗๔๖, ๙๓๐)

รูปที่ ๓ ภาพเขียนโดยชาวยุโรป แสดงบรรยากาศลำแม่น้ำเจ้าพระยา จากบริเวณท่าป้อมพระจันทร์ (ซ้ายมือ) มองไปยังวัดอรุณฯ

“เห็นเรือจอดทอดท่าลงมาเยือน
นายด่านใหญ่ให้ล่ำไปถามว่า
ฝ่ายขอเฝ้าเหล่าข้าบรรดาชาย
อันพวกเราชาวบุรีนทร์กบิลพัสดุ์
เที่ยวประโยชน์โปรดสัตว์ในปถพี
ซึ่งมานี้มีกิจคิดประสงค์

ดูเดินเคลื่อนตามคลังทั้งหญิงชาย
เรือนี่มารบหรือมาซื้อขาย
จึงอุบายบอกเล่าชาวบุรี
รักษาสัตย์ศีลถือเป็นฤๅษี
ไม่คิดที่รบสู้กับผู้ใด
จะชุดงค์เที่ยวไปชมโรมวิสัย”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๔๙ หน้า ๙๘๒)

ที่เป็นจุดประสงค์หลักของงานค้นคว้าเรื่องนี้จนพบก็คือ ในนิทานพระอภัยมณียังมีทั้งเรื่องราวที่ไทยต้องสู้รบกับเพื่อนบ้านทั้งพม่า ลาว เขมร ญวน มลายู มีเรื่องของมิชชันนารี นักบวชต่างศาสนาและทูต คนต่างชาติจากโพ้นทะเล ที่ทยอยเข้ามาเมืองไทยในสมัยนั้น ด้วยเรือสำเภาหรือกำปั่นขนาดใหญ่ จนถึงเรือไฟหรือเรือกลไฟพร้อมสิ่งของเครื่องใช้อาวุธปืนที่บ้านเมืองไทยสมัยนั้นต้องการ และวิทยาการใหม่ๆ ด้วยความมุ่งหมายต่างๆ ที่สำคัญคือเพื่อการค้าขาย และการที่คนไทยในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฉากของเมืองฝลิกไม่ไว้ใจฝรั่ง สุนทรภู่จึงคิดเห็นเป็นเหตุสำคัญที่จะต้องได้รู้ ได้เข้าใจ ว่ามีอะไรเกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ในแต่ละวันและเอามาแต่งนิทานได้ไม่รู้จัก โดยเฉพะกับอังกฤษ ในฉากของเมืองโพ้นทะเล ที่สุนทรภู่จินตนาการถึงคือลังกา รวมทั้งชมพูทวีป หรืออินเดียที่อังกฤษปกครองอยู่ จึงน่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งในนิทานพระอภัยมณีที่สุนทรภู่เรียกคนพวกนี้ และเพื่อนบ้านไทยโดยรวมทั้งหมด หรือที่เป็นศัตรูของไทย ในฉากสนามรบซึ่งมีหลายครั้งว่าฝรั่งลังกาหรือแขก เริ่มตั้งแต่เมื่อไทยส่งกองอาทมาตไปช่วยอังกฤษรบพม่า ในเดือนพฤษภาคม ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ และปัญหาต่อมาเกี่ยวกับฝรั่ง สุนทรภู่ก็แต่งเรื่องเหล่านี้ไว้ในนิทาน เช่น ตอนที่ ๖, ๒๒, ๓๘, ๔๑ หน้า ๘๔, ๓๓๖, ๕๑๖, ๗๓๓, ๗๙๐ ว่า

“เห็นฝรั่งอังกฤษมาติดพัน

จะอาสาฆ่าแขกให้แตกยับ

“เดี๋ยวนี้เล่าชาวลังกาเป็นข้าศึก

“แต่ศึกเสียเหลือกำลังฝรั่งแขก

“อย่าคบค้าฝรั่งจะพลั้งพลาด

“อันฝรั่งลังกาเป็นข้าศึก

จึงบุกบั่นฟันฝ่ามาหาเรา

ถ้าเสร็จสรรพแล้วจะได้แทนคุณเขา”

ช่างไม่ตรึกตรองหาที่อาศัย”

ก็ตื่นแตกต่างด้านทานไม่ไหว”

ตัดให้ขาดความรักหักประหาร”

ไม่เคยนึกว่าพระองค์จะหลงไหล”

ตัวละครตัวหนึ่ง ๆ ของสุนทรภู่ล้วนมีเค้าเป็นเรื่องราวของบุคคลจริง แต่ก็อาจให้เล่นผสมด้วยเรื่องราวของบุคคลอื่น ซึ่งก็เป็นบุคคลจริงอีกเช่นกัน โดยบริบทอีกทั้งเวลาของเหตุการณ์ ก็พอจะพิจารณาได้ว่าหมายถึงใครในสมัยนั้น เช่น เมื่อเริ่มนิทานก็ได้สร้างภาพของเจ้าฟ้ามงกุฎ และเจ้าฟ้าจุฑามณีในร่างของพระอภัยมณีและศรีสุวรรณ แล้วเพียงถึงในตอนที่ ๒ เมื่อปรับเปลี่ยนเป็นตัวสุนทรภู่เอง เพราะคงจะวางแผนไว้ตั้งแต่ชื่อท้าวสุทัศน์และนางปทุมเกสรแห่งกรุงรัตน ในเค้าของชื่อบิดา คือ นายแสง และมารดา คือ นางบัว สุนทรภู่ก็ได้แต่งให้แยกเล่นเป็นร่างของพระอภัยมณีกับนางยักษ์ในภาพของนางจัน และนางเงือกในภาพของนางนิม มีการสร้างตัวละครเป็นโยคี ผู้วิเศษที่พร้อมด้วยคาถา มีเวทมนตร์ หายตัว แปลงตัว เหาะเหิน จากหม่อมขุนนาง พระชายาของสมเด็จพระราชวังบวรสถานพิมุข เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ หรือกรมพระราชวังหลัง ยังมีตัวละครที่อยู่คงกระพัน มีอาถรรพ์ อีกทั้งหมดดู ผู้ทำนายฝัน ความฝัน และชีเปลือยจากฝรั่งมิชชันนารี ดังคำกลอน ตอนที่ ๒๔ หน้า ๓๘๒ ว่า “หนวดถึงเข้าเขาร่างถึงนมผมถึงตีนฝรั่งจีนแขกไทยก็ใช้ที” ก็มีไว้ให้เป็นฉากของนิทานปรัมปรา ที่ยังเป็นที่น่าสนใจ และเป็นที่เคยชินของคนทั่วไป

รูปที่ ๔ ภาพวาดราชินีวิกตอเรีย ขณะมีพระชนมายุ ๑๘ พรรษา ที่พระยาไทรบุรีนำทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ ในร่างของละเวงวินฟา ลูกสาวเจ้าลังกา เช่นเดียวกัน สุนทรภู่ได้ชมพระสิริโฉมของเจ้าฟ้ากุลชลทิพวดีครั้งเสด็จไปพบสุนทรภู่ที่วัดเลียบ (นิทานตอนที่ ๒๗ หน้า ๔๒๘) เพื่อทรงมอบงานถวายพระอักษรแก่เจ้าฟ้ากลางและเจ้าฟ้าปิ๋ว ไว้ว่า

“เห็นโฉมขององค์ละเวงวินฟาราช	สถิตอาสน์อำไพโลโฉม
ดั่งดวงเดือนเคลื่อนคล้อยลอยโผยม	งามประโลมลืมนงค์หลงตะลึง
เหมือนรูปร่างช่างเขียนไม่เพี้ยนผิด	ทศทิศธาตรีไม่มีถึง
ลำพระกรอ่อนละม่อมเหมือนกล่อมกลิ้ง	นิ้วตั้งหนึ่งลำเทียนเจียนประจง
พระโอษฐ์รูปร่างอย่างสลีนจีจิม	ดูเหมือนอ้มอกใจให้ไหลหลง
เพลีนอารมณ์ชมรูปจนวนบุลง	กลับรู้อองค้อายใจอาลัยลาน”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๒๗ หน้า ๔๓๘)

สำหรับนางละเวงวินฟา ซึ่งเล่นบทของผู้หญิงหลายคน เช่น ในตอนที่ ๔๒ หน้า ๘๒๑ “ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาเวลารุณ” คือตั้งแต่เจ้าหญิงวิกตอเรียแห่งอังกฤษและไอร์แลนด์ อาณาจักรที่ปกครองอินเดียมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๖ และลังกาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๘ หนึ่งในตัวละครชื่อนี้ก็เป็นภาพของนางจิว ที่เป็นภรรยาคนที่ ๓ ส่วนที่เป็นร่างซ้อนของพระอภัยมณี คือ ศรีสุวรรณ ก็ให้เล่นบทซ้อนเช่นเดียวกันกับร่างของนางเกษรา นางศรีสุดา อีกทั้งนางรำภาสะหรี ตามลำดับ ซึ่งทั้ง ๓ คู่ซ้อนนางตัวละครก็คือภรรยาทั้ง ๓ คนแรกของสุนทรภู่ นั่นเอง สำหรับคนที่ ๔ คือ นางม่วงที่มีบุตรด้วยกันชื่อนิล สุนทรภู่แต่งแทรกฉากซ้อนไว้อีกในร่างของนางศรีสุดา และมีบุตรชื่อพระกฤษณา (ตอนที่ ๕๕ หน้า ๑๑๓๑) ส่วนนางสุวรรณมาลีก็ให้เล่นบทของผู้หญิงที่เป็นบุคคลจริงมากมายไม่แพ้นางละเวง ซึ่งเป็นคู่กรณีกันในนิทาน โดยเฉพาะในภาพจริงระหว่างสมเด็จพระศรีสุลาลัยกับสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินี การล้อเลียนบุคคลระดับสูงเป็นนิทานได้เช่นนี้โดยสุนทรภู่ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะดูเหมือนจะมีผู้ที่ทรงศักดิ์ล่งรุ่มาโดยตลอด แต่ก็ทรงวางเฉย

การสร้างตัวละครชื่อนี้ จากเมืองหนึ่ง มีเค้าเป็นบุคคลจริงให้รับบท หรือเป็นฉากจริงได้ ดังนั้นเมื่อสุนทรภู่แต่งบทรักหรือบทอัศจรรย์ หลายครั้งก็แต่งบทนี้ของคู่พระคู่นางขึ้นสวมกับ หรือจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้นจริง ทำให้บทรักหรือบทอัศจรรย์ในนิทานเป็นเรื่องเอิกเกริก ชวนให้อ่าน สุนทรภู่เองก็คงจะพอใจ จึงจับคู่ตัวละครแต่งไว้มากมายในหลายบทหลายตอนจนจบนิทาน ด้วยความคิดดังกล่าวเมื่อได้มีโอกาสแต่ง เช่น “นิราศวัดเจ้าฟ้า” “นิราศพระแท่นดงรัง” สำนวนปีวอก พ.ศ. ๒๓๗๙ ตามลำดับ จึงได้กล่าวชี้แจงถึงวิธีการสร้างฉากสร้างเรื่อง โดยพาดพิง หรือเปิดเผยไว้ให้รู้กันทั่วไป เช่น

“ได้รู้เรื่องเมืองปทุมค้อยชุ่มชื่น
 “ไม่รู้จักซื้อบ้านรำคาญจิต
 “เห็นสิ่งไรใจหวนให้ครวญคร่ำ
 ใครจะเป็นเช่นพี่ไม่มีปาน

ดูภูมิพื้นวัดบ้านขนานหน้า”
 นั่งพิณิจแนวทางมากกลางหน”
 ทุกย่านน้ำแนวหนองคลองละหาน
 เหลือประมาณที่รักภักินี”

ด้วยวิธีการแต่งนิทานพระอภัยมณี ซึ่งยังใช้เรื่องราวในรั้วในวังของบุคคลจริง และเหตุการณ์จริง หรือสถานที่ที่มีอยู่จริง ที่ส่วนใหญ่สามารถสืบหาได้ เพราะมีบันทึกที่สอดคล้องกันอยู่ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ หรือประวัติศาสตร์ไทยที่ตรงกับบทบาท และเวลาของการแต่งสำหรับตัวละครในนิทาน ส่วนฉากสถานที่ที่เป็น ว่าง วัด เส้นทาง ที่สืบค้นได้ด้วยเช่นกัน แต่ที่น่าสนใจอีกก็คือ เนื้อหาหลายตอนที่สุนทรภู่กล่าวถึงยังน่าจะเป็น เรื่องที่เป็นไปได้ เช่น ยักษ์ยี่มหรือลักยี่มของพระองค์เจ้าหญิงวิลาส หรือต่อมาคือ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ในร่างแรกของ นางสร้อยสุดา จากเรื่อง “สิงห์ไกรภพ” หรือ นางสุวรรณมาลี เมื่อเป็นธิดาของท้าวสิลราช ในภาพของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งผู้เขียนยังไม่สามารถสืบค้นหาบุคคลิกนี้ จากประวัติของ พระองค์ในที่ได้ได้ สุนทรภู่แต่งเรื่องนี้ไว้ในนิทาน ตอนที่ ๑๒ หน้า ๑๗๗ เป็นคำกลอน ว่า

“พระโอรสผู้เอี่ยมเทียมสลีนจี้จิ้ม
 ขนงเนตรเกศกรกัลยา

เป็นลักยี่มแยมหมายทั้งซ้ายขวา
 ดั่งเลขาผู้ดมืองละอองนวล”

ยังมีเรื่องบุคคลิกเป็นไฟที่สุนทรภู่กล่าวไว้ในนิทาน ตอนที่ ๔๑ หน้า ๘๐๗ ซึ่งเป็นการแต่ง ในราวปีระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ และต่อมาใน “นิราศพระปฐม” งานในปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ ตามลำดับ โดยที่ผู้เขียนก็ยังไม่สามารถตัดสินว่า การแต่งโดยมีเจตนาแอบแฝง แต่ละครั้งนี้จะหมายถึงเจ้าฟ้าคุณพล ทิพยวดีได้หรือไม่ หรือจะเป็นเจ้าหญิงดาราวดี พระอัครชายาในสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล มหา คักติพลเสพหรือกรมพระราชวังหน้า ในฉากของเจ้าเมืองการะเวก คือเป็นคำกลอน ว่า

“แล้วเพ่งพิศธิดาเจ้าการะเวก
 นรลักษณณ์อัครเศกเศกรกรุงไกร
 “จวนจะหลับกลับฝันว่าขวัญอ่อน
 พี่เคยเห็นเช่นเคยเขยฉันใด

เป็นองค์เอกเอี่ยมอ่องดูผ่องใส
 แต่เป็นไฟแฝงโอรสผู้จะไกรธรราย”
 แนบฉะอ่อนอ่อนจิตพิสมัย
 จนชั้นไฟที่ริมปากไม่เอยากเพื่อน”

เฉพาะเรื่องส่วนตัวของสุนทรภู่เองและคนข้างเคียง ก็ยังมีกล่าวซ้ำบ้างไม่ซ้ำบ้าง ระหว่างนิทาน กับในงานนิราศหรืออื่น ๆ เหล่านี้มีเป็นไปตามลำดับ และพอจะสืบหาเวลาจริงจากประวัติได้ เพราะเป็นวิสัย การแต่งของสุนทรภู่ ที่ยังพยายามใช้ข้อมูลด้านของเวลามาประกอบในคำกลอนไว้ด้วยเสมอ การโยงเรื่อง

หรือเวลาระหว่างนิทานกับงานอื่นได้เช่นนี้ จึงทำให้ผู้สนใจสามารถค้นหาได้เรื่อง หรือได้เวลาสำหรับการแต่ง
อีกงานหนึ่งมาช่วยตัดสินหรือตอบคำถามที่ต้องการได้ แม้เรื่องการแต่งอะไรก่อนอะไรหลัง มิฉะนั้น ก็จะเป็น
เหตุการณ์ซึ่งผู้สนใจจะสามารถสืบหาเรื่องราวและเวลาได้ตรงกันกับในประวัติศาสตร์ไทย เช่น เหตุการณ์วิบัติ
เป็นอัคคีภัย โรคระบาด หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว การปรากฏของดาวหาง

วิธีการแต่งเรื่องของสุนทรภู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด จึงมีส่วนเป็นอย่างมากที่ช่วยให้เราสามารถสืบหา
และโยงเรื่องราวต่าง ๆ ระหว่างชั้นผลงาน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประวัติของตัวสุนทรภู่เอง หรือบ้านเมืองไทย
ออกมาเป็นภาพ หรือเค้าของเหตุการณ์ และสังคมไทยสมัยนั้นได้อย่างน่าสนใจ อีกทั้งชัดเจนขึ้น ผลงาน
เป็นนิราศหลายเรื่องที่เคยมีปัญหากันว่า ไม่ใช่งานของสุนทรภู่ หรือยังไม่รู้วิธีการแต่งที่แน่นอน ก็สามารถ
พิสูจน์หรือเทียบเคียงเพื่อยืนยันเสริมได้ ด้วยหลักฐานจากในนิทานพระอภัยมณี

ด้วยวิธีสืบหาโดยผู้เขียน และผลของการสืบหา ได้พบข้อเท็จจริงมากมายที่สุนทรภู่บันทึกไว้ในภาษา
คำกลอน ทำให้เรื่องราวหลายอย่าง เป็นต้นว่างานฉลอง พิธีกรรมที่พาดพิงถึง หรือยังกล่าวถึงไว้โดยสุนทรภู่
และเคยเข้าใจกันมา ต้องเข้าใจกันใหม่ เช่นเดียวกับความคิดว่า นิทานเรื่องนี้แต่งขึ้นจากจินตนาการ

(ก่อนและขณะเริ่มความคิดให้มีฝรั่งใน “พระอภัยมณีคำกลอน”)

มีความเป็นไปได้อย่างมาก ที่สุนทรภู่มาคิดแต่งนิทานพระอภัยมณีเป็นคำกลอน เพราะนอกจาก
ต้องการแสดงความรู้ความสามารถ และถ่ายทอดผลของความชื่นชอบในงานด้านนี้ของตัวเอง อีกทั้งก็ยังเป็น
การสร้างเกียรติศักดิ์เกียรติภูมิ ของการเป็นกวีที่ทรงปรึกษา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ให้ปรากฏ ดังที่ผ่านมาก็เคยแต่งทั้งเพลงยาว แล้วยังได้หมกมุ่นอยู่กับผู้คน โดยเฉพาะได้ใกล้ชิดกับผู้หญิง
แล้วมีผลพลอยได้เป็นการเอาเรื่องมาแต่งคำกลอน ดังมีกล่าวอยู่ใน “นิราศวัดเจ้าฟ้า” ว่า “ได้รู้ไรเรื่องหญิง
จึงพริ้งเพราะ” ในส่วนกับเจ้านาย ตัวเองก็มีเหตุใกล้ชิดมากขึ้นตามลำดับ แล้วยังได้เรื่องมาเขียน มีน่าจะใช่ว่า
“เจ้านาย และผู้มีบรรดาศักดิ์ ก็ไม่มีพระองค์ใด และท่านใดผู้กล้าซุบเสียงเกื้อหนุนอย่างเปิดเผย เกรงจะเป็น
ที่ฝ่าฝืนพระราชนิยม ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” อย่างที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์ “ประวัติสุนทรภู่” แต่ความจริงแล้ว ทั้งงานและตัวสุนทรภู่
กลับเป็นที่ชื่นชอบในหมู่เจ้านาย อีกทั้งโดยคนทั่วไปก็เช่นกัน การได้รับพระอุปถัมภ์ต่างกรรมต่างวาระ
จึงมีอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของสุนทรภู่ ผู้เขียนจึงอยากจะกล่าวว่า ความทุกข์ยากลำบากที่เกินกว่าเหตุ
โดยคำโอดครวญของสุนทรภู่เอง มีอยู่เฉพาะในตัวหนังสือเท่านั้น ยกเว้นคำบ่นถึงศัตรูคือผู้นินทาว่าร้าย

หลังจากประสบความสำเร็จในการแต่ง “โคบุตร” ถวายกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข เจ้าฟ้า
กรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ หรือกรมพระราชวังหลัง เพราะได้รับพระอุปถัมภ์มาตั้งแต่ครั้งบิดาและมารดา

เมื่อพระองค์กลับถ้วนสวรรคตในปีชวด พ.ศ. ๒๓๔๙ ในปีถัดมา ขณะยังอยู่กับฝ่ายวังหลัง สุนทรภู่ก็ได้มีโอกาสแต่ง “นิราศเมืองแกลง” ก่อนได้แต่งงานกับนางจัน จากนั้น ในปีเดียวกันก็เป็น “นิราศพระบาท” และพ้นจากวังหลัง แล้วชีวิตที่เร่ร่อนเข้าออกเมืองเพชรบุรี ด้วยพระอุปถัมภ์จากหม่อมขุนนาง พระชายาของกรมพระราชวังหลัง อีกทั้งสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคล มหาเสนาบดีราชวัง หรือกรมพระราชวังหน้า ก็ผันมาสูงขึ้นอีก ด้วยการได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ตั้งแต่ในปีชวด พ.ศ. ๒๓๕๙ จนต่อมา “เพราะเมามัวเมียลาวนางชาววัง ไปทูลขอพระองค์ทรงพระโกรธ” ดังมีกล่าวอยู่ใน “กำเนิดพลายงาม” จึงได้รับโทษติดคุกจากพระองค์ ระหว่างปีเถาะถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๒ - ๒๓๖๓ แต่ความจริงแล้วน่าจะเพียงเป็นการถูกกักบริเวณ ดังมีกล่าวอยู่ ว่า “อนุญาตให้อยู่ทับในหับเผย” เมื่อมีพระประสงค์จะได้ทรงเรียกตัวได้ง่าย แล้วตอนนั้นและต่อมาในส่วนกับพระองค์โดยทางอ้อมก็ได้แต่ง “กำเนิดพลายงาม” นิทาน “ลักษณวงศ์” และ “สวัสดิรักษาคำกลอน” ต่อด้วย “สิงหไกรภพ” ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวโยงกันระหว่างเรื่อง เพื่อให้ได้ประวัติในอีกแง่มุมมองหนึ่ง ผู้เขียนได้พบโดยเฉพาใน “โคบุตร” กล่าวคือ มีคำสำคัญหลายคำที่สุนทรภู่เริ่มใช้ จนเป็นข้อสังเกตว่า ต่อมาได้ปรากฏเอาไปใช้อีกในนิทานพระอภัยมณี เช่น คำว่า “ยักษ์นี่ผีเสื้อน้ำ” ตอนโคบุตรรบห้ำหั่นภูที่มีทางเป็นปลา “ปีแก้ว” ในตอนโคบุตรเล่นธรร และโคบุตรเข้าหานางอำพัน “เมืองฝรั่งชาวลังกา” และ “ตำหนักจันทน์” ตอนโคบุตรเข้าหานางอำพัน “สวนขวัญ” ตอนโคบุตรพานางอำพันหนี “ผู้รู้วิเศษมาน” ตอนโคบุตรครองเมืองปรากฏการบรรพต “ซีเปลือย” ตอนโคบุตรกริ้วนางอำพัน จนกล่าวได้ว่านิทาน “โคบุตร” จากสมัยกรมพระราชวังหลัง รวมทั้ง “ลักษณวงศ์” ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ที่มีเนื้อหาตอนจบและปีจบเหมือนเป็นต้นกำเนิดสายหนึ่งของนิทาน “พระอภัยมณีคำกลอน” อย่างน้อยก็เพราะเริ่มด้วยการแต่งโดยคนเดียวกัน จึงคล้ายกับการต่อเนื่องของเรื่องเดียวกัน ที่แต่งจากเรื่องของตัวเองที่ได้อ่าน หรือมีประสบการณ์ในแต่ละช่วงของชีวิตกับคนที่รู้จัก ถึงระดับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน

สุนทรภู่ว่าจะต้องมีความรู้สึกที่ตนมีความผิดที่เหมือนจะทำตัวหลงลืมในสิ่งที่ตัวเอง และบิดามารดาเคยได้รับ เป็นพระมหากรุณาธิคุณชุบเลี้ยงดูจากกรมพระราชวังหลัง และตนเองก็เคยตั้งมั่นไว้ว่า จะต้องบวชถวาย จนเวลาล่วงเลย เพราะมัวหลงระเร่กับงานเป็นกวีที่ทรงปรึกษา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และความอึดเอิบในที่พักเป็นบ้านตึกพร้อมข้าวรับใช้ในพระราชวังหลวง อีกทั้งอาจจะเพราะชีวิตที่กำลังราบรื่นสิ้นไหล ได้รับความเพลิดเพลิน ดังมีกล่าวตามวิสัยของตัวเองอยู่ใน “รำพันพิลาป” ว่า “ศัตรูเจียบเรียบร้อยจะลอยชาย ไปเขยสายสุดสวาทไม่ขาดวันฯ” เนื่องจากเป็นระยะที่บ้านเมืองกำลังมีความเป็นปกติสุข ปลอดภัยสงบสุขกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีมาก่อนตอนต้นรัชกาล แต่ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ ที่ทรงพยายามระงับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ที่เคยมีมาสงบลงโดยสันติ ข้อสังเกต

ในเรื่องนี้ สุนทรภู่ได้อามาแต่งไว้ในนิทานหลายครั้ง เช่น ในตอนที่ ๒๖ หน้า ๔๐๓ ว่า “ด้วยไปถึงซึ่งจังหวัด
 กรุงรัตน พระพาราณาสูกสนุกสบาย” และพระองค์ได้ทรงมุ่งทำนุบำรุงบ้านเมืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม
 ทรงโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิต ขุนนาง ข้าราชการ และกวี ซึ่งสุนทรภู่อีกอยู่ในขบวน ร่วมกันฟื้นฟู
 สร้างงานศิลป์ งานช่าง และวรรณกรรมให้รุ่งเรืองขึ้นใหม่ หลังการสูญเสียมากมายครั้งกรุงศรีอยุธยาล่มสลาย
 ที่ผ่านมามากกว่า ๔๐ ปีแล้ว สุนทรภู่อัจฉริยะอันมีชีวิตที่เป็นสุดปรารถนาในช่วงนี้ของพระองค์เองไว้ในผลงาน
 หลายเรื่อง จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ไม่ได้ลละความคิดว่า จะต้องทดแทน
 พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนนักวิจารณ์จัดสุนทรภู่ว่าเป็นกวีในสมัย
 ของพระองค์ ทั้ง ๆ ที่ด้วยระยะเวลาที่ยาวกว่า สุนทรภู่อได้สร้างผลงานไว้มากกว่ามากในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงเจริญรอยตามพระบรมราชชนกในการให้สุนทรภู่อสร้างผลงานอย่างอิสระ

หลักฐานในเรื่องความกตัญญูรู้คุณนี้ นอกจากที่มีอยู่ในงานประเภทนิราศ หรือเพลงยาวแล้ว
 สุนทรภู่อก็ยังคงกล่าวให้เห็นเป็นปรกติวิสัยไว้ในนิทาน เช่น ตอนที่ ๑๙, ๒๑, ๕๓ หน้า ๒๙๕, ๓๑๗, ๑๐๗๙
 ตามลำดับ ว่า

“อันรักษาศีลสัตย์กตเวทิต์	ย่อมเป็นที่สรรเสริญเจริญคน
ทรลักษณ์ออกตัญญูตาเขา	เทพเจ้าก็จะแข่งทุกแห่งหน
ให้ทุกขร้อนองอนหงอทรพล	พระเวทมนตร์เสื่อมคลายทำลายยศ”
“ไม่ลืมคุณทูลกระหม่อมถนอมจิต	มิได้คิดโหยกเหยกอูเบกขา
น้องนีกหวังตั้งสมเด็จพระบิดา	ด้วยสัจจาจนชีวิตจะบรรลัย”
“พระทรงฟังสั่งให้ทำคำประกาศ	พวกนักปราชญ์เปรียบเหมือนเพชรทั้งเจ็ดสี
ไม่มีทองรองรับเป็นเรือนมณี	รัศมีไม่สว่างกระจ่างตา
เหมือนคนดีมีครูซึ่งรู้รอบ	ไม่ทำชอบช่วยกษัตริย์ขัดยศลา
ต้องตอกอับลับชื่อที่ลือชา	ตั้งจินดาไร่เรือนก็เหมือนกัน”

เมื่อประกอบกับบ้านเมืองที่กำลังเริ่มเปลี่ยนแปลง ไปในทิศทางของการเปิดบ้านเปิดเมืองแก่ต่างประเทศ
 เหมือนระบอบการเปลี่ยนผ่าน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๕ กรกฎาคม ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๕๓ พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดให้มีทูตเชิญพระราชสาส์นออกไปถึงพระเจ้าเกียเซ็ง ณ กรุงปักกิ่ง ว่าทาง
 กรุงสยามเปลี่ยนรัชกาลใหม่ ขอเจริญทางราชไมตรีเช่นที่เคยมีมาแต่ก่อน ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และ
 มีมาเนื่อง ๆ ต่อมาถึงในครั้งกรุงเก่า กรุงธนบุรี ตลอดจนถึงรัชกาลที่ ๑ เพราะไทยกับจีนมีการค้าขายกัน
 ทางทะเล จนเงินตั้งเป็นประเพณีให้เรือต่างประเทศไปค้าขายได้ถึงเมืองกึ่งตั้ง ยกเว้นเมืองท่าอื่น ๆ ทุกเมือง
 เรื่องนี้สุนทรภู่อนำไปกล่าวเป็นเค้าไว้ในนิทาน เช่น ตอนที่ ๒๖ หน้า ๔๐๔ ว่า

“พวกจีนเล่นแผนที่ตะวันออก
 ไปกึ่งตั้งกังจิวจุนตัวเซียง
 ข้างพวกแขกแยกเยื้องเข้าเมืองเทศ
 ไปปะหังปังกะเราะเกาะชวา
 วิสันดามาแหลมโล้บ้านข้าม
 อัดแจจามข้ามหน้ามลายู

ออกเส้นนอกแหลมเรียวเลี้ยวเฉลียง
 เข้าลัดเลียงอ้ายมุยแล่นฉวยมา
 อรุ่มเขตคั่งสุหรััดปัดหนา
 มะละกากะเลหวังตริงกะนู
 เข้าคั่งฉลามแหลมเงาะเกาะราหู
 พวกญวนอยู่เวียดนามก้ข้ามไป”

ตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมืองปากลัด หรือพระประแดง ที่สร้างขึ้นไว้ป้องกันข้าศึกทางทะเล แต่ยังไม่แล้วเสร็จ จากบริเวณตั้งแต่ครั้งที่เคยเป็นชุมชนชาวฮอลันดา เรียก นิวอัมสเตอร์ดัม (New Amsterdam) ครั้งนั้น เกาะสีชังก็ได้ชื่อว่า ดัตช์ไอแลนด์ (Dutch islands) ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๗ ก็โปรดให้กรมพระราชวังบวรฯ มหาเสนานุรักษ์ พระอนุชาธิราชเป็นแม่กองสร้างขึ้น สมัยนั้นเรียกเป็น “เมืองใหม่” พร้อมให้สร้างป้อมจาก ที่มีอยู่เดิม ในครั้งรัชกาลที่ ๑ คือ ป้อมวิทยาคม ขึ้นอีก ๓ ป้อม ทางทิศตะวันออก ได้แก่ ป้อมปู่เจ้าสมิงพราย ป้อมปีศาจสิง และป้อมราหูจร และทางตะวันตกอีก ๕ ป้อม ได้แก่ ป้อมแสงไฟฟ้า ป้อมมหาสังหาร ป้อมศัตรูพินาศ ป้อมจักรกรต ป้อมพระจันทร์พระอาทิตย์ โดยมีกำแพงปีกกาถึงกัน และยังมีการทำลูกทูน สายโซ่สำหรับขึงกันแม่น้ำ แล้วพระราชทานชื่อ “เมืองใหม่” นี้ว่า เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมื่อสร้างเสร็จในปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๘ ได้โปรดตั้งสมิงทอมา บุตรพระยาแจ้ง หรือมอญเก่า เป็นพระยานครเขื่อนขันธ์พร้อมครอบครัว มอญอพยพเป็นชายฉกรรจ์ ๓๐๐ คน พวกพระยาแจ้ง (ต้นตระกูลชเสนี) ที่เข้ามาขออยู่ในเมืองไทย ที่ตลาดขวัญ นนทบุรี และสามโคก ปทุมธานี ตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรีในปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๑๗ แยกกัน ไปอยู่ที่ใหม่แห่งนี้ (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

รูปที่ ๕ ภาพวาดกรุงศรีอยุธยา (บนขวา) และบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา พระประแดง (ล่าง) ใน พ.ศ. ๒๑๘๑ พิมพ์ใน พ.ศ. ๒๒๗๐ โดยชาวฮอลันดาที่เข้ามาถึงกรุงสยามในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ทำให้เข้าใจว่า ภาพมุมล่างคือนิวอัมสเตอร์ดัม ที่ตั้งสถานีการค้า และต่อมาเมื่อสร้างเป็นนครเขื่อนขันธ์ โปรดให้สมิงทอมา บุตรพระยาแจ้ง เป็นเจ้าเมือง สุนทรภู่จึงเอามาสร้างเรื่องไว้ในนิทานพระอภัยมณี เช่น

“จะกล่าวฝ่ายนายด่านบ้านปากอ่าว แต่ครั้งคราวพราหมณ์มาอยู่อาศัย
 ครั้นศรีสุวรรณนั้นผ่านพระเวียงชัย จึงตั้งให้ตาเฒ่าเป็นเจ้าพระยา
 ได้สิทธิ์ขาดราชการด้านสมุทร เป็นสุขสุดสมคະเนอยู่เคหา
 มีเมียสาวรายยี่สิบล้วนโลภ ที่หมดหน้าันให้หัดมโหรี
 คินวันนั้นบันดาลให้ร้านร้อน หิวหวานอนนึ่งเหงาบนเก้าอี้
 ร้องเรียกเหล่าเมียน้อยดอกสร้อยดี ให้ตีตีสับเพลงวังเวงใจ”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๑๖ หน้า ๒๓๐-๒๓๑)

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

เรื่องดังกล่าว สุนทรภู่ได้เอาไปแต่งไว้ในนิทานพระอภัยมณี เป็นคำกลอนตลอดนิทานหลายบท เช่น ในตอนที่ ๖, ๕๓ หน้า ๗๒, ๑๐๘๒ ว่า

“ไปปรับทัพแขกให้แตกไป
ที่ปากน้ำสำคัญอยู่แห่งหนึ่ง
ให้ลากปืนป้อมฝรั่งขึ้นลังกา

“เจ้าหัสกัณนั้นตั้งอยู่เมืองใหม่
กำแพงหินศิลาปึกกากัน
ที่เนินทรายชายฝั่งให้ตั้งค่าย
กำปั่นรบครบพันกันนคร

อย่าให้ไพร่รุกบุกเข้ามา

เอาไซ้ซึ่งค่ายคูรัรักษา

คอยยิงข้าศึกให้บรรลัยลาญ”

ก่อป้อมใหญ่แปดป้อมล้อมเขื่อนชั้นชัณฑ์

ชื่อกลจันจับพยัคฆ์ดักกุกูยจร

หอรบรายเรียงรับสลัปลลอน

ตั้งฝึกสอนสงครามตามทำนอง”

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ ญวนที่เมืองไซ่ง่อนได้เกณฑ์ทั้งญวนและเขมรชุดคลองที่เรียก วินเต จากทะเลสาบมาออกเมืองไผ่พาศ หรือฮาเตียนในภาษาญวน ที่ญวนเคยขอรับพระราชทานไปเป็นเมืองขึ้น ตั้งแต่เดือน ๕ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๕๓ ซึ่งกลับจะมาเป็นผลร้าย เพราะต่อมาทำให้ญวนสามารถยกทัพมาตีหัวเมืองทางทะเลของไทยง่ายกว่าแต่ก่อน จึงโปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เป็นแม่กองเสด็จไปสร้างเมืองสมุทรปราการ บริเวณแผ่นดินงอกริมทะเลของปากน้ำเจ้าพระยาให้เป็นป้อมปราการป้องกันข้าศึก โดยที่ทางตะวันออกสร้างป้อม ๔ ป้อม คือ ป้อมประโคนชัย ป้อมนารายณ์ปราบศึก ป้อมปราการ และป้อมกายสิทธิ์ ที่เกาะเป็นทรายกลางหน้าหน้าเมือง สร้างป้อม ๒ ชั้น คือ ป้อมผีเสื้อสมุทร ข้างฝั่งตะวันตก สร้างป้อมนาคราช ขณะเดียวกัน ก็โปรดให้ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ สร้างป้อมเพิ่มเติมขึ้นที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ชื่อป้อมเพชรหึง และชุดคลองลัดหลังเมือง มาทะเลคลองตาลาว

จากนั้น ก็เริ่มมีฝรั่งชาติตะวันตก เป็นโปรตุเกส (โปรตุกอล) เข้ามาเกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ในเดือน ๔ ปีชาล พ.ศ. ๒๓๖๑ แล้วออกไปในเดือน ๑๑ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒

ต่อมาในเดือน ๔ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ โปรตุเกสเจ้าเมืองมาเก๊าเห็นว่า เมืองไทยมีไม้ใช้ต่อเรือได้ดี ด้วยค่าใช้จ่ายน้อยกว่า จึงขอเข้ามาต่อเรือกำปั่นค้าขาย เมื่อเสร็จได้ถวายระวางบรรทุกสินค้าของหลวงออกไปขาย จึงโปรดให้ยกค่าธรรมเนียมต่อเรือ และภาษีปากเรือให้ด้วย

อีกครั้งหนึ่ง ในเดือน ๕ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ พระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกสมอบให้เจ้าเมืองมาเก๊า มาขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี และถวายเครื่องบรรณาการโดยมอบให้ นายกาโลส มานูเอล เดอ ซิลวารา (Carlos Manoel de Silveira หรือ Carlos de Silva) ขอมมาเป็นกงสุลด้วย ประกอบกับไทยกำลังต้องการอาวุธจากต่างประเทศ และโปรตุเกสรับเป็นธุระจัดให้ อีกทั้งคนผู้นี้ได้อยู่กรุงเทพฯ มานาน ถูกใจคนไทย

จึงโปรดพระราชทานที่ให้ บริเวณใต้บ้านต้นสำโรง (เป็นสถานทูตโปรตุเกสปัจจุบัน ซึ่งดั้งเดิมเป็นบริเวณที่อยู่ขององเชียงสือ เจ้าเมืองญวน ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เมื่อเสียเมืองแก่พวกองไกอจีน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๒๕) แล้วทรงตั้งให้เป็นหลวงอภัยพานิช โปรตุเกสจึงเป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่มีสถานกงสุล และเปิดดำเนินการได้ใน พ.ศ. ๒๓๖๓ ทันที ได้ใช้หน้าบ้านกงสุลเป็นโรงต่อเรือปากกว้าง ๔ วา ๓ ศอก (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖) บรรทุกสินค้าของหลวงเป็นเที่ยวแรกออกไปเมืองจีน ดังกล่าวมาแล้ว

ในครั้งแรกที่ทูตโปรตุเกสเข้ามาด้วยเรืออียันเต เป็นเรือ ๒ เสา และคุมเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายขอเจริญทางพระราชไมตรี สิ่งของนั้นได้แก่ ฉากเขียนรูปพระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกสแผ่น ๑ พินอย่างฝรั่ง เครื่องเงินสำหรับ ๑ ระบายแก้วมีโคมคู่ ๑ กระจกใหญ่รูปกลม ๒ แผ่น เชิงเทียนแก้วสำหรับกระจก ๒ คู่ เชิงเทียนแก้วมีโคมคู่ ๑ กระจกปีกกาไหล่ทอง ๒ เล่ม สุจหนี่พื้นกำมะหยี่ริมเลี่ยมเงินมีพรมรอง ๒ ผืน ตัวอย่างกำปั่น ๒ ลำ และว่า ถ้าจะต้องการพระราชประสงค์สิ่งไร ก็สั่งให้ทูตออกไปจะจัดจัดหาถวาย

ที่สำคัญอีก โดยเริ่มในปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ คือประธานาธิบดีเจมส์ มอนโร (James Monroe) ผากให้กัปตันแฮน (Captain Han) พ่อค้าชาวอเมริกัน เมื่อรู้ว่าไทยต้องการปืน จึงนำปืนคาบศิลาเข้ามาขายถึง ๒ ครั้ง แลกกับน้ำตาลทราย แล้วยังได้ถวายปืนคาบศิลา ๕๐๐ กระบอก ก็พระราชทานสิ่งตอบแทนคุ้มค่างานปืน และยกเลิกภาษีจังกอบพระราชทานอีกส่วนหนึ่ง ด้วยความชอบดังกล่าว จึงทรงโปรดตั้งกัปตันแฮนเป็นหลวงภักดีราชกัปตัน พระราชทานถาดหมาก คนโทกาไหล่ เป็นเครื่องยศ (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายในเมืองไทยสมัยนั้น ระหว่างฝรั่งกับจีนและแขก ผิดกันมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ด้วยฝรั่งมักใช้อ่านาจข่มเหง แม้ฝรั่งด้วยกันเองก็ชิงผลประโยชน์ระหว่างกันหลายครั้งยังมีการรบฆ่าฟันกัน ยังมีการใช้พฤติกรรมและอาวุธเข้าบังคับเจ้าของบ้านเมือง เช่น ขอที่ตั้งทำคลังสินค้า แล้วกลับเปลี่ยนแปลงเป็นป้อม แต่ฝ่ายพวกจีนและแขกอ่อนน้อมด้วย ที่ผ่านมาไทยจึงพอใจทำการค้ากับจีนและแขกมากกว่าฝรั่งที่เข้ามาด้วยอาวุธและความดื้อนเห็นแก่ตัว ทั้งนี้ ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ ซึ่งการค้าขายกับต่างประเทศ ก็ทำให้ได้เงินภาษีอากรมากกว่าที่ได้จากกิจการภายในประเทศ

กล่าวคือ “สำหรับภาษีอากรค่านายอย่าง ๑ อากรสวนอย่าง ๑ อากรบ่อนเบี้ยอย่าง ๑ ภาษีด่านขนอนอย่าง ๑ อากรตลาดอย่าง ๑ ที่เก็บในรัชกาลที่ ๒ คือค่าราชการอย่าง ๑ จำนวนเงินภาษีอากรทั้งปวงนี้ที่ได้ปี ๑ ไม่ใคร่พอจ่ายใช้สอยในราชการ ต้องแต่งสำเนาไปค้าขายหากำไรเพิ่มเติม ครั้งนั้นมีเรือกำปั่นหลวง ๒ ลำ ชื่อเรือมาลาพระนครลำ ๑ เรือเหราข้ามสมุทรลำ ๑ แต่งไปค้าขายถึงอินเดียบ้าง ไปเพียงเกาะหมากบ้าง เมืองสิงคโปร์บ้าง เมืองหมาแก้วบ้าง เจ้านายแลข้าราชการที่มีทุนทรัพย์ต่างก็ต่อกำปั่นไปเที่ยวค้าขาย...”

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ทศพร วงศ์รัตน์

๑๖๗

เฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๓ “ปรากฏมีเรือสำเภาระวางบรรทุกเกือบ ๓๐,๐๐๐ ตัน ออกจากเมืองท่าไทยไปจีน ส่วนทางด้านเมืองจีนมีเรือสำเภาจากเมืองท่าต่าง ๆ มาไทยปีหนึ่ง ๆ ๓๕-๕๐ ลำ โดยเฉพาะจากเกาะไหหลำนั้น ปีหนึ่งมีถึง ๑๐-๒๐ ลำ...” (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖; บัณฑิต ลิวชัยชาญ, ๒๕๕๐)

ในด้านกับอังกฤษ ซึ่งพลุกพล่านตั้งแต่สมัยนั้นกับคนไทยมากกว่าชาติอื่น และสะท้อนออกมาเป็นเรื่องในนิทานพระอภัยมณีโดยสุนทรภู่ ประวัติมีมาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระราชวังบวรสถานมงคลมหาสุรสิงหนาท ยกทัพไปปราบพม่าที่เข้ามาตีหัวเมืองทางใต้ของไทย ในปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๒๘ แล้วทรงยกเลยไปได้เมืองปัตตานี ครั้งนั้นพระยาไทรบุรี อับดุลละ โมกกรมชะ กลัวไทยจะขยายการรบมาตีต่อ จึงถืออำนาจยอมให้อังกฤษเช่าเกาะหมาก (Penang หรือ Prince of Wales island) ในปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๒๙ ตามหนังสือด้วยจุดประสงค์ให้อังกฤษช่วยรับผิดชอบป้องกันเมืองไทรบุรีจากไทย แต่อังกฤษแก้หนังสือเป็นว่าจะป้องกันศัตรูที่มาจากเกาะหมากเท่านั้น ขณะนั้นฝ่ายไทยก็ได้ทักท้วงการกระทำที่เป็นการทรยศของพระยาไทรบุรี เพราะติดพันสงครามกับพม่า แม้อต่อมาพระยาไทรบุรีได้กลับยอมอ่อนน้อมต่อไทย และไทยยอมให้เป็นประเทศราช อีกทั้งเมื่อพระยาไทรบุรีเสียดายที่ให้อังกฤษเช่าเกาะหมากไป จึงเกิดรบกับอังกฤษ แต่ก็เอาเกาะหมากคืนมาไม่ได้ จนต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๓๔ มีโจรสลัดกลุ่มหนึ่งเข้าตีเกาะหมาก อังกฤษทำเป็นเข้าใจว่า พระยาไทรบุรีเป็นใจด้วย จึงข่มขู่ขอเช่าแผ่นดินตรงข้ามกับเกาะหมาก ที่อังกฤษเรียกจังหวัดเวลเลสเลย์ (Wellesley) เพื่อใช้เพาะปลูกส่งอาหารให้เกาะหมาก จากพระยาไทรบุรีอีก แต่ก็เพิ่มค่าเช่าให้ ดินแดนเหล่านี้จึงพ้นจากการปกครองของไทย ตั้งแต่นั้นมา

ระหว่างนั้นในปี พ.ศ. ๒๓๓๑ มีชาวฝรั่งเศสสองพี่น้องเข้ามาทางเรือกำปั่น ผู้หนึ่งเป็นนักมวย ทำพนันชกมวยชนะมาหลายเมือง ในครั้งนั้น กรมพระราชวังบวรฯ รับทำ โดยจัดเลือกนักมวยไทยชื่อหมื่นผลาญ ขึ้นต่อสู้ในสนามที่มีเชือกรอบ ด้วยการเอาน้ำมันว่านขโลมทั่วตัว ขณะต่อสู้ฝ่ายฝรั่งพยายามจับจะหักกระดูกไหลปลาร้าหมื่นผลาญ แต่ก็ทำไม่ได้ หมื่นผลาญชกพลาญกลาง ฝ่ายพี่ชายจึงผลักหมื่นผลาญมิให้ถอยหนี กรมพระราชวังบวรฯ ทรงพระพิโรธ เพราะเป็นการชกตัวต่อตัว จึงเสด็จจากที่ประทับยกพระบาทสืบฝรั่งพี่ชายล้ม จากนั้นพวกมหาเล็กก็เข้าร่วมทำร้ายฝรั่งทั้งสองจนสาหัส พรรคพวกจึงได้นำกลับลงเรือกำปั่น โดยฝ่ายไทยก็ได้ส่งคนลงไปนวดรักษาพยาบาล ในที่สุด ฝรั่งทั้งสองก็กราบทูตถวายบังคมลา แล้วถอยกำปั่นออกไป (ทิพากรวงศ์, ๒๕๔๕)

จะเกี่ยวข้องกันหรือไม่ก็ตาม แต่โดยกาลและเทศะแล้วไม่น่าจะเกี่ยวข้องกัน มีเพียงครั้งเดียวในนิทานพระอภัยมณี ตอนที่ ๔๗ อภิเชกสินสมุทรหน้า ๙๓๔, ๙๔๗ ซึ่งสุนทรภู่แต่งในราวปลายปีฉลู พ.ศ. ๒๓๘๔ ขณะเดินทางอยู่ในสุพรรณบุรี มีคำกลอนเกี่ยวกับการจัดมวยมาต่อยกันในงานฉลองอยู่ ว่า

“สมเด็จพระท้าวทศวงศ์องค์กษัตริย์
 พอมวยมาหน้าที่นั่งคนฝรั่งพรู
 พอดำรวจตรวจไล่จะให้นั่ง
 คอยหลบหายซ้ายขวาเสียงฮาเฮ
 พอมวยชกยกแรกคอยแลงหมัด
 ไส่ถลาคว่าหวัดตามติดพัน
 เข้าทำจับกลับกลอกใส่คอกเข้า
 ถูกปากฟกชกถูกจมูกยุบ

สั่งให้จัดมวยตีมาทีละคู่
 ชิงกันดูชุลมุนชวนชวนเซ
 บ้างถอยหลังพัลวันดูหันเห
 ดูชวนเซแทรกเสียดยัดเยียดกัน
 ชยับปิดปิดป้องทูปถองถลัน
 พัลวันตะต้อยต่างทอยทูป
 คนดูเอาเออรับตั้งปัปยุบ
 ลงหมอบฟุบฝ่ายขุนนางให้รางวัลา”

แต่ก่อนหน้านี ในตอนที่ ๑๕ หน้า ๒๑๙ ซึ่งเป็นการแต่งในปีขวด พ.ศ. ๒๓๗๑ เมื่อกลับจากธุดงค์ ก็มีคำกลอนทำนองเหตุวิวาธระหว่างคนไทยกับฝรั่ง อาจเป็นเค้าของเรื่องนักมวยชาวฝรั่งเศสคนนั้น ที่สุนทรภู่รู้ประวัติมาจึงแต่งไว้ ว่า

“อย่าบั่นเจ้อเย่อหยิ่งมาชิงชัย
 แล้วกำหมัดกัดฟันกระชั้นชิด
 สู้หรั่งร้องเรียกไพร่ให้พยุง
 บ้างฉวยได้ไม้พลองกระบองสั้น

จะฆ่าให้ตายสิ้นเหมือนวันรุ่ง
 ถีบอังกฤษตกเตียงเสียงดังผลุง
 เป็นหม่มงมาพร้อมล้อมกุมาร
 เขารูมรรันรอบกายหมายประหาร”

ในครั้งเดือน ๑๑ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อไทยได้ข่าวพม่าตั้งกองทัพที่เมืองมะตะมะ ตะนาวศรี และเมืองมะริด มีการต่อเรือเป็นอันมากจากไม้ที่ล่องมาตามแม่น้ำสาละวิน พม่ายังชวนเจ้าเมืองไทรบุรี (ปะแงร์รัน) อีกทั้งได้ชวนญวนมาตีไทย เป็นศึก ๓ ด้าน แต่เมื่อพม่ารู้ว่าไทยไหวตัวและมีกองทัพไปตั้งสกัดอยู่หลายแห่ง เช่น เพชรบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี ถลาง สงขลา พัทลุง สตูล นครศรีธรรมราช จนเข้าหน้าฝน ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ ก็ไม่มีทัพพม่ายกมา ทัพไทยกองต่าง ๆ จึงยกกลับที่ตั้งและกรุงเทพฯ เค้าเรื่องนี้สุนทรภู่ตัดตอนมาแต่งไว้เป็นนิทาน ตอนที่ ๑๘ เพราะเกี่ยวกับตัวเอง กล่าวคือสำหรับกรมหมื่นมหาศักดิ์พลเสพ การยกทัพกลับจากเพชรบุรีของพระองค์ ได้ทรงนำหนูปัดจากหม่อมขุนนางมาทรงอุปถัมภ์ต่อที่วังหน้าพระลานวังกลาง ขณะนั้นสุนทรภู่ได้พ้นจากคุกแล้ว

ในต้นปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ ตนกู่ม่อม น้องชายคนหนึ่งของพระยาไทรบุรี มาฟ้องต่อพระยานครศรีธรรมราชว่า พี่ชาย (ปะแงร์รัน) เอาใจใฝ่พม่าและแข็งเมือง ไม่ส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทอง เข้ามาทูลเกล้าฯ ตามกำหนด จึงโปรดให้พระยานครฯ ยกทัพไปตีเมืองไทรบุรี และลึงกาฬไว้ในอำนาจได้ในเดือน ๓ ปลายปีเดียวกัน ส่วนเจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงร์รัน) หนีไปอาศัยอังกฤษที่เกาะหมาก (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

ในเดือน ๓ ปีมะโรงนั้น พระเจ้าตากวางมีราชสาส์นแจ้งมาว่า เพราะเจ้าเกียเซ็งสิ้นพระชนม์ ถึงเดือน ๖ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ จึงโปรดฯ ให้แต่งตั้งทูตเชิญพระราชสาส์น แจงออกไปค้ำนบศพพระเจ้าเกียเซ็ง และเจริญทางพระราชไมตรีถึงพระเจ้ากรุงปักกิ่ง (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

(จากปีเดียวเหลือย ใน “ไซฮั่น” ถึงปีสกอต สุนทรภู่ได้ปีแก้วทันทีสำหรับพระอภัยมณี)

ถึงเดือน ๔ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ นั้น มาร์ควิส วอร์เรน เฮสติงส์ (Marquis of Warren Hastings) ผู้สำเร็จราชการราชอาณาจักรอังกฤษในอินเดีย ได้ให้ผู้รักษาการอังกฤษที่เมืองสิงคโปร์มีหนังสือแจ้งถึงไทย ว่า จะแต่งตั้งนายแพทย์จอห์น ครอว์เฟิร์ด (John Crawford) เป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี หลังจากที่อังกฤษรบเขาไปถึง ๒๐ กว่าปี เนื่องจากฝรั่งในยุโรปเกิดรบพุ่งกัน (พ.ศ. ๒๓๓๒-๒๓๕๘) เพราะการปฏิวัติฝรั่งเศส และการครองอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนแห่งฝรั่งเศส บัดนี้เลิกสงครามแล้ว

รูปที่ ๖ ภาพวิวทัศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยา เขตกรุงเทพฯ และเรือ “จอห์น อาดัม” (เห็นไกล) จากหนังสือ “The Mission to Siam and Hué 1821-1822” โดย George Finlayson (1826) เป็นนายแพทย์ชาวสกอต ทำหน้าที่เป็นนักธรรมชาติวิทยา ในคณะของทูตนายแพทย์จอห์น ครอว์เฟิร์ด เรื่องราวของเขา ในที่นี้สุนทรภู่เอามาแต่งสวมเป็นโจรสลัดพร้อมกับทูตก็ปัดัน หรือร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี และนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ ว่า

“จะกล่าวฝ่ายนายโจรใจฉกาจ
คุมสลัดอัครันวิลันดา
มีกำปั่นนั้นยาวยี่สิบเส้น
หมากมะพร้าวสัมสุกปลุกไว้กิน
เลี้ยงทั้งแพะแกะไก่อสุกรห่าน

เป็นเชื้อชาติอังกฤษริษยา
เป็นโจรทำหมิ่นพื้นทวีป
กระทำเป็นตึกกว้านสถานถิ่น
ไม่รู้สิ้นเอมโอชโกขนานา
คชสารม้ามั่งมิ่งหงสา”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๑๕ หน้า ๒๑๓)

ส่วนอังกฤษก็มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และยังสามารถมีเมืองท่าเพิ่มขึ้นอีกทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (The English East India Company, EIC ที่มีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม พ.ศ. ๒๑๕๕ แต่ตั้งขึ้นก่อนในลอนดอนตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๔๓ ด้วยหวังเป็นผลพลอยได้เกี่ยวกับการค้นพบสิ่งที่แปลกประหลาดน่าพิศวง สำหรับพิพิธภัณฑ) คือเกาะหมาก หรือป็นัง ใน พ.ศ. ๒๓๒๙ และสิงคโปร์ ที่อังกฤษได้ขอเช่าจากสุลต่านยะโฮร์ ใน พ.ศ. ๒๓๖๒ รวมทั้งลังกาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๘ ส่วนอินเดียหรือชมพูทวีปนั้นก็ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๖ จึงคิดเรือพื้นบ้านการค้าขายกับไทยและญวน ที่เคยทำกันรุ่งเรืองมาก่อน เพราะเมืองทั้งสองนี้ เคยเป็นแหล่งที่พ่อค้าฝรั่งต่างประเทศไปมาค้าขาย ได้กำไรมากถึง ๒ แห่ง

ก่อนนั้น ตั้งแต่ในปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ ได้แต่งพ่อค้าเข้ามาสืบงานในกรุงเทพฯ ได้ความออกไปว่า ใน ๒-๓ ปีที่ผ่านมา มีเรือฝรั่งชาติอเมริกาบ้าง โปรตุเกสบ้าง อังกฤษบ้าง เข้ามาค้าขายถึงกรุงเทพฯ ไทยก็ยอมให้ค้าขายไม่รังเกียจ ด้วยไทยกำลังต้องการเครื่องศาสตราวุธที่จะทำศึกกับพม่า อยากให้พ่อค้าบรรทุกปืนเข้ามาขาย จึงเห็นเป็นช่องทางที่จะเข้ามาทำไมตรีให้มีการค้าขาย เจริญขึ้นอีกได้ แต่อังกฤษมีความรังเกียจอยู่ด้วยเรื่องวิธีเก็บภาษีอากรของไทยและของญวน (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

เมื่อครอว์เฟิร์ดเดินทางมาถึงเกาะหมากในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๖๔ พระยานครฯ ได้ตีเมืองไทรบุรีได้แล้วตั้งแต่วันที่ ๑๐ ธันวาคม พระยาไทรบุรีจึงได้ส่งข้อความไปถึงรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียให้ครอว์เฟิร์ดเจรจาเรื่องเมืองไทรบุรีกับไทย ด้วยความประสงค์ให้ได้พ้นจากอำนาจเมืองนครศรีธรรมราช เพราะเมืองไทรบุรีเป็นประเทศราชอยู่ใกล้ชิดกับเกาะหมาก ดินแดนของอังกฤษที่ยังต้องพึ่งทรัพยากรเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรี

จอห์น ครอว์เฟิร์ด เป็นนายแพทย์เชื้อสายสกอต เดินทางเข้ามาถึงเมืองไทยด้วยเรือกำปั่นใบ “จอห์น อาดัม” (John Adam) ในวันที่ ๒๔ มีนาคม ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๖๕ ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพื่อทูลเกล้าถวายพระราชสาส์นและเครื่องบรรณาการ จากนั้นก็ได้เข้าพบและเจรจาทักขุขัตติการกับขุนนางฝ่ายไทย แต่การเจรจาไม่เป็นผล เพราะครอว์เฟิร์ดแสดงกิริยาไม่เหมาะสม โอหัง ดุหมั่นไทยเอาเปรียบในการเจรจา อีกทั้งที่สำคัญคือทั้ง ๒ ฝ่ายไม่เข้าใจในภาษาซึ่งกันและกัน เพราะด้วยการเจรจาที่ต้องผ่านล่ามซึ่งเป็นคนชั้นไพร่ สาเหตุของปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ครอว์เฟิร์ดมีนายแพทย์จอร์จ ฟินเลย์สัน (George Finlayson) ชาวสกอตอีกเช่นกัน มาเป็นพนักงานทำแผนที่ และผู้ชำนาญสิ่งแวดล้อมในคณะทูตด้วย เพื่อหาวิธีลอบดำเนินการตรวจทำแผนที่ และสำรวจพรรณพืชสัตว์ต่าง ๆ (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

รูปที่ ๗ ภาพวาดทิวทัศน์ของแม่น้ำเจ้าพระยาเขตกรุงเทพฯ โดยนักธรรมชาติวิทยา นายแพทย์จอร์จ ฟินเลย์สัน ทุกภาพมีส่วนของเรือ “จอห์น อาดัม” ที่ใช้เดินทางจากเบงกอล ขณะผ่านตอนเหนือของเกาะภูเก็ต ในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๔ เขารวบรวมได้ตัวอย่างปลาทะเลชนิดหนึ่ง ที่ต่อมาได้ชื่อว่า *Pristipoma aurita* Cuvier และที่เกาะสีชัง ในวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ เขาได้ตัวอย่างกระรอก ที่ต่อมาได้ชื่อว่า *Callosciurus finlaysoni* (Horsfield)

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

อนึ่ง ผู้เขียนขอแทรกไว้ ณ ที่นี้ว่า เริ่มจากการที่สุนทรภู่น่าจะมีส่วนร่วม อาจเป็นผู้จดคำแปลพงศาวดารจีนเรื่อง “ไซฮั่น” ในความอำนวยการของกรมพระราชวังหลัง ก่อนเสด็จสวรรคต คำว่า “ปี่แก้ว” โดยนัยหมายถึงปี่เดียวเหลือยง ในเรื่องดังกล่าว จึงมีปรากฏนำมาใช้เรียกปี่ในนิทานพระอภัยมณีหลายครั้ง เช่น ตั้งแต่ในตอนที ๑๒ หรือ ๖๑, ๖๓ หน้า ๑๗๖, ๑๒๔๑, ๑๒๖๔ เป็นคำกลอน ว่า

“ในคงคาปลาร้ายขึ้นวายเรียง	ฟังสำเนียงปี่แก้วแว่วจับใจฯ”
“แล้วขึ้นนั่งยังเก้าอี้เป่าปี่แก้ว	วิเวกแจ้วสำเนียงส่งเสียงใส”
“บ้างไขกลดนตรีเป่าปี่แก้ว	ซอสีแจ้วจำเรียงเสียงเสมอ”

สุนทรภู่งจะสวมเรื่องของปี่เดียวเหลือยง เข้ากับประสบการณ์ที่ได้ยินเสียงปี่สกอต จากเรือฝรั่งในแม่น้ำเจ้าพระยาครั้งแล้วครั้งเล่า อย่างไรก็ตาม สุนทรภู่งก็เคยใช้คำว่า “ปี่แก้ว” มาตั้งแต่ครั้งแต่ง “โคบุตร” เช่น ในตอนที่โคบุตรเล่นธาร์ก็มีอยู่ว่า “ตั้งปี่แก้วแว่วจับพระทัย สำราญใจลอยชมพวนวันฯ” แสดงว่าเมื่อสุนทรภู่งไม่เคยได้ยินเสียงปี่เดียวเหลือยง แต่น่าจะได้เคยได้ยินได้ฟังเสียงปี่สกอตมาก่อนนานแล้ว การที่ผู้เขียนเกิดความคิดว่า “ปี่แก้ว” ในนิทานน่าจะมาจากปี่สกอต เพราะยังมีความเชื่อแน่นอนจากที่รู้เห็นเป็นวิสัยของฝรั่งชาวสกอต หรืออังกฤษ ว่าจะมีเครื่องดนตรีชนิดนี้และอื่น ๆ ติดตัวไปในการเดินทางไกลห่างบ้านเมืองเกิดเพื่อใช้เป่าแสดงตัวตน และสร้างบรรยากาศให้พ้นจากความวุ่นวายเพียงชั่วขณะ พฤติกรรมนี้ยังมีเป็นปกติจนถึงปัจจุบัน และเพราะมีคากกลางที่เรียก “ปี่แก้ว” สุนทรภู่งจึงไม่ตั้งชื่อเรียกเป็นคำอื่น ประกอบกับฝรั่งอังกฤษที่เข้ามาเมืองไทยสมัยนั้นส่วนใหญ่มักมีเชื้อสายสกอต พระอภัยเป็นคนไทยจึงเรียนเป่าปี่เช่นเรียนภาษา

ในสมัยสุนทรภู่ง อย่างน้อยก็ตั้งแต่ครั้งแต่ง “โคบุตร” ยามค่ำคืนในแม่น้ำเจ้าพระยาเขตกรุงเทพฯ คนไทยจึงต้องได้ยินเสียงปี่สกอตจากเรือฝรั่งพวกนี้กันเป็นประจำ แม้ต่อมา เช่น เมื่อสุนทรภู่งออกเดินทางยามค่ำคืนไปแต่ง “โคลงนิราศสุพรรณ” ตั้งแต่ในเดือน ๓ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๘๔ ก็ได้บันทึกไว้ ว่า

“๗ แห่เสียงเวียงราชก้อง	กังสดาน
หงษ์หงษ์ระฆังขาน	แข่งฆ้อง
สังข์แตรแห่เสียงประसार	สังข์ซัด ดีดเอย
ยามตีกรีกกริ่งก้อง	ปี่แก้วแจ้วเสียงฯ”

อย่างที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ในบรรดาคนตะวันตกที่เข้าสู่เมืองไทย คนอังกฤษเป็นพวกที่พลุกพล่านที่สุด จึงเท่ากับช่วยยืนยันการได้ยินเสียงปี่สกอตครั้งแล้วครั้งเล่าของสุนทรภู่ง ในยามค่ำคืนดังกล่าวได้อย่างแน่นอน รวมทั้งครั้งก่อนนั้น เมื่อออกเดินทางเรือจากทำนบน้ำวัดอรุณไปเพชรบุรี ครั้งบังสุกุลศพขุนแพ่ง (“นิราศเมืองเพชร”, ๒๓๘๕ ; ทศพร วงศ์รัตน์, ๒๕๕๒) ในราวเดือนมกราคม ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๔ ก็ได้แต่งไว้ในนิทาน

“พระอภัยมณีคำกลอน” หลังพระอภัยมณีเป่าปี่ครั้งที่ ๑๐ (ตอนที่ ๓๑ หน้า ๕๓๗) คือใน ตอนที่ ๓๒ หน้า ๕๗๒ ว่า

“ประการหนึ่งซึ่งมีหูอยู่อย่างนี้

จะหนีปีเห็นไม่ได้จใจจริงฯ”

“อันลมปี่ดีแต่เพราะเสนาะหู

ที่จะลุ่มปากยากหนักหนา”

ความคิดที่จะใช้ปี่สกอตเป็นอาวุธหลักให้มีหลากหลายคุณสมบัติสำหรับตัวเอง คือ พระอภัยมณี ในนิทาน ยังหวังจะได้มาจากความกังวลกันทั้งเมือง เพราะความเชื่อทางเวทมนตร์ของคนไทยสมัยนั้น เมื่อได้ฟังเสียงวิงวอนของปี่สกอต แม้เช่นจากเรือของครอว์เฟิร์ด แล้วเกิดความรู้สึกที่อธิบายไม่ได้ จึงเข้าใจว่า น่าจะเป็นกรรมวิธีทางไสยศาสตร์ ที่ฝรั่งนำมาใช้เป็นยุทธวิธีทำให้คนไทยเคลิบเคลิ้มหลับไหลก่อน แล้วยึดบ้านยึดเมืองตั้งคำกลอนในฉากเดียวกันกับครั้งเดินทางไปเพชรบุรี ที่กล่าวมาข้างต้น คือตอนที่ ๓๑ หน้า ๕๓๐ ว่า “เขาระบือลือแล้วว่าเป่าปี่ ให้ไพรีนิทราดังอาลัย” แต่สุนทรภู่ผู้มีปัญญา กลับนำมาให้ตัวละครฝ่ายไทย คือ พระอภัยมณีใช้ในการเป่าปี่สะกดอย่างหลากหลายคุณสมบัติ เช่น เป่าปี่ให้ข้าศึกทั้งคนและสัตว์หลับเป็นตายหรือเคลิบเคลิ้ม เป่าปลุกทัพ เป่าเพื่อสู้รบ เป่าให้ศัตรูหลบหนีไปเพราะความกลัว เป่าเพื่อสร้างความสงบ เป่าเพื่อใช้ดึงดูดความรัก เป็นเพลงสังวาส สร้างความกำหนด ความมีเสน่ห์ รวมทั้งครั้งสุดท้ายใน ตอนที่ ๖๓ หน้า ๑๒๖๔ ดังกล่าวมาแล้ว ที่เป็นการเป่าสรูป แสดงว่าเป็นปีของฝรั่งเป่าในงานรื่นเริงที่ฝรั่งจัดขึ้น

นอกจากนี้ ครอว์เฟิร์ดยังมีสิ่งที่จะต้องทำเป็นงานสืบสวนต่าง ๆ ในบ้านเมืองไทย ที่ต้องนำเสนอไปยังรัฐบาลอังกฤษ โดยสรูปุระของครอว์เฟิร์ดมี ๓ ประการ (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖) คือ

๑. อังกฤษเข้าใจแล้วว่า การเจรจาไม่สำเร็จโดยง่าย เพราะรู้ถึงความเกลียดชังฝรั่งในจิตใจของชาวประเทศตะวันออก รวมทั้งจีนและญี่ปุ่น เนื่องจากฝรั่งที่ออกมาค้าขาย ตั้งแต่พวกโปรตุเกส เคยมาโกงเบียดเบียน เจ้าของเมืองที่มีความด้อยกว่าในหลายด้าน จนมีข้อกำชับมาว่า ไม่ให้มาขอที่ดิน แม้เพียงตั้งสถานีค้าขาย เพราะจะเกิดความสงสัยว่าจะตั้งป้อมค่ายปรการส่งทหารไปรักษา อย่างที่มีประวัติมาก่อน

๒. ในเรื่องการขอแก้ไขลดหย่อนภาษีอากร ถ้าได้ก็เป็นการดี มิฉะนั้นก็ให้มุ่งหมายเพียงแต่ทำ ความคุ้นเคยเป็นไมตรีกันไว้ก่อนระหว่าง ๒ ฝ่าย หรือขอสัญญาให้ลูกค้าอังกฤษไปมาค้าขายได้สะดวกเมื่อได้ขั้นนี้แล้ว ค่อยคิดการอย่างอื่นในการทำเป็นหนังสือสัญญาต่อไป

๓. ในเรื่องการทำแผนที่ ก็รู้แล้วว่าไทยจะรังเกียจ จึงอย่าทำให้ไทยสงสัยว่า มาทำแผนที่เพื่อคิดร้าย ส่วนเรื่องเมืองไทรบุรี ให้ฟังเรื่องราวและปรึกษาเจ้าเมืองเกาะหมาก โดยมีกำชับมาว่า อย่าทำให้อังกฤษต้องเข้าไปปรับความลำบาก ในเรื่องไทยกับพวกมลายูที่เมืองไทรบุรี

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ในการเข้ามาของครอว์เฟิร์ต พวกเขาได้กระทำหลายอย่าง ทั้งที่เป็นการละเมิดเอกลัทธิทางการทูต และผิดกับความในอักษรสาส์น เช่น ได้นำสินค้าในเรือทูตขึ้นออกขาย เทียวหยั่งน้ำทำแผนที่ แล้วอ้างว่า ทำเพียงเล็กน้อย และได้ขออนุญาตพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค คือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์) ก่อนแล้ว ซึ่งเป็นการทูตผิด อีกทั้งทูตจากหมิ่นประมาทไทย เช่น เพียงส่งเรือรบมาสองลำสามลำ ก็สามารถ ตีเอาเมืองได้ ทั้งหมดสุนทรภู่อันรู้ดี เพราะใกล้ชิดกับทางราชการ จึงเอามาเป็นข้อมูลแต่งนิทานไว้ให้ ต่างตัวละคร หรือต่างข้างต่างฝ่ายเล่น เช่น ในตอนที่ ๓๐, ๓๖, ๓๙ หน้า ๕๑๙-๕๒๐, ๖๗๒, ๖๗๔, ๗๔๗, ๗๔๘ ว่า

“ทั้งสามแหล่งแอ่งอ่าวเหล่าสิงหล
จงทอดทิ้งดิ่งสายหมายคะเน
แต่สายนั้นพันวาสิบห้าเส้น

“ฝ่ายฝรั่งสั่งความให้ล่ามทูต
“พระฟังทูตพูดดีเป็นที่ยิ่ง
เป็นความลับกลับกลอกที่ยอกย้อน
“แม้วันนี้มิได้เฝ้าเหมือนเราสั่ง
“ชาติฝรั่งฟังเขาพูดเล่าลือ
“จึงว่าทูตพูดอะไรฟังไม่งาม
อย่าพูดมากปากจะอมส้มไม่ได้
“นี่ท่านทูตพูดจาชักหน้าเง้า
หรือผู้ชายรายเรือเขาเปื้อนตัว

น้ำนั้นวนเวียนกำปั่นให้หันเห
ว่าทะเลลึกล้ำน้ำเพียงไร
เข้าจนเย็นหย่อนลงด้วยสงสัย”
เราเป็นทูตของสมเด็จพระเชษฐา”
มันอ้างอิงเอาหลักที่อักษร
ไม่แน่นอนนึกคิดพินิจดู”
ฝ่ายฝรั่งราชทูตก็ทูตผิด”
ว่าด้านคือได้มาเห็นเหมือนเช่นมิ่ง”
ล้นลมลามเหลือตัวไม่กลัวเกรง
กุมิไซ่ชาติเขลยเคยข่มเหง”
คูมัวเมามั่นดิ่งเหมือนหิ้งผัว
ต้องยกคร้วข้ามฝั่งมาลังกา”

คณะทูตของครอว์เฟิร์ตเดินทางออกจากเมืองไทยเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๖๕ รวมเวลาอยู่เมืองไทยเกือบ ๔ เดือน แต่ทำการไม่สำเร็จ

ในอักษรสาส์นจากมาร์ควิส เฮสติงส์ ที่มีมาถวายนั้น มีการแปลเป็นภาษามลายูกำกับมา ซึ่งต่อไปนี้เป็น การแปลจากภาษามลายูเป็นไทยอีกครั้ง โดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖) และผู้เขียนขอตัดทอนมาเพียงดังต่อไปนี้ คือ

“อังกฤษเดี๋ยวนี้มีอำนาจ (ตลอดอาณาจักรอินเดีย) และเป็นที่น่าถือแก่ประเทศอื่นฝ่ายใต้ตั้งแต่ สิงหนทวีป ตลอดขึ้นไปฝ่ายเหนือ จนจรดเทือกภูเขาเขตรแดนเมืองจีน ข้างตะวันออกตั้งแต่เขตแดนเมืองอังวะ ตลอดไปฝ่ายตะวันตก จนถึงแดนประเทศเอเชีย แต่ประชาชนที่อยู่ในปกครองเอง อังกฤษมีกว่า ๙ โกฏิ เพราะฉะนั้น อังกฤษจึงไม่มีความประสงค์ที่จะแสวงหาอาณาเขตเพิ่มเติมต่อออกไปอีก”

“พระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในประเทศอังกฤษ เสด็จจลลิต ณ ราชธานีอันอยู่ห่างไกลกับ พระราชาอาณาจักรอินเดียประมาณกึ่งพิภพ เพราะระยะทางห่างไกลกันนัก จะทรงปกครองราชอาณาจักร ในอินเดียด้วยพระองค์เองไม่ได้สะดวก จึงพระราชทานพระราชอำนาจให้ข้าพเจ้าเป็นผู้สำเร็จราชการ ต่างพระองค์ ปกครองแผ่นดินอินเดียนี้... ถ้าหากว่าคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษ จะเป็นชาวยุโรปก็ตาม จะเป็น ชาวอินเดียก็ตาม ไปค้าขายถึงพระราชอาณาจักรของพระองค์ ขอพระองค์จงได้ทรงพระกรุณาคุ้มครอง ป้องกันให้มีความผาสุกด้วย”

“ข้าพเจ้าได้มอบสิ่งของหลายอย่างให้นายครอว์เฟิร์ด คุณมาถวายแต่พระองค์ในนามของข้าพเจ้า ด้วย”

เครื่องบรรณาการที่มาร์ควิส เฮสติงส์ ส่งมาถวายครั้งนั้นคือปืนคาบศิลาปลายหอก ๓๐๐ กระบอก ปืนคาบศิลาแผดกระบอก ๑ ผ้าसानขาว ๔ ผืน พรหมเทศ ๒ ผืน เครื่องแต่งตัวหญิงอย่างฝรั่ง ๒ สำหรับ เครื่องโต๊ะแก้วเจียรไนสำหรับ ๑ ฉากอย่างดี ๕ ผืน พรหมอย่างดี ๒ ผืน หนังสือพงศาวดารอังกฤษเล่ม ๑ รมมีเครื่องพร้อมรถ ๑ ม้าเทศสำหรับเทียมรถม้า ๑ ฉากเขียนด้วยหนัง ๔ บาน ฉากกระจก ๓ บาน รวม ๗ บาน (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

รูปที่ ๘ มีความเป็นไปได้ที่เจ้าจอมทั้งสองตามภาพนี้ สวมใส่เครื่องแต่งตัวอย่างฝรั่ง ๒ สำหรับ ที่เป็นเครื่อง บรรณาการจากมาร์ควิส เฮสติงส์ นำมาโดยทูตนายแพทย์จอห์น ครอว์เฟิร์ด

“ให้สององค์สงสวนาน้ำดอกไม้
ล้างมุ่นเกล้าเมาลีให้พี่น้อง
เข็มขัดเพชรเจ็ดกระรัตคาดประจำ
ทองพระกรซ็อนนวมสวมพระหัตถ์
สังวาลแววแก้วเก็จเพชรมณี
ธำมรงค์ทรงรายพรายพระหัตถ์
กรรเจียกจอนซ็อนนุกุดันกัลเม็ด
แล้วลูบไล้พระสุคนธ์ปนทองคำ
นุ่งยุงทองเทพพนมคลุมขำ
ลูกประหล่ำลงยาราชาชาติ
เนาวรัตน์ราคาคำกรุงศรี
ผูกวลีสายลอยล้วนพลอยเพชร
แจ่มจรัสรู้แววล้วนแก้วเก็จ
ใส่เกือกเพชรเพทายริมรายพลอย”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๒๓ หน้า ๓๖๔)

โดยประวัติสุนทรภู่หลังจากออกจากคุกก็ได้มีงานถวายพระอักษรเจ้าฟ้าอาภรณ์ มีตีกพระราชทาน แทนเรือนแพของเดิมเป็นที่พัก พร้อมข้าทาสในบริเวณวังหลวง และตำแหน่งขุนสุนทรโวหาร สุนทรภู่ได้แต่ง “สวัสดิรักษาคำกลอน” และ “สิ่งทไกรภพ” น่าจะเพราะสอดคล้องกับการเข้ามาของทูตนายแพทย์จอห์น ครอว์เฟิร์ด ในตอนพราหมณ์จินดาสื่อสารเมืองมารันของเรื่องหลัง สุนทรภู่จึงแต่งไว้ตอนหนึ่ง ว่า

“พวกลำเภาเจ้าพราหมณ์ให้ล่ำมพูด

เราเป็นทูตสื่อสารมาขานไซ้”

รูปที่ ๙ มีความเป็นไปได้อีกเช่นกัน ที่ภาพรถเหล็กเทียมม้าในภาพนี้เป็นเครื่องบรรณาการจาก มาร์ควิส เฮสติงส์ นำมาโดย ทูตนายแพทย์จอห์น ครอว์เฟิร์ด

“ฝ่ายฝรั่งส่งมราชขึ้นรถเหล็ก
“แกคิดพลงทางพวบรรดาเด็ก
เที่ยวบอกเล่าเหล่าฝรั่งว่าลังกา
ใครถือพระจะสมทบช่วยรบสู้
ฝรั่งส่งมราชก็หวาดใจ

ลูกศิษย์เด็กขับม้าเป็นสารถี”
ขึ้นเกวียนเหล็กลูกไฟใส่ช้ายขวา
จะขาดชาติศาสนาเป็นป่าไป
มาตามกูดและแก้ไข
ต่างฉวยได้ดาบหอกออกวิ่งตาม”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๔๔, ๖๑ หน้า ๘๖๗, ๑๒๒๘)

จากหลักฐานข้างต้น เมื่อได้ฉาก ได้โอกาส และคงจะต้องสนใจ เพราะเคยเห็นมีการนำรถม้าติดกระจก ออกมาใช้ ต่อมาสุนทรภู่จึงได้นำมาแต่งนิทานไว้หลายครั้ง เช่น ในตอนที่ ๔๔, ๕๓, ๖๐, ๖๑, ๖๒ หน้า ๘๖๗, ๑๐๘๔, ๑๒๑๑, ๑๒๒๘, ๑๒๔๙ ว่า

“ฝ่ายฝรั่งส่งมราชขึ้นรถเหล็ก
“รถที่นั่งหลังคาฝากระจก
“รถที่นั่งหลังคามีฝากระจก
รถสามนางต่างเตรียมเทียมประทับ
“แกคิดพลงทางพวบรรดาเด็ก
“พระอภัยไปกับทัพฝรั่ง
“ท้าวทศวงศ์ทรงนั่งบรรลักรรถ

ลูกศิษย์เด็กขับม้าเป็นสารถี”
เกริ่นกรรหนกกรรหนาบเตร็จเพชรประดับ”
เทียมม้าหอกคู่เคียงเรียงสลับ
คอยค่านับรับเสด็จสำเร็จการฯ”
ขึ้นเกวียนเหล็กลูกไฟใส่ช้ายขวา”
รถบัลลังก์หลังคาฝาพระฉาย”
ชมบรรพตพุดโอสโมสร”

คำกลอนเกี่ยวกับทูตครอว์เฟิร์ด ซึ่งผู้เขียนตัดทอนมาเป็นเพียงส่วนน้อยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า สุนทรภู่ขณะทำหน้าที่เป็นกวีที่ทรงปรึกษาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จะต้องได้ใกล้ชิด จนล่วงรู้ความเจรงากันโดยตลอด จึงมีปรากฏเอามาแต่งเป็นเนื้อหาอยู่หลายครั้งในนิทานพระอภัยมณี

น่าสังเกตว่า แม้งานของครอว์เฟิร์ดที่ได้รับมอบหมายมาจะไม่สำเร็จ เพราะเกิดปากเสียงกัน แต่กัพอ จะเกิดประโยชน์อยู่บ้าง กล่าวคือ ตั้งแต่นั้นมาก็มีพ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายกับไทยมากกว่าแต่ก่อน ที่สำคัญ เริ่มจากที่ชื่อกัปตันสมิท (Captain Smith) และนายสตอร์ม ผู้ควบคุมสินค้าเรืออังกฤษ ชื่อ “Brig Phoenix of Calcutta” ซึ่งได้เข้ามาเมืองไทยในปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๖๕ รวมใช้เวลา ๖ เดือน ได้ขออนุญาตจำหน่ายสินค้า และขอซื้อ ไม้ ผ้า พริก ออกไปขายต่อ โดยยังได้นำม้าขาวตัวหนึ่งมาถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ต่อมาฝ่ายไทยขอคืนม้า เพราะรู้ว่าเป็นม้าที่กินพื้นที่ระวางสินค้า และไม่ต้องการแล้ว ฝ่ายฝรั่ง จึงฆ่าทิ้งแม่น้ำเจ้าพระยาทันที ทำให้ฝ่ายไทยไม่พอใจ

ยังมีเรื่องต่อเนื่องเกี่ยวกับการที่ฝรั่งทั้งสองไม่ยอมรับการปลดอาวุธออกจากตัวก่อนเข้าเฝ้าตามธรรมเนียมไทย ที่เป็นชนวนทำให้ฝ่ายไทยต้องมีปัญหา ถึงขั้นเข้าทำร้าย และจับฝรั่งพวกนี้ใส่โซ่ตรวนคุมขัง แล้วบังคับให้เขียนบันทึกขอพระกรุณาประทานโทษจากกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งก็ต้องทำเพราะไม่มีทางเลือกว่า เข้าใจแล้วว่า ที่ตนทำไปนั้นเป็นอาชญากรรม ผิดกฎหมายของไทย และรู้สึกเสียใจที่ได้ทำไป จนกระทั่งเมื่อออกจากเมืองไทยไปแล้ว นายสตอร์มกลับได้พยายามยุงให้อังกฤษส่งเรือมาโจมตีไทยที่คูหมื่นและเหยียดหยามคนอังกฤษ และประเทศมหาอำนาจอย่างอังกฤษ แต่จากจดหมายฝ่ายไทยโดยพระยาพระคลังที่มีไปถึงเจ้าเมืองอังกฤษที่เกาะหมาก ก็ได้รับการตอบกลับมาว่า ครั้งหน้าหากมีเหตุการณ์ร้ายจากคนอังกฤษขอให้แจ้งก่อน

ต่อมาก็มีนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ (Robert Hunter) ชาวสกอต หรือที่คนไทยเรียกเขาว่า หันแตร์ ได้เข้ามาเมืองไทยในเดือนสิงหาคม ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ เพียงถึงเดือนธันวาคม คนผู้นี้มีความสามารถจนถึงขั้นตั้งโรงสินค้าโกลด์โบสถ์ฝรั่งชาวตาครูช และห้างค้าขายที่กุฎีจีน เป็นอาคารเรียกห้างหันตรา มีการชั่งชั่งอังกฤษขึ้นเสาไว้หน้าร้าน สมัยนั้นรู้กันว่า ที่นี้ได้เป็นที่ชุมนุมคนต่างชาติที่เข้ามาในกรุงเทพฯ แต่ฝ่ายไทยก็ไม่มีกรายอมลดหย่อนภาษีอากรให้ เช่นเดียวกับพ่อค้าอังกฤษทั้งหลาย ผิดกับคนชาติอื่น ๆ จนแม้ว่าฮันเตอร์จะได้รับการโปรดเกล้าฯ เป็นหลวงอาวุธวิเศษ (ประเทศพานิช) เพราะไม่ตรีของเขาที่ได้นำปืนใหญ่ และปืนคาบศิลาจำนวนหนึ่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นของขวัญสำหรับแผ่นดิน ชาวอังกฤษเชื้อสายสกอตผู้นี้กว้างขวาง เข้าออกวังหลวงอยู่เสมอ มีกิจกรรมที่ได้รับการบันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยไม่น้อย เขายังมีธุรกิจในประเทศอื่น จึงเข้าออกเมืองไทยเป็นประจำ สุนทรภู่ไม่มีที่จะเอาเรื่องของเขาไปกล่าวไว้ใน “รำพันพิลาป” ว่า

“เดิมของแขกแตกฝรั่งไปตั้งตึก

แลพิลึกครึกครื้นขายปืนผา”

เมื่อนายฮันเตอร์ยังมีเรือใช้ท่องเที่ยวส่วนตัว ทำให้เขาได้มีโอกาสพบผาแฝดสยาม อิน-จัน ชาวสมุทรสงคราม เขาเกิดความคิดเป็นธุรกิจ เริ่มด้วยการหาถูทางนำผาแฝดเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนเมื่อได้พบพ่อค้าชาวอเมริกัน ผู้นำอาวุธปืนมากมายเข้ามาขาย ชื่อ กัปตันอาเบล คอฟฟิน (Able Coffin) พร้อมเรือใบสามเสา “Sachem” นายฮันเตอร์ได้มีส่วนทำให้แฝดอิน-จันได้รับพระราชานุญาตให้ออกจากเมืองไทยไปอเมริกา ในวันที่ ๑ เมษายน ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๗๒ เขายังเคยนำนายจอร์จ วินด์เซอร์ เอิร์ล (George Windsor Earl) นักเขียนชาวอังกฤษผู้ต้องการท่องเที่ยวยังดินแดนตะวันออก ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๕-๒๓๗๗ เข้ามาถึงเมืองไทยในวันที่ ๓๐ มีนาคม ด้วยเรือกลไฟชื่อ “Reliance” พร้อมกับกัปตันเบอร์เกส นั้นหมายความว่า เรือกลไฟลำนี้มาทำให้คนไทยรู้จักก่อนเรือ “Express” ที่จะกล่าวถึงต่อไป

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ทศพร วงศ์รัตน์

๑๗๗

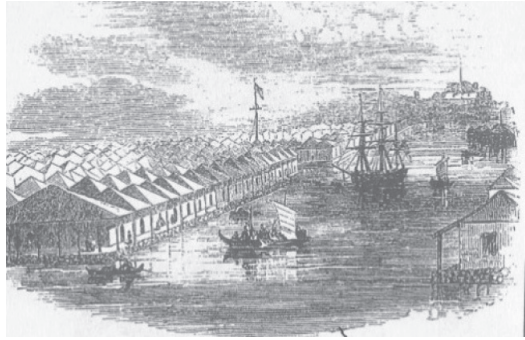
อนึ่ง ในปีเดียวกันกับแผ่นดิน-จันดงกล่าว สุนทรภู่ที่เดินทางกลับมาจากรูดงค์ระหว่างต้นปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ ถึงก่อนเข้าพรรษา ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๑ ได้รับบิดาที่สึกจากพระที่วัดบ้านกล้า เมืองแกลง จังหวัดระยอง กับหลานฝาแฝดม่วงและคำ มาขอรับพระอุปถัมภ์จากกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยดิพลเสพ ที่วังหน้า จึงน่าจะเป็นต้นเหตุจูงใจให้สุนทรภู่สร้างตัวละครแฝดหญิงสร้อยสุวรรณจันทรสุตา ขึ้นในนิทานตั้งแต่ตอนที่ ๒๖, ๒๘ หน้า ๔๐๕, ๔๕๕

อนึ่ง นายฮันเตอร์ก็เคยสร้างปัญหาขึ้น เช่น ในวันที่ ๘ กันยายน ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่อเขาได้ช่วยแนะนำจนกัปตันเรือชาวอังกฤษชื่อเวลลาร์ได้ไปยิงนกในวัดเกาะ (วัดเกาะแก้วลังการาม) หรือวัดสัมพันธวงศาราม ในกรุงเทพฯ ใกล้ที่พักของศาสตราจารย์นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) เมื่อแรกที่เขาเข้ามาเมืองไทยจากอเมริกา ตั้งแต่วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๗๘ จนนายเวลลาร์ถูกพระและเณรในวัดรุมทำร้าย แล้วนายแพทย์บรัดเลย์ได้เข้าช่วยเหลือ ครั้งนั้น นายฮันเตอร์ยังเคยดูหมิ่นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินและทำทีขอยิงสลุดจากเรือ แต่ฝ่ายไทยไม่อนุญาต เพราะเคยขู่ว่า จะยิงพระราชวัง หากไม่มีการลงโทษฝ่ายไทย

นายฮันเตอร์มีพฤติกรรมติดเหล้า จนเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง หลายครั้งเมามาย แต่ก็ทำธุรกิจการค้าได้รุ่งเรืองใ้ตร่มพระบารมี จนล่วงเลยมาถึง ๑๙ ปี ถึงวันที่ ๓ มกราคม ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๗ นายฮันเตอร์ และกัปตันบราวน์ ยังได้นำเรือกลไฟใช้ใบจักรชื่อ “Express” ขนาดใหญ่มาก สร้างด้วยเหล็กมาหลอกเชิงบังคับขายในราคาแพง ทั้งที่เป็นเรือเก่า พร้อมอาวุธปืน ๒๐๐ กระบอกที่บรรทุกมา ทั้ง ๆ ที่ฝ่ายไทยได้เคยซื้อไปแล้วตามสัญญา ร้อยกว่ากระบอก ซึ่งก็เพียงพอ เพราะตอนนั้นสงครามไทยกับญวนได้เริ่มจะสิ้นสุดลงแล้ว เนื่องจากฝรั่งเศสมาแทรกแซง โดยบุกเข้าญวน เมื่อปัญหาลุกลามถึงขั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยต้องเข้ายึดกระสุนดินปืนไว้ก่อน นายฮันเตอร์ก็ทำเรื่องให้อังกฤษส่งกองเรือมายิงและยึดเมืองไทย จนในที่สุดพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งให้ขับนายฮันเตอร์ออกไป ด้วยพระองค์ทรงเข้มแข็งในการบ้านการเมืองของพระองค์เป็นอย่างมาก ในหลายเหตุการณ์ เพราะอังกฤษมีแผนที่จะยึดครองเมืองไทยจริง จากคำยุของพ่อค้าเหล่านี้ที่สร้างปัญหา

นายฮันเตอร์ยังมีภรรยาเป็นคนไทย แต่ในบั้นปลายชีวิตมีเพียงตัวเขาเองกลับไปอยู่อังกฤษ และเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑

ดังนั้น นอกจากเสียงปี่สกอต จะได้ยินได้ฟังโดยคนไทย จากเรือกำปั่นของฝรั่งอังกฤษ หรือสกอต ครั้งแล้วครั้งเล่าแล้ว แหล่งของเสียงปี่ชนิดนี้ในยามค่ำคืนของแม่น้ำเจ้าพระยา เขตกรุงเทพฯ ยังคงจะต้องดังมาจากที่พำนักของนายฮันเตอร์ คือ โรงสินค้าหรือห้างพันตรา บริเวณกุฎีจีน เป็นที่ชุมนุมของฝรั่งนักเดินทาง แม้ที่เป็นทูต ดังคำกลอนใน “รำพันพิลาป” ที่กล่าวมาแล้วว่า “เดิมของแขกแตกฝรั่งไปตั้งตึก แลพิลิกครึกครื้นขายปืนผา”

รูปที่ ๑๐ สองภาพนี้เป็นโรงสินค้าอังกฤษ หรือห้างพันตรา ของนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ มีการชกชองอังกฤษขึ้นเสาดังอยู่ริมน้ำบริเวณกุฎีจีนในปัจจุบัน ในนิทานพระอภัยมณี นอกจากนายเรือโจรสลัด จะหมายถึงกรมพระราชวังบวรฯ มหาเสนาณรงค์ฯ ที่ทรงพระกรุณาให้นางนimbangเดินทางพร้อมพระองค์ไปเพชรบุรีในพ.ศ. ๒๓๕๒ เพราะมีเรื่องของความเมาอยู่ในนิทานตอนที่ ๑๕ โจรสลัดจึงยังอาจหมายถึงนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ ที่สุนทรภู่อาจรู้จักมักคุ้น จึงได้แต่งเรื่องเมื่อนายคนนี้เมา ไว้มากในตอนดังกล่าวพร้อมกับการเข้ามาในเมืองไทยของกัปตันหรือร้อยเอกพันตรี บาร์นี แต่ที่สำคัญคือ ความใกล้ชิดของนายฮันเตอร์กับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ในหน้า ๒๒๐ ว่า

“ฝ่ายผู้รายนายกองรองสุหรั่ง
สารภาพกราบก้มบังคมคัล
เสด็จไปข้างไหนจะไปด้วย
อันพวกไพร่ไว้ข้าจะพาที

เป็นชาติอังกฤษรำปัญญาขยัน
ขอชีวิตไว้เป็นข้าฝ้าสุลี
จนมอดม้วยมิได้อางนางพณี
ให้รักดีด้วยพระองค์ทรงศักดา”

สำหรับเรือกลไฟขนาดใหญ่ ที่เป็นเรื่องครีกโครมโดยนายฮันเตอร์ สุนทรภู่ได้นำมาแต่งไว้ทันที ในฉกไทยสู้รบกับญวน (พ.ศ. ๒๓๗๖-๒๓๘๐) ที่เขมรไปฝึกไฟ เป็นตอนที่ ๕๖ หน้า ๑๑๔๕ ด้วยคำกลอน ว่า

“ต่างรู้ว่าข้าศึกมาอีกหาญ
ให้หอคอยปล่อยปืนกะปิตัน
แต่ละลูกถูกกระจายทะเลลายลุ่ม

ตีเรือด่านแตกเหมือนเสียเชื่อนซันท์
ยังกำปั่นเชื้อไฟเสียให้ยับ
ลำเรือจมน้ำไปเปลวไฟดับ”

อย่างไรก็ตาม สุนทรภู่ก็กล่าวถึงกำปั่นไฟที่เคยเห็นมาก่อนไว้ใน “รำพันพิลาป” ซึ่งเป็นงานในปลายเดือน ๑๑ ปีชาล พ.ศ. ๒๓๘๕ ไว้ ว่า

“จริงจริงนะจะไปอ้อมเนิ่นนุ่มนวม
อยู่ท้ายพระจะได้เรียงเคียงประคอง
“ได้แยมสรรพลชวนใช้ใบลีลา
กำปั่นไฟใหญ่น้อยออกลอยเที่ยว

ลงนั่งร่วมเรือกลพยนต์ผยอง
ครรรไลล่องลอยทะเลเหมือนเกตรา”
ไปมังกล่าฝ้าหรั่งระวังตระเวน
ตลบเลี้ยวแลลิ่งดั่งจิ้งเหลน”

ฝรั่ง แหล่งข้อมูลสำหรับแต่ง “พระอภัยมณีคำกลอน”

อนึ่ง ขณะที่ครอว์เฟิร์ดอยู่ในกรุงเทพฯ เขาได้บันทึกไว้ว่า ในวันที่ ๑๙ พฤษภาคม มีเจ้านายเมืองลาวไปหาเขาถึงที่พัก ซึ่งเข้าใจกันต่อมาว่า น่าจะเป็นเจ้าอนุวงศ์ เจ้านครเวียงจันทน์ ที่ต่อมาในปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ เป็นขบถต่อไทย และอ้างกับหัวเมืองฝ่ายไทยในเส้นทาง สวมกับเหตุการณ์ครั้งกบฏต้น หรือร้อยเอกพันตรี บาร์นีย์ (Henry Burney) ทูตอังกฤษที่เข้ามาขอเจริญพระราชไมตรี ตั้งแต่ในเดือนธันวาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๓๖๘ ว่า “ณวน อังกฤษจะยกเข้ามาตีกรุงเทพฯ มานครอ่ยอยู่เลย จะได้ความลำบาก ขึ้นไปอยู่เมืองเวียงจันทน์ มีความสุขด้วยกัน นายกองนายหมวดทั้งปวงก็ดีใจ ยกมือไหว้ยอมจะไปอยู่ด้วย” (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

อนึ่ง เรื่องกับฝรั่ง “โยธามาทางตะวันตก” และเจ้าอนุวงศ์ “ข้าศึกเหนือ” ครั้งปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ นี้ สุนทรภู่ได้เอามาแต่งแทรกไว้ทันที ในบทของประวัติตัวเองกับนางจัน และนางน่ม ขณะอยู่กันที่วังหลัง ตามความคิดสร้างเป็นนิทาน ในตอนที่ ๖ หน้า ๗๒ ว่า

“พอเดือนยี่มีผู้ถือหนังสือบอก
“หนังสือบอกปากน้ำว่ากำปั่น
มาทอดลู่อยู่ตรงท่าหน้าธานี
ข้าศึกเหนือบอกว่าปัจจามิตร
ล้วนขี้น้ำห้าหมื่นพื้นฉกรรจ์
อันโยธามาทางตะวันตก
มลายูสุระตันวิไลนดา

ชาวด่านนอกนคราพนาสันท์”
ลักห้าพันพลชวาทะเลสี
ห่างลี้ลี้ลิบเส้นพอเห็นกัน
พวกฝรั่งอังกฤษกับมัทกะสัน
เข้าบุกบันตีบ้านด่านดงมา
กระบวนบกแบกพื้นล้วนปืนผา
ตีเข้ามาในด่านชานบุรีฯ”

“ในเวลาเมื่อครอว์เฟิร์ดเข้ามา เป็นเวลากำลังสำเภาเข้า ว่ามีเรือสำเภาจอดอยู่ในแม่น้ำประมาณ ๗๐ ลำ ขนาดตั้งแต่บรรทุกได้ ๑,๖๐๐ หาบขึ้นไปจนถึง ๑๕,๐๐๐ หาบ แลสืบได้ความว่าเป็นเรือหลวง ๒ ลำ เป็นเรือของเจ้านายแลข้าราชการไทยประมาณ ๒๐ ลำ นอกนั้นเป็นเรือของพ่อค้า” (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖)

รูปที่ ๑๑ เรือกำปั่นค้าขายในฤดูสำเภาเข้าที่จอดเรียงรายอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา เขตกรุงเทพฯ สมัยสุนทรภู่

“แลเห็นลำกำปั่นเป็นหลั่นไป
แต่เสียงปี่ที่เป่ายังไม่หยุด
ค่อยแผ่กายว่ยามาในสาชล
เห็นพวกพลกรนหลั้ระดับดาษ
ที่ตื่นอยู่รู้จักล้วนเงินจาม
เห็นปีตรงค์ทรงนั่งบัลลังก์อาสน์
“ทั้งร้อยลำกำปั่นเป็นหลั่นแล่น

ไม่มีใครดูแลแต่สักคน
สินสมทรเฟ่งพิศคิดดงน
ปืนขึ้นบนกำปั่นไม่ครั้นคร้าม
ดูเกลื่อนกลาดกลางเรืออยู่เหลือหลาม
จึงโดดข้ามคนเหล่านั้นมาทันที
เข้ากอดบาทงกชบทศรี”
ตั้งแห่แหนเรียงรายทั้งซ้ายขวา”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๑๙, ๒๘ หน้า ๒๘๕, ๔๖๓)

ครอว์เฟิร์ต เมื่อออกจากกรุงเทพฯ ไปเมืองญวน ก็ทำการไม่สำเร็จอีกเช่นกัน ด้วยญวนก็รังเกียจ การเกี่ยวข้องกับค้าขายกับฝรั่งยิ่งกว่าไทยเสียอีก จากนั้น ครอว์เฟิร์ตจึงได้ไปเป็นผู้รักษาการอยู่ที่เมืองสิงคโปร์ เพราะรัฐบาลอังกฤษที่อินเดียเห็นว่า เขาเป็นผู้รู้ภาษามลายู และชำนาญการทางหัวเมืองที่ใกล้ชิดกับเมืองไทย อีกทั้งยังเคยอยู่เกาะหมากมาถึง ๓ ปี ต่อมาเขายังได้เป็นผู้รักษาการอยู่ที่เมืองอังวะ เมื่ออังกฤษทำสงคราม ชนะพม่าครั้งแรกในต้นปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗

ครอว์เฟิร์ตมีประวัติขณะอยู่ที่สิงคโปร์ กล่าวคือ เขากลับวางตัวเป็นไมตรีต่อไทย รับเป็นธุระกับ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) เมื่อครั้งเรือไทย “*เหราข้ามสมุทร*” ไปค้าขายที่สิงคโปร์ ถึงเดือน ๕ ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖ เขาได้แจ้งฝากเรือไทยลำดังกล่าวเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ว่า พระเจ้าอังวะจักกายแฉง ทำไมตรีกับญวน ขวนกัมาตีไทย และยังแจ้งให้ทราบอีกว่า ญวนยังเป็นไมตรีขึ้นตรงต่อไทย ไม่ยอมเข้าข้างพม่า (ดำรงราชานุภาพ, ๒๕๔๖) ตรงนี้เราคนไทยก็ได้รู้เห็นกลการเมืองของอังกฤษ ที่เผยโฉมเรื่อยมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕

นอกจากนี้ ที่สิงคโปร์ ครอว์เฟิร์ตได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ขวนให้ไทยไปขาย ในสิงคโปร์ ซึ่งทางไทยก่อนสิ้นรัชกาลที่ ๒ ก็เล็งเห็นความสำคัญที่จะหาเงินเข้าประเทศ เพราะที่ผ่านมามีไม่พอจะใช้ในราชการ จึงมีการตั้งกรมท่าขวา ให้ต่างกับกรมท่าซ้ายที่ทำการค้ากับจีน เพื่อรับพวกพ่อค้าจาก ประเทศตะวันตก คือ อาหรับ อินเดีย รวมทั้งชวา มลายู ครอว์เฟิร์ตได้กล่าวถึงการค้าระหว่างไทยกับ สิงคโปร์ใน พ.ศ. ๒๓๖๔-๒๓๖๕ ว่า ได้ขยายขึ้นมาก ใน ๖ เดือน มีเรือจากไทยไปค้าขายที่สิงคโปร์ ๒๑ ลำ ใน พ.ศ. ๒๓๖๖ เพิ่มขึ้นเป็น ๒๗ ลำ และใน พ.ศ. ๒๓๖๗ มีถึง ๔๔ ลำ แต่เดิมเรือไทยตรงไปกัลกัตตาหรือ บอมเบย์ ตอนนี้ได้เข้าเทียบท่าที่สิงคโปร์ เพื่อขายสินค้าจากไทย ที่มีดีบุก พริกไทย และน้ำตาล เรือเรือไทย ไปค้าขายกับต่างประเทศนี้ สุนทรภู่นำมาแทรกแต่งไว้ในนิทานพระอภัยมณีหลายครั้ง เช่น ในตอนที่ ๕๕ หน้า ๑๑๒๑ ที่กล่าวว่า “*ให้คุมเรือเกลือข้าวสารน้ำตาลพร้อม ทำแปลงปลอมไปลังกาเที่ยวค้าขาย*”

ในระหว่างเดือน ๔ ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖ เมื่ออังกฤษทางอินเดียกับพม่าเกิดปัญหากันจนถึงขั้น ประกาศสงครามรบกันเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ ด้วยเรื่องแย่งอำนาจกันในชนกลุ่มน้อย ที่ตั้งอยู่ระหว่างกัน เมื่อพม่าตีได้เมืองชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ รวมทั้งมอญที่เป็นเมืองตอนใต้ของพม่า และ ยังขยายอาณาจักรไปทางอินเดีย จึงเกิดรบกับอังกฤษ อีกทั้งยังดูหมิ่นอังกฤษมาตลอดหลายปีจนอังกฤษ ทนไม่ได้ต้องรบ และเมื่ออังกฤษมีกำลังขึ้น นอกจากทางบกที่ทุรกันดาร อังกฤษก็เปลี่ยนเป็นมุ่งรบทางทัพเรือ เข้าตีทางใต้จนถึงเมืองร่างกุ้ง เทียบกับความล้าเลิศของกษัตริย์ไทย ทำให้ชาติอยู่ยงมาได้

ในเดือนพฤษภาคม ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ อังกฤษอยากได้กำลังมอญที่อยู่ในเมืองไทยและในเมืองมอญ ช่วยรบพม่า จึงได้คิดมีไมตรีกับไทย ในครั้งนั้น มีพระราชดำริว่า การศึกเกิดขึ้นใกล้ชิดติดต่อกับพระราชอาณาจักร

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ไม่ควรไว้วางใจแก่เหตุการณ์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีกองมอญเป็นกองอาทมาต ไปสืบราชการทางแดนพม่า และต่อมาก็เป็นการจัดทัพบอกข่าวว่า ไปช่วยอังกฤษ ซึ่งอังกฤษก็ยินยอมให้ไทยไปตั้งทัพในเขตแดนที่ดีไว้ได้ แต่ฝ่ายไทยไม่พอใจที่อังกฤษมาบังคับบัญชา จึงยกทัพกลับ ครั้นเมื่อหยุดรบกัน เจ้าเมืองเบงกอลได้มีหนังสือมาถึงเจ้าพระยาพระคลัง ว่าขอพระเดชพระคุณ ที่โปรดให้มีทัพไปช่วยรบ และอังกฤษได้จัดปืนบาเรียมทอง กระสุน ๕ นิ้ว ๒ กระบอก กระจกใหญ่ ๒ บาน นำมาทูลเกล้าฯ ถวาย

ต่อไปนี้ ด้วยเวลาและเหตุการณ์ระหว่างปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖ กับปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ ปีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผู้เขียนขอกล่าวว่า สุนทรภู่ เมื่อเริ่มแต่งนิทานพระอภัยมณี ได้กล่าวถึงพระองค์ในร่างของท้าวสุทัศน์ เจ้าเมืองรัตน และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ในภาพจริงของสมเด็จพระเจ้าฟ้าคุณทูลทิพยวดี ไว้ตั้งแต่ในตอนที่ ๑ หน้า ๑ สวมกับเค้าชื่อบิดาและมารดา ของตัวสุนทรภู่เองที่ชื่อแสง และบัว ว่า

“สมมุติวงศ์ทรงนามท้าวสุทัศน์	ผ่านสมบัติรัตนานามธานี
อันกรุงไกรใหญ่ยาวลืบเก้าโยชน์	ภูเขาดุจดเป็นกำแพงบุรีศรี
สระพริบพร้อมไพร่ฟ้าประชาชี	ชาวบุรีหรรษาสถาวร
มีเอกองค์นั่งลักษณะอัศราช	พระนางนาฏนามปทุมเกสร”

สำหรับกรมหลวงอนุรักษ์เทเวศร์ หรือกรมพระราชวังหลัง ที่สวรรคตไปก่อนนานมาแล้วตั้งแต่วันเสาร์ที่ ๒๑ ธันวาคม ปีขาล พ.ศ. ๒๓๔๙ และสุนทรภู่ยังไม่ได้บวชถวายตามสัญญามาถึง ๑๗ ปี เพียงแต่แต่ง “โคบุตร” ถวายไว้ด้วยคำเริ่มต้น ตอนขอพระราชทานผลัดการบวช เพื่อได้แต่งเรื่องนี้ ว่า “แต่ปางหลัง ครั้งว่างพระศาสนา” เมื่อได้มาแต่งนิทานพระอภัยมณี สุนทรภู่จึงแต่งให้พระองค์อยู่ในร่างของท้าวทศวงศ์ เจ้าเมืองรมจักร ซึ่งสมัยนั้นมีเกาะจริง ๆ อยู่เยื้องไปทางวัดอรุณ ตั้งแต่ตอนที่ ๓ หน้า ๒๓, ๒๔ เป็นคำกลอน ว่า

“ที่ตรงหน้าธานีนั้นมีเกาะ	เรือจำเพาะเข้าออกตามชอกผา”
“จึงบอกความตามจริงทุกสิ่งไป	นี้กรุงไกรรมจักรนครา
อันพระองค์ผู้ดำรงอาณาราษฎร์	นามพระบาทท้าวทศวงศา”

ต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน ในวันพุธที่ ๒๑ กรกฎาคม ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ สุนทรภู่ก็กล่าวสดเป็นเรื่องแรกต่อจากการส่งทัพไปช่วยอังกฤษรบพม่าสำหรับนิทานไว้ในตอนที่ ๗ หน้า ๑๐๕ ว่า

“เมื่อเสร็จศึกนี้ก็จะสมอารมณ์มาด	พระปิตุราชู้แจ้งก็แกล้งเฉย
ชะรอยเคราะห์เพราะบุญไม่คุ้มเคย	ขอลาเลยลวงสวรรคครุโร”

เพราะยังเป็นการแต่งเพื่อเทิดพระเกียรติ ควบกับกรมพระราชวังหลัง ที่สุนทรภู่ได้รับการอบรมปลูกฝังจากพระองค์ อีกทั้งพระอุปการะมาตั้งแต่ครั้งมารดาและบิดา สุนทรภู่จึงแต่งให้พระองค์อยู่ในร่างของท้าวทศวงศ์ เจ้าเมืองรมจักร ค้างไปจนจบเรื่อง เป็นคำกลอนใน ตอนที่ ๖๔ ตอนสุดท้าย หน้า ๑๒๖๗ ว่า “แล้วเชิญองค์ทรงยศท้าวทศวงศ์ ไปดำรงรมจักรนครา” ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในร่างของท้าวสุทัศน์พร้อมนางปทุมเกษร ในภาพของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี หรือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากุลชลทิพยวดี สุนทรภู่ก็แต่งควบให้จบบทบาทพร้อมมารดา และบิดาของตัวเองที่เพิ่งถึงแก่กรรม (ตอนที่ ๔๖, ๕๐ หน้า ๙๒๖, ๑๐๒๗) ในเดือนนี้ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๘๔ และในปลายเดือน ๑๑ ปีชาล พ.ศ. ๒๓๘๕ ตามลำดับ ไว้ในตอนที่ ๕๒ หน้า ๑๐๖๗ ด้วยคำกลอน เป็นเค้าวันสวรรคตของพระองค์ไว้ ว่า

“เดือนแปดปีวอกตะวันสายัณห์หย่า
ฤกษ์อรุณทูลกระหม่อมจอมนิกร

สิบเอ็ดค่ำพุธวันขึ้นบรรจถรณ์
สองฤดูธรเชอสวรรคครไล”

ในส่วนของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ สุนทรภู่ได้เริ่มแต่งนิทานเป็นเหตุการณ์สดให้พระองค์ และเจ้าจอมมารดาบาง กับพระองค์เจ้าหญิงวิลาส หรือต่อมาคือ กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ อยู่ในร่างของท้าวสิลราชและนางมณฑา กับนางสุวรรณมาลีแห่งเมืองผลึก ส่วนตัวเองที่มีประวัติเป็น “ราชกวี” ก็มีความเป็นปรกติสุข เหมือนยังคงเป็น “ราชกวี” แต่ทำงานอิสระ ไม่ได้มีราชภัยใด ๆ จากพระองค์ ดังที่มีผู้กล่าวในแง่ร้ายกันตลอดมา ไว้เป็นคำกลอนเริ่มในตอน ที่ ๑๑ หน้า ๑๖๐ ขณะบ้านเมืองที่ผ่านมาก็ยังสงบ ว่า

“จะกล่าวเรื่องเมืองผลึกราชฐาน
อันไพร่ฟ้าประชาชนออกลิ้นหลาม
ทั้งโหราพฤตมาตย์ราชกวี
พระนามท้าวเจ้าบุรินทร์สิลราช
มีบุตรีศรีนลาภุดังดวงจันทร์

บ้อมปราการเชิงเทินล้วนเนินผา”
นิคมคามประเทศล้วนเศรษฐี
ชาวบุรีเริ่งรื่นทุกคืนวัน
พระนางนาถนามมิ่งมณฑาสวรรค์
ชื่อสุวรรณมาลีนิรมล”

สุนทรภู่ได้แต่งนิทานพระอภัยมณีเหมือนกับจะตั้งใจที่จะเทิดพระเกียรติทั้งกรมพระราชวังหลังซึ่งต้องทำมานานแล้ว และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่เมื่อพระองค์มาด่วนสวรรคตกะทันหัน จึงคงจะต้องมีส่วนเป็นอย่างมาก เหมือนเป็นภาคบังคับ และอีกส่วนหนึ่งเหมือนเป็นประเพณีที่สุนทรภู่ในฐานะส่วนตัวจะต้องบวชถวายทั้ง ๒ พระองค์ไปพร้อมกัน เป็นการ “บรรพชารักษากิจ” ดังนั้น หลักฐานการบวชของสุนทรภู่ เข้าใจว่าเป็นในราวเดือน ๑๑ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ พร้อมการบรรพชาของหนูพัด ซึ่งขณะนั้นมีอายุประมาณ ๑๖-๑๗ ปี จึงมีกล่าวโดยสุนทรภู่ไว้ใน ตอนที่ ๑๒ หน้า ๑๗๑ พร้อมอ้างว่า

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

“พลัดพราก” ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ันสุนทรภู่หลบจากงานเฝ้าเป็นนิจ มาอยู่กับนางนimbangที่เพชรบุรี จึงเป็นไปได้ที่จะต้องถูกดำเนิน หรือเนินทาจากผู้สุนทรภู่เรียกว่าคนพาลหรือศัตรู จนตัวเองต้อง “อ่อนหู” ว่า

“เราเกิดมาอาภัพอัปภาคย์	ต้องพลัดพรากจากนครจนอ่อนหู
จะถือคำธรรมชั้นธัมมัพัญญู	ให้คำชูชาติหน้าอย่าเช่นนี้
นิกครัทธากล้าหาญสำราญจิต	จนอาทิตย์อุทัยไชรค์มี
ชวนลูกยามายังท่านโยคี	อัญชลีเล่าความตามค่านิ่ง
จะขอบวชบรรพชารักษากิจ	อยู่เป็นศิษย์ในสำนักลักพักหนึ่ง
พอสมสร้างทางธรรมสำมะติงส์	ให้ลุถึงพระนิพพานสำราญใจ
พระโยคีมีศีลได้ยินว่า	หัวเราะร่ำร้อถามตามสงสัย
สินสมุทรบุตรบวชด้วยหรือไร	แล้วอย่าไปโลดเต้นเล่นคะนองฯ
กุมารว่าข้าจะบวชกับบิดุเรศ	เรียนไตรเพทถือศีลไม่กินของ
พระทรงธรรมกรุณาให้คารอง	ทั้งสองครองครบลิ้นด้วยยินดี”

จากคำกลอนในตอนท้ายที่ยกมาดังกล่าว โดยกาลและเทศะขณะนั้น “พระโยคี” น่าจะหมายถึง หม่อมขุนนาง ส่วน “พระทรงธรรม” ไม่น่าจะเป็นอื่นไปได้นอกจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงถวาย “คารอง” หรือเครื่องปกปิดร่างกายที่ทำด้วยหญ้าแก่ภิกษุสุนทรภู่และเณรหนูพัด

อนึ่ง ในครั้งที่ มิสเตอร์ริชาร์ดสัน (Dr. David Richardson) นายแพทย์ประจำกองทหารอังกฤษ ถูกล่าสังหารจากเจ้าเมืองเบงกอล เดินทางบกเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ในเดือน ๓ ปีจอ พ.ศ. ๒๓๘๑ ได้เข้าพักกับ นายฮันเตอร์ ที่ตึกหน้าวัดประยุรวงศ์ เพื่อขอซื้อโคกระบือออกไปทำไร่นาแทนพวกที่ล้มตายเพราะโรคระบาด แต่ก็ไม่ได้พระราชทานไปตามที่ต้องการ เพราะไทยถือโคกระบือเป็นกำลังของแผ่นดิน สุนทรภู่ซึ่งอาจ จะอยู่แถว ๆ นั้น จึงรู้เรื่องดี ก็ใช้คำว่า “ผู้ทรงธรรม” หมายถึง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกครั้ง ขณะเสด็จออกท้องพระโรงต้อนรับแขกเมืองผู้นี้ ไว้ในนิทาน ตอนที่ ๔๗ หน้า ๙๓๐ ว่า

“ฝ่ายขุนนางต่างแต่งตำแหน่งนั่ง	พานหมากตั้งทั้งคนโกล้งโกล้ง
พอเวลานาทีถ้วนสีเมิง	เข้าพระโรงคอยพระองค์ผู้ทรงธรรมฯ”

จึงเป็นหลักฐานที่แน่ชัดว่า ที่ผ่านมามาตั้งแต่ก่อนสุนทรภู่บวชและหลังจากนั้น พระองค์ไม่เคยทรง มีปัญหาภกับสุนทรภู่แต่อย่างใดทั้งสิ้น และการบวชของสุนทรภู่ก็มีใช่เรื่องบวชเพื่อหนีราชภัยจากพระองค์ ดังที่มีการกล่าวหา และเชื่อกันตลอดมาจนถึงปัจจุบันแต่อย่างใด แต่เป็นการ “บรรพชารักษากิจ” หรือ รักษาความสันตยา ดังกล่าวมาแล้ว

แต่นั้นก็เป็นการบอกเล่าการบวชของตัวเองเป็นนิทาน โดยก่อนนั้นเมื่อสุนทรภู่ต้องการทำให้เป็นหลักฐานชัดเจนขึ้น เช่น ในครั้งแต่ง “นิราศภูเขาทอง” ตอนเดือน ๑๑ ปีชาล พ.ศ. ๒๓๗๓ และที่สุดต่อมาจากนั้นอีก ๑๒ ปี พอตี เมื่อแต่ง “รำพันพิลาป” ถึงบพระลึกความหลัง ก็กล่าวเพิ่มเติมจนครบถ้วนขึ้นอีก ซึ่งจะหมายถึงพระองค์ใดบ้าง ก็เป็นไปตามประวัติลำดับของพระกรุณาธิคุณ ที่สุนทรภู่ได้รับจากแต่ละพระองค์ที่ผ่านมา ว่า

“จะสร้างพรตอส่าห์ส่งส่วนบุญถวาย

เป็นสิ่งของฉลองคุณมุลลิกา

“แต่ปิวอกออกขาดราชกิจ

ประพฤติฝ่ายสมณะทั้งวสา

ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไปฯ”

บรรพชิตพิศวาสพระศาสนา”

เป็นธรรมเนียมเช่นเดียวกันกับรัชกาลที่ผ่านมา กล่าวคือ ครั้นถึงวันเสาร์ที่ ๑๖ กรกฎาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๓๖๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้แต่งทูตเชิญพระราชสาส์น พร้อมเครื่องราชบรรณาการตามธรรมเนียม ออกไปเจริญพระราชไมตรีถึงพระเจ้าตากวางแห่งกรุงจีนที่ปักกิ่ง ใจความว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาราชาภิเษกใหม่ ขอให้ทรงพระเมตตาด้วย

ในช่วงไทยเปลี่ยนรัชกาล ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ นี้เอง อังกฤษได้มีข้อตกลงกับฮอลันดาในการยกกรรมสิทธิ์การปกครองเมืองเบนคูเลน (Benkoelen) บนเกาะสุมาตรา โดยแลกกับมะละกาบนแหลมมลายู และ ๒ ปีต่อมา อังกฤษได้รวมป็นัง สิงคโปร์ และมะละกา เข้าด้วยกันเป็นเขตแดนที่เรียก Straits Settlements ใน พ.ศ. ๒๓๖๙ และในปีเดียวกันนี้ ด้วยสนธิสัญญาอังกฤษกับสยาม หรือสนธิสัญญาเบอร์นี ไทยก็เสียการปกครองในเขตตรังกานู กะลันตัน และยะโฮร์ ยกเว้นไทรบุรี ให้อังกฤษโดยถือเป็นเขตปกครองแห่งหนึ่งของอังกฤษที่อินเดีย เป็นการพยายามสกัดการขยายอำนาจของไทยลงไปในแหลมมลายู พร้อม ๆ กับการเดินแถมทางการทูต และหาทางผูกพันกันในการการค้า ด้วยข้อตกลงต่าง ๆ ที่ต่อไปสามารถใช้เป็นเครื่องต่อรอง คุกคามไทยได้เพราะรู้ว่าไทยไม่เต็มใจอยู่แล้ว อย่างที่เคยหาเรื่องเช่าจังหวัดเวลเลสลิย์จากพระยาไทรบุรี

โดยต่อมา ลอร์ดแอมเฮิสต์ (Lord Amhurst) ผู้สำเร็จราชการหรืออุปราชอังกฤษแห่งอินเดีย ได้แต่งให้กัปตัน หรือร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี ซึ่งคนไทยสมัยนั้นเรียก “กะปิตันบอร์นี” พุดไทยได้ รับราชการอังกฤษอยู่ที่เกาะหมาก เป็นราชทูตคนที่สอง และ มักฝึกแก้ว เป็นอุปทูตเข้ามาเจรจาทำสัญญาการค้าด้วยเรือชื่อ “Guardian” เพื่อขอให้ฝ่ายไทยลดค่าธรรมเนียมภาษีอากรที่เกิดจากเรือสินค้าขาเข้ารวมทั้งขาออกให้แน่นอน เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติต่อไป และต้องการแจ้งอีกว่า เจ้าเมืองเบงกอลให้เข้ามาเจรจาทางพระราชไมตรี อีกทั้งการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้มีกองทัพอไปช่วยอังกฤษนั้นขอบพระเดชพระคุณเป็นอย่างยิ่ง เขาได้เดินทางมาถึงไทยเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๓๖๘ และได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระ

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ทศพร วงศ์รัตน์

๑๘๕

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ถวายอักษรสาส์น พร้อมกับน้อมเกล้าถวายเครื่องบรรณาการ ตอนแรกนั้นไม่ทรงโปรดที่จะให้รับหนังสือสัญญา จะเพียงโปรดให้เป็นเฉพาะทางไมตรี เหมือนอย่างเมืองญวน แต่เมื่อเสนาบดีทั้งหลายกราบทูลวิงวอนว่า อังกฤษขอทำสัญญาถึง ๒ ครั้งแล้วหากปฏิเสธก็เห็นจะไม่ได้เป็นไมตรีกัน เนื่องจากเขตแดนก็ใกล้กันทั้งทางทะเลและทางบก จะระวังยาก จึงทรงพระราชดำริเห็นด้วยยอมให้ทำหนังสือสัญญา และโปรดให้เข้าเฝ้า ครั้งนั้น กัปตันพันตรี บาร์นีย์ จัดของทูลถวาย และของกำนัล ไปถวายเป็นอันมาก เหมือนพยายามตีสนิทเอาใจฝ้ายไทยอย่างสูงสุด

เค้าเรื่องข้างต้นนี้ ดูเหมือนสุนทรภู่จะจำและนำมาคิดแต่งย้อนเรื่องต่อมาในราวปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๗๖ ไว้เป็นนิทานตอนที่ ๓๖ หน้า ๖๗๓, ๖๗๗ ว่า

“อันพวกเราชาวฝรั่งเมืองลังกา

แม้มีพียงหนังสือไม่ถือญาติ

ขอเชิญพระอนุชาเข้าราวี

“ฝรั่งว่ามาทางต่างประเทศ

จะบอกกล่าวทำวนางทูลข้างใน

จะไปค้าขายบ้างทางไมตรี

จะหมายมาครบพุงเอากรุงศรี

ผู้ใดดีก็จะได้ตั้งใจจง”

จะเข้าเขตราชวังยังไม่ได้

ต่อโปรดให้เข้าเฝ้าจึงเข้ามา”

“สนธิสัญญาไมตรีและการค้า” ที่ทำเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ เป็นทางไมตรีต่อกัน มี ๑๔ ข้อ และการค้าขาย ๖ ข้อ รวม ๒๐ ข้อ จัดเป็นสัญญาฉบับแรกระหว่างไทย กับฝรั่งชาวยุโรป เมื่อทำสัญญาเสร็จ กัปตันพันตรี บาร์นีย์ ยังขอครอบครัวพม่า ครอบครัวรามัญ ครอบครัวทวาย ที่ถูกกวาดต้อนมาครั้งอังกฤษรบพม่า ก็โปรดพระราชทานให้เป็นคนสามโนครวั ๕๘๕ คน ประวัติในเรื่องนี้สุนทรภู่จดจำจนต่อมาได้นำไปแต่งไว้ในนิทานพระอภัยมณี ตอนที่ ๕๗ หน้า ๑๑๖ ว่า “คนสามพันบรรดาพวกข้าไทส่งคืนไปพาราด้วยปราณีฯ” นี่ก็เป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่แสดงว่า สุนทรภู่ติดตามการเมืองไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และด้วยความใกล้ชิดกับพระองค์มาโดยตลอด

สงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าครั้งแรกสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของอังกฤษ ใน พ.ศ. ๒๓๖๘ พม่าได้ตกลงยอมแพ้ด้วยสัตยาบันสนธิสัญญายันกาโบ เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ โดยพม่าต้องยอมเสียเมืองยะไข่ ตะนาวศรี อัสสัม และมณีปุระให้อังกฤษ พร้อมค่าปรับเป็นเงิน ๑ ล้านปอนด์

คณะทูตของกัปตันพันตรี บาร์นีย์ เข้าเฝ้าถวายบังคมลา เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๑๗ กรกฎาคม ปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ และเดินทางออกจากไทยไปในวันต่อมา รวมเวลาที่อยู่เมืองไทย ๗ เดือนกว่า โดยยังขมขู่ว่าจะกลับมาเปลี่ยนหนังสือสัญญากับเจ้าพระยานครฯ ที่เมืองตรังในปลายปีจอ จนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีเรือรบอังกฤษมาประชิดทางใต้ของไทยหลังจากอังกฤษชนะพม่า รวมถึง ๖๐ ลำ เจ้าพระยานครฯ จึงได้เกณฑ์กองทัพเข้ามาช่วยระวังกรุงเทพฯ ตามท้องตรา ด้วยไม่แน่ใจอังกฤษ เพราะยังได้สืบไปเฉพาะที่เกาะหมาก ได้ความว่าที่นั่น

อังกฤษยกทัพเรือมาจอดทอดสมออยู่ ๔-๕ ลำ จะไปข้างไหนไม่แจ้ง รู้แต่ว่ากัปตันพันตรี บาร์นี มีหนังสือ
นัดมาเปลี่ยนหนังสือสัญญาที่เมืองตรัง แต่ในที่สุดก็มิได้เข้ามา

ในช่วงเวลาของปีเดียวกันนี้เอง ราวเดือนมกราคม เจ้าอนุวงศ์ซึ่งเคยมีประวัติเติบโตและร่ำเรียน
ในกรุงเทพฯ อีกทั้งเคยประกอบวีรกรรมในกองทัพไทย จนในที่สุดได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็น
ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ และราชบุตรโย้ได้ครองเมืองจำปาศักดิ์ หลังจากลงมาช่วยงานพระบรมศพ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและกลับไปแล้ว กลับคิดร้ายต่อกรุงเทพฯ โดยพิจารณาว่า
“ที่กรุงเดี๋ยวนี้นี้มีแต่เจ้านายเด็ก ขุนนางผู้ใหญ่ก็น้อยตัว ฝีมือทัฬหีก็อ่อนแอ ทั้งพระยานครศรีธรรมราชก็ไม่อยู่
หัวเมืองรายทางก็ไม่มีที่กีดขวาง การเป็นที่หนักหนาแล้ว ไม่ควรเราจะเป็นเมืองขึ้น ชาวอังกฤษก็มารบกวนอยู่
เราจะยกทัพไปตีเอากรุง ก็เห็นจะได้โดยง่าย” จึงได้ยกทัพออกจากเวียงจันทน์ ทำที่มาช่วยกรุงเทพฯ บุกเข้ามา
ถึงเมืองนครราชสีมา ในวันพุธที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ และประกาศเป็นขบถด้วยการยึดเมือง
(ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, ๒๕๔๗) การรบจริงกับฝรั่งเศสในนิทานหลายตอนจึงปั่นขึ้นจากเรื่องนี้

น่าสังเกตว่า ในเรื่องกัปตันพันตรี บาร์นี หลังจากสุนทรภู่เอามาแต่งเป็นนิทานพระอภัยมณี
ไว้ในตอนที่ ๖ หน้า ๗๒ ดังกล่าวมาแล้ว เมื่อมาทำที่ขมขู่พร้อมเจ้านัดเข้ามาเปลี่ยนสัญญา สุนทรภู่ได้คิด
เอามาแต่งเป็นนิทานอีก ในร่างของอุศเรนโอรสเจ้าลังกา ในภาพของกษัตริย์อังกฤษ สวมกับเรื่องของตัวเอง
กับนางจันและบุคคละที่ ๓ ในที่นี้คืออุศเรน ไว้อีกในตอนที่ ๑๑ หน้า ๑๖๘ ว่า

“ฝ่ายองค์ท้าวเจ้าลังกามาหากษัตริย์	ซึ่งมานัดการวิวาห์สถาผล
จึงสั่งบุตรอุศเรนให้เกณฑ์คน	แล้วยกพลเกณฑ์รามาท้าวพัน
ถึงปากอ่าวเมืองผลึกก็ครีกครื้น	ให้ยิงปืนเป็นสัญญาไกลลั่น
ทอดสมอเรือเรียงอยู่เคียงกัน	คอยสำคัญฟังข่าวชาวบุรีฯ”

น่าจะกล่าวได้ว่า ขณะนั้นสุนทรภู่ก็ต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับสมเด็จพระจักรพรรดินีวิกตอเรียแห่งอินเดีย
ในอนาคต (ค.ศ. ๑๘๓๖-๑๙๐๑) ขณะเป็นเจ้าหญิงพระองค์น้อย พระชนม์มเพียง ๕ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๓๖๗
แต่อยู่ในอันดับ ๑ ที่จะขึ้นครองราชย์ (ใน พ.ศ. ๒๓๘๐) ต่อจาก พระเจ้าวิลเลียมที่ ๔ แห่งอังกฤษและ
ไอร์แลนด์ผู้เป็นพระอัยกา เมื่อสุนทรภู่คิดแต่งให้ท้าวสิลราชเจ้าเมืองผลึกฝ่ายไทย และเจ้าเมืองลังกาฝ่าย
ฝรั่งเศส อังกฤษ สิ้นชีวิตไปในนิทานตอนที่ ๑๔ และ ๒๖ ตามลำดับ เมืองผลึกใน ตอนที่ ๒๒ โดยพระอภัยมณี
ที่ได้ครองเมืองในภาพของสุนทรภู่ที่จะสู้ด้วยปากแทนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามคำกลอน
หน้า ๓๓๕ ว่า “พระอภัยได้สวยแควตฉัตร” จึงต่อสู้ทำศึกกับเมืองลังกาที่มีนางละเวงวันพาในภาพของ
สมเด็จพระจักรพรรดินีวิกตอเรีย ตั้งแต่นิทาน ตอนที่ ๒๖ จนจบเป็นคำกลอน เช่น ในหน้า ๔๒๐, ๔๒๖ ว่า

“นางละเวงวันพาธิดาท้าว
สืบทศัตริย์ชัตติยวงศ์ตามพงศ์พันธุ์
“แผ่นดินนี้ลีลามหากษัตริย์

ก็รุ่นสาวควรจะได้ไอศวรรย์
เห็นพร้อมกันถ้วนทั่วตัวขุนนาง”
เห็นจะตัดศึกได้ดังใจหมาย”

ด้วยสถานการณ์ของบ้านเมืองไทย ที่ต้องรับกับการเข้ามาของคนต่างชาติ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการตรวจสอบชำระตำราพิชัยสงครามขึ้นในประกาศ พ.ศ. ๒๓๖๘ (บัณฑิต ลิวชัยชาญ, ๒๕๕๐) ส่วนสุนทรภู่ก็สร้างภาพของพระองค์ให้เป็นกษัตริย์ที่กล้าเลิศ ในร่างของมังคลาไว้ต่อมาในนิทาน ตอนที่ ๕๓ มังคลาครองเมืองลังกา หน้า ๑๐๗๙-๑๐๘๑ ซึ่งเป็นการแต่งในราวปลายปีขาล พ.ศ. ๒๓๘๕ โดยตรงกับฝรั่งในนิทาน การสู้รบจึงเป็นการปั่นเรื่องจากความระแวง

(ตัวอย่างวัฒนธรรมฝรั่งใน “พระอภัยมณีคำกลอน”)

ที่ผู้เขียนกล่าวมาทั้งหมดเป็นเรื่องของฝรั่งหรือชาวตะวันตกที่มีส่วนเป็นอย่างมากในการเข้ามาเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมการศึกษาของคนในบ้านเมืองไทยและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่เริ่มในเขตเมืองหลวงกรุงเทพฯ ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๒ และเป็นประเด็นของผู้เขียนในการเรียบเรียงบทความเรื่องนี้ สำหรับสุนทรภู่ที่เป็นคนระดับแนวหน้า ในฐานะประชาชนที่มีความคิดความอ่านล้ำยุค และยังเป็นนักเขียนนักบันทึกทุกเรื่อง อีกทั้งยังใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ และฝ่ายปกครองมาตั้งแต่เกิด ในวันจันทร์ที่ ๒๖ มิถุนายน ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๒๙ ตลอดมา โดยสุนทรภู่วัยมีอายุ ๒๐ ปี ได้กล่าวถึงประสบการณ์ดังกล่าวของตนเอง ผากไว้กับตัวละครใน “โคบุตร” ตอน เณรกระอำทำเสน่ห์ ไว้อย่างชัดเจนว่า “ข้ารู้จักคนดีมีวิชา แต่ครั้งข้าไม่มาเป็นชาววัง” สุนทรภู่จึงต้องได้รับข่าวสารและการเคลื่อนไหวของทั้งฝ่ายไทย และฝ่ายฝรั่งสะสมมาอย่างจุกใจตั้งแต่ต้น เมื่อคิดเปลี่ยนแนวทางการแต่งนิทาน หรือนิยายแบบดั้งเดิมต่อจาก “สิงห์ไกรภพ” เป็นคำกลอนที่ทันสมัย และยังทำได้ดีกว่าคนในสมัยเดียวกันหรือที่ผ่านมา จึงเกิดความอึดใจ เมาเรื่องของเหตุการณ์กับฝรั่งมาเป็นฉาก ทั้งใหญ่เล็ก แทรกไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม ที่น่าสนใจคือ ด้วยเสียงปี่สกอตเป็นปี่พระอภัยและอื่น ๆ จนตลอดในนิทานพระอภัยมณี

สำหรับการตั้งชื่อตัวละครฝรั่งที่ชื่อนาง “ละเวงวันพา” และที่เป็นคู่แอกเล่นบทคือ “รำภาสะหรี” ที่ต่างก็เป็นเค้าแรกของนางจ้าว ผู้เขียนเข้าใจว่า สุนทรภู่ต้องเป็นคนใฝ่รู้ และทันสมัยในความคิดที่ยังก้าวหน้าเป็นอย่างมาก เมื่อได้รู้ว่า ฝรั่งมีธรรมเนียมในการใช้ชื่อบรรพบุรุษ หรือชื่อตระกูลตามลำดับมาประกอบเป็นชื่อเฉพาะของแต่ละคน ผิดกับคนไทยทั่วไปสมัยนั้น และที่ผ่านมาซึ่งทั่วไปมีชื่อเดียว และเป็นคำสั้น ตัวละครฝรั่งเช่นดังกล่าว สุนทรภู่จึงแต่งให้มีสร้อยของชื่อคล้ายฝรั่ง ส่วนตัวละครคนไทย เช่น หลานผาแผดม่วง และคำ ก็เลียนแบบเป็นชื่อ สร้อยสุวรรณและจันทร์สุตา หรือน้องสาวต่างบิดา ฉิม กับ นิม ก็ให้ชื่อว่ายุพาผกา

และสุลาลีวัน (ขอแก้ไขคำว่า “และนางยุพามหากับรำภาสะหรี” ในเรื่อง “ลายแทงของสุนทรภู่และนางจิว ในนิราศอิเหนา” โดยผู้เขียนที่พิมพ์ไว้ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๒; ๓๔๔ (๓) หน้า ๖๕๔ เป็น “และนางยุพามหากับสุลาลีวัน”)

ด้านการแต่งตัวแบบฝรั่ง สุนทรภู่ก็เอามาแต่งไว้ตลอดนิทาน เช่น ในตอนที่ ๒๗, ๓๙, ๕๓ ๕๕, ๕๖, ๖๐ หน้า ๔๓๑, ๗๔๗, ๑๐๘๔-๑๐๘๕, ๑๑๓๘, ๑๑๔๕, ๑๒๒๒ ว่า

“ไว้ผมปกปรกไหล่เหมือนไพลน	หยิกหยิกย่นย้อยองงอน
ใส่เสื้อแสงแต่งกายคล้ายฝรั่ง	มีกำลังเหล็กนั้นทำคันศร”
“อย่าประมาทชาติฝรั่งใส่กั๊วแกง	จะเท้งเต้งตัวเปล่าตามเจ้านาย”
“พระแต่งองค์ทรงสำอองอย่างฝรั่ง	สอดสวมกั๊วแกงประพาสคาดเข็มขัด
แล้วใส่เสื้อเครื่องสุวรรณกระสันรัต	ขัดคุมเพชรตรีจักรัสจรัสเมือง
คาดผ้าทิพย์ขลิบทองครองคอทับ	เพชรประดับดวงดาวเขียวขาวเหลือง
ทรงมหามาลาค่าควรเมือง	มณีเนืองเนาวรัตน์ชัชวาล
เหน็บพระแสงแฝงองค์ประจงจัด	กระทำรัตพรรณรายสายประसान
หุ้มพระขงฆ์ทรงเกือกแก้วประพาฬ	แล้วห่มสำลีทับทิมคูพริ้มพรายฯ
ครั้นสรรพเสร็จจึงเสด็จยุรยาตร	ออกทรงราชราถาฝ้าพระฉาย”
“เงินทองทั้งกั๊วแกงกับเสื้อหมวก	แจกให้พวกไพร่นายทั้งซ้ายขวา”
“ที่ได้เรือเสื้อหมวกพวกฝรั่ง	เสปียงทั้งเครื่องรบครบปืนผา”
“บ้างถอดเครื่องเปลื้องทั้งเสื้อกั๊วแกง	ต่างเท้งเต้งเที่ยวตะโกนเดินโดนกัน”

เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมความเชื่อของคนต่างชาติต่างศาสนา เมื่อสุนทรภู่ได้รู้เห็นก็เอามาแต่งไว้ในนิทาน ตอนที่ ๒๖ หน้า ๔๒๓ โดยผู้เขียนขอตัดทอนมาเพียงว่า

“อันเยี่ยงอย่างข้างฝรั่งเกาะลังกา	ท้าวพระยาอยู่ปราสาทราชวัง
ก็ต้องมีที่ตายไว้ท้ายปราสาท	สำหรับบาทหลวงจะได้เอาไปฝัง
เป็นห้องหับลับลี้ที่กำบัง	ถึงฝรั่งพลเรือนก็เหมือนกัน
ใครบรรลั้ยไปบอกพระบาทหลวง	มาควักดวงเนตรให้ไปสวรรค์
มีไม้ขวางกางเขนเป็นสำคัญ	ขึ้นแปลธรรมเทศนาตามบาลี
ว่าเกิดมาสามัญคนทั้งหลาย	มีร่างกายก็ลำบากคือซากผี
ครั้นตัวตายภายหลังฝังอินทรี	เอาเท้าชี้ขึ้นนั้นด้วยอันใด”

รูปที่ ๑๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีนโยบายติดต่อกับฝรั่งในด้านต่าง ๆ เติมที่ จนสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงกล่าวว่า “ใครรู้ภาษาต่างประเทศก็โปรด” เช่นเดียวกับ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ในด้านภาษา สุนทรภู่ก็กล่าวถึงทั้ง ๒ พระองค์ขณะเป็นเจ้าฟ้า วัไฉนนิทานพระอภัยมณี ตอนที่ ๑๒ หน้า ๓๗๑ ว่า “หัดภาษาฝรั่งทั้งจีนจาม รวากับล่ำมพูดคล่อง ทั้งสององค์” และโปรดการใส่เสื้อผ้าอาภรณ์แบบฝรั่ง รวมทั้งการประดับเหรียญตรา ขณะที่ในครั้ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้เสนาอำมาตย์ฝ่ายชายถอดเสื้อวาระราชการกัน

หรือตั้งแต่ต้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษา ยังมีที่เสริมแต่งไว้อีกหลายครั้ง เช่น เริ่มตั้งแต่ในตอนี่ ๙ หน้า ๑๕๑ ว่า

“ฝ่ายโยคีที่อยู่บนภูเข
ทั้งจีนจามพราหมณ์แขกไทยชวา

กับคนเหล่าเหลือตายหลายภาษา
วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน”

คำกลอนดังกล่าวแสดงถึงความหลากหลายของคนต่างชาติต่างภาษาจำนวนมาก ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยกันในลักษณะ และพื้นฐานต่าง ๆ อีกทั้งสภาพนโยบายการปกครองของเจ้าบ้านผ่านเมืองไทย ตั้งแต่ครั้งโบราณ เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา คนชาติต่าง ๆ ก็มีที่กำหนดพื้นที่ให้สร้างชุมชนของตน แต่ละชาติห่างจากชาติอื่น โดยเฉพาะในสมัยของสุนทรภู่ ก็ไม่ต้องการให้คนตะวันตกชาติใด มามีอิทธิพลในเมืองไทย แต่เพียงชาติเดียว ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน เพียงในเขตกรุงเทพฯ ก็ยังมีชุมชนที่เป็นบ้านเขมร บ้านลาว บ้านญวน บ้านแขก ชุมชนชาวมอญ และที่สำคัญคือชุมชนชาวจีนและมุสลิมมาลาญ หรือในอีกด้านหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ยังเป็นที่ยืนยันว่า เมืองไทยเป็นเมืองหนึ่งในปัจจุบันที่เหล่าอาชญากรระดับโลกมาใช้เป็นที่หลบซ่อน

สุนทรภู่ยังเผยความคิดเห็นความอ่านของคนไทยที่ตกทอดมาถึงตน และคนไทยสมัยนั้นว่า ฝรั่งมีความเจริญในหลายด้านด้อยกว่า ตั้งแต่พ่อค้า บาทหลวง มิชชันนารีรุ่นแรก ๆ หรือแม้พนักงานทูตชาวตะวันตก ก็จะได้รับ การดูถูกเหยียดหยาม เยาะเย้ยล้อเลียน หรือเป็นตัวตลก โดยฝีปากของคนไทย เรื่องนี้มีบันทึกเป็นประสบการณ์ที่ น่าอายของคนตะวันตกตลอดมา เพราะในสายตาฝ่ายไทยที่เป็นคนชั้นนำ ไทยเป็นชาติที่มีความเจริญทัดเทียมกับพม่าและเวียตนามหรือยิ่งกว่า จะเป็นรองก็เพียงจีนเท่านั้น (บัณฑิต ลิวชัยชาญ, ๒๕๕๐) ยกตัวอย่างเช่น มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ นายแพทย์คาร์ล ออกัสตัส กุตซลัฟฟ์ (Carl Augustus Friedrich Gutzlaff) ชาวเยอรมันจากจีน พูดภาษาจีนได้ คนไทยเรียก หมอกิสลับ และศาสตราจารย์จาคอบ ทอมลิน ชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นสองในมิชชันนารีรุ่นแรก เข้ามาเมืองไทยในวันที่ ๒๓ สิงหาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๑ คนต่อมาคือ เจสซี แคลสเวลล์ ทนที่ที่สุนทรภู่เห็น ก็เอามาแต่งให้อยู่ในร่างของซีเปลือย ในนิทานคำกลอน ตอนที่ ๒๔ ซึ่งเป็นการแต่งในราวปีเดียวกันกับที่คนพวกนี้ขณะเข้ามาในเมืองไทย และที่สำคัญคนต่อ ๆ มา เช่น บาทหลวง ปาลเลอกัวซ์ และมิชชันนารี นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ที่กล่าวมาแล้ว

เชื่อได้แน่ว่า คนอย่างสุนทรภู่จะต้องมีโอกาสมักคุ่น ได้พูดคุยกับพวกบาทหลวงนักบวชที่ล้าวนจะต้อง หัดพูดไทยได้หลายคน ครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อได้ประจักษ์ความรู้ความสามารถ แม้ที่ได้ฟังมาหลายครั้ง จึงได้แต่งไว้ เช่น ในนิทานตอนที่ ๒๖, ๓๑, ๓๔, ๖๑, ๖๒ หน้า ๔๒๖, ๕๕๕, ๖๐๔, ๑๒๓๙, ๑๒๔๗ ว่า

“ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง	ฉลาดลวงคาดการณ์ศึก”
“วิสัยพระเล่าง์พระสังฆราช	เป็นยอดปราชญ์โปร่งเปรี๊ยะในเมืองหลวง
เสด็จไปไต่ถามตามกระทรวง	จะได้ลวงรู้วิชาสารพัน”
“ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง	ฉลาดลวงพูดจาอ้อฉลาดล้ำ”
“พวกฝรั่งฟังพระสังฆราช	ชมฉลาดเหลือดีจะมีไหน”
“ฝ่ายฝรั่งทั้งสามมีความรู้	ซึ่งเป็นผู้วิเศษถือเหมือนฤๅษี”

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า สุนทรภู่ก็ยังได้ถ่ายทอดความรู้สึกเหยียดหยามฝรั่ง เป็นการย้อมใจ ปลุกใจต่อสู้อ สำหรับคนไทย ที่สำคัญคือ เป็นการเจริญรอยตามพระราชวิสัยไม่กลัวฝรั่งโดยไร้เหตุผลไว้มากมาย ตั้งแต่ต้นจนจบนิทาน ซึ่งผู้เขียนจะได้หาโอกาสรวบรวมให้เข้าใจกันต่อไป ในโอกาสนี้ขอยกตัวอย่างจากตอนที่ ๓๔, ๓๕, ๕๖, ๕๗ หน้า ๖๒๒, ๖๔๕, ๑๑๔๗, ๑๑๖๓-๑๑๖๔ มากล่าวไว้ก่อน คือ

“ฝ่ายฝรั่งสังฆราชฉลาดมาก	แต่ฝีปากอ่อนแอแพ้ผู้หญิง
นึกว่าถูกลูกคนนี่มันดีจริง	ตะลึงนั่งหน้าม่านรำคาญใจ”
“ฝ่ายฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง	เขาล่องลวงหลงเพื่อนไม่เหมือนหมาย”

“พวกนายกองร้องว่าเหวยฝรั่ง	อวดอหังการ์เกรเดรณาน
เจ้านายมิ่งซึ่งเป็นโจรจันฑาลพาล	เทียวรุกรานร้ายกาจชั่วชาตินั้ก
พระปิ่นเกล้าชาวพาราการะเวก	ให้องค์เอกโอรสทรงยศศักดิ์
มาพลาญเหล่าเผ่ากออ้ายทรลักษณ์	ให้ลีนพรรคพวกฝรั่งเกาะลังกา”
“จับฝรั่งลังกาได้กว่าหมื่น	ใช้ผ้าฟันตักน้ำตามวิลัย
คนสามพันบรรดาพวกข้าไท	ส่งคืนไปพาราด้วยปราณีฯ
ฝ่ายฝรั่งลังกาพวกล่าทัพ	ต่างแตกยับแยกก้ายพลัดพรายหนี
บุกรุกเรี่ยวเลี้ยวหลงในพงพี	เข้าราตรีมิได้เห็นเขม่นมอง
บ่างเดินโดนโคนตอยองย้อยอบ	ลงพุ่มหมอบมือนวดปวดขมอม
บ่างบุกหนามความกลัวหนั่งหัวพอง	ตุ้กแกร์องล้มกลิ้งบ่างวิ่งโง
บ่างออกทุ่งมุ่งเมินเดินโง้งแก้ง	เสื่อกางเกงก็ไม่มีเหมือนผีโปง
บ่างล่าเลื่อยเหน้อยบอบหัวหอบโครง	ลงโง้งโคงคลานตามหนีความตาย”

กล่าวได้ว่า เรื่องของนักบวชชาวต่างประเทศ ที่ทยอยเข้าเมืองไทยมานาน ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และทวีจำนวนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในสมัยของสุนทรภู่ เนื่องจากคนเหล่านี้มีการศึกษาดี คนไทยพูดถึงกัน จึงมีกล่าวถึงอยู่ในนิทานของสุนทรภู่ว่าเป็นผู้รู้ผู้วิเศษ เช่น ตอนที่ ๖๐ หลายคนจบการศึกษา เป็นนายแพทย์ มีวิเศษชีวิต อีกทั้งวินัย รวมทั้งนโยบายที่ได้รับ และผ่านการรับรองจากสำนัก อาจเป็นในยุโรป หรือ ในสหรัฐอเมริกา ให้เดินทางมาตะวันออกพร้อมครอบครัวถ้ามี เพราะมีชีวิตที่อุทิศให้แก่การสอนศาสนา และการศึกษาเป็นเครื่องนำทาง ดังนั้น ตลอดนิทานพระอภัยมณี สุนทรภู่จึงเล่าถึงการเคลื่อนไหวของคนพวกนี้ เริ่มตั้งแต่ “ฝรั่งสังฆราชพระบาทหลวง” จากตอนที่ ๒๖ ในเค้าผลการสอดส่อง เพ่งเล็งหลังการเข้ามาของมิชชันนารีชื่อ กุตซัลฟ์ ได้ ๓ ปีกว่า หรือต่อมาเป็น “ปีโป” “บาทหลวง” “พระสังฆราช” ที่เริ่มมีกล่าว อยู่ใน ตอนที่ ๓๑ ซึ่งเป็นเพียง ๑๑ เดือน หลังจากการเข้ามาของบาทหลวงปาลเลอกัวซ์ (Jean Baptiste Pallegoix) ในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ปีขาล พ.ศ. ๒๓๗๓ และคนอื่น ๆ ต่อมาอีก

ยังมีกิจกรรมทางศาสนาของคนพวกนี้ ที่สุนทรภู่เอามาแต่งคละไ้เป็นนิทาน ในที่สุด ถึงตอนที่ ๔๑ สุนทรภู่ ในฐานะเป็นพระห่มเหลือง ก็ได้สร้างฉากให้ตัวเองเป็นฝ่ายตรงข้ามในร่างของทศปาโมกข์โลกเชษฐ์ สู้กันทางฝีปากของตัวเองในฐานะผู้แต่ง ดังคำกลอนใน ตอนที่ ๒๗, ๓๓, ๓๔ หน้า ๔๒๙, ๖๐๓, ๖๐๘, ๖๙๑ ตามลำดับ ว่า

“แม่นเรียนได้ไว้เป็นครุคู่ทำเนียบ
ไม่เหน้อยใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
“วิสัยพินิจชำนาญแต่การปาก
“พระเชษฐาว่าเราตีด้วยผีปาก
“แม่เสรีจศิกนิกหมายข้างภายใน
อันศีกนอกออกตีด้วยผีปาก

จะคิดเทียบทำอะไรก็ได้สิ้น
ใช้แต่สิ้นก็พอเห็นจะเป็นการ”
มิให้ยากพลไพร่ใช้หนังสือ”
ไม่เหน้อยยากโยธาหามิได้”
แล้วจะได้ผ่อนผันตามสัญญา
เห็นไม่ยากใจนักไม่หนักหนา”

สุนทรภู่ใช้หนังสือเป็นสื่อถึงคนไทยชวนกันต่อสู้ฝรั่งเรื่อยมา จนลงเอยกันด้วยดีในตอนที ๖๑ ก่อนจบนิทานตอนที่ ๖๔ ให้สังเกตว่า เรื่องราวของฝรั่งโดยสุนทรภู่มีอยู่เฉพาะในนิทาน ไม่มีแม่แต่ครั้งเดียวในงานเป็นเพลงยาวหรือนิราศ นอกจากที่พาดพิงเพียงสั้น ๆ ไว้ใน “นิราศอิเหนา” และ “รำพันพิลาป” จึงถือได้ว่าฝรั่งเป็นจุดหมาย และเหตุสำคัญอย่างหนึ่งในการคิดแต่งนิทานพระอภัยมณี โดยเฉพาะมาตั้งแต่ต้นเรื่อง เป็น “โจรสลัด” ดังกล่าวมาแล้ว และ “ปีโป้” ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในนิทาน ตอนที่ ๓๑ ขณะเดินทางไปเพชรบุรีในเดือนมกราคม ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๔ และผ่านวัดช่างตาครุช (ทศพร วงศ์รัตน์, ๒๕๕๒) ตามที่สุนทรภู่ได้รู้มาจึงอาจมีที่มาจาก “โปป” หรือ “สันตปาปา” ที่เป็นเจ้าศูนย์สำนักวาทิกัน ของคนเหล่านี้ที่กรุงโรม อิตาลี หรือจากคำว่า “โปรเตสแตนต์” แม้กระทั่งต่อมาจากชื่อ ปาลเลอกัวซ์ ดังกล่าว หรือทั้งหมดประกอบกัน โดยตั้งแต่ ในตอนที่ ๓๑, ๔๔, ๕๒, ๕๓ หน้า ๕๕๕, ๘๖๗, ๑๐๕๒, ๑๐๘๒ มีกล่าวถึงคนพวกนี้ ตามลำดับบอกว่า

“ปีโป้เฒ่าเข้าใจมิใช่ชั่ว
“ฝ่ายปีโป้บาลีมีหนังสือ
“กุมาราวายุพัฒน์หัลสกัน
“ได้ลัทธิบาลีปีโป้ฝึก

ทำถ่อมตัวตอบความตามประสงค์”
“ให้หญิงถือมาถึงวังอยู่ข้างหน้า”
“ทั้งสองนั้นอยู่ที่พระปีโป้”
“รู้ลัทธิสารพัดหัตถทหาร”

รูปที่ ๑๓ ภาพจิตรกรรมเป็นเรื่องของคน ๑๒ ภาษา บนฝาผนังในด้านทางขวาพระประธาน ในพระอุโบสถวัดเกาะ (แก้ว) สุทธาราม ตำบลท่าราบ ในตัวจังหวัดเพชรบุรี ที่มีประวัติมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สังเกตได้จากฐานพระอุโบสถที่มีลักษณะแอนคลัยทอจเรื่อ น่าจะมีส่วนอย่างมากสำหรับสุนทรภู่ที่ได้รู้เห็นเพราะเข้าออกเมืองเพชรบุรีอยู่เสมอ ในความคิดเริ่มแต่งนิทานพระอภัยมณี เป็นเรื่องฝรั่งที่เข้ามาในเมืองไทยสมัยของตน โดยเริ่มด้วยฉากดังกล่าวสำหรับเกาะแก้วพิสดารที่เพชรบุรี ว่า

“ฝ่ายโยคีที่อยู่บนภูเขา
ทั้งจินจามพรหมณ์แขกไทยชวา
เป็นร้อยคนปรนนิบัติอยู่เข้าคำ
เป็นเหล่าล้อมพร้อมหน้าเวลานั้น
พอบ่ายเที่ยงเสียงคลื่นดังครื้นคึก

กับคนเหล่าเหลือตายหลายภาษา
วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน
บ้างตม่น้ำเก็บลูกไม้มาให้ฉัน
บ้างนวดพื้นปรนนิบัตินั่งพัควิว
อีกทีกมาข้างหน้าครีศรีศรี”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๙ หน้า ๑๕๑)

ส่วนคำของสุนทรภู่ที่กล่าวไว้ตั้งแต่ใน “โคบุตร” ตอน โคบุตรเข้าหานางอำพัน ว่า “เป็นรูปเรื่องเมืองฝรั่งชาวลังกา ดูพาราแจ่มอร่ามงามระยับ” อาจเป็นคำที่มาจากภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านในของพระอุโบสถ ซึ่งมีเรื่องของคน ๑๒ ภาษา ที่วัดเกาะ (แก้ว) สุทธาราม ตำบลท่าราบ จังหวัดเพชรบุรี ที่สุนทรภู่ต้องเคยเห็นบ่อยครั้ง เพราะเดินทางเข้าออก หรือขณะอยู่ในเมืองนี้ จนเป็นธรรมดา ยังมีความเป็นไปได้ที่ชื่อเกาะแก้วพิสดารในนิทานก็มีเค้าของที่มาส่วนหนึ่งจากชื่อวัดแห่งนี้ด้วยเช่นกัน และอาจมีส่วนทำให้ต่อมาสุนทรภู่ได้คิดแต่งนิทานพระอภัยมณีที่มีเรื่องของฝรั่ง หรือ “คน... หลายภาษา” “คนต่างภาษา” และ “ทั้งจีนจามพราหมณ์แขกไทยชวา วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน” ซึ่งก็น่าจะเป็นอีกทั้งจากประสบการณ์ของตัวเอง ที่ยังสังเกตเห็นมีคนต่างชาติต่างภาษา ทั้งที่เป็นคนชาวตะวันออกเหมือนกัน มาอยู่ในเมืองไทยตั้งแต่ในอดีต และต่อมา ดั้งบันทึกของพระสังฆราชบาลเลอแก้วซ์ (“เล่าเรื่องเมืองไทย” แปลโดย สันต์ ท.โกมลบุตร, ๒๕๐๖) ที่ให้ไว้ว่า เป็น เช่น ลาว จีน มลายู เขมร มอญ กะเหรี่ยง ของ ละว้า อีกทั้งชาวตะวันตกที่ส่วนใหญ่มาทางเรือ และพลุกพล่านอยู่ในกรุงเทพฯ สภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปโดยเฉพาะจากคนเหล่านี้ สำหรับผู้รู้ที่เป็นคนไทยในยุคนั้น จึงยังอาจจุดประกาย หรือสะท้อนออกมาเป็นคนหลายภาษา หลายวัฒนธรรม และผลงานเรื่อง “นางนพมาศ” หรือ “ตำรับตำราศรีจุฬาลักษณ์” หรือ “เรวดีนพมาศ” ในราว พ.ศ. ๒๓๑๙-๒๓๒๗ (ทศพร วงศ์รัตน์, ๒๕๕๒) ซึ่งสุนทรภู่อาจจะได้เห็นหรือรู้จักว่าเป็นงานของ “พราหมณ์เฒ่า” (บ้างก็ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) จึงได้ถ่ายทอดออกมาเป็นคำกลอนในนิทาน ตอนที่ ๓๐ หน้า ๕๐๖-๕๐๗ ไว้ว่า

“เมืองทมิฬถิ่นประเทศทุกเขตแคว้น
ได้ฟังถามพราหมณ์เฒ่าเจ้าตำรา
อันวิสัยไตรเพทประเทศถิ่น
แผ่นดินงอกออกทุกวันเป็นสันดาน
อันแคว้นแคว้นแดนดินถิ่นมนุษย์
เป็นหมื่นแสนแผนผังที่ซึ่งมีไว้
ยังนอกนั้นตะวันตกยกขึ้นเหนือ
แต่พวกเขาเหล่าฝรั่งข้างลังกา
ที่ยังนอกออกไปนั้นหลายเทศ
ให้ทราบความตามอ่านพระบาลี

ในภูมิแผ่นดินที่มีกี่ภาษา
จึงวันทาทุกความตามโบราณ
บุรพทักษิมปัจจิมทิศและอิสาน
เขาสร้างบ้านสร้างเมืองเนื่องกันไป
ไม่รู้สุดสิ้นอย่างต่างวิสัย
จนถึงใกล้เขตถิ่นเมืองกินรา
พูดเหมือนเนื้อนกกคล้ายหลายภาษา
เคยไปค้าขายถึงทางครึ่งปี
ว่าเขตเปรตสุรกายและพรายผี
ในคัมภีร์ภูมิประเทศเขตสุธาฯ”

ทั้งหมดนี้ ตำราศรีจุฬาลักษณ์ หรือ “พราหมณ์เฒ่าเจ้าตำรา” ของสุนทรภู่ได้จำแนกชาติภาษาต่าง ๆ ออกไปถึง ๖๒ ชื่อ ในจำนวนนี้ที่เป็นฝรั่งตะวันตกคือ “ฝรั่งเศสภาษา ๑ ภาษาวิลันดาภาษา ๑ ฝรั่งอังกฤษ ภาษา ๑ ฝรั่งพุทะเกตภาษา ๑ ภาษามะลิกันภาษา ๑ ฝรั่งอิคบันหยอดภาษา ๑ ฝรั่งกระหนี่ภาษา ๑ ฝรั่งลีล่อง ภาษา ๑” ผู้เขียนเข้าใจว่า “ฝรั่งพุทะเกต” คือโปรตุเกส “ฝรั่งอิคบันหยอด” คือสเปน “ฝรั่งกระหนี่” คือ

เยอรมัน สำหรับสุนทรภู่เองก็นำไปกล่าวอยู่ในนิทานพระอภัยมณีถึง “ฝรั่งเศส” “วิลันดา” “อังกฤษ” หรือ “กรุงกรีน” “กรุงเตน” หรือ “อังคูลา” (Anglo-) “ละเมียดมะลิกัน” (The United States of America) “ลำปันหนา” (คือ “อิสตันบูล” ได้แก่ สเปน) และ “เยียรมะมัน”

ผู้เขียนยังอยากจะเข้าใจตามบทบาทของนางวาสิ ในนิทานพระอภัยมณีอีกว่า สุนทรภู่อยังอาจจะได้แต่งขึ้นจากส่วนหนึ่งของประวัติหรือภาพของนางนพมาศ หรือเรวัตินพมาศ คละกับตัวของสุนทรภู่เอง

“คน... หลายภาษา” ของสุนทรภู่ ยังสอดคล้องได้กับผลงานการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๔ ถึงปีวอก พ.ศ. ๒๓๙๑ ทั้งนี้ ยังเห็นได้จากจารึกเป็นโคลงตัน ๖๔ บท แต่งพรรณนาคนชาติภาษาต่างๆ ๓๒ ภาษาด้วยกัน ภาษาละ ๒ บท ใจความกล่าวถึงเชื้อชาติ เครื่องแต่งตัว ถิ่นที่อยู่ ลักษณะพิเศษบางอย่างเกี่ยวกับธรรมเนียมประเพณีของคนชาติเหล่านั้น น่าสังเกตว่า เฉพาะฝรั่งมีกล่าวอยู่เพียง ๓ เชื้อชาติ คือ ภาพตอดซี (ดัตช์) ภาพอิตาเลียน ภาพฝรั่งเศส ทั้งๆ ที่รู้กันว่า ฝรั่งที่เข้ามาในสมัยนั้นยังมีชนชาติอื่นอีกหลายชาติ เช่น โปรตุเกส อังกฤษ อเมริกัน แต่เพราะได้ทำรูปภาพประดับศาลารายหลังละ ๒ ชาติ ครบ ๑๖ ศาลา ได้โคลงต่างภาษาของ ๓๒ ชาติแล้ว จึงไม่มีที่ว่างอีกสำหรับภาพของชนชาติอื่นดังกล่าว น่าเสียดายที่โคลงจารึกตามผนังเฉลียงศาลารายรอบวัดดังกล่าวได้สูญหายไป เหลือเพียงศิลาจารึกภาพฉนวนและภาพจีนเพียง ๒ จารึกเท่านั้น

รูปที่ ๑๔ ภาพที่ประดับด้านหน้าบานกลางของพระวิหารทิศเหนือ และตุ๊กตาปูนปั้นที่เคยใช้ต่างอัฒจันทร์ ในเรือบรรทุกสินค้าจากเมืองจีนมาสู่เมืองไทย เป็นรูปฝรั่งที่นำมาติดตั้งอยู่บริเวณหน้าประตูแห่งหนึ่งในแนวกำแพงแก้ว วัดพระเชตุพนฯ ที่มีประวัติบูรณะปฏิสังขรณ์โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๔-๒๓๙๑ มีความเป็นไปได้ที่สุนทรภู่พาดพิงไว้ในนิทานพระอภัยมณี เช่น ตอนที่ ๒๗, ๕๓ หน้า ๔๔๓, ๑๐๘๒ ตามลำดับว่า “ทั้งไพร่นายกายสูงถึงหกศอก หนังสือบอกว่ายักษ์มักกะสัน” และ “ฝ่ายข้าเฝ้าเจ้าลิงกาปถมพามาพิช ไปทุกทิศจนถึงยักษ์มักกะสัน”

นอกจากนี้ ด้วยอิทธิพลของฝรั่งต่อความรู้สึกหลายอย่างที่ล้วนเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย โดยเฉพาะในต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่วัดโพธิ์ยังมีเป็นภาพขนาดใหญ่ตามบานประตูและบานหน้าต่างของพระวิหารทิศต่าง ๆ รวมทั้งรูปปั้น เช่น ที่เรียกกันว่าเป็นเค้าของ มาร์โค โปโล หรือยักษ์วัดโพธิ์ ที่บริเวณประตูแห่งหนึ่ง

เรื่องดังกล่าวสุนทรภู่ได้นำไปแต่งเป็นเค้าไว้ในนิทาน ตอนที่ ๕๓ หน้า ๑๐๘๐-๑๐๘๑ เป็นคำกลอนว่า

“แต่อย่างเดียวเจียวถ้าแม่รู้แม่นยำ	ดั่งคึดคำเขียนหมึกจารึกไว้
จะรางวัลนั้นให้ควรแก่ความชอบ	แม้รู้รอบหลายประการชำนาญไฉน
จะให้เจียดเกียรติยศปรากฏไป	แล้วสั่งให้เขียนลงที่แผ่นศิลา
ไว้ประตูบุรีทั้งสี่ด้าน	ให้คนอ่านแจ้งจิตทุกทิศา”

สำหรับเรื่องของ “คน... หลายภาษา” เช่น “ทั้งจีนจามพราหมณ์แขกไทยชวา วิลันดาฝรั่งพร้อมกัน” ที่สุนทรภู่กล่าวถึงไว้ เช่น ในนิทานตอนที่ ๙ หน้า ๑๕๑ และอื่น ๆ ทำนองเดียวกันตลอดนิทาน ยังย้อนได้ไปได้ถึงประวัติศาสตร์ของเมืองไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีคนกลุ่มชาติต่าง ๆ เข้ามาอยู่กันมากมาย จนเรียกกันว่า “สิบสองภาษา” ทำการค้าขายกันและระหว่างกัน คนเหล่านี้มีที่มา เช่น จาก ญี่ปุ่น จีน โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส มอญ พม่า ลาว เขมร ญวน กะเหรี่ยง ข่า ละว้า เดนมาร์ก สเปน อังกฤษ อินเดีย เปอร์เซีย มลายู ชวา

รูปที่ ๑๕ ภาพคอนสแตนติน พลอคอล ชาวกรีก ขณะหมอบชুমือซ้าย กำกับ เซวาลิเออร์ เดอ โซมองค์ กับคณะเข้าเฝ้า ถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส แต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ เหตุการณ์เช่นนี้ในสมัยตน สุนทรภู่แต่งไว้เป็นคำกลอนว่า

“ครั้นรุ่งเช้าทำวอกพระโรงหลวง	พร้อมกระทรวงเสนาอัครมหาเสนา
ตรัสประภาษราชการสำราญใจ	แล้วสั่งให้ตอบสารลงลานทอง
เป็นข้อความตามมิไม่ตรีษตรีย์	พูนสวัสดิ์สี่บวงค์ดำรงสนอง
เขียนสำเร็จเสร็จสารใส่พานทอง	กับสิ่งของมีราคาบรรณาการ
ทั้งข้าวเกลือเสื้อผ้าเงินตราแจก	ให้พวกแขกเมืองมาพร้อมหน้าฉาน
ทั้งนายไพร่ได้ลาภต่างกราบกราน	แล้วรับสารสองฉบับรีบกลับไป
ถึงพาราพากันเข้าเฝ้าพร้อม	ประณตน์อมทูลแจ้งแถลงไข”

(จาก “พระอภัยมณีคำกลอน” ตอนที่ ๔๗ หน้า ๙๓๓)

อย่างไรก็ตาม มองสิเออร์ เดอ ลาลูแบร์ เอกอัครราชทูตพิเศษ จากพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ที่ถือพระราชสาส์นเข้ามาในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใน พ.ศ. ๒๒๒๙-๒๒๓๑ ได้บันทึกว่า ในกรุงศรีอยุธยา มีผู้คนถึงชนชาติต่าง ๆ เข้ามาอยู่รวมกัน ๔๐ ชาติ แต่ตัวเขาเองนับได้ไม่เกิน ๒๑ ชาติ ภาษาประวัตินี้ โดยเฉพาะในด้านศาสนาของผู้คนที่ต่างกัน ที่อยู่ด้วยกันได้ในเมืองไทย จึงเป็นความประหลาดใจของนักเดินทางที่มีผลงานเป็นบันทึกทำหนังสือ แสดงความฉงน เพราะไม่เคยพบในบ้านเมืองอื่น ๆ โดยกล่าวกันว่า เป็นเพราะพระเดชานุกภาพ และพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สุนทรภู่ก็ไม่พลาดที่จะเอามากล่าวพาดพิงไว้ เช่น ในตอนที่ ๓๕, ๓๖, ๓๙, ๔๐, ๔๓, ๔๕, ๔๖, ๔๘ หน้า ๖๔๑, ๖๖๘, ๗๕๔, ๗๗๓, ๘๔๕, ๘๖๐, ๘๙๒, ๙๑๗, ๙๖๙ ตามลำดับ ว่า

“ทั้งต่างรีตกริตขวางยังไม่เคย	มีรู้เลยจะคิดอ่านประการใด”
“จะโปรดเกล้าเข้ารีตฝรั่งด้วย	จึงเอออวยอ่อนใจอาลัยหลง”
“พระว่าพินี้ไม่เข้ากับเขาหรอก	เขามั่นนอกรีตฝรั่งไม่ฟังสอน”
“จะฟังบุญที่ยาพระอาเล่า	ก็มาเข้ารีตเมียไปเสียหมด”
“พระผ่านเกล้าเข้ารีตเป็นสิทธิ์ขาด	ไม่นับญาตินับวงศ์เผ่าพงศ์”
“แม้มีกิริตฝรั่งในลังกา	จะอุตส่าห์ตามบ่องสนองคุณ”
“จะชวนเจ้าเขาวลัทธิไปนัคนเรศ	จะถือเพศพุทธกิจหรือคิดไฉน
หรือรกริตกริตขวางเป็นอย่างไร	ก็ตามใจใช้จะขัดอ้อยา”
“เดี๋ยวนี้เราเข้ารีตฝรั่งแล้ว	จึงคลาดแคล้วเสาวคนธอย่าหม่นหมอง”

เรื่องราวของเหตุการณ์เกี่ยวกับคนต่างชาติมากมายที่ทยอยเข้ามาในเมืองไทย โดยเฉพาะอังกฤษ นับว่าผูกพัน และมีอิทธิพลต่อสุนทรภู่ ที่พยายามเหมือนสอดส่องเก็บเกี่ยวมาเป็นสาระ สนองพระกุศโลบาย ในความคิดของตัวเองอย่างอิสระ เพื่อความอยู่รอดของประเทศจากภัยคุกคามของฝรั่ง สำหรับการแต่งนิทานพระอภัยมณี ตั้งแต่ตอนแรก ๆ อนึ่ง ภาษาที่คนพวกนี้ใช้ ซึ่งแตกต่างกับภาษาไทยอย่างสิ้นเชิง ก็นับว่าเป็นสิ่งแปลกอีกอย่างหนึ่งที่สุนทรภู่เอามาใช้ล้อแต่งไว้ในนิทานเรื่องนี้ ทั้งกลุ่มทั้งปลุกคนไทย ให้สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ประเทศ จากคนต่างภาษา ตั้งแต่ต้นจนจบ เช่น ตอนที่ ๑๒, ๑๕, ๑๘, ๔๖, ๕๗, ๖๒ หน้า ๑๗๑, ๒๑๓, ๒๖๙, ๙๒๕, ๑๑๖๑, ๑๒๔๙ ตามลำดับ ว่า

“จะกล่าวถึงพระอภัยมณีนาถ	กับองค์ราชกุมารชาญสนาม
หัดภาษาฝรั่งทั้งจีนจาม	ราวกับล่ำมพูดคล่องทั้งสององค์”
“สินสมุทรพูดจาประสาแขก	นัยน์ตาแตกใครอย่าแลดูแม่ข้า”

“จึงตรัสถามตามภาษาฝรั่ง
เกิดวิบัติขัดขวางเป็นอย่างไร

พระอภัยได้สดับสุนทรภาม

อันตัวเราเจ้าบุรีรัตน์

“พระเคลิ้มคล้ายหมายมั่นว่าวิณา

นางยิ้มพลางทางว่าภาษาฝรั่ง

รู้ภาษาถ้าแปลได้แน่นอน

พระแก้แค้นเอาผิดพูดติดปาก

“จึงร้องห้ามตามภาษาข้างฝรั่ง

“ให้บุตรีพี่น้องสองธิดา

ว่าท่านทั้งนี้พากันมาแต่ไหน

จึงอยู่ในเกาะขวางกลางคองคา

จึงตอบตามคำฝรั่งไม่กังขา

ผีเสื้อพามาลงไว้ในสาคร”

ทรงภาษาฝรั่งตอบบังอร

หม่อมฉันยังไม่สิ้นทักช่วยตรัสสอน

จะผันผ่อนพูดฝรั่งรับสั่งความ

ต้องพูดยากหนักหนาเข้าป่าหนาม”

กุมารตั้งคอยจับอย่ากลับหนี”

ตรัสภาษาฝรั่งพูดทั้งไทย”

(สรุป)

จากที่ผู้เขียนกล่าวมาทั้งหมด แม้จะเป็นเพียงส่วนน้อยมากจากที่มีอยู่จริง เพราะได้เว้นประวัติเรื่องฝรั่งเกือบทั้งหมดที่เข้ามาหลังจากสุนทรภู่ตั้งหลักสำหรับนิทานได้แล้ว ซึ่งก็น่าจะเป็นหลักฐานเพียงพอที่จะทำให้ผู้อ่าน เมื่อได้อ่านงานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีโดยตลอดแล้ว ได้พบว่า นอกจากปัญหาของคนไทยไม่ว่าจะเป็นคนในรั้วในวัง คนในครอบครัวของสุนทรภู่ ประวัติพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวเองและคนแวดล้อม เหตุการณ์บ้านเมืองที่ต้องสู้รบกับเพื่อนบ้าน แฝงด้วยงานคำกลอน หรือเพลงยาวอื่น ๆ ที่แต่งคู่กันไป ในฉากธรรมชาติที่ได้จากการเดินทาง สำนวนคำเปรียบเทียบกับมีอยู่มากมายจนเป็นจุดเด่นของงาน สุนทรภู่ยังได้สร้างนิทานเรื่องนี้ขึ้นด้วยเรื่องของบ้านเมืองไทยขณะต้องต่อสู้กับภัยรุกรานของฝรั่งชาวตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษทั้งในระดับบุคคลและรัฐบาลที่มุ่งถึงในระดับนโยบายเข้ามาคุกคาม ไม่ว่าจะเป็นการค้า การทหาร การปกครอง หรือเขตแดน ตลอดจนการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ในบันทึกของฝรั่งผู้เป็นทูตบางคน ถึงขนาดเมื่อเดินทางเข้าแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วพบป้อมปราการ สิ่งกีดขวางต่าง ๆ ก็ยังกล่าวว่า ไม่ยากนักที่จะบุกผ่านเข้ามา แม้บางแห่งจะดูหนาแน่นแข็งแรงก็ตาม เพราะคนไทยไม่มียุทธวิธีการใช้ที่มีประสิทธิภาพ

ที่น่าสนใจและเป็นจุดหมายของการค้นคว้าครั้งนี้ของผู้เขียนอีกด้านหนึ่งก็คือ ผลการนำเข้ามาทั้งสินค้าต่าง ๆ เครื่องยนต์กลไก สิ่งประดิษฐ์ แผนที่แผนที่ทาง วิสัยการสำรวจตรวจสอบ การศาสนา จนถึงการศึกษาค้นคว้า ที่เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทย ที่เด่นที่สุดของเนื้อเรื่องจนติดปากผู้คนอ่าน คือ ปีพระอภัยมณีที่มีความเป็นมาด้วยความคิดของสุนทรภู่ตั้งแต่ก่อนแต่งนิทาน จากปีเดียวเหลือยง หรือ “ปีแก้ว” ในพงศาวดารจีน เรื่อง “ไซฮัน” โดยเฉพาะเมื่อเริ่มนิทานทันที ก็ได้สร้างเรื่องตามคุณสมบัติให้เป็นเค้าของ

อำนาจปีสกอต ที่สุนทรภู่คงจะรู้สึกเช่นเดียวกับคนไทยอื่นเมื่อได้ยินจากเรือฝรั่งทั้งก่อนและในระหว่าง การเริ่มแต่งครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ให้ผู้อ่านได้ติดตาม เพราะเป็นการแต่งให้มีความหลากหลายทางคุณสมบัติ มากกว่า จึงเป็นที่มาของการเป่าปี่พระอภัยที่มีอำนาจสะกด ด้วยจุดประสงค์ต่างๆ ตลอดนิทาน รวมถึง ๑๔ ครั้ง และยังมีอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการบอกกล่าวกำชับให้รู้กัน ว่า “ปี่แก้ว” ของพระอภัยมณีมีที่มา เป็นของฝรั่ง ดังที่เป็นการเป่าโดยฝ่ายฝรั่ง สรุปลงไว้ใกล้จบนิทาน ในตอนที่ ๖๓ หน้า ๑๒๖๓ เป็นคำกลอน ว่า

“ฝ่ายลูกสาวเจ้าลังกาเกณฑ์ฝรั่ง	แต่งโตะตั้งเสียงกษัตริย์ล้วนจัดสรร
ต่างสวยเนยนมน้ำชัชบาล	พนักงานพ่อนรำต่างบำเรอ
บ้างไซกลดนตรีเป่าปี่แก้ว	ขอสีแจ้วจำเรียงเสียงเสมอ”

โดยวิสัยของสุนทรภู่ ตั้งแต่ได้รำเรียนและรู้ว่า ตัวเองมีความสามารถอีกทั้งความชอบในการประดิษฐ์ ภาษาคำกลอน เปรียบเทียบเหตุการณ์ที่อยากจะเล่าถึงสิ่งที่รู้เห็นจากการเดินทางท่องเที่ยวและพบปะผู้คน ทำให้ได้ฉากได้ข้อมูลมาแต่งคำกลอนสนองความรู้สึก อีกทั้งความต้องการอื่นๆ ของตัวเอง ให้เป็นเกียรติประวัติ และสำหรับผู้อ่านเรื่อง “ฝรั่งเหตุจูงใจสุนทรภู่แต่งนิทานพระอภัยมณีคำกลอน” จึงเป็นผลเพียงส่วนหนึ่งในด้านที่สุนทรภู่เห็นฝรั่ง แล้วระแวงจากพฤติกรรมและวิสัยของตัวเองที่รู้เห็นอะไรเสียเป็นไม่ได้ จะต้องพยายาม เปิดเผยชี้แจงสำหรับผู้อ่านไว้ในผลงานแทบทุกครั้ง เช่น ที่บอกกล่าวไว้ใน “นิราศภูเขาทอง” “นิราศวัดเจ้าฟ้า” “นิราศพระแท่นดงรัง” สำนวน พ.ศ. ๒๓๗๙ “นิราศพระประธม” “นิราศเมืองเพชร” ตามลำดับ ว่า

“เป็นนิสัยไว้เหมือนเตือนครัฐธา	ตามภาษาไม่สบายพอดคลายใจ
ไซจะมีที่รักสมัครมา	แรมนิราศร้างมิตรพิสมัย
ซึ่งครวญคร่ำทำที่พิริพีไร	ตามนิสัยกาพย์กลอนแต่ก่อนมา”
“จึงจดหมายรายเรื่องที่เคื่องเข็ญ	ไปเที่ยวเล่นลายแทงแสวงหา
เห็นสิ่งไรในจังหวัดรัถยา	ได้จดมาเหมือนหนึ่งมีแผนที่ไว้”
“เห็นสิ่งไรใจหวนให้ครวญคร่ำ	ทุกย่านน้ำแนวหนองคลองละหาน
ใครจะเป็นเช่นพี่ไม่มีปาน	เหลือประมาณที่รักภักดี”
“แล้วเข้าทางบางใหญ่ครรรไล่อง	ไปตามคลองเคล็อนคล้อยละห้อยหา
เห็นสิ่งไรในจังหวัดรัถยา	สะอื้นอาลัยถึงคะนึ่งนวล”
“จึงจดหมายรายความตามสังเกตุ	ถิ่นประเทศแถวทางกลางวิถี
ให้อ่านเล่นเป็นเรื่องเมืองพริบพรี	ผู้ใดมีคุณก็ได้ไปแทนคุณ”

จนเป็นเรื่องของฝรั่งอย่างยืดยาวในนิทานพระอภัยมณี ซึ่งแตกต่างกับวรรณกรรมทั้งในอดีตและที่ร่วมสมัย แม้เรื่องอื่นประเภทนิราศทั้งหมดของตัวเอง อนึ่ง เมื่อสุนทรภู่ยังเห็นชัดว่า คนต่างภาษาสามารถช่วยเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองไทยให้เจริญก้าวหน้ารวดเร็วขึ้น จึงได้กล่าวคาดการณ์ว่า ควรเอาคนพวกนี้มาใช้ แม้การให้ตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งก็เป็นประวัติของกษัตริย์ไทยตลอดมา จากครั้งโบราณเป็นค้ำกลอน เช่น ตอนที่ ๕๓ หน้า ๑๐๘๓ ว่า

“ได้จันจามพราหมณ์ฝรั่งแขกอังกฤษ	ล้วนหาญจิตเจนศึกได้ฝึกฝน
ทั้งผู้รู้ผู้วิเศษทรงเวทมนตร์	รู้ทำกลต่างต่างช่างชำนาญ
พาไปเฝ้าเจ้าลี้กาสามิภักดิ์	ให้ยศศักดิ์พร้อมสิ้นทั้งถิ่นฐาน
ทั้งฝึกฝนพลนิกรรู้รอนราญ	ล้วนเชี่ยวชาญชั้นเชิงละเอียดใจ”

อย่างไรก็ตาม เรื่องการใช้คน สุนทรภู่ก็เคยกล่าวมาก่อน และผู้สนใจสามารถหาอ่านได้เอง เช่น จากนิทานตอนที่ ๒๒, ๒๗, ๕๓ หน้า ๓๔๔, ๔๒๙, ๑๐๗๙-๑๐๘๒

อนึ่ง น่าจะกล่าวได้ว่า ในสถานการณ์ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งผู้ปกครองบ้านเมืองไทยเริ่มเรียนรู้ว่า ฝรั่งชาติตะวันตกที่เข้ามาทางทะเล ได้ตั้งสถานีการค้า หรือศูนย์อำนาจของชาติตะวันตก ขึ้นเรียงรายตามเส้นทางผ่านชายทะเล ของอังกฤษก็ที่เบงกอล และรู้จักกันในชื่อ “บริษัทอินเดียตะวันออก” แยกเป็นของชาติต่าง ๆ บังหน้าเปิดฉากคุกคามไทย ต่อจากบ้านเมืองอื่น ๆ ในภาคพื้นหรือทวีป ขณะที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ดำเนินพระนโยบายเฉียบคม ปกป้องประเทศด้วยการบำรุงให้มีการค้าขายกับจีน หารายได้มาสร้างชาติ ด้วยยุทธโธปกรณ์ ป้อมปราการ เรือกำปั่นรบ ดังที่สุนทรภู่นำมาแต่งไว้ในนิทาน ตั้งแต่ต้นเรื่อง เช่น ตอนที่ ๑๙, ๕๓ หน้า ๒๘๕, ๑๐๘๑, ๑๐๘๒ ตามลำดับ ว่า

“เร่งเตรียมเรือเพื่อสำหรับรับสงคราม	ไว้สักสามสิบลำประจำการ”
“ต่อกำปั่นพันลำประจำแดน	สำหรับเล่นลาดตระเวนที่เกณฑ์การฯ”
“กำปั่นรบครบพันกันนคร	ตั้งฝึกสอนสงครามตามทำนอง”

นอกจากนี้ก็เป็นปืนใหญ่ ถาวรวัตถุ เช่น วัด วัง จากเดิมที่เป็นไม้มาเป็นตึก จนแตกต่างอย่างมากกับบ้านเมืองอื่นโดยรอบ อีกทั้งวิชาการ ความรู้ วัฒนธรรม การศาสนา ขนานใหญ่ ทรงสร้างโอกาส และบำรุงจิตใจของคนทุกระดับ เช่น ด้วยการให้มีโรงงานอยู่หน้าวัง ตั้งแต่ครั้งดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ และประทับอยู่ที่วังท่าพระ อีกทั้งต่อมาเมื่อได้ทรงครองแผ่นดิน โรงงานก็ย้ายไปอยู่ที่ริมกำแพงพระราชวังหลวง ด้านข้างแม่น้ำ ริมประตูศรีสุนทร แต่ทรงบริจาคพระราชทรัพย์มากขึ้น และยังใช้เป็นที่พักผ่อนหนังสือเด็ก นับเป็นโรงเรียนหลวงแห่งแรก แม้ผู้หญิง เริ่มตั้งแต่ในวัง ก็ทรงให้รำเรียนหาวิชา ฝึกเขียนจารบบนใบลาน ดังสุนทรภู่ได้กล่าวไว้ในนิทาน ตอนที่ ๓๑ หน้า ๕๕๖ ว่า

“พระบาลีดีใจให้อนุญาต
 แล้วยักพานารีทั้งพี่น้อง
 กุลสตรีวิสัยในมนุษย์
 แล้วยเขียนหนังสือลับพับเหล็กกลาน

พลางโอบวาทฝากฝังนางทั้งสอง
 เข้าในห้องให้ตำราวิชาการ
 ให้สิ้นสุดสอนสั่งเหมือนดังหลาน
 กลการลึกลับที่สำคัญ”

โดยทรงใช้วัดที่พระองค์ทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ ในเขตนครหลวงและใกล้เคียง รวมกว่า ๗๐ แห่ง โดยเฉพาะที่กลางกรุง คือ วัดพระเชตุพนฯ เหมือนเป็นศูนย์รวมของวิชาหลายแขนงสำหรับคนทั่วไป จนเริ่มมีผลให้ฝรั่งหันมาสนใจ ใช้เวลาวาดภาพไว้เป็นหลักฐาน ติดตามความเคลื่อนไหวของคนไทย ที่มีถาวรวัตถุใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา นอกเหนือจากความตื่นเต็นกับความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ป่าดงริมแม่น้ำลำคลอง ที่มีมากมาย จนได้ชื่อว่า เวนิสแห่งตะวันออกมานาน ที่แตกต่างกับบ้านเมืองอื่น แม้ที่ใกล้เคียง เพราะยังชุกชุมด้วยสัตว์ใหญ่เล็ก เช่น ช้าง เสือ ลิง จนกระทั่งหิ้งห้อยหรือยุง และปลานานาพรรณ ตลอดจนวิถีชีวิตการอยู่อาศัยของคนไทย ตามเรือนแพ และเรือเล็กมากมาย แล้วยังมีคนต่างชาติต่างภาษา ต่างความเชื่อ มารวมกันเป็นสังคมที่แปลก ที่ดึงดูดฝรั่งให้ประหลาดใจ กับความยากจนแต่กลับเอื้ออารียิ้มแย้มแจ่มใสของคนเจ้าของประเทศที่ยังมีงานรื่นเริง และการปล่อยนก ปล่อยปลา ปล่อยสัตว์ที่ถึงชาติ ไม่เหมือนชาติอื่น ๆ จนน่าจะมีส่วนไม่มากนักน้อยที่ทำให้ฝรั่งเกิดความสงสัย ลังเลล่าช้า จนเสื่อมถอย และละเลยที่จะทวิการคุกคามเมืองไทย

อนึ่ง ที่น่าสนใจสำหรับชาวต่างประเทศทางตะวันตกอีกก็คือ คนไทยยังมีการเล่นดนตรีไม่แพ้ในบ้านเมืองของเขา เพียงแต่ต่างออกไป เช่น ตามพระตำหนักเจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน ราชินิกุล อามาศย์ ข้าราชการ แม้ประชาชน ก็ล้วนมีวงมโหรี และการขับร้องขับกล่อม เหมือนแข่งกัน เช่น ที่สุนทรภู่แต่งไว้ในนิทานพระอภัยมณี ตอนที่ ๑๖ หน้า ๒๓๑ และผู้เขียนขอนำมากล่าวอีกครั้ง ว่า

“มีเมียสาวรายลีลีส่วนโสภာ
 คีนวันนั้นบันดาลให้ร้านร้อน
 ร้องเรียกเหล่าเมียน้อยดอกสร้อยดี

ที่หมดหน้านั้นให้หัดมโหรี
 ทิวหวานอนนึ่งเหงาบนแก้วอิ
 ให้ดีดลีสับเพลงวังเวงใจ”

ในส่วนของสุนทรภู่ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร มีพระนิพนธ์ “โคลงโลกนิติ” เป็นจารีกรวม ๔๐๘ บท ลงแผ่นศิลาติดไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ สุนทรภู่ก็มึงานเหมือนทำทนายด้วยเรื่อง “สุภาชิตสอนสตรี” และ “สุภาชิตสอนเด็ก” การสร้างนิทาน “พระอภัยมณีคำกลอน” ตลอดเวลาอันยาวนานถึง ๒๒ ปี ก็นับว่ามีส่วนอย่างมาก เพราะเมื่อแต่งมาถึงระดับหนึ่ง ก็เริ่มที่จะทำการปลุกกระตุ้นความคิด ความอ่าน สอนความเชื่อมั่น และจิตสำนึกของคนไทย ครั้งแล้วครั้งเล่า เหมือนอาสาสมัครหรือผู้ปิดทองหลังพระ

วารสารราชบัณฑิตยสภา

ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ทศพร วงศ์รัตน์

๒๐๑

เป็นกระบอกเสียงภาคประชาชน พยายามกล่อมเกลาคคนไทย สร้างความชวนเชื่อให้เป็นที่รู้จักกันทุกระดับ และทั่วไปว่า ในหมู่ผู้ปกครองไม่มีใครกลัวฝรั่ง ด้วยความสนุก เพลิดเพลินอย่างต่อเนื่อง เหมือนสร้างภูมิทำสงครามจิตวิทยา อีกทั้งให้คนไทยตระหนักว่า ฝรั่งกับคนไทยทั่วไปไม่ได้แตกต่างกันนัก ในด้านความคิด ความเจริญทางด้านวัตถุ และจิตใจ ตลอดจนความเป็นอยู่ โดยเฉพาะพวกที่มาถึงเมืองไทย นอกจากพวกบาทหลวงแล้ว คนพวกนี้แม้ในระดับทูตก็ไม่ใช่คนดีนัก การล่องรู้ในเรื่องนี้ เพราะได้ใกล้ชิดกับทางราชการ สุนทรภู่จึงแสดงนำด้วยการดูถูกฝรั่ง แม้ทูตตลอดนิทาน ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงไว้พระทัย เหมือนจะทรงสนับสนุนด้วยซ้ำไป ให้สุนทรภู่เป็นอิสระในงานด้านสื่อสาร ปลุกระดมความนึกคิดที่ดีแก่ประชาชน เพราะทรงถือว่า งานของสุนทรภู่เปรียบเหมือนประชาสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกับพระกุศโลบาย จึงไม่ทรงเรียกสุนทรภู่มาใช้ ในงานจารึกที่วัดพระเชตุพนฯ หรืออื่น ๆ ที่ประจักษ์จากผลการค้นคว้าของผู้เขียนก็คือ ทรงปรานีต่อสุนทรภู่อย่างไม่เคยคาดคิดกันมาก่อน เพราะทรงวินิจฉัยด้วยพื้นฐานว่า ประเทศชาติสำคัญกว่า อีกทั้งเรื่องส่วนพระองค์กับสุนทรภู่ซึ่งก็ไม่เคยมีอะไรที่รุนแรง อย่างที่คนต่อมาพยายามปั้นเรื่องขึ้น จากความอิจฉา หรือความไม่รู้ ขณะที่ตัวละครในงานของสุนทรภู่ก็ทยอยจบชีวิตกันไปจนเกือบหมดแล้ว

อนึ่ง ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในบทนำว่า งานนิทานคำกลอนพระอภัยมณีของสุนทรภู่มีบทล้อเลียนบุคคลระดับสูงไว้มาก และดูเหมือนจะมีผู้ทรงศักดิ์ล้วงรู้โดยตลอด แต่ก็ทรงวางเฉยเสีย เช่นเดียวกับบทสังวาสข้อวินิจฉัย และความในเรื่องนี้ ผู้เขียนได้พบเป็น “พระราชปรารภประกอบเพลงยาวกลบทและกลอักษร” พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เหมือนทรงปรามสุนทรภู่ด้วยทรง “รักษใคร่” ไว้ว่า

“อันอักษรกลอนเพลงนักร้องเหล่าน	จะรักษใคร่ให้พอเป็นแต่พาเที่ยว
อย่าหลงไหลในฝีปากคิดพากเพียร	แท้บาปเบียนตนตามรูปนามธำม
ก็ทรงทราบว่างวลสนี่บาดจิตร	ย่อมเป็นพิศม์กับลัทธิล้นเนกขาม
แต่บูชาไว้ให้ครบจบลำน่า	เป็นที่สำราญมะนัคนัคนัคน

อนึ่ง สำหรับศักดิ์ศรีของประเทศ พระองค์ยังทรงทุ่มเทเสปียง ที่จะเอาชนะศึกญวนเพื่อกู้พระเกียรติที่จะเอาเมืองเขมรคืน จนสุนทรภู่ได้บันทึกแทรกไว้ในนิทาน ตอนที่ ๖๒ หน้า ๑๒๔๗ ว่า “คราวสงครามสามทัพคนนับโกฏ ต้องจ่ายโภชนาปรนพลชั้นธ”

อย่างไรก็ตาม น่าสังเกตว่า หลังจากอังกฤษมิซึในสงครามฝิ่นกับจีน และมีการลงนามในสนธิสัญญานานกิง ได้ปกครองเกาะฮ่องกง ใน พ.ศ. ๒๓๘๕ อังกฤษที่หยุดมานานก็ยังไม่ลดความคิดที่จะมาขอเปลี่ยน

สนธิสัญญาที่เคยทำไว้ในครั้ง กัปตันพันตรี บาร์นีย์ ในปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ โดยที่ครั้งนั้นรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของอังกฤษ ได้ส่ง เซอร์เจมส์ บรูค (Sir James Brooke) ทูตคนที่ ๓ มาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๘ กันยายน ปีจอ พ.ศ. ๒๓๙๓ ซึ่งเป็นช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงพระประชวร จึงไม่ได้โปรดให้เข้าเฝ้าทำหนังสือสัญญาต่อกัน แต่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีหนังสือไปถึง ลอร์ดปามัสตอน รัฐมนตรีต่างประเทศที่กรุงลอนดอน

โดยส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งแต่สร้างบ้านเมือง หาวิถีทางให้ไทยรอดพ้นจากอำนาจฝรั่ง ทรงห่วงใยแต่ประเทศชาติและประชาชน อีกทั้งคนต่างชาติต่างภาษามากมาย ที่เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร แม้ขณะทรงพระประชวรใกล้สวรรคต ก็มีพระราชกระแสเป็นพระราชดำริสั่งให้ผู้สืบราชสมบัติว่า “การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีก็แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่ดี ควรจะรำเรียนเอาไว้ ก็เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือ เลื่อมใสไปทีเดียว ทุกวันนี้ คิดสละห่วงใยได้หมด อาลัยอยู่แต่วัด สร้างไว้ใหญ่โตหลายวัด ที่ยังค้างอยู่ก็มี ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยทำนุบำรุง เงินในพระคลังที่เหลือจบบ้างใช้การแผ่นดินมีอยู่ ๔ หมื่นชั่ง ขอลักหมื่น ๑ เถิด ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินแล้ว ให้ช่วยบอกแก่เขา ขอเงินรายได้นี้ช่วยทำนุบำรุงวัดที่ชำรุด และการวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้แล้วด้วย” (ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, ๒๕๔๗)

ผู้เขียนจึงใคร่จะกล่าวด้วยความเชื่อมั่นว่า จากภัยคุกคามของฝรั่ง อย่างที่เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองอื่นจนบ้านเมืองเหล่านั้นในที่สุด ทั้งหมดได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของฝรั่งต่างชาติ แต่ในที่นี่สำหรับบ้านเมืองไทย นิทาน “พระอภัยมณีคำกลอน” โดยสุนทรภู่ที่ “เขมรลาวลือเลื่องถึงเมืองนคร” และ “จนมี่ชื่อลือเลื่องถึงเมืองหลวง” จาก “เพลงยาวถวายโอวาท” และ “รำพันพิลาป” ตามลำดับ ได้พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีสุนทรภู่เป็น “ราชกวี” ผู้ทำหน้าที่เหมือนปิดทองหลังพระเป็นพระสหายที่ทรงไว้พระทัย “แม่นกษัตริย์สงสัยได้ไต่ถาม” ถือได้ว่า เป็นเรื่องนิทานปลุกระดม ด้วยวิธีการนอกระบบ เสริมให้แก่พระกุศโลบาย จนมี่ผลเป็นความมั่นคงของประเทศ แม้จะเป็นทางอ้อม เพราะผู้เขียนเชื่อว่า โดยเนื้อหา ก็ได้มีส่วนที่ทำให้เมืองไทยรอดพ้นจากเงื้อมมือของฝรั่ง การมีความเห็นหรือเชื่อว่านิทานเรื่องนี้เป็นจินตนาการของคนรุ่นต่อมา ที่ขาดข้อมูลเบื้องต้น จึงผิดอย่างสิ้นเชิง และลดคุณค่าของงานเชิงยุทธวาทะกล่อมคนไทยยืนหยัดสู้ฝรั่งด้วยตัวคนเดียวอย่างยาวนานถึง ๒๒ ปี ที่เป็นประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ของสุนทรภู่ ลงอย่างมาก โดยความเป็นชาติของไทยต้องอย่าลืมนึกว่า สุนทรภู่เคยกล่าวฝากตัวละครไว้ชัดเจนและน่าจะเป็นคนแรกในนิทานตอนที่ ๓๙ หน้า ๗๔๗ ว่า “ภูมิใช่ชาติเฉลยเคยข่มเหง”

เอกสารประกอบการเรียบเรียง

กรมศิลปากร. สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับธนบุรี เล่ม ๑-๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร : ๒๕๕๒. หน้า ๑-๒๖๓ และ ๑-๒๓๗.

กรมศิลปากร. ตามรอยบันทึกชาวต่างชาติจากอ่าวสยามสู่ลำน้ําเจ้าพระยา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร; ๒๕๕๗. หน้า ๑-๒๒๓.

ตำราฐานานุกรม, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ประวัติสุนทรภู่. ๒๕๖๕.

ตำราฐานานุกรม, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร; ๒๕๕๖. หน้า ๑-๒๓๔.

ทศพร วงศ์รัตน์. ลายแทงของสุนทรภู่. กรุงเทพฯ : วันทูปริ้นท์; ๒๕๕๒. หน้า ๑-๒๘๖.

ทวิศักดิ์ เผือกสม. คนแปลกหน้านานาชาติของกรุงสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน; ๒๕๕๖. หน้า ๑-๑๖๗.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (ขำ บุนนาค). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร; ๒๕๕๕. หน้า ๑-๑๗๕.

ทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร; ๒๕๕๗. หน้า ๑-๑๙๐.

นังเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. เพลงยาวเรื่องราชปรารภ และเพลงยาวเรื่องปลงสังขาร, ในจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม; ๒๓๗๙.

นันทนา ตันติเวสส์ (แปล). บันทึกรายวันของ เซอร์ จอห์น เบาริง และสนธิสัญญาเบาริง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; ๒๕๕๖. หน้า ๑-๒๑๐.

นพมาศ, นาง. นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์. (๒๓๑๙-๒๓๒๗) : ผู้เขียน).

บัณฑิต ลิวชัยชาญ. ภัยฝรั่งเศสสมัยพระนังเกล้าฯ. กรุงเทพฯ : มติชน; ๒๕๕๐. หน้า ๑-๑๙๑.

บุญมี พิบูลย์สมบัติ (บรรณาธิการ). วัดเกาะจังหวัดเพชรบุรี. เพชรบุรี : เพชรบุรีภูมิการพิมพ์; ๒๕๕๓. หน้า ๑-๒๒๔.

พระราชวังหลัง, กรม (แปล). ไชยอัน, โดย เงินเหว่ย. ๒๓๔๙.

วิบูลย์ วิจิตรวาทการ. ตันรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์; ๒๕๕๔. หน้า ๑-๑๘๗.

วีระชัย โขคมุกดา. พลิกแดนภารตะ ประวัติศาสตร์อินเดีย อารยธรรมตะวันออกที่ไม่มีวันล่มสลาย. กรุงเทพฯ : ยิปซี; ๒๕๕๔. หน้า ๑-๑๗๖.

สันต์ ท. โกมลบุตร (แปล). เล่าเรื่องกรุงสยาม, โดย มงเซญอร์ ปาลเลอกัวซ์. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้าการพิมพ์; ๒๕๒๐. หน้า ๑-๙๓๐.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. โศบุตร. ๒๓๔๙-๒๓๕๐.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศเมืองแกลง. ๒๓๕๐.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศพระบาท. ๒๓๕๐.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. กำเนิดพลายงาม. ๒๓๖๒-๒๓๖๓.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. ลักษณะวงศ์. ๒๓๖๓-๒๓๖๗.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. สวัสดิรักษาคำกลอน. ๒๓๖๔-๒๓๖๕.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. ลิงทไกรภพ. ๒๓๖๔-๒๓๖๙, ๒๓๘๔-๒๓๘๗.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. พระอภัยมณีคำกลอน. ๒๓๖๖-๒๓๘๘.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศภูเขาทอง. ๒๓๗๓.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศวัดเจ้าฟ้า. ๒๓๗๖.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศอิเหนา. ๒๓๗๗.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศพระแท่นดงรัง. ๒๓๗๙.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. โคลงนิราศสุพรรณ. ๒๓๘๔-๒๓๘๕.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. รำพันพิลาป. ๒๓๘๕.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศพระปฐม. ๒๓๘๕.

สุนทรโวหาร (ภู่), พระ. นิราศเมืองเพชร. ๒๓๘๕.

สำนักพิมพ์เมืองโบราณ. วัดเกาะแก้วสุธาราม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ; ๒๕๒๙. หน้า ๑-๘๘.

Abstract   **Westerners in the Tale of Phra Apai-manee**

Thosaporn Wongratana

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

In this article, the author confirms his hypothesis that the “Tale of Phra Apai-manee” by Sunthorn Phu was composed as a historic novel, not just an ordinary fairy tale. In the story, the details about westerners, particularly the English who, from time to time, came to Siam during the Reign of Kings Rama II-III, had been described in many aspects: trade, politics, friendship, aggression, culture, adventure, etc., indicating that Siam had been gradually threatened by these groups of invaders. While the kings put all their efforts to protect the country, Sunthorn Phu used those incidences to encourage his readers of being superior and to become patriotic to the country. The author concludes that in fact this historic novel had a lot of influence towards the people of Siam during that time. The story made the readers feel strongly against foreigners and aroused awareness among the Siamese people of being controlled by westerners like some neighboring countries. Also the author suggests that it should be recognized as a political fairy tale than just a normal one. A friendly relationship between King Rama III and Sunthorn Phu has been also shown.

Keywords: Sunthorn Phu, Phra Apai-manee, invaders from the west, Siam

ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ถึงดาวพลูโตแล้ว*

นิพนธ์ ทรายเพชร

ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์

ราชบัณฑิตยสภา

ผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สสวท.

บทคัดย่อ

ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ขององค์การนาซาได้เดินทางจากโลกเมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๖ เวลา ๑๙ : ๐๐ ยูทีซี ด้วยความเร็ว ๑๖.๒๖ กิโลเมตรต่อวินาที (๕๘,๕๓๖ กิโลเมตรต่อชั่วโมง) ซึ่งมากกว่าความเร็วหลุดพ้นจากโลก เพื่อไปศึกษาดาวเคราะห์แคระพลูโตพร้อมบริวาร ๕ ดวง และดาวในแถบคอยเปอร์อีก ๒ ดวง ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์มีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ๗ เครื่อง เพื่อช่วยให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ๗ อย่าง คือ ๑. ทำแผนที่องค์ประกอบพื้นผิวของดาวพลูโตและคารอน ๒. แสดงลักษณะเฉพาะทางธรณีและลักษณะภูมิประเทศของดาวพลูโตและคารอน ๓. แสดงลักษณะเฉพาะของบรรยากาศดาวพลูโตที่เป็นกลางและอัตราการเคลื่อนที่หนีจากผิวดาวพลูโต ๔. ค้นหาบรรยากาศรอบคารอน ๕. ทำแผนที่อุณหภูมิผิวของดาวพลูโตและคารอน ๖. ค้นหาวงแหวนและบริวารดวงใหม่ของดาวพลูโต ๗. ดำเนินการคล้าย ๆ กันนี้กับวัตถุแถบคอยเปอร์อีก ๑ หรือหลายดวง

ยานได้ผ่านเฉียดดาวพลูโตที่ระยะ ๑๒,๕๐๐ กิโลเมตร เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ เวลา ๑๑ : ๔๙ : ๕๙ ยูทีซี ตามที่วางแผนไว้ ขณะที่ผ่านเข้าไปในระบบดาวพลูโต เครื่องมือวิทยาศาสตร์ในยานได้บันทึกภาพดาวพลูโตและบริวาร พร้อมสังเกตปรากฏการณ์ดาวพลูโตบังดวงอาทิตย์ (เวลา ๑๒ : ๕๑ : ๒๕) ดาวพลูโตบังโลก (๑๒ : ๕๒ : ๒๗) คารอนบังดวงอาทิตย์ (๑๔ : ๑๗ : ๔๐) และคารอนบังโลก (๑๔ : ๒๐ : ๐๐)

คำสำคัญ: ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์, ดาวพลูโต, องค์การนาซา

ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ เป็นยานอวกาศขององค์การนาซาที่เดินทางจากโลกเพื่อไปศึกษาดาวเคราะห์แคระพลูโตพร้อมบริวารและดาวในแถบคอยเปอร์อีก ๒ ดวง ไม่ใช่การเดินทางไปเพื่อโคจรรอบดาวพลูโต แต่ผ่านเฉียดในระยะใกล้ แล้วเลยออกไปไกลคล้ายยานอวกาศวอยเอเจอร์ ๑ และยานวอยเอเจอร์ ๒ ที่ผ่านเฉียดดาวพฤหัสบดี ดาวเสาร์ ดาวยูเรนัส และดาวเนปจูน ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในอวกาศ ณ ขอบนอกของระบบสุริยะ

โครงการยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ เป็นโครงการเล็กโครงการหนึ่งของโครงการใหญ่ที่ชื่อว่า นิวฟรอนเทียร์โปรแกรม ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๑ โดยยกเลิกโครงการพลูโต

* บรรยายในการประชุมสำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

นิพนธ์ ทรายเพชร

๒๐๗

ฟาสต์ ฟลายบาย (Pluto Fast Flyby) และพลูโต คอยเปอร์ เอกซ์เพรส (Pluto Kuiper Express) ผู้นำทีมคือ อะแลน สเติร์น แห่งสถาบันวิจัยเซาท์เวสต์ อดิตรองผู้บริหารระดับสูงขององค์การนาซา หลังจากที่เลื่อนกำหนดส่งหลายครั้ง ในที่สุดยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ก็ขึ้นสู่อวกาศจากฐานส่งแหลมคานาเวอรัล เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๖ เวลา ๑๙ : ๐๐ ยูทีซี เข้าสู่เส้นทางหลุดพ้นจากโลกและดวงอาทิตย์ ด้วยความเร็วจากผิวโลก ๑๖.๒๖ กิโลเมตรต่อวินาที (๕๘,๕๓๖ กิโลเมตรต่อชั่วโมง) นับเป็นความเร็วสูงสุดของยานอวกาศที่มนุษย์ส่งออกไปนอกโลก

ยานอวกาศลำนี้ผ่านเฉียดดวงจันทร์ในระยะ ๑๘๙,๙๑๖ กิโลเมตร เมื่อ ๒๐ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๖ เวลา ๐๔ : ๐๐ ยูทีซี ต่อมาอีกเกือบ ๖ เดือนได้ผ่านเฉียดดาวเคราะห์น้อยขนาด ๒.๓ กิโลเมตร ชื่อ 2002JF56 หรือ 132524 APL ในระยะ ๑๐๑,๘๖๗ กิโลเมตรเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๖ เวลา ๐๔ : ๐๕ ยูทีซี หลังจากนั้นก็มุ่งหน้าไปทางดาวพฤหัสบดีเพื่อเพิ่มความเร็วโดยอาศัยแรงโน้มถ่วงของดาวพฤหัสบดี ซึ่งสามารถเพิ่มความเร็วให้แก่ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ได้อีก ๔ กิโลเมตรต่อวินาที หรือ ๑๔,๐๐๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง ยานผ่านใกล้ดาวพฤหัสบดีมากที่สุด ๒.๓ ล้านกิโลเมตร เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๗ ขณะเข้าใกล้ดาวพฤหัสบดีนี้ยานได้ทดสอบความสามารถต่าง ๆ ของเครื่องมือในยาน เช่น การตรวจวัดบรรยากาศของดาวพฤหัสบดี ถ่ายภาพบริวารใหญ่ ๔ ดวงของดาวพฤหัสบดี วัตสนามแม่เหล็ก หลังผ่านดาวพฤหัสบดีไปแล้วยานอยู่ในสภาวะจำศีลเพื่อประหยัดพลังงาน ยกเว้นระยะเวลาที่ต้องตรวจสอบประจำปี

ในวันที่ ๖ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๔ ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ ก็เข้าสู่ระบบออนไลน์เพื่อเข้าใกล้ดาวพลูโต ในวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๑๕ เวลา ๑๑ : ๔๙ : ๕๙ ยูทีซี ที่ระยะ ๑๒,๕๐๐ กิโลเมตร

รูปที่ ๑ ภาพวาดยานอวกาศ ดาวพลูโต และคารอน

งบประมาณของโครงการยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

เงินประมาณ ๗๒๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐในเวลากว่า ๑๕ ปี (ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๐๑๖) เป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาอวกาศและเครื่องมือ จรวดนำส่ง การติดตามยาน การวิเคราะห์ข้อมูล การให้การศึกษากลับสู่สาธารณะ

ผู้สร้างและพัฒนาอวกาศนิวฮอไรซันส์

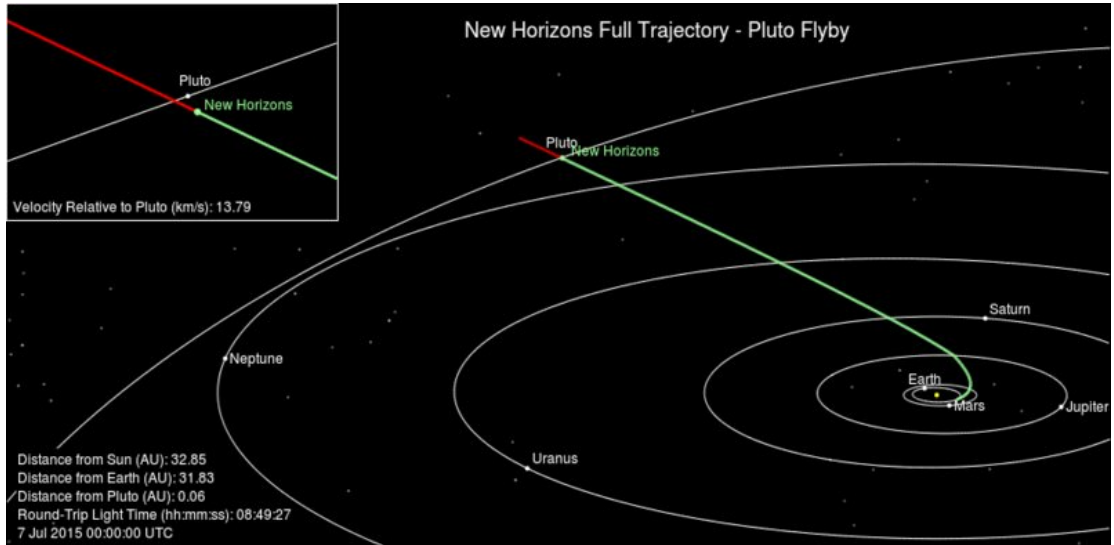
สถาบันวิจัยเซาท์เวสต์ (Southwest Research Institute: SwRI) และห้องปฏิบัติการฟิสิกส์ประยุกต์ จอนส์ ฮอปกินส์ (Johns Hopkins Applied Physics Laboratory) เป็นผู้สร้างและพัฒนาอวกาศนิวฮอไรซันส์ ผู้นำทีมคือ อะลัน สเติร์น แห่งสถาบันวิจัยเซาท์เวสต์ อดีตรองผู้บริหารระดับสูงขององค์การนาซา

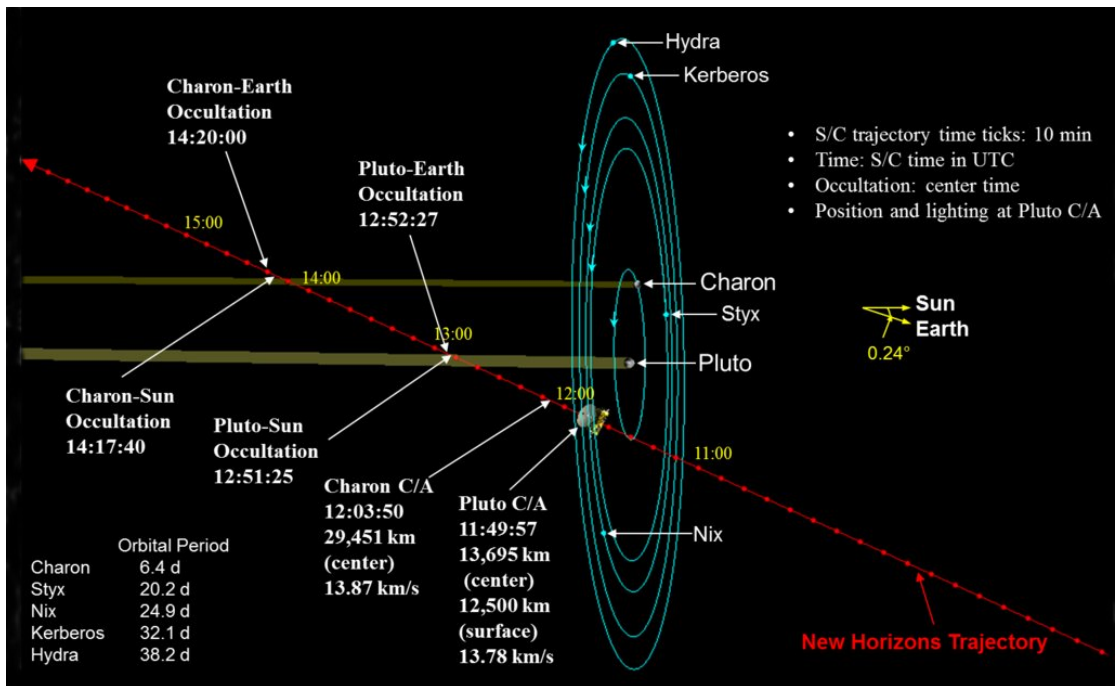
รูปที่ ๒ รูปตราของ New Horizons

ผู้ควบคุมและติดตามยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

ภายหลังแยกจรวดแล้ว ผู้ติดตามยานคือศูนย์ปฏิบัติการโครงการ (Mission Operations Center: MOC) ซึ่งตั้งอยู่ที่ห้องปฏิบัติการฟิสิกส์ประยุกต์ ส่วนการควบคุมอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ในยานควบคุมโดยศูนย์ปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ไคลด์ ทอมบอ (Clyde Tombaugh Science Operations Center: T-SOC) ซึ่งตั้งอยู่ที่บูลเดอร์ รัฐโคโลราโด การเคลื่อนที่ในอวกาศของยานไปยังจุดหมายที่สัมผัสได้ไม่ใช่เวลาจริง (real-time) แต่ดำเนินการโดยผู้ร่วมงานในหลายองค์กร เช่น ข้อมูลตำแหน่งของยานบนทรงกลมฟ้าแต่ละขณะได้มาจากหอดูดาวนาวิกที่แฟล็กสตาฟฟ์ (Naval Observatory Flagstaff Station) ผ่านสำนักงานใหญ่ของนาซา และเจพีแอลโดยองค์กรไคเนตเอกซ์ (KinetX) ซึ่งเป็นผู้นำคณะในการนำยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ไปตามเส้นทางที่วางแผนไว้แล้วด้วยการปรับทิศทางขณะที่ยานมุ่งหน้าไปสู่รอบนอกของระบบสุริยะ

รูปที่ ๓ เส้นทางเคลื่อนที่ของยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

รูปที่ ๔ รายละเอียดของเส้นทางขณะผ่านเฉียดดาวพลูโต

เดิมทีเดียวยานอวกาศนิวฮอไรซันส์จะไปสำรวจดาวพลูโตเท่านั้น ขณะที่ยานถูกปล่อยจากโลก ดาวพลูโตยังได้ชื่อว่าเป็นดาวเคราะห์ดวงที่ ๙ ของระบบสุริยะ เป็นดาวเคราะห์ดวงเดียวที่ยังไม่มียานอวกาศไปสำรวจ ต่อมาดาวพลูโตถูกสหพันธ์ดาราศาสตร์สากล (ไอเอยู) ลงมติจัดให้ดาวพลูโตอยู่ในประเภทดาวเคราะห์แคระ หลายคนในคณะของโครงการยานอวกาศนิวฮอไรซันส์รวมทั้งสตีเฟ่นไมท์เห็นด้วยกับนิยามของไอเอยู จึงเรียกดาวพลูโตว่าเป็นดาวเคราะห์ บริวารของดาวพลูโต ชื่อ นิกซ์ (Nix) และไฮดรา (Hydra) ต่างก็มีความสัมพันธ์กับชื่อยานอวกาศ เพราะตัว N กับตัว H ไปพ้องกับอักษรย่อของยานอวกาศ ผู้ค้นพบบริวารทั้งสองใช้เหตุผลนี้ในการตั้งชื่อ อีกทั้งนิกซ์และไฮดราต่างมีความเกี่ยวข้องกับดาวพลูโตในนิทานกรีกโบราณ นอกจากยานจะมีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หลายอย่างแล้ว ยังมีสิ่งอื่นอีก คือ แผ่นดิสก์บรรจุข้อมูล ๔๓๔,๗๓๘ ชื่อ

แบบจำลองของยานสเปซชิปวัน (ยานแบบเครื่องบินซึ่งขึ้นไปถึงระดับต่ำกว่าวงโคจร และได้รับรางวัลแอนซารี เอกซ์ (Ansari X Prize) จำนวน ๑๐ ล้านเหรียญ เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔) ธงชาติอเมริกันผืนเล็ก ๑ ผืน กระตุกประมาณ ๓๐ กรัมของโคลด์ ทอมบอ ผู้ค้นพบดาวพลูโตใน ค.ศ. ๑๙๓๐ เหรียญ ๒๕ เซ็นต์ของรัฐฟลอริดา และเครื่องมือวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นเครื่องนับฝุ่นมีชื่อว่า เวเนเซีย เบอร์นีย์ (Venetia Burney) ทั้งนี้เพื่อระลึกถึงเธอซึ่งเมื่อยังเป็นเด็กได้เสนอชื่อดาวเคราะห์ที่ค้นพบใหม่เป็นดวงที่ ๙ ว่า พลูโต

เป้าหมายของโครงการยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

เป้าหมายของโครงการคือเพื่อศึกษาความเป็นมาของระบบดาวพลูโต แลกคอยเปอร์ และการเปลี่ยนแปลงของระบบสุริยะในระยะต้น ๆ ยานจะศึกษาบรรยากาศ พื้นผิว โครงสร้างภายใน และสภาพแวดล้อมของดาวพลูโตกับบริวาร นอกจากนี้ยังจะศึกษาดาวดวงอื่นในแถบคอยเปอร์ด้วย

โครงการจะพยายามตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

- บรรยากาศของดาวพลูโตประกอบด้วยอะไรบ้าง และมีพฤติกรรมอย่างไร
- พื้นผิวของดาวพลูโตมีลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร
- มีโครงสร้างพื้นผิวทางธรณีใหญ่ ๆ หรือไม่
- ลมสุริยะมีปฏิกริยากับบรรยากาศของดาวพลูโตอย่างไร

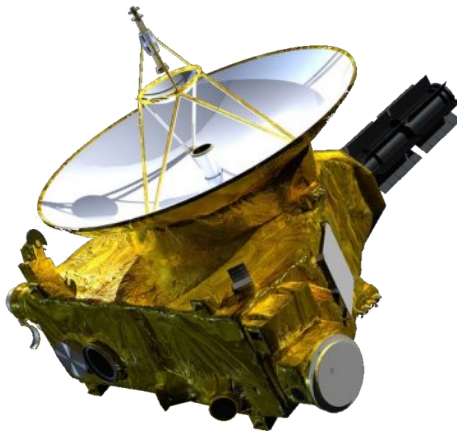
วัตถุประสงค์เฉพาะของโครงการ

- ทำแผนที่องค์ประกอบพื้นผิวของดาวพลูโตและคารอน
- แสดงลักษณะเฉพาะทางธรณีและลักษณะภูมิประเทศของดาวพลูโตและคารอน
- แสดงลักษณะเฉพาะของบรรยากาศดาวพลูโตที่เป็นกลาง และอัตราการเคลื่อนที่หนีจากผิวดาวพลูโต
- ค้นหาบรรยากาศรอบคารอน

- ทำแผนที่อุณหภูมิผิวของดาวพลูโตและคารอน
- ค้นหาวงแหวนและบริวารดวงใหม่ของดาวพลูโตเพิ่มเติม
- ดำเนินการคล้ายๆ กันนี้กับวัตถุแถบคอยเปอร์อีก ๑ หรือหลายดวง

รูปร่างและลักษณะทั่วไปของยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

รูปที่ ๕ ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์

ยานอวกาศมีขนาดใหญ่ประมาณเท่ากับเปปโซขนาดใหญ่มาก งานสายอากาศที่ติดต่อกับโลก มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ๒.๑ เมตร ไม่มีแผงรับแสงแดด เพราะใช้พลังงานไฟฟ้าจากพลังงานที่เป็นสารกัมมันตรังสี (RTG: Radioisotope Thermoelectric Generator) ซึ่งจะผลิตไฟฟ้าได้ ๒๕ W, ๓๐ VDC ขณะขึ้นจากรฐานส่ง โดยจะลดลงประมาณร้อยละ ๕ ทุกๆ ๔ ปี เครื่องกำเนิดไฟฟ้าเครื่องนี้มีออกไซด์ของพลูโทเนียม-๒๓๘ จำนวน ๑๐.๙ กิโลกรัม เป็นต้นกำเนิดพลังงาน

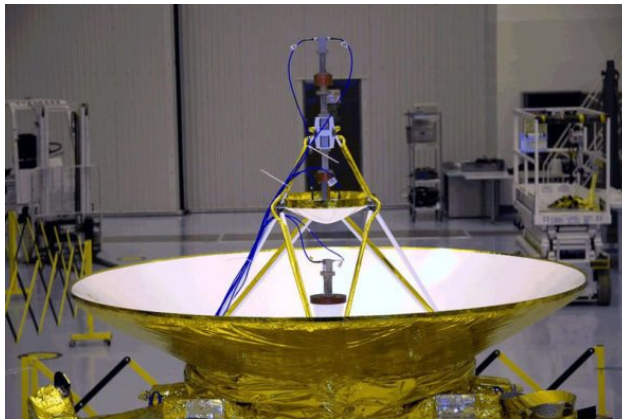
ระยะของดาวพลูโตอยู่ไกลเท่ากับแสงเดินทางประมาณ ๔.๕ ชั่วโมง

รูปที่ ๖ ดาวพลูโตและคารอน เมื่อ ๒๙ มิถุนายน ๒๐๑๕

รูปที่ ๗ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าจากพลูโทเนียม-๒๓๘

รูปที่ ๘ เสาอากาศของยาน

เครื่องมือวิทยาศาสตร์ภายในยาน

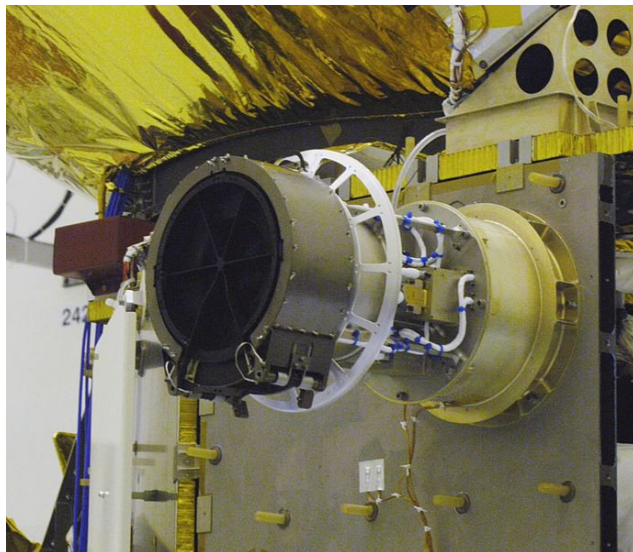
ภายในยานอวกาศนิวฮอไรซันส์มีเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ๗ เครื่อง คือ กล้องในช่วงคลื่นแสง ๓ กล้อง อุปกรณ์ทางพลาสมา ๒ เครื่อง เครื่องวัดฝุ่น ๑ เครื่อง และเครื่องรับส่งคลื่นวิทยุ ๑ เครื่อง

๑. LORRI (Long Range Reconnaissance Imager) เป็นกล้องถ่ายภาพที่มีความยาวโฟกัสยาว มีกำลังแยกภาพสูง ในช่วงคลื่นแสงสว่าง มีเลนส์ ๒๐๘.๓ มิลลิเมตร มอโนโครมาติกซีซีดีที่มีกำลังแยกภาพ ๑,๐๒๔ x ๑,๐๒๔ สามารถแยกได้ถึง ๑ พิลิปดา

รูปที่ ๙ กล้องลอร์รี

๒. SWAP (Solar Wind At Pluto) เป็นเครื่องวัดพลาสมาจากดวงอาทิตย์

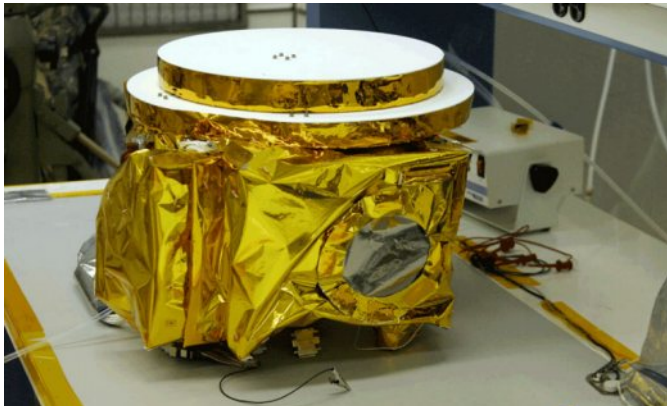

รูปที่ ๑๐ เครื่องวัดลมสุริยะ

๓. PEPSSI (Pluto Energetic Particle Spectrometer Science Investigation) เป็นเครื่องวัดไอออนและอิเล็กตรอนที่มีพลังงานสูงกว่า SWAP

๔. Alice เป็นเครื่องสเปกโตรมิเตอร์ในช่วงคลื่นอัลตราไวโอเล็ต ทั้งนี้เพื่อวัดองค์ประกอบของบรรยากาศดาวพลูโต

๕. Ralph เป็นกล้องโทรทรรศน์ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๖ เซนติเมตร เพื่อใช้ถ่ายภาพร่วมกับ Alice กล้อง Ralph มี ๒ ช่วงคลื่น คือ แสงสว่าง และอินฟราเรดใกล้

รูปที่ ๑๑ กล้อง Ralph

๖. SDC (Student Dust Counter) สร้างโดยนักศึกษาของมหาวิทยาลัยโคโลราโดที่บูลเดอร์ วัดฝุ่นด้วยแผ่นจับฝุ่นขนาด ๔๖๐ มิลลิเมตร x ๓๐๐ มิลลิเมตร ซึ่งประกอบด้วยแผ่น PVDF (polyvinylidenedifluoride) ซ้อนกัน ๑๔ แผ่น เมื่อฝุ่นชนจะเกิดแรงเคลื่อนไฟฟ้า ข้อมูลที่วัดได้จะบอกให้ทราบว่าสเปกตรัมของฝุ่นในระบบสุริยะเป็นอย่างไร เมื่อนำไปเทียบกับสเปกตรัมของฝุ่นจากกล้องโทรทรรศน์ที่ใช้สำรวจดาวฤกษ์ดวงอื่น ๆ จะช่วยบอกให้ทราบว่า จะค้นหาดาวเคราะห์คล้ายโลกได้จากดาวฤกษ์ระบบใด

รูปที่ ๑๒ เครื่องวัดฝุ่น

๗. REX (Radio Science Experiment) จะวัดสัญญาณจากยานในช่วงคลื่นวิทยุ โดยอาศัยความร่วมมือจากกล้องโทรทรรศน์วิทยุทั่วโลก

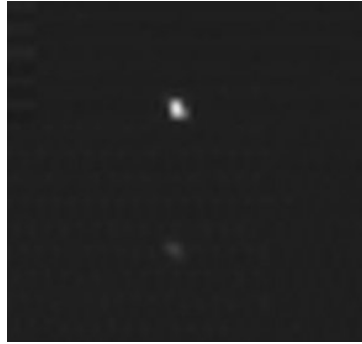

รูปที่ ๑๓ จรวดแอตลาส V ส่งยานด้วยความเร็ว ๑๖.๒๖ กิโลเมตรต่อวินาที

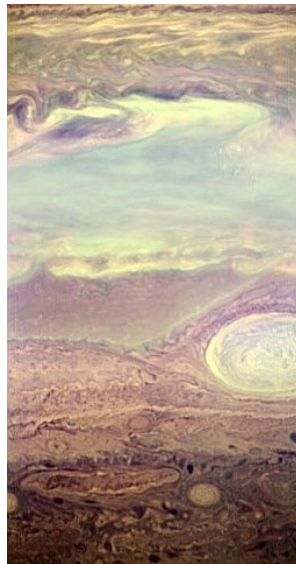

รูปที่ ๑๔ จรวดถูกส่งขึ้นจากฐาน

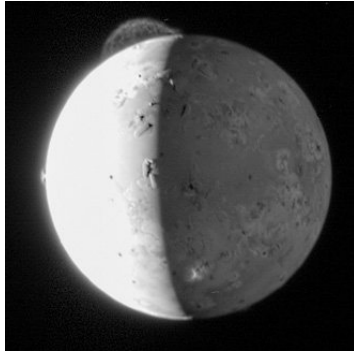
รูปที่ ๑๕ ยานอวกาศนิวฮอไรซันส์ขณะวิ่งเฉียดดาวเคราะห์น้อย APL เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๐๐๖

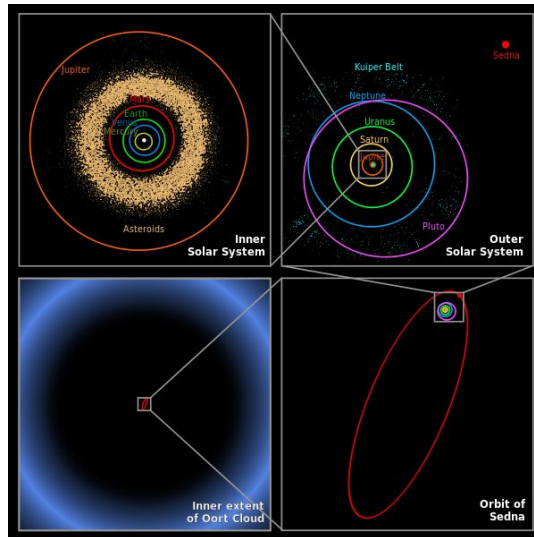
รูปที่ ๑๖ กล้อง Ralph ถ่ายภาพดาวพฤหัสบดี เดือนกุมภาพันธ์ ๒๐๐๗

รูปที่ ๑๗ กล้อง LORRI ถ่ายภาพดาวพฤหัสบดี เมื่อเดือนมกราคม ๒๐๐๗

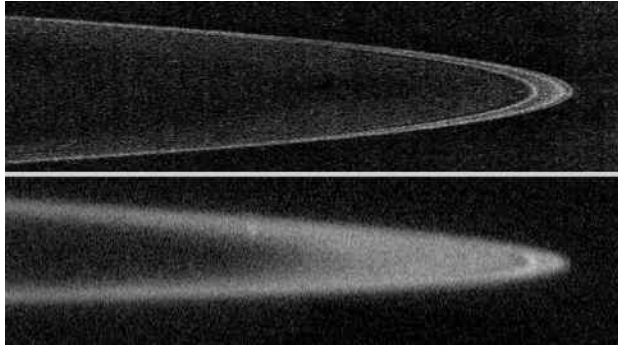
รูปที่ ๑๘ ภูเขาไฟ Tvashtar บนไอโอ

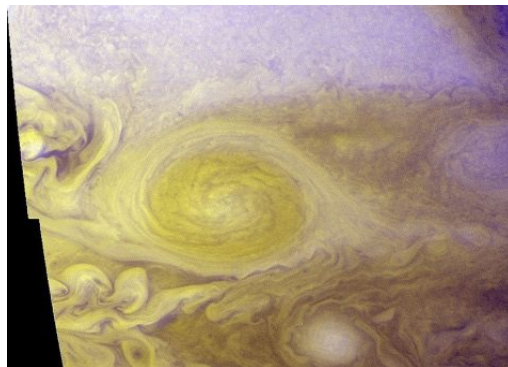
รูปที่ ๑๙ Big picture

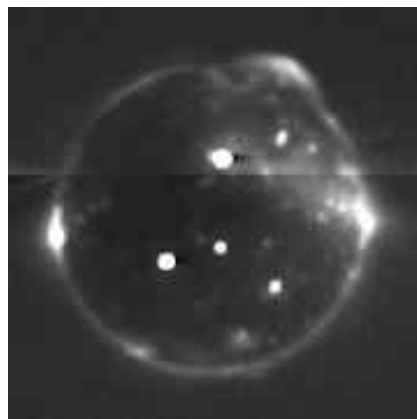
รูปที่ ๒๐ ภาพวาด KBO

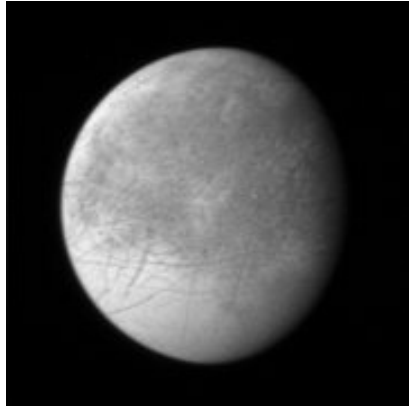
รูปที่ ๒๑ ภาพวงแหวนดาวพฤหัสบดี ถ่ายด้วยกล้อง LORRI ภาพบน ถ่ายขณะเข้าใกล้ดาวพฤหัสบดี ภาพล่าง ถ่ายขณะออกห่างดาวพฤหัสบดี

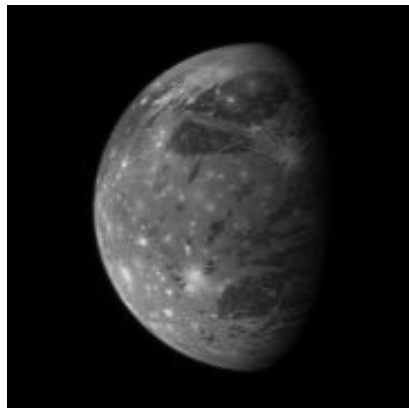
รูปที่ ๒๒ ภาพถ่ายจุดแดงเล็กของดาวพฤหัสบดี ถ่ายด้วยกล้อง LORRI และกล้องโทรทรรศน์อวกาศฮับเบิล

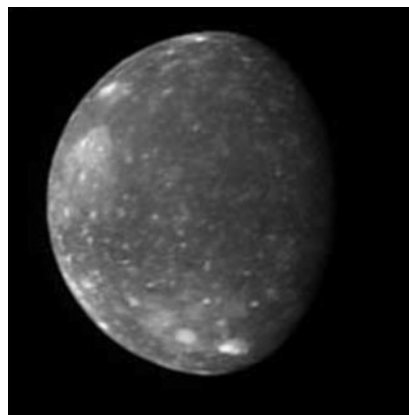
รูปที่ ๒๓ ภาพ Io ถ่ายด้วยกล้อง LORRI

รูปที่ ๒๔ ภาพ Europa ถ่ายด้วยกล้อง LORRI

รูปที่ ๒๕ ภาพ Ganymede

รูปที่ ๒๖ ภาพ Callisto

รูปที่ ๒๗ ภาพสีของดาวพลูโตขณะอยู่ห่าง ๑๘ ล้านกิโลเมตร เมื่อ ๒๗ มิถุนายน ๒๐๑๕

รูปที่ ๒๘ ดาวพลูโตและคารอน เมื่อ ๒๙ มิถุนายน ๒๐๑๕

รูปที่ ๒๙ ภาพสีของดาวพลูโตขณะอยู่ห่าง ๘ ล้านกิโลเมตร เมื่อ ๗ กรกฎาคม ๒๐๑๕ สังเกตเห็นรูปหัวใจสว่าง

เอกสารอ้างอิงรูป

Wikipedia เรื่อง New Horizons ที่มา https://en.wikipedia.org/?title=New_Horizons
www.space.com/29884-pluto-heart-new-horizons-pluto.html

Abstract   **New Horizons Spacecraft Arrived at Pluto**

Nibondh Saibejra

Fellow of the Academy of Science, The Royal Society, Thailand

Special Expert, Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology

NASA's New Horizons spacecraft left the Earth on January 19, 2006 at 19:00 UTC. The initial velocity in going up was 16.26 Kilometers per second (58,536 Kilometers per hour) which was exceeding the Earth's escape velocity. The main aim was to study the dwarf planet Pluto and its five moons and also two objects in the Kuiper belt. There are 7 scientific instruments on the spacecraft to ensure the success of the project. The followings are the objectives 1. Mapping the surface composition of Pluto and Charon. 2. Showing geological and geographical features on Pluto and Charon. 3. Showing neutral atmosphere of Pluto and the rate of gases escaping from the surface of Pluto. 4. Searching for Charon's atmosphere. 5. Mapping surface temperatures of Pluto and Charon. 6. Searching for Pluto's rings and its new satellites. 7. Doing similar things for one or more Kuiper belt objects.

The spacecraft's flyby at a closest distance of 12,500 kilometers on July 14, 2015 at 11:49:59 UTC was as planned. As the spacecraft was at Pluto system, the images of Pluto and Charon were taken. Eclipse of the Sun by Pluto was observed at 12:51:25 UTC, Pluto eclipsed the Earth at 12:52:27, Charon eclipsed the Sun at 14:17:40 and Charon eclipsed the Earth at 14:20:00 UTC were also observed.

Keywords: New Horizons, Pluto, NASA

อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล

เอี่ยมพร มัชฌิมวงศ์

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล หรือแอลอาร์เอที จัดเป็นอาวุธประเภททำอันตรายไม่ถึงตาย สามารถส่งเสียงดังที่ความถี่สูงไปได้ไกลมาก แอลอาร์เอทีมีการทำงาน ๒ แบบวิธี คือ (๑) แบบวิธีส่งเสียงเพื่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย (๒) แบบวิธีโทนเสียงเพื่อควบคุมกลุ่มเป้าหมาย เสียงดังจากแอลอาร์เอทีสามารถทำให้เกิดอาการหูหนวกชั่วคราวหรือรุนแรงถึงระดับหูหนวกถาวร และอาจทำให้เกิดอาการไม่สบาย เช่น ปวดหัว ปัจจุบันจึงมีหน่วยงานรัฐบาลในหลายประเทศใช้แอลอาร์เอทีในการควบคุมการชุมนุมประท้วง ดังนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นนอกเหนือไปจากการควบคุมการชุมนุม ก่อนการเดินเครื่องแอลอาร์เอทีเพื่อผลักดันผู้ชุมนุม ผู้ใช้อุปกรณ์นี้จะต้องทำการแจ้งเตือนล่วงหน้า ต้องหลีกเลี่ยงการเดินเครื่องให้ปล่อยลำเสียงอย่างต่อเนื่องยาวนาน ส่วนผู้ชุมนุมจะต้องอยู่ให้ห่างจากแอลอาร์เอทีหรือใช้อุปกรณ์ป้องกันเสียงดัง

คำสำคัญ: อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล, แอลอาร์เอที

บทนำ

อุปกรณ์ส่งคลื่นเสียงระยะไกล (Long Range Acoustic Device) หรือแอลอาร์เอที (LRAD) เกิดขึ้นจากการที่กองทัพสหรัฐอเมริกาต้องการจัดหาอาวุธชนิดใหม่เข้ามาประจำการ เรียกว่า “อาวุธทำอันตรายไม่ถึงตาย (non-lethal weapons - NLW)” (US. Department of Defense, 2014) ซึ่งเป็น “อาวุธหรืออุปกรณ์ที่ถูกออกแบบมาในเบื้องต้นสำหรับยับยั้งความสามารถในการก่อการของบุคคลหรือวัตถุเป้าหมายได้ในทันที โดยสร้างความสูญเสียน้อยที่สุดจากการเสียชีวิต ความพิการถาวร รวมถึงความเสียหายที่ไม่พึงประสงค์แก่ทรัพย์สินในพื้นที่เป้าหมายหรือบริเวณโดยรอบ” ต่อมาภายหลัง แอลอาร์เอทีถูกนำไปใช้ประโยชน์ในงานด้านอื่นนอกเหนือจากด้านการทหาร เช่น สำนักงานของตำรวจนำแอลอาร์เอทีไปใช้ในการควบคุมการชุมนุมหมู่คน เรือสินค้ามีแอลอาร์เอทีไว้ประจำเรือเพื่อใช้ขับไล่โจรสลัด บทความนี้กล่าวถึงเฉพาะการนำแอลอาร์เอทีไปใช้ในการควบคุมการชุมนุม

ลักษณะทั่วไปของแอลอาร์เอดี

การวิจัยพัฒนาอาวุธชนิดต่าง ๆ ที่ทำอันตรายไม่ถึงตายของกองทัพสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ผู้ก่อการร้ายขับเรือเล็กบรรทุกระเบิดพุ่งชนเรือ US Navy Cole ในเดือนตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ (Bostwick, 2005) รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงให้ทุนวิจัย ๔๐ ล้านดอลลาร์แก่บริษัท American Technology Corporation (ATC) เพื่อสร้างอาวุธคลื่นเสียง โดยที่ก่อนหน้านี้ใน ค.ศ. ๑๙๙๖ บริษัทแห่งนี้ประสบความสำเร็จในการประดิษฐ์อุปกรณ์ที่เรียกชื่อว่า “HyperSonic Sound (HSS)” ซึ่งใช้ทรานสดิวเซอร์ชนิดไพเอโซอิเล็กทริกเป็นตัวกำเนิดคลื่นเหนือเสียง ๒ ความถี่มาแทรกสอดกันแล้วกลายเป็นคลื่นเสียงที่มนุษย์ได้ยิน (Wikipedia, 2014) บริษัท ATC (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท LRAD Corporation) ได้นำเทคโนโลยี HSS มาพัฒนาจนเป็นอุปกรณ์ที่สามารถส่งคลื่นเสียงระยะไกล เรียกว่า Long Range Acoustic Device (LRAD) หรือแอลอาร์เอดี

แอลอาร์เอดีที่ผลิตขึ้นในระยะแรกมีรูปร่างคล้ายลำโพงทรงกลมเส้นผ่านศูนย์กลาง ๓ ฟุต ความหนา ๓ นิ้ว (Bostwick, 2005) แอลอาร์เอดีสามารถปล่อยเสียงแหลมที่ตั้งมากจนคนที่ได้ยินทนฟังไม่ได้ต้องรีบหนีออกไป ความสามารถดังกล่าวทำให้แอลอาร์เอดีถูกนำไปใช้ผลักดันกลุ่มเป้าหมายออกจากพื้นที่ควบคุม

หลักการการทำงานของแอลอาร์เอดี

แอลอาร์เอดีมีหลักการทำงานที่สำคัญดังนี้

(๑) การทำงานของแอลอาร์เอดี มี ๒ แบบวิธี ตามลักษณะการปล่อยคลื่นเสียง คือ (Acoustic Deterrent System, 2014)

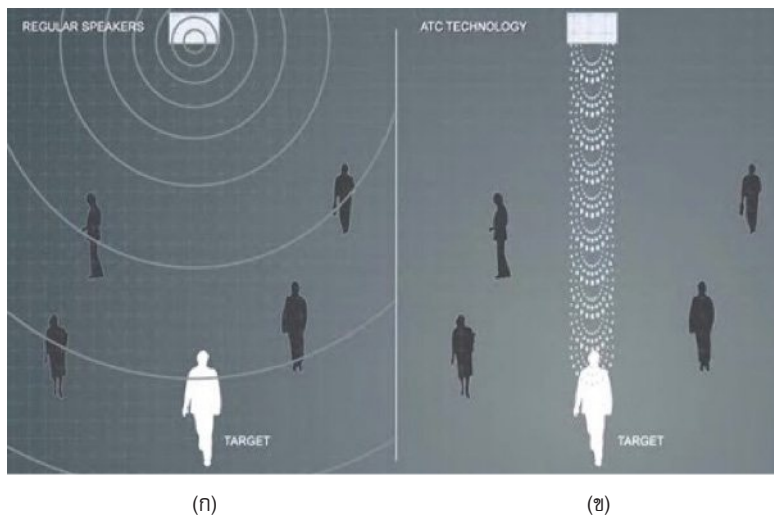
-แบบวิธีส่งเสียง (Voice mode) เป็นการปล่อยคลื่นเสียงในความถี่ช่วงกว้าง เสียงแผ่กระจายรอบทิศทางเหมือนลำโพงทั่วไป แบบวิธีนี้ใช้ในการสื่อสารเมื่อต้องการแจ้งเตือนหรือแจ้งข่าวสารไปยังเป้าหมายต่าง ๆ

-แบบวิธีโทนเสียง (Tone mode) เป็นการปล่อยคลื่นเสียงที่มีความถี่ช่วงแคบโดยมีพลังงานหลักอยู่ที่ความถี่ ๑ กิโลเฮิร์ตซ์ หรือ ๒.๕ กิโลเฮิร์ตซ์ หน้าคลื่นจะแผ่ออกจากตัวเครื่องเป็นมุมกว้างประมาณ

๓๐ องศา (± ๑๕ องศา จากเส้นผ่านศูนย์กลางอุปกรณ์) กลายเป็นลำเสียงที่สามารถส่งไปยังเป้าหมายเฉพาะตามที่ต้องการ

รูปที่ ๑ (ก) แสดงลักษณะคลื่นเสียงแผ่รอบทิศทาง ซึ่งจะเกิดขึ้นในกรณีที่แอลอาร์เอตีทำงานแบบวิธีส่งเสียง ส่วนรูปที่ ๑ (ข) แสดงลักษณะคลื่นเสียงแผ่เป็นลำเสียง ซึ่งจะเกิดขึ้นในกรณีที่แอลอาร์เอตีทำงานแบบวิธีโหนดเสียง

รูปที่ ๑ การแผ่คลื่นเสียง (ก) คลื่นเสียงแผ่รอบทิศทาง (ข) คลื่นเสียงแผ่เป็นลำเสียง
(Jim Management, 2015)

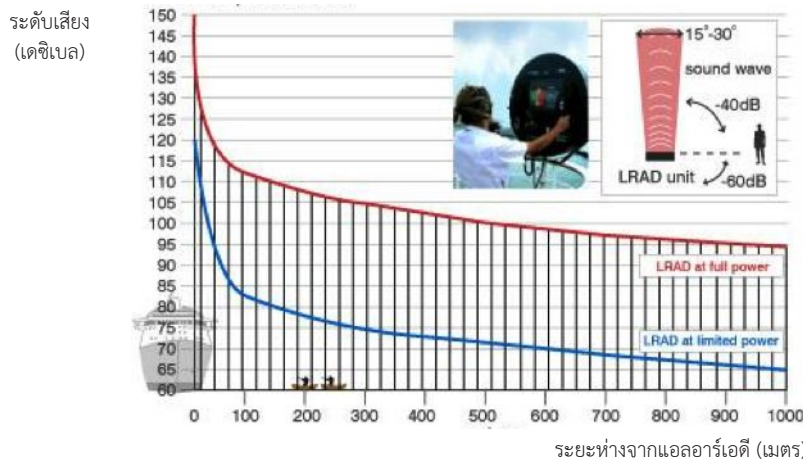
ตารางที่ ๑ แสดงประสิทธิภาพการทำงานของแอลอาร์เอตีในรุ่นที่ได้รับความนิยม ซึ่งแตกต่างกันไปตามระดับความดันเสียงสูงสุดที่ระยะห่าง ๑ เมตร ความถี่ของโหนดเสียง และระยะทางการสื่อสารที่ได้ยินเสียงชัดเจน

ตารางที่ ๑ แอลอาร์เอทีรุ่นต่าง ๆ (LRAD Corporation, 2014)

รุ่น	การทำงาน		
	ระดับเสียงสูงสุด ที่ระยะ ๑ เมตร (เดซิเบลเอ)	ความถี่ของโทนเสียง (เฮิรตซ์)	ระยะทางการสื่อสาร
LRAD-100X	๑๓๗	๒,๕๐๐	เสียงดังชัดเจนได้ไกลกว่า ๖๐๐ เมตร ระดับเสียงสูงสุดที่ระยะ ๒๕๐ เมตร ดังกินเสียงพื้นฐานมากกว่า ๘๘ เดซิเบล
LRAD-300X	๑๔๓	๑,๐๐๐	เสียงดังชัดเจนได้ไกลกว่า ๑,๐๐๐ เมตร ระดับเสียงสูงสุดที่ระยะห่าง ๓๕๐ เมตร ดังกินเสียงพื้นฐานมากกว่า ๘๘ เดซิเบล
LRAD-500X	๑๔๙	๑,๐๐๐	เสียงดังชัดเจนได้ไกลกว่า ๒,๐๐๐ เมตร ระดับเสียงสูงสุดที่ระยะ ๖๕๐ เมตร ดังกินเสียงพื้นฐานมากกว่า ๘๘ เดซิเบล
LRAD-1000X	๑๕๓	๑,๐๐๐	เสียงดังชัดเจนได้ไกลกว่า ๓,๐๐๐ เมตร ระดับเสียงสูงสุดที่ระยะ ๑,๒๕๐ เมตร ดังกินเสียงพื้นฐานมากกว่า ๘๘ เดซิเบล

(๒) การลดทอนเสียง เมื่อคลื่นเสียงถูกปล่อยจากแหล่งกำเนิดสู่สิ่งแวดล้อม พลังงานเสียงที่เดินทางห่างออกไปจะลดลงเรื่อย ๆ ในกรณีที่แหล่งกำเนิดแบบจุด (point source) เช่น ลำโพง (speaker) เมื่อระยะห่างจากแหล่งกำเนิดเสียงเพิ่มขึ้นเป็น ๒ เท่า (โดยไม่มีสิ่งกีดขวางที่จะทำให้คลื่นเสียงเกิดการสะท้อน การหักเห หรือการเลี้ยวเบน) ระดับเสียงจะลดทอนลง ๖ เดซิเบล รูปที่ ๒ แสดงการจำลองการลดทอนของลำเสียงที่ระยะต่าง ๆ ของแอลอาร์เอทีรุ่น LRAD-1000X เมื่อใช้เครื่องมือแบบเต็มกำลัง (full power) และแบบจำกัดกำลัง (limited power) (Blenford, 2005) แอลอาร์เอทีได้รับการออกแบบให้การลดทอนระดับเสียงที่เดินทางไปทางด้านข้างและด้านหลังเกิดขึ้นมากกว่าการลดทอนของระดับเสียงที่เดินทางไปด้านหน้าเครื่อง คือ การลดทอนทางด้านข้างเกิดได้มากถึง ๔๐ เดซิเบล ส่วนทางด้านหลังลดทอนได้มากถึง ๖๐ เดซิเบล (Acoustic Deterrent System, 2014)

รูปที่ ๒ การจำลองการลดทอนเสียงของแอลอาร์เอทีที่ระยะต่าง ๆ (Blenford, 2005)

(๓) เขตการได้ยินเสียงจากแอลอาร์เอที

รูปที่ ๓ แสดงเขตลำเสียงของแอลอาร์เอที ๔ รุ่น ซึ่งแบ่งตามผลกระทบต่อการได้ยินออกเป็น ๓ เขต (Acoustic Deterrent System, 2014) คือ (ก) เขตไม่ควรเข้าไป (impenetrable zone) มีระดับเสียง ๑๐๓ เดซิเบล ขึ้นไป จัดเป็นเสียงดังมากจนสามารถก่อให้เกิดอันตรายแก่การได้ยิน (ข) เขตรู้สึกไม่สบาย (uncomfortable zone) เป็นเขตที่มีเสียงเกิน ๙๔ เดซิเบล เป็นระดับเสียงที่ทำให้เกิดความรำลึกไม่สบายเนื่องจากได้ยินเสียงที่ดังเกินไป (ค) เขตได้ยินอย่างชัดเจน (intelligible communication) เป็นเขตที่มีเสียงดังเกิน ๘๐ เดซิเบล ผู้ที่อยู่ในเขตนี้สามารถได้ยินเสียงที่ส่งมาจากแอลอาร์เอทีได้อย่างชัดเจน โดยที่ระดับเสียงและระยะห่างของแต่ละเขตลำเสียง แสดงอยู่ในตารางที่ ๒

รูปที่ ๓ เขตลำเสียงจากแอลอาร์เอทีรุ่นต่าง ๆ (Acoustic Deterrent System, 2014)

ตารางที่ ๒ ระดับเสียงและระยะห่างจากแอลอาร์เอตีในแต่ละเขตลำเสียง

แอลอาร์เอตี	เขตลำเสียง	ระยะห่างจากแอลอาร์เอตี (เมตร)	ระดับเสียงในเขตลำเสียง (เดซิเบล)
รุ่น LRAD-100X	เขตไม่ควรเข้าไป	๐-๔๕	มากกว่า ๑๐๓-มากกว่า ๑๓๗
	เขตรู้สึกไม่สบาย	๔๕-๑๒๕	มากกว่า ๙๔-๑๐๓
	เขตได้ยินอย่างชัดเจน	๑๒๕-๕๗๕	มากกว่า ๘๐-๙๔
รุ่น LRAD-300X	เขตไม่ควรเข้าไป	๐-๘๐	มากกว่า ๑๐๓-มากกว่า ๑๔๓
	เขตรู้สึกไม่สบาย	๘๐-๒๓๐	มากกว่า ๙๔-๑๐๓
	เขตได้ยินอย่างชัดเจน	๒๓๐-๑,๑๕๐	มากกว่า ๘๐-๙๔
รุ่น LRAD-500X	เขตไม่ควรเข้าไป	๐-๑๗๐	มากกว่า ๑๐๓-มากกว่า ๑๔๙
	เขตรู้สึกไม่สบาย	๑๗๐-๔๖๐	มากกว่า ๙๔-๑๐๓
	เขตได้ยินอย่างชัดเจน	๔๖๐-๒,๒๕๐	มากกว่า ๘๐-๙๔
รุ่น LRAD-1000X	เขตไม่ควรเข้าไป	๐-๒๗๕	มากกว่า ๑๐๓-มากกว่า ๑๕๓
	เขตรู้สึกไม่สบาย	๒๗๕-๗๒๕	มากกว่า ๙๔-๑๐๓
	เขตได้ยินอย่างชัดเจน	๗๒-๓,๕๐๐	มากกว่า ๘๐-๙๔

ผลกระทบจากเสียงของแอลอาร์เอตีและการป้องกัน

สัญญาณเตือนให้รู้ว่าหูได้รับเสียงดังเกินไป คือ การมีเสียงหึ่ง ๆ ก้องอยู่ในหู การได้ยินเสียงค่อนข้างดังมากในช่วงเวลาสั้นจะทำให้เกิดภาวะสูญเสียการได้ยินชั่วคราว แต่เมื่ออยู่ที่เงียบสงบจะฟื้นคืนสภาพเป็นปกติได้ภายใน ๑-๒ ชั่วโมง โดยจะเสร็จสมบูรณ์ใน ๑๖-๒๔ ชั่วโมง (Davis and Cornwell, 1991) การได้ยินเสียง ๑๒๐ เดซิเบลขึ้นไปจะทำให้เริ่มรู้สึกไม่สบายจากการได้ยินเสียงเนื่องจากมีอาการเจ็บในหูร่วมด้วย การได้ยินเสียงดังตั้งแต่ ๑๔๐ เดซิเบลขึ้นไป แม้จะได้ยินช่วงสั้น ๆ ก็สามารทำให้เกิดอาการหูหนวกถาวรแบบเฉียบพลันได้ (Cowan, 1994)

ปัจจุบันแอลอาร์เอตีเกือบทุกรุ่นมีระดับเสียงที่ระยะห่าง ๑ เมตร มากกว่า ๑๔๐ เดซิเบล การเข้าไปอยู่ในเขตไม่ควรเข้าไปจึงมีโอกาสได้รับเสียงดังถึงขั้นทำให้เกิดอาการหูหนวกถาวรแบบเฉียบพลันได้ ส่วนแอลอาร์เอตี รุ่น LRAD-100X ถึงแม้จะไม่ก่ออาการหูหนวกถาวรแบบเฉียบพลัน แต่ก็มีระดับเสียงสูงสุดที่ระยะห่าง ๑ เมตร เท่ากับ ๑๓๗ เดซิเบล ซึ่งสามารถทำให้เกิดอาการหูหนวกชั่วคราวได้

เพื่อป้องกันไม่ให้แอลอาร์เอตีก่อผลอย่างอื่นนอกเหนือไปจากการผลักดันผู้ชุมนุมให้ออกจากพื้นที่ หน่วยงานที่มีอุปกรณ์นี้จะต้องกำหนดวิธีการใช้งานและกำกับให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด ก่อนการเดินเครื่องแอลอาร์เอตีเพื่อปล่อยลำเสียงออกไปผลักดันผู้ชุมนุม ควรต้องทำการแจ้งเตือนผู้ชุมนุมให้รู้ล่วงหน้า ผู้ควบคุมเครื่องต้องหลีกเลี่ยงการเดินเครื่องในลักษณะที่เป็นการปล่อยลำเสียงอย่างต่อเนื่องยาวนาน เพราะการสัมผัสเสียงดังในลักษณะนี้จะก่อผลกระทบต่อสุขภาพรุนแรงกว่าการสัมผัสเสียงเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ

ในการป้องกันผลกระทบของแอลอาร์เอตีต่อสุขภาพของผู้ชุมนุม สำหรับผู้ที่ไม่มียุกรณ์ป้องกันเสียง หากเผชิญกับลำเสียงจากแอลอาร์เอตีควรรีบถอยห่างออกไปเพื่อหลีกเลี่ยงการได้รับเสียงดัง การถอยห่างทำได้ ๓ แนวทาง ซึ่งเสียงลดลงเล็กน้อยต่างกัน คือ (ก) ถอยห่างตามแนวลำเสียง การออกไปให้ไกลขึ้นเป็น ๒ เท่าของระยะเดิมจะช่วยลดการได้ยินเสียงลง ๖ เดซิเบล เช่น เสียงดัง ๑๐๐ เดซิเบล ที่ระยะ ๑๐๐ เมตร ถ้าถอยออกไปอยู่ที่ระยะ ๒๐๐ เมตร จะได้ยินเสียง ๙๔ เดซิเบล ที่ระยะ ๔๐๐ เมตร ระดับเสียงจะลดลงเหลือ ๘๘ เดซิเบล (ข) การถอยหลบจากแนวของลำเสียงออกไปทางด้านข้างจะช่วยลดการได้ยินเสียงลงได้มากถึง ๔๐ เดซิเบล (ค) การหลบไปทางด้านหลังแอลอาร์เอตีจะได้ยินเสียงเบาลงได้มากถึง ๖๐ เดซิเบล

การป้องกันตัวอีกวิธีหนึ่งโดยใช้อุปกรณ์ป้องกันเสียงดัง เช่น ปลั๊กอุดหู (ear plug) ในการเลือกซื้อให้ดูค่าการลดเสียง (Noise Reduction Rating - NRR) ของอุปกรณ์ ค่า NRR สูงจะป้องกันเสียงได้ดีกว่า ถึงแม้จะใช้อุปกรณ์ป้องกันเสียงดังเข้าสู่ช่องหูแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากเสียงสามารถผ่านเข้าสู่ร่างกายได้ เสียงที่ดังจะมีพลังงานมาก จึงอาจทำให้เกิดอาการไม่สบายต่าง ๆ เช่น ปวดหัว ดังนั้น ทุกคนที่อยู่ในแนวของลำเสียงจากแอลอาร์เอตี ไม่ว่าจะเป็นผู้ชุมนุม ผู้คอยติดตามเหตุการณ์ ผู้สื่อข่าว ฯลฯ ควรรีบออกไปให้พ้นจากเขตลำเสียงโดยเร็ว

เหตุการณ์ชุมนุมที่มีการใช้แอลอาร์เอตี

การนำแอลอาร์เอตีมาใช้ในการชุมนุมในสหรัฐอเมริกา (Wikipedia, 2015) เริ่มขึ้นเมื่อมีการชุมนุมประท้วงการประชุมของพรรครีพับลิกันที่นิวยอร์ก เมื่อ ค.ศ. ๒๐๐๔ แต่ครั้งนั้นไม่ได้ใช้งานแอลอาร์เอตี การใช้แอลอาร์เอตีกับการชุมนุมครั้งสำคัญมีขึ้นในระหว่างการชุมนุมประท้วงการประชุมสุดยอดจี-๒๐ (G-20 Summit) ที่เมืองพิตต์สเบิร์ก มลรัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. ๒๐๐๙ ซึ่งนับเป็นการใช้อุปกรณ์นี้กับพลเรือนสหรัฐฯครั้งแรก หลังเหตุการณ์มีการฟ้องร้องสำนักงานตำรวจและผู้บริหารเมืองพิตต์สเบิร์ก จนต้องชดใช้ค่าเสียหาย เนื่องจากการใช้แอลอาร์เอตีในครั้งนั้นทำให้ผู้ฟ้องร้องเกิดอาการมีเสียงก้องในหูและมีอาการสูญเสียการได้ยินจากเสียงของแอลอาร์เอตีในเหตุการณ์ดังกล่าว ต่อมาหน่วยงานของสหรัฐอเมริกาที่ดูแลการชุมนุมประท้วงยังคงใช้อุปกรณ์นี้เพื่อผลักดันผู้ชุมนุมในอีกหลายเหตุการณ์ เช่น การชุมนุมประท้วงในเมืองโอกแลนด์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ค.ศ. ๒๐๑๑ การชุมนุมประท้วงการประชุมสุดยอดขององค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO Summit) ที่เมืองชิคาโก ค.ศ. ๒๐๑๒ การชุมนุมประท้วงในนิวยอร์ก ค.ศ. ๒๐๑๔ และ ๒๐๑๕ แต่ก็มีหลายครั้งที่มีการนำอุปกรณ์ดังกล่าวออกมาแต่ในที่สุดก็ไม่ได้ใช้ผลักดันผู้ชุมนุม เช่น การชุมนุมที่ถนนวอลล์สตรีต (Occupy Wall Street) ค.ศ. ๒๐๑๑

ปัจจุบันหน่วยงานรัฐบาลในหลายประเทศมีแอลอาร์เอตีไว้ประจำการ (Wikipedia, 2015) เช่น แคนาดา อิสราเอล อินเดีย โปแลนด์ สเปน ประเทศไทยมีอุปกรณ์นี้ไว้ใช้งานเช่นกัน และเคยมีการนำมาใช้ผลักดันการชุมนุมของพนักงานบริษัทโทรอัมพ์อินเตอร์เนชั่นแนล, เอนีออน และเวิร์ลเวลส์การ์เมนต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ ส่วนการชุมนุมทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓ และ พ.ศ. ๒๕๕๖ ก็มีการนำแอลอาร์เอตีออกมาเช่นกัน แต่ใช้สำหรับการกระจายเสียงสื่อสารกับผู้ชุมนุม ไม่ได้ใช้ในการผลักดันผู้ชุมนุมออกจากพื้นที่

บทสรุป

แม้ว่าเสียงดังจากแอลอาร์เอตีจะไม่ทำให้ถึงตาย แต่เสียงจากอุปกรณ์นี้ก็สามารถทำอันตรายแก่สุขภาพได้ โดยอาจทำให้ผู้รับเสียงเกิดอาการหูหนวกชั่วคราวหรือรุนแรงถึงระดับหูหนวกถาวร นอกจากนี้ การที่ร่างกายรับเสียงดังซึ่งมีพลังงานสูง อาจส่งผลให้เกิดอาการไม่สบาย เช่น ปวดหัว ดังนั้น การใช้แอลอาร์เอตีจะต้องกำหนดวิธีใช้ และผู้ควบคุมอุปกรณ์นี้จะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันผลกระทบอื่นนอกเหนือไปจากการผลักดันให้ผู้ชุมนุมออกไปจากพื้นที่การชุมนุม ผู้ใช้อุปกรณ์ควรแจ้งเตือนผู้ชุมนุมให้รู้ล่วงหน้าก่อนที่จะเดินเครื่องแอลอาร์เอตี และควรหลีกเลี่ยงการเดินเครื่องให้บ่อย ลำเสียงอย่างต่อเนื่องยาวนาน เพราะการสัมผัสเสียงดังในลักษณะนี้จะก่อผลกระทบต่อสุขภาพรุนแรงกว่า

การสัมผัสเสียงเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ส่วนผู้ชุมนุมจะต้องอยู่ให้ห่างจากแอลอาร์เอที หรือใช้อุปกรณ์ป้องกันเสียงดังเพื่อหลีกเลี่ยงการได้ยินเสียงที่ดังมากจนอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

- Acoustic Deterrent System. LRAD Frequently Asked Questions; 2014. Available from: <http://www.adsx.co.za/information/faq-2/>. Access: February 21, 2014.
- Acoustic Deterrent System. Mass Communication Solutions; 2014. Available from: <http://www.adsx.co.za/communication-systems/>. Access: March 28, 2014.
- Blenford, A. Cruise lines turn to sonic weapon; 2005. Available from: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4418748.stm>. Access: June 28, 2014.
- Bostwick, C. F. Noise May Help Fight Crime Military-use Loudspeakers Demonstrated at Plant 42; 2005. Available from: <http://www.thefreelibrary.com/NOISE+MAY+HELP+FIGHT+CRIME+MILITARY-USE+LOUD+SPEAKERS+DEMONSTRATED+AT...-a0135773779>. Access: June 14, 2014.
- Cowan, James P. Handbook of Environmental Acoustics. New York: Van Nostrand Reinhold; 1994.
- Davis, M. L. and Cornwell, D. A. Introduction to Environmental Engineering. 2nd ed. Singapore: McGraw-Hill Book; 1991.
- Jim Management. N. d. LRAD. Available from: <http://www.jimmanage.co.jp/products/lrad.html>. Access: May 31, 2015.
- LRAD Corporation. Product Overview; 2014. Available from: <http://www.lradx.com/site/content/view/15/110/>. Access: March 28, 2014.
- US. Department of Defense. Non-lethal Weapons FAQs; 2014. Available from: [http://jnlwp.defense.gov/About/Frequently Asked Questions/NonLethalWeaponsFAQs.aspx](http://jnlwp.defense.gov/About/Frequently%20Asked%20Questions/NonLethalWeaponsFAQs.aspx). Access: February 20, 2014.
- Wikipedia. Sound from Ultrasound; 2014. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Sound_from_ultrasound. Access: June 14, 2014.
- Wikipedia. Long Range Acoustic Device; 2015. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Long_Range_Acoustic_Device. Access: July 30, 2015.

Abstract Long Range Acoustic Device

Auemphorn Mutchimwong

Faculty of Environment and Resource Studies, Mahidol University

Long range acoustic device or LRAD, a kind of non-lethal weapons, is able to emit loud sound at high frequency over a long distance. LRAD can be operated in two modes: (1) Voice mode for communication with target group (2) Tone mode for control target group. Noise emissions from LRAD can cause temporary hearing loss or, in worst case, permanent hearing loss. In addition it may cause feeling unwell, i.e. headache. Currently, government agencies in several countries purchase LRAD for protest control. Before LRAD will be activated to disperse demonstrators, prior warnings should be given. Operation under continuous emission of sound beam must be avoided. Protesters should stay away from LRAD or use hearing protection device.

Keywords: long range acoustic device, LRAD

ความเป็นมาของศัพท์ และสำนวนภาษาอังกฤษที่น่าสนใจ

มาลิตต์ พรหมทัตตเวที
ภาควิชาอักษรศาสตร์ สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

มนุษย์เราใช้ภาษาในการสื่อสารระหว่างกันเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก มโนคติ ความคิด และความประสงค์ ภาษามีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามวิวัฒนาการของโลกและสังคม ตลอดเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมา ภาษาอังกฤษได้พัฒนาเป็นภาษาที่มีความหลากหลาย และสื่อความหมายได้ชัดเจนมากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก ศัพท์และสำนวนที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีประวัติความเป็นมาย้อนไปถึงสมัยกรีกและโรมัน คำและสำนวนที่ครั้งหนึ่งมีความหมายที่เฉพาะเจาะจงในแวดวงใดแวดวงหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นกีฬา การเมือง หรือวิชาชีพ ปัจจุบันใช้ในความหมายทั่วไปกว้างขึ้น การได้รับอิทธิพลจากภาษาและวัฒนธรรมต่างชาติยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการออกเสียงและตัวสะกดด้วย การศึกษาวิวัฒนาการของศัพท์และสำนวนต่าง ๆ นอกจากจะได้ความรู้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้เราสามารถเข้าใจศัพท์และสำนวนต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ในการอ่านเขียนภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ : คำ, วลี, สำนวน, ภาษาที่ตายแล้ว, วิวัฒนาการของภาษา

ภาษามีการเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราเรียกภาษาที่หยุดอยู่กับที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและสภาวะแวดล้อมว่าภาษาที่ตายแล้ว มีการนำคำและวลีใหม่ ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตของผู้คนและโลกรอบ ๆ ตัวเราเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันในขณะที่คำและวลีเก่า ๆ ถูกนำไปเก็บรวบรวมไว้ในพจนานุกรมเกี่ยวกับประวัติของภาษา ภาษาเปลี่ยนแปลงไปในขณะที่คนเราเปลี่ยนไป เราใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดความรู้สึก มโนคติ ความคิด และความประสงค์ ตลอดเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมา ภาษาอังกฤษได้พัฒนาเป็นภาษาที่มีความหลากหลายและสื่อความหมายได้ชัดเจนมากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก ศัพท์และสำนวนที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันเช่นคำว่า freelance และ henchman มีประวัติความ

เป็นมาย้อนไปถึงการรบและลัทธิอัศวินในยุคกลาง (Medieval Ages) มรดกตกทอดจากการที่อังกฤษเคยเป็นเจ้าแห่งการเดินเรือทำให้เกิดศัพท์สำนวนที่ครั้งหนึ่งมีความหมายที่ใช้เฉพาะเจาะจงบนเรือ เช่น all ship-shape and Bristol fashion แต่ปัจจุบันใช้ในความหมายทั่วไปที่กว้างขึ้น แม้ว่าปัจจุบันรูปแบบของการเดินทางขนส่งจะเปลี่ยนไปโดยใช้พาหนะที่ทันสมัยหลากหลายมากขึ้น การเดินทางหรือการขนส่งโดยรถม้าก็ยังทิ้งร่องรอยไว้ในศัพท์สำนวนหลายตัวเช่น cab ซึ่งเป็นคำที่นิยมใช้เรียกรถแท็กซี่ และ post haste ต่อไปนี้จะเป็นตัวอย่างคำ วลี หรือสำนวนที่เราอาจเคยเห็นเคยใช้ว่ามีที่มาอย่างไร ซึ่งอาจช่วยให้เข้าใจความหมายของคำ วลี และสำนวนดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

Above board

การกระทำใด ๆ ที่ *above board* คือการกระทำที่ *ตรงไปตรงมา เปิดเผย* ตรงข้ามกับการกระทำที่เป็นความลับ ซ่อนเร้น ซึ่งมีนัยว่าเป็นการฉ้อฉล วลีนี้มีที่มาจากโต๊ะเล่นไพ่ (board หรือ card table) คนที่โกงไพ่จะเอามือวางใต้โต๊ะเพื่อเปลี่ยนไพ่ของตนเองให้เป็นไพ่มือที่ได้เปรียบ ถ้าการกระทำใด ๆ *above board* แสดงว่าปราศจากข้อสงสัยว่าจะเป็นการโกง

This business transaction is *above board*.

All ship-shape and Bristol fashion

ในสมัยที่อังกฤษเป็นเจ้าแห่งการเดินเรือ เมืองบริสตอลเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของอังกฤษ มีชื่อเสียงว่าเป็นเมืองท่าที่มีประสิทธิภาพมาก วลีนี้เป็นที่แพร่หลายในความหมายว่า *พร้อมเต็มที่สำหรับการลงมือทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง* เช่นเดียวกับเรือที่มีการจัดเตรียมการอย่างดียิ่งที่ควรเป็นก่อนออกเดินทาง วลีนี้ยังใช้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันแต่จะตัด *and Bristol fashion* ออกเหลือเพียง *shipshape* ซึ่งเขียนติดกัน เป็นคุณศัพท์หมายความว่า *หมดจดเรียบร้อย*

The room is all *shipshape*.

Apple-pie order

วลีซึ่งหมายถึง *จัดอย่างเป็นระเบียบตามลำดับในที ๆ เหมาะสม* นี้ ไม่เกี่ยวกับพายแอปเปิลหรือการทำอาหารแต่อย่างใด แต่อาจมีที่มาจากคำ Old French ๒ คำ ได้แก่ *cap à pied* (หัวถึงเท้า) ซึ่งมาจากการรบของเหล่าอัศวินในยุคกลาง หมายถึง *ห่อหุ้มด้วยเสื้อเกราะตั้งแต่หัวจรดเท้า* และ *nappes pliées* ซึ่งแปลว่า *ผ้าผายพับ* ทำให้เห็นภาพผ้าปูที่นอนและผ้าอื่น ๆ ที่ทำจากผ้าผาย ซึ่งรีดและพับไว้อย่างประณีต

She keeps her house in *apple-pie order*.

Back to square one

ในสมัยที่เริ่มมีการถ่ายทอดสดการแข่งขันฟุตบอลทางวิทยุ มีการจัดพิมพ์แผนผังสนามแข่งซึ่งแบ่งเป็นตารางมีหมายเลขกำกับ ผู้บรรยายการแข่งขันจะอ้างอิงตารางเหล่านี้ในการบรรยายเพื่อช่วยให้ผู้ฟังสามารถติดตามเกมได้ การ *กลับไปยังตารางหมายเลขหนึ่ง* จึงหมายถึง *กลับไปยังจุดเริ่มต้น* คือ *เริ่มนับหนึ่งใหม่อีกครั้ง*

Everything is *back to square one* when the negotiation fails.

Baker's dozen

จำนวน ๑ โหลของคนทำขนมปัง หมายถึงของที่มีจำนวน ๑๓ ชิ้นแทนที่จะเป็น ๑๒ ชิ้นหรือ ๑ โหล ตามความหมายของคำว่า dozen มีที่มาจากในอดีตเมื่อคนทำขนมปังจะถูกปรับเงินสูงหากขนมปังที่เขาอบมีน้ำหนักน้อยกว่าที่ควรเป็น เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกปรับ คนทำขนมปังจึงทำขนมปังเพิ่มอีก ๑ ชิ้น จึงกลายเป็นธรรมเนียมว่าถ้ามีผู้มาขอซื้อขนมปัง ๑๒ ชิ้น เขาจะได้รับ ๑๓ ชิ้นเพื่อให้ได้น้ำหนักเต็มขนมปังชิ้นที่ ๑๓ ซึ่งเป็นของแถมนี้เรียกว่า *vantage loaf*

This shop offers a *baker's dozen*.

Barbecue

คำที่ใช้เรียกอาหารประเภทปิ้งย่าง คือ *barbecue* นั้น มาจากคำภาษาสเปน *barbacoa* ซึ่งใช้กันมากในหมู่เกาะอินเดียตะวันตกเพื่อเรียก *กรอบไม้ที่ติดบนขาตั้ง* ต่อมาความหมายของ *barbecue* ได้เปลี่ยนไปเป็น *กรอบเตียงนอนที่ทำด้วยไม้* และ *ตะแกรงเหล็กที่สามารถวางสัตว์ตัวใหญ่เพื่อย่างได้* จากอุปกรณ์ในการทำอาหาร ความหมายของ *barbecue* ได้กลายเป็น *อาหารที่ปิ้งย่างบนตะแกรงในงานเลี้ยงที่จัดกลางแจ้ง* ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย

We're having a *barbecue* party in the garden this afternoon.

Barking up the wrong tree

วลีที่มีความหมายเป็นนัยว่า *เป็นการกระทำที่เปล่าประโยชน์ ผิดจุดมุ่งหมาย* มีที่มาจากวิธีการล่าตัวแร็กคูนของชาวอเมริกาเหนือ ตามธรรมเนียมปฏิบัติ การล่าแร็กคูนจะทำได้โดยใช้สุนัขดมกลิ่นเพื่อหาว่าแร็กคูนหนีขึ้นไปบนต้นไม้ต้นใด ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่สุนัขจะพลาดเป้าหมายได้ในความมืดและเท่าใดต้นไม้ต้นใดในขณะแร็กคูนหนีไปที่อื่นแล้ว

You are *barking up the wrong tree*. I am not the one who broke the glass.

Beat about the bush

สำนวนนี้ตรงกับภาษาไทยว่า **ชักแม่น้ำทั้งห้า** หมายถึง **พูดอ้อมค้อมเพื่อไปสู่จุดประสงค์** แทนที่จะพูดอย่างตรงไปตรงมาเพื่อเข้าประเด็น เป็นสำนวนซึ่งมีที่มาจากกีฬาล่าสัตว์ คือ ผู้ที่กำลังไล่ล่าสัตว์เช่นกวางหรือสุนัขจิ้งจอกจะค่อย ๆ ติดตามพุ่มไม้อย่างระมัดระวังเพื่อไล่ให้สัตว์ที่อาจซ่อนตัวอยู่ในพุ่มไม้วิ่งออกมา

Don't *beat about the bush*, just get to the point.

Beefeaters

ตำแหน่ง *yeoman* คือ ทหารรักษาพระองค์ของอังกฤษในสมัยโบราณ ผู้ที่เคยไปเยี่ยมชม **Tower of London** หรือหอคอยลอนดอนในประเทศอังกฤษ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยใช้เป็นที่กักขังนักโทษการเมืองหรือสมาชิกของราชวงศ์ จะเห็นเจ้าหน้าที่ซึ่งแต่งกายด้วยชุดสีแดงขลิบดำ สวมหมวกสีเดียวกับเครื่องแบบทำหน้าที่ **Yeoman Warders** คือ **พัสดิหรือผู้ดูแลหอคอย** ผู้ทำหน้าที่นี้มักเรียกกันว่า **beefeaters** มาตั้งแต่กลางศตวรรษที่ ๑๗ คำว่า *eater* นั้นเคยใช้เพื่อหมายถึง **คนรับใช้** ชื่อ **beefeaters** บ่งบอกว่า เป็นคนรับใช้ที่มีสถานภาพสูงกว่าพวก **loafeaters** เนื่องจากมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเพราะได้กินเนื้อในขณะที่ **loafeaters** กินขนมปัง คำว่า **beefeater** ยังใช้เพื่อหมายถึง **ชายชาวอังกฤษ** หรือ **ชายที่แข็งแรง กล้ามขึ้นเป็นมัด ๆ** ได้ด้วย

The *Beefeaters* wear colorful uniforms.

Bigwig

ในศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ ผู้มีชื่อเสียงที่เป็นชายจะสวมวิกผมขนาดใหญ่ยาวเป็นเครื่องแสดงสถานะอันสูงส่งของตน ในปัจจุบัน คำว่า **bigwig** ใช้กับ **ผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางกฎหมาย** เช่น ผู้พิพากษาซึ่งยังสวมวิกผมขนาดใหญ่ยาวอยู่ในการพิจารณาคดี ส่วนความหมายทั่วไปหมายถึง **ผู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง มีชื่อเสียง มีความสำคัญมาก** โดยเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญหรือทรงอิทธิพลทางธุรกิจ การเมือง อาชญากรรม หรือสังคม **American English** จะใช้คำ **big shot** ในความหมายเดียวกันนี้

He is a *bigwig* in the literary circle.

Brand-new

คือ **ใหม่เอี่ยม ใหม่แกะกล่อง ใหม่ถอดด้าม** หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่เพิ่งทำเสร็จใหม่ ๆ ยังไม่หมองจากการใช้ ในความหมายดั้งเดิมใช้เฉพาะกับโลหะหรือวัตถุที่ทำจากโลหะ ซึ่งเป็นที่มาของคำนี้ ใน **Old English** คำว่า **brand** หมายถึง **ไต้** ซึ่งขยายความไปถึง **ไฟ** ด้วย ดังนั้น **brand-new** จึงหมายถึง

เพิ่งออกมาจากเตาเผาเหล็กสด ๆ ร้อน ๆ ซึ่งโลหะจะลุกแดงและสุกสว่าง

I just bought a *brand-new* watch.

Bridegroom

ซึ่งหมายถึง **เจ้าบ่าว** นั้น พัฒนามาจากความสับสนระหว่างคำเก่า ๒ คำ คือ คำ Old English ว่า *brýdguma* แปลว่า *bride man* หมายถึง ชายที่จะแต่งงานกับเจ้าสาว แต่เมื่อเวลาผ่านไปหลายศตวรรษ ส่วนท้ายของคำคือ *guma* ซึ่งแปลว่า *ผู้ชาย* ถูกนำไปสับสนกับคำ *groom* ใน Middle English ซึ่งแปลว่า *คนรับใช้ชาย* จึงเป็นที่มาของการนำคำ *groom* มาใช้แทน *guma* เกิดเป็นคำ *bridegroom* ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน อาจใช้คำว่า *groom* คำเดียวก็ได้เพื่อเรียกเจ้าบ่าวแต่ต้องไม่สับสนกับ *groom* ที่แปลว่า *คนดูแลม้า*

The *bridegroom* is my cousin.

Budget

ภาพของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของอังกฤษถือกระเป๋าสี่แฉกบรรจุเอกสารเกี่ยวกับงบประมาณเพื่อนำไปยื่นรัฐสภาเป็นที่คุ้นตาของสาธารณชน แต่เอกสารกับตัวกระเป๋ามีความเกี่ยวเนื่องกันมากกว่าที่เห็น ในสมัยโบราณ เอกสารเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายของรัฐบาลจะบรรจุในกระเป๋านั่ง คำเก่าในภาษาฝรั่งเศสที่ใช้เรียกกระเป๋าเอกสารแบบนี้คือ *bougette* เมื่อเวลาผ่านไปคำนี้จึงกลายเป็นชื่อเรียกสิ่งที่บรรจุในกระเป๋า ด้วยการกลายเสียงจึงเกิดเป็นคำ *budget* ซึ่งหมายถึง **งบประมาณในการใช้จ่าย** ที่ใช้กันในปัจจุบัน

Our limited *budget* prevents us from buying a bigger house.

By hook or by crook

ในยุคกลางชาวบ้านได้รับอนุญาตให้ตัดไม้ฟืนจากต้นไม้ในป่าของเจ้าของที่ดินได้โดยเป็นที่เข้าใจว่าต้องตัดไม้จากต้นที่สามารถใช้ไม้เท้าห้วงของคนเลี้ยงแกะดึงถึงและตัดด้วยตะขอปากนกเท่านั้น ธรรมเนียมดั้งเดิมนี้ได้ทำให้วลี *by hook or by crook* มีความหมายว่า **เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องทำภารกิจอันใดให้สำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายให้ได้** ที่น่าสนใจคือความหมายเดิมที่มีนัยว่าเป็นการกระทำที่ถูกกฎหมายได้เปลี่ยนไป กลายเป็น **เพื่อให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นต้องทำทุกวิถีทางไม่ว่าจะถูกหรือผิด** ซึ่งตรงกับสำนวนไทย **ไม่ได้ด้วยเล่ห์ก็เอาด้วยกล** นั่นเอง

She has to win his heart *by hook or by crook*.

Cab

คือ **รถยนต์รับจ้าง** หรือ *taxi* บางครั้งเรียกว่า *taxi-cab* ด้วย เดิมเป็นคำที่ใช้เรียก *รถม้า* คำนี้มาจากคำภาษาฝรั่งเศส *cabriolet* ซึ่งเป็นรถม้าลากด้วยม้าตัวเดียว มีน้ำหนักเบา เริ่มมีใช้ในกรุงลอนดอนเมื่อต้นศตวรรษที่ ๑๙ คำ *cabriolet* มาจากภาษาอิตาเลียน *capriola* ซึ่งใช้บรรยายการกระโดดที่แคล่วคล่องของแพะ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับรถม้าที่หนักเทอะทะซึ่งเคยมีใช้กัน รถม้าแบบใหม่จะคล่องตัวและเร็วกว่า ในอเมริกันนิยมใช้คำว่า *cab* มากกว่า *taxi*

It's very hard to hail a *cab* during rush hours.

Canteen

ความหมายดั้งเดิมของ *canteen* คือ *wine cellar* หรือ *ห้องใต้ดินที่ใช้เก็บเหล้าองุ่น* ทั้งยังมี ความหมายที่เกิดขึ้นภายหลังซึ่งเกี่ยวข้องกับอาหารและการจัดหาอาหารด้วย ดังนั้น *canteen* จึงหมายถึง **โรงอาหาร** คือ *สถานที่ที่มีอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการในหน่วยงาน* ซึ่ง *American English* จะเรียกโรงอาหารแบบนี้ว่า *cafeteria* ความหมายของคำ *canteen* นี้พัฒนาไปเป็น *ขวด / กระติกเหล้าองุ่นหรือน้ำที่ทหารใช้* ด้วย *cutlery canteen* คือกล่องใส่เครื่องใช้ในการรับประทานอาหารเช่น มีดโต๊ะ ส้อมและช้อน ใน ๒ กรณีหลัง *canteen* ใช้ในความหมายของ *ภาชนะ*

Food in the university *canteen* is inexpensive.

Dead as the dodo

dodo เป็นนกบินไม่ได้ขนาดใหญ่ จัดอยู่ในตระกูลนกพิราบ พวกกลาสีเรือชาวโปรตุเกสซึ่งพบมันเป็นครั้งแรกที่เกาะมอริเชียสตั้งชื่อนกชนิดนี้ว่า *doudo* ซึ่งแปลว่า *งูเขลา* นกโดได้ถูกล่าจนสูญพันธุ์ไปเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๗ แต่ก็ยังเป็นที่ยังรู้จักและจดจำจากสำนวน *dead as the dodo* ซึ่งใช้อธิบายอะไรก็ตามที่ *ล้าสมัยโดยสิ้นเชิงเหมือนตายและถูกฝังไปนานแล้ว*

This theory is as *dead as the dodo*.

Digs

หมายถึง **ที่พักอาศัย** ซึ่งมักเป็นที่พักชั่วคราว เป็นคำที่กร่อนมาจาก *diggings* ซึ่งใช้กันแพร่หลายในอเมริกาเพื่อหมายถึง *ที่พักชั่วคราวของพวกขุดทองในช่วงตื่นทองที่แคลิฟอร์เนีย* คำคำนี้เริ่มใช้ในสหราชอาณาจักรจากกลางศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา

He never invites me to his *digs*.

Eavesdropping

ศัพท์ที่แปลว่า การแอบฟัง นี้มีที่มาจากศัพท์สถาปัตยกรรมคือ *eaves* หรือ ชายคา บ้านที่ไม่มีรางน้ำชายคาสำหรับระบายน้ำฝน จะมี *eavesdrop* ซึ่งเป็นแนวดินแคบ ๆ รอบผนังบ้านด้านนอกเพื่อรองรับน้ำฝนที่จะหยดลงมาจากชายคา ดังนั้น ผู้ที่ต้องการจะฟังว่าคนที่อยู่ในบ้านพูดอะไรกันจะต้องยืน *within eavesdrop* หรือ ภายในระยะชายคา เพื่อที่จะได้ยินถนัด คำ *eavesdrop* ใช้เป็นกริยาแปลว่า แอบฟัง

It is not polite to *eavesdrop*.

Fan

ในความหมายปัจจุบันคือ ผู้นิยมชมชอบ เช่น ผู้ที่ชื่นชมคอยติดตามผลงานหรือความเคลื่อนไหวของบุคคลที่มีชื่อเสียงเช่น ดารา นักร้อง เริ่มใช้ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ คำคำนี้ตัดมาจากคำเต็มคือ *fanatic* หรือ *คนบ้าคลั่ง* ซึ่งใช้ตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๗ ในภาษาไทยมีการทับศัพท์ *fan* ว่า แฟน เช่น แฟนเพลง ทั้งยังหมายถึง คู่รัก หรือ สามเณร/ภรรยา ด้วยนอกเหนือไปจากผู้นิยมชมชอบ ความหมายนี้ไม่มีความเกี่ยวข้องกับ พัด เลย

She is an ardent *fan* of Lady Gaga.

Freelance

คือ ทำงานอิสระ ไม่ขึ้นกับผู้ใดหรือหน่วยงานใด เป็นการรับทำงานเป็นชิ้นตามแต่จะมีผู้จ้าง ความหมายดั้งเดิมของคำนี้ย้อนไปถึง *mercenaries* หรือ ทหารรับจ้าง ในยุคกลางที่ไม่มีสังกัดแต่จะรบให้ฝ่ายที่ให้ค่าจ้างสูงที่สุด ในคำ *freelance* จะเห็นคำว่า *lance* ซึ่งแปลว่า ทวน เป็นอาวุธที่ใช้ในการรบสมัยโบราณ

I am a *freelance* translator.

Hat-trick

ในด้านกีฬา *hat-trick* หมายถึง การทำประตูได้ ๓ ครั้งในการแข่งขัน ๑ เกม เช่น การที่นักฟุตบอลคนหนึ่งยิงประตูได้ ๓ ลูกในเกมเดียว วลีนี้มีที่มาจากการแข่งขันคริกเก็ตที่ผู้ขว้างลูกซึ่งสามารถทำประตูได้ ๓ ครั้งติดต่อกันจะได้รับหมวกใบใหม่จากสโมสรต้นสังกัด วลีนี้จึงมีความหมายทั่วไปว่า ทำสิ่งใดสำเร็จซ้ำกัน ๓ ครั้ง เช่น ดาราภาพยนตร์ที่ได้รับรางวัลออสการ์ ถึง ๓ ตัวซึ่งเป็นเครื่องยืนยันความสามารถในด้านการแสดงของดารานั้น

Christiano Ronaldo scored a *hat-trick* in the match against Barcelona.

Henchman

มีความหมายดั้งเดิมว่า *คนดูแลม้า* เช่นเดียวกับ *groom* คำ *hengst* ในภาษาเยอรมันหมายถึง *ม้าตัวผู้ที่ไม่ได้ตัดขน* และ *henchman* น่าจะมาจากคำที่สร้างจากรากศัพท์เดียวกันกับ *hengst* รวมเข้ากับ คำว่า *man* กลายเป็น *henchman* ซึ่งภายหลังมีความหมายกว้างขึ้นเพื่อหมายถึง *ผู้ให้การสนับสนุนอย่างแข็งขัน* ในปัจจุบันคำคำนี้มี ความหมายในเชิงลบหมายถึง *ผู้สนับสนุนนักการเมืองที่มีพฤติกรรมน่าสงสัยหรือเจ้าพ่อที่เป็นหัวหน้าแก๊งอาชญากรรม* คนเหล่านี้มักเรียกกันทั่วไปว่า *ลิ่วลื้อ* หรือ *ลูกสมุน*

The politician is always surrounded by his *henchmen*.

Honeymoon

ตามธรรมเนียมยุโรปโบราณ คู่แต่งงานใหม่จะดื่มเครื่องดื่มที่ทำจากน้ำผึ้งเจือจางระหว่างเดือนแรกของชีวิตแต่งงาน ความหวานขึ้นของช่วงเวลา ๑ เดือนในฐานะสามีภรรยา นั้นได้ฝังรากอย่างเหนียวแน่นในภาษาอังกฤษในคำว่า *honeymoon* หรือ *น้ำผึ้งพระจันทร์* คือ *ช่วงเวลาอันหวานชื่น* สำนวน *to go on a honeymoon* หรือ *ไปดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์* คือการที่หลังการแต่งงานคู่บ่าวสาวจะ *ใช้เวลาพักผ่อนด้วยกันอย่างหวานชื่นตามลำพัง* อาจจะเป็นที่ชายทะเล ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ

The newlyweds spent their *honeymoon* in Hawaii.

Junk

กลาสีเรือสมัยโบราณเรียกเชือกเก่า ๆ ว่า *junk* คำคำนี้อาจมีที่มาจากคำภาษาละติน *juncus* หมายถึง *ต้นกก* ซึ่งเป็นวัสดุที่ใช้ทำเชือกในระยะแรก ๆ ปัจจุบันใช้หมายถึง *สิ่งใดก็ตามที่ใช้งานจนหมดประโยชน์หมดค่าแล้วสมควรนำไปทิ้ง* คือ *ขยะ* นั่นเอง ถ้าใช้กับอาหาร *junk food* คือ *อาหารขยะหรืออาหารที่ไม่มีคุณค่าทางโภชนาการ* อีกความหมายหนึ่งของ *junk* คือ *เรือสำเภา*

You should not eat too much *junk food*.

Love

คำนี้ไม่ได้หมายถึง *ความรัก* แต่เป็นคำที่ใช้ในกีฬาเทนนิสและกีฬาอื่น ๆ ที่ใช้ลูกบอลและแร็กเก็ต เป็นอุปกรณ์ หมายถึง *nil* คือ *ไม่มีคะแนน* หรือ *คะแนนเป็นศูนย์* มาจากการเล่นคำว่า *love* กับ *l'œuf* ในภาษาฝรั่งเศสซึ่งแปลว่า *ไข่* โดยที่ *zero* คือ *เลขศูนย์* มีรูปร่างคล้ายไข่

The score of the game in the center court is thirty-*love*.

Mentor

คำนี้แปลว่า **ที่ปรึกษา** หรือ **พี่เลี้ยง** คือ **ผู้ที่เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำอย่างชาญฉลาดให้เรา** **ทำสิ่งที่ถูกต้อง** มีที่มาจากมหากาพย์เรื่อง *The Odyssey* ของโฮเมอร์ โดยที่ Mentor ซึ่งเป็นสหายของ Odysseus ตัวเอกของเรื่องนั้น แท้ที่จริงคือเทพี Athena ซึ่งแปลงกายมาเพื่อช่วยเหลือ Telemachus บุตรชายของโอดิสซุสตามหาบิดาเนื่องจากเมื่อสงครามเมืองทรอยจบลงโอดิสซุสยังต้องเดินเรือร่อนเร่อยู่ถึง ๑๐ ปี ไม่สามารถกลับไปกรีซได้

My father is my greatest mentor.

Mob

คำที่ภาษาไทยใช้ทับศัพท์ว่า **ม็อบ** หมายถึง **ฝูงชนที่ควบคุมไม่ได้** ใช้ครั้งแรกโดยชาวโรมันโบราณ ในสำนวนภาษาละติน *mobile vulgus* หรือ *ฝูงชนที่ใจกลับกลอก* เมื่อถึงศตวรรษที่ ๑๗ ในประเทศอังกฤษ คนธรรมดาสามัญเริ่มรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนมากขึ้นเพื่อแสดงความคิดเห็นหรือเพื่อประท้วงทางการเมือง ต่อมาคำ *mobile* ถูกตัดให้สั้นลงเหลือเพียง *mob* ที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ทั่วโลกมีการก่อม็อบด้วยเหตุผลที่ต่างกันไป เช่น ในประเทศไทยมีม็อบแสดงจุดยืนทางการเมือง ม็อบชานาตวงค่าข้าว ม็อบคนงานขอขึ้นค่าแรง

A mob is gathering in front of the police station.

Nap

ซึ่งแปลว่า **งีบหลับ** เป็นคำที่ย่อมาจากคำ *hnappian* ใน *Old English* ซึ่งมีความหมายว่า **นอนหลับในช่วงสั้น ๆ** เช่น นอนพักสัก ๑๐ นาทีหลังอาหารกลางวัน ต่างกับ *sleep* ซึ่งเป็นการนอนหลับตามปรกติในตอนกลางคืน เป็นการนอนช่วงยาว

A short nap will make you more energetic.

News

ความเชื่อที่ว่าคำ *news* ที่แปลว่า **ข่าว** เกิดจากการรวมอักษรตัวแรกของชื่อทิศทั้งสี่คือ *n e w s* ซึ่งมาจาก *North, East, West, South* เข้าด้วยกัน เนื่องจากความเชื่อว่าข่าวมาจากทั่วสารทิศนั้นเป็นความเชื่อที่ผิดแม้ว่าจะดูมีเหตุผลก็ตาม แต่เดิมคำนี้สะกดว่า *newes* ซึ่งเป็นรูปพหูพจน์ของ *new* นั้นเอง มีความหมายคล้ายกับ *nouvelles* ในภาษาฝรั่งเศสซึ่งแปลว่า **สิ่งใหม่ ๆ** แม้ว่า *news* จะมีรูปเป็นพหูพจน์ แต่ใช้เป็นคำนามเอกพจน์ เช่นในประโยค *Today's news is good.* อย่างไรก็ตาม *news* ที่เป็นเอกพจน์เพิ่งใช้กันมาไม่นานนี้เอง เมื่อศตวรรษที่ผ่านมาผู้คนยังใช้ *news* เป็นพหูพจน์อยู่ เช่น *Today's news are good.*

I have bad news for all of you; there'll be no bonus this year.

Nickname

ชื่อเล่น หรือ ฉายา ชื่อเล่นอย่างที่เราคุ้นกันในปัจจุบันมักจะเป็นชื่อที่สมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนฝูงใช้เรียกเพื่อแสดงความเอ็นดูหรือเป็นการล้อเลียน ในสมัยที่ยังไม่มีการใช้นามสกุล *nickname* ซึ่งใช้เรียกขานแทนนามสกุลมาจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ ๑๓ เป็นชื่อที่เติมเข้าไปกับชื่อตัวเพื่อช่วยระบุตัวตนของผู้ที่เราเรียกว่าเป็นผู้ใด เช่น *Billy the Kid*^๑ *Bob the Baker* หรือ *Jack the Ripper*^๒ เนื่องจากคนชื่อ *Billy Bob* หรือ *Jack* มีหลายคนจะได้รู้ว่าเป็นคนคนใด ใน **Old English** ชื่อประเภทนี้เรียกว่า *ekenames* หมายถึง *also names* คือ คำที่ใช้เป็นชื่อด้วย ในรูปเอกพจน์คือ *an ekename* เวลาออกเสียง จะเกิดการเชื่อมเสียงระหว่าง *n* กับ *e* เสียง *eke* จึงกลายเป็น *neke* ซึ่งในที่สุดมีการเปลี่ยนแปลงตัวสะกดเป็น *nickname* อย่างที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

One of Michael Jackson's nicknames is 'The Gloved One.'

OK

ซึ่งหมายถึง *all correct* หรือ ถูกต้อง นั้น ใช้กันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกาในครั้งแรกของศตวรรษที่ ๑๙ เนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับคำที่มีความหมายเช่นเดียวกันในภาษาของชนอเมริกันพื้นเมืองหรืออินเดียนแดง และภาษาของพวกทาสที่นำมาจากแอฟริกาตะวันตก เหตุผลอย่างหนึ่งที่ทำให้คำคำนี้เป็นที่นิยมที่สุดสันนิษฐานว่ามาจากคำขวัญทางการเมือง ในบริบทนี้ *OK* ย่อมาจาก *Old Kinderhook* ซึ่งเป็นฉายาของนักการเมืองพรรคเดโมแครตชื่อ Martin van Buren ซึ่งเกิดที่เมืองคินเดอร์ฮุก ในรัฐนิวยอร์ก เขาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๐ และสมาชิกพรรคเดโมแครตทั่วประเทศก็ได้รับการชักชวนให้สนับสนุน *Old Kinderhook* หรือ *OK* เพราะในสายตาของผู้สนับสนุนเขาเป็นคนที่ *'orl correct'* (*all correct*) แม้ว่าเขาจะไม่ชนะการเลือกตั้งก็ตาม ถึงจะเป็นเพียงข้อสันนิษฐานว่าคำ *OK* มีที่มาจาก *van Buren* คำคำนี้ก็เป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกาและในประเทศอื่น ๆ ที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาพูด

It's OK with me if you want to change our plan.

^๑ ฉายาของ William Henry McCarty Jr./William Henry Bonney มือปืนชาวอเมริกันเชื้อสายไอริชในศตวรรษที่ ๑๙ ฆ่าคนตายครั้งแรกเมื่ออายุ ๑๗ ปี เขาเสียชีวิตเมื่ออายุ ๒๒ ปี ได้รับฉายานี้เนื่องจากเป็นหนุ่มน้อยหน้าตาดี

^๒ ฉายาของฆาตกรต่อเนื่องนิรนามที่ฆ่าโสเภณีหลายคนในย่าน Whitechapel ซึ่งเป็นย่านสลัมของกรุงลอนดอนโดยการใช้มีดเชือดคอเมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๘ เป็นอาชญากรรมสองขวัญที่ทำให้ผู้คนหวาดกลัวเป็นอย่างมาก

Pedigree

เวลาจัดทำ *family tree* หรือ *แผนผังแสดงสายสาแหรกครอบครัว* ผู้ทำจะใช้เครื่องหมายคล้าย ลูกศรชี้ลงแสดงความสัมพันธ์จากต้นตระกูลลงมา เครื่องหมายนี้บางคนมองว่าเหมือนเท้าของนกกระสา ซึ่งใน *Old English* คือคำว่า *pie de gru* โดยที่ *pie* มาจากรากศัพท์ *ped* ซึ่งแปลว่า *เท้า* เมื่อเวลาผ่านไป ตัวสะกดก็เปลี่ยนไปเป็น *pedigree* คำคำนี้ในปัจจุบันใช้หมายถึง *เทือกเถาเหล่ากอ* ถ้าใช้กับสัตว์ สัตว์เลี้ยง ที่มี *pedigree* แสดงว่า *มีการบันทึกประวัติไว้อย่างดีว่าเป็นสายพันธุ์แท้* เนื่องจากมีความหมายเกี่ยวกับ สัตว์เลี้ยงหรือ *pet* อาจทำให้บางคนเข้าใจผิดว่าคำนี้เขียนว่า *pet degree* ซึ่งไม่ถูกต้อง

Pedigree does not ensure that a person is respectable.

Picnic

คำ *picnic* ในภาษาอังกฤษ พัฒนามาจากคำภาษาฝรั่งเศสที่ออกเสียงคล้ายกันคือ *pique-nique* ซึ่งเกิดขึ้นประมาณปลายศตวรรษที่ ๑๗ ใช้เรียกงานสังสรรค์ที่ผู้มาร่วมแต่ละคนนำอาหารมาแบ่งปันร่วมรับประทานกับผู้อื่น อีกครั้งศตวรรษต่อมา *picnic* ได้ย้ายออกมาจัดกลางแจ้ง คำ *picnic* จึงมีความหมายที่ใช้กันในปัจจุบันคือ *การไปเที่ยวช่วงระยะเวลาสั้น ๆ โดยเตรียมอาหารไปรับประทานด้วย* ซึ่งอาจจะเป็นการ จัดเตรียมอาหารใส่ตะกร้าไปหาที่เหมาะสม ๆ ปุเลื่อนั่งรับประทานกันก็ได้ ภาษาไทยใช้ทับศัพท์ว่า *ปิกนิก*

She is preparing some sandwiches for the *picnic*.

Post haste

เมื่อถึงศตวรรษที่ ๑๖ การเดินทางที่เร็วที่สุดเป็นการไปแบบ *post haste* คือแทนที่จะขี่ม้า ตัวเดียวตลอดระยะทางซึ่งจะทำให้ม้าเหนื่อยมาก คนเดินทางจะขี่ม้าตัวหนึ่งไปยังจุดที่กำหนดไว้และเปลี่ยนม้าตัวใหม่เพื่อไปยังจุดถัดไป ซึ่งจะทำให้ม้าไม่เหนื่อยมาก การจัดส่งไปรษณีย์ในสหรัฐอเมริกา ที่เรียกว่า *pony express* ซึ่งใช้ม้าเป็นพาหนะก็ใช้วิธีนี้ คำ *post haste* จึงมีความหมายว่า *with the greatest speed* คือ *อย่างรวดเร็วที่สุด*

I need to have this present delivered to my boss, *post haste*.

Punch

เมื่อผู้ตั้งรกรากชาวอังกฤษเริ่มเข้าไปสำรวจอินเดียเป็นครั้งแรกระหว่างครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๑๗ สิ่งที่เขาพบและนิยมเป็นอย่างมากคือเครื่องดื่มที่เรียกว่า *punch* ซึ่งมีส่วนผสม ๕ อย่าง คือ น้ำ เหล้า น้ำตาล เครื่องเทศ และน้ำผลไม้รสเปรี้ยว เช่นน้ำมะนาว ในภาษาฮินดี *punch* หรือ *ปัญจ* ก็คือ

เลข ๕ นั้นเอง ซึ่งมาจากส่วนผสม ๕ อย่างของเครื่องดื่ม ชื่อเครื่องดื่มชนิดนี้นำมาใช้ในภาษาอังกฤษและภาษายุโรปอื่น ๆ อีกหลายภาษา ภาษาไทยเรียกทับศัพท์ว่า **พินช์**

Don't put too much spirits in the *punch*.

Quiz

คำคำนี้เป็นตัวอย่างที่ยอดเยียมของคำที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างปัจจุบันทันด่วน ว่ากันว่าผู้จัดการโรงละครในเมืองดับลินชื่อ Daly เป็นผู้สร้างขึ้นมา เขาพนันว่าจะสามารถสร้างคำใหม่ที่ไม่มีความหมายในภาษาอังกฤษได้ภายใน ๒๔ ชั่วโมง หลายคนรับพนันของเดลีส์ ตลอดทั้งวันตัวอักษร ๔ ตัว คือ *quiz* ถูกเขียนด้วยชอล์กบนกำแพงและประตูหัวเมือง เดลีส์ชนะพนันเนื่องจากตัวอักษร *quiz* กลายเป็นจุดสนใจเพราะทุกคนพยายามหาว่ามันแปลว่าอะไร จนทุกวันนี้คำว่า *quiz* ซึ่งแปลว่า **การสอบย่อย/สอบเก็บคะแนน** ยังคงแฝงความหมายว่า **ปัญหาสำหรับแก้** ใช้เรียกการแข่งขันตอบปัญหาหลายชนิดซึ่งมักประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปด้วย *pop quiz* คือ **การสอบแบบไม่มีการแจ้งล่วงหน้า**

The teacher gave a *pop quiz* this morning.

Taking a rain-check

เป็นศัพท์ที่มีที่มาจากกีฬาเบสบอลและใช้กันทั่วไปแม้กระทั่งในประเทศที่เบสบอลไม่ใช่กีฬาประจำชาติ *rain-check* คือตัวขมเบสบอลที่ออกให้ผู้ชมใช้ดูเกมอื่นได้ในกรณีที่เกมที่ซื้อตั๋วเข้ามาดูถูกยกเลิกเพราะฝนตก เล่นไม่ได้ ส่วน *taking a rain-check* ในปัจจุบันมีความหมายกว้างขึ้น ใช้เมื่อตอบปฏิเสธคำเชิญอย่างสุภาพ โดยมีนัยว่ายินดีที่จะตอบรับในครั้งหน้า คือ **ขอผิดเป็นครั้งหน้า** เคยมีผู้แปลประโยค *I'll take a rain-check.* ว่า **ผมจะออกไปเช็คฝน** ซึ่งเป็นการแปลตามตัวอักษร แสดงว่าไม่เข้าใจความหมายของสำนวนนี้

Due to prior engagement, I'll have to *take a rain-check* on your kind invitation.

ตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของศัพท์และสำนวนในภาษาอังกฤษซึ่งหลายคนอาจเคยเห็นหรือเคยใช้ในชีวิตประจำวันและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะศัพท์บางศัพท์หรือสำนวนบางสำนวนมีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันโบราณ บ้างก็เป็นศัพท์ที่ใช้เฉพาะในแวดวงต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นกีฬา การเมือง หรือวิชาชีพ บ้างก็ได้รับอิทธิพลจากภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งตะวันตกและตะวันออก บ้างก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัยทั้งในด้านความหมายและตัวสะกด การศึกษาวิวัฒนาการของศัพท์และสำนวนเหล่านี้นอกจากจะให้ความรู้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังทำให้เราเข้าใจศัพท์และสำนวนต่าง ๆ ได้ลึกซึ้งมากขึ้น สามารถนำไปใช้ได้ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

ดำเนิน การเด่น และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. *พจนานุกรมไทย-อังกฤษ ฉบับพกพา พิมพ์ครั้งที่ ๔*. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๒.

วิทย์ เทียงบุญธรรม. *พจนานุกรมไทย-อังกฤษ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรพิทยฯ, ๒๕๓๕.

สอ เสถบุตร. *New Model English-Thai Dictionary*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๓๒.

Chakrabongse, Narisa and Pheby, John (ed.). *The Oxford-Duden Pictorial Thai & English Dictionary*. Bangkok: River Books, 1994.

Chumsai, Manich, ML. *English-Thai & Thai-English Dictionary*. Bangkok: Chalermnit, n.d.

Hawker, Sara (ed.). *The Oxford Colour Dictionary & Thesaurus*. Oxford: Oxford University Press, 1996.

Hornby, A S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Oxford: Oxford University Press, 1989.

PAST TIMES. *Lock, Stock & Barrel*. England: Oxford, 1998.

Wentworth, Harold (compiler). *The Pocket Dictionary of American Slang*. New York: POCKET BOOKS, 1968.

Abstract   Development of Interesting English Words and Expressions

Malithat Promathatavedi

Associate Fellow of the Academy of Arts, The Royal Society, Thailand

Human beings use language as a means of communication among themselves to convey their feelings, attitudes, thoughts, and desires. Language changes all the time in accordance with the development of the world and society. Down the centuries English has developed as one of the languages in the world with the greatest diversity of expressions. The words, phrases, and idiomatic expressions used at present have their origins that can be traced back to Greek and Roman times. Words and expressions that were once used in specific fields now have more general meanings. Influences from foreign languages and cultures also contribute to changes in the pronunciation and spelling of some words. This paper shows the development of such words and phrases. Studying them, besides being a pleasant undertaking in itself, also enables the reader to have a clearer understanding of their meanings, which is helpful in reading and writing English correctly.

Keywords: words, phrases, idiomatic expressions, dead language, language development

วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* (สัมพันธ์อันตราย)*

จินตนา ดำรงค์เลิศ
ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* ของชอแดร์โล เดอ ลาโกล (Choderlos de Laclos) พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๒ จดหมายเขียนเป็นร้อยแก้ว โดยตัวละครหลากหลายซึ่งมีลีลาการใช้ภาษาเฉพาะของตน ภูมิหลังของเรื่องเป็นช่วงสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ซึ่งทรงมีพระจริยาวัตรเรียบง่าย บุคคลผู้มีพฤติกรรมเสรี (libertins) จึงจำเป็นต้องวางตนเป็นสุภาพชน แต่ภายในใจมีเจตนาารมณ์ที่ซับซ้อนและมุ่งร้ายต่อผู้ที่ตนถือว่าเป็นศัตรู ดังที่พบในตัวละครเอกของเรื่อง อันได้แก่ มาตาม เดอ แมร์เตย (Madame de Merteuil) และ วิกงต์ เดอ วาลมง (Vicomte de Valmont)

คำสำคัญ : *Les Liaisons dangereuses*, ลาโกล, วรรณกรรมจดหมาย

วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๗๘๒ (พ.ศ. ๒๓๒๕) เป็นผลงานเขียนของชอแดร์โล เดอ ลาโกล (Choderlos de Laclos) ความสัมพันธ์ซึ่งเป็นอันตรายนี้คือความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายคู่หนึ่ง ฝ่ายหญิงได้แก่ มาตาม เดอ แมร์เตย (Madame de Merteuil) หรือ มาร์กีซ เดอ แมร์เตย (Marquise de Merteuil) ฝ่ายชายคือ วิกงต์ เดอ วาลมง (Vicomte de Valmont) มาตาม เดอ แมร์เตย สั่งให้วิกงต์ เดอ วาลมง พยายามเกี่ยวพาราฮีมาตาม เดอ ตูร์แวล (Madame de Tourvel) ซึ่งเป็นคู่แข่งของเธอ แล้วสลับทิ้งเพื่อให้มาตาม เดอ ตูร์แวล เจ็บหัวใจ ความสัมพันธ์ระหว่างมาตาม เดอ แมร์เตย กับวิกงต์ เดอ วาลมง จึงเป็นอันตรายแก่ผู้อื่นที่มาตาม เดอ แมร์เตย ถือว่าเป็นศัตรู

ความเป็นมาของวรรณกรรมจดหมาย

วรรณกรรมจดหมายมีมาช้านานก่อนปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งลาโกล เขียน *Les Liaisons dangereuses* (ค.ศ. ๑๗๘๒) วรรณกรรมจดหมายเหล่านี้เขียนเป็นร้อยแก้ว มักเล่าเรื่องราว

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ที่แปลกใหม่สำหรับผู้อ่าน เช่น ชีวิตกะลาสีเรือ ชาวประมง หรือชีวิตชาวนา ชีวิตโสเภณีและแมงดา ผู้ที่ทำให้วรรณกรรมจดหมายเป็นที่รู้จักกันดีคือ โอวิด (Ovid, ศตวรรษที่ ๑ ก่อนคริสต์ศักราช) กวีผู้เขียน *Epistulae Heroidum* จดหมายที่เขียนเป็นจดหมายของสตรีที่รู้จักกันดี เช่น เพเนโลพี (Penelope), ไดดอน (Didon) ฯลฯ ซึ่งเขียนถึงคนรัก เนื้อหาเป็นเรื่องของความทุกข์ระทมจากความรัก ความสิ้นหวัง ผู้หญิงที่ถูกทอดทิ้ง การจากไปหรือความตายของคนรัก วรรณกรรมจดหมายนี้ได้มีการนำมาศึกษาอย่างต่อเนื่องระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ในการศึกษาภาษาละติน

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ วรรณกรรมจดหมายเรื่องสำคัญคือ *Lettres portugaises* ของ วิงด์ เดอ กีเยอรัค (vicomte de Guilleragues, ค.ศ. ๑๖๒๘-๑๖๘๕) ซึ่งเป็นวรรณกรรมฝรั่งเศสที่ดีเด่นชิ้นหนึ่งของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ จดหมายมีทั้งหมด ๕ ฉบับ เป็นของหญิงสาวชาวโปรตุเกสที่พรรณนาถึงความรักต่อทหารฝรั่งเศสคนหนึ่งที่มาปฏิบัติหน้าที่ในประเทศโปรตุเกสในสงครามกับสเปนเมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๓ ต่อมาทหารผู้นี้เดินทางกลับฝรั่งเศสและหายเงียบไป จดหมายคร่ำครวญถึงความตรอมตรมด้วยความคิดถึง จนบางครั้งคิดฆ่าตัวตาย โลร์อง แวร์ซีนี (Laurent Versini) เปรียบเทียบว่า ความรู้สึกทำนองเดียวกันนี้ปรากฏอยู่ในจดหมายของเซซิล (Cécile) ด็องเซอเน่ (Danceny) และของมาตาม เดอ ตูร์แวล ในเรื่อง *Les Liaisons dangereuses*^๑ แวร์ซีนียังเน้นว่านิยายเรื่องนี้นอกจากจะแสดงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ได้อย่างลึกซึ้งและดูจริงจังเนื่องจากเขียนเล่าด้วยสรรพนามบุรุษที่ ๑ แล้ว ยังผูกปมเรื่องไว้ได้อย่างน่าสนใจอีกด้วย^๒

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ งานเขียนในรูปจดหมายของมงแตสกีเยอ (Montesquieu ค.ศ. ๑๖๘๙-๑๗๕๕) เรื่อง *Lettres persanes* (ค.ศ. ๑๗๒๑) ไม่อาจนับอยู่ในสายวรรณกรรมจดหมายเชิงวิเคราะห์จิตวิทยาเพราะมงแตสกีเยอตั้งใจนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญามากกว่า นวนิยายเชิงวิเคราะห์จิตวิทยาในรูปจดหมายสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ได้แก่เรื่อง *Les Lettres de la marquise de M*** au comte de R**** (ค.ศ. ๑๗๓๒) ของเครบียง (Crébillon, ค.ศ. ๑๗๐๗-๑๗๗๗) แต่ผลงานของเครบียงไม่ประสบความสำเร็จมากนัก อย่างไรก็ตาม ลาโกลได้สร้างนางเอกของเขาชื่อ มาตาม เดอ ตูร์แวล ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับนางเอกของเครบียงในแง่ที่เป็นคนสงบเสงี่ยมและหลีกเลี่ยงอารมณ์รักที่รุนแรง ต่อมาใน ค.ศ. ๑๗๔๗ มาตาม เดอ กราฟฟีญี (Madame de Graffigny, ค.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๕๘) ตีพิมพ์เผยแพร่วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Lettres d'une Péruvienne* และประสบความสำเร็จอย่างมาก

^๑ In LACLOS, *Oeuvres complètes*, Paris: Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1979, p.1. Notice.

^๒ Ibid.

ส่งผลให้นวนิยายในรูปจดหมายเป็นที่นิยมของผู้อ่าน วรรณกรรมจดหมายเรื่องนี้มีจดหมาย ๔๑ ฉบับ เขียนโดยสาวชาวเปรูที่อยู่ในประเทศฝรั่งเศส จึงจำเป็นต้องห่างไกลจากคนรัก นอกจากนี้ จดหมายที่เธอเขียนกลับไปยังบ้านเกิดยังอาจจะไปไม่ถึงคนรักอีกด้วย

ถึงแม้ว่าวรรณกรรมจดหมายของมาตาม เดอ กราฟิณี จะประสบความสำเร็จอย่างมาก แต่ก็ยังเขียนตามแบบวรรณกรรมจดหมายรุ่นก่อน ๆ ที่มีคนเขียนจดหมายเพียงคนเดียว และมีผู้รับจดหมายเพียงคนเดียวเช่นกัน วรรณกรรมแบบนี้เรียกว่าเป็น “นวนิยายเสียงเดียว” (roman monophonique) ใน ค.ศ. ๑๗๔๘ ริชาร์ดสัน (Richardson, ค.ศ. ๑๖๘๙-๑๗๖๑) นักเขียนชาวอังกฤษได้พิมพ์เผยแพร่ผลงานวรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Clarisse Harlowe* ซึ่งต่อมาอีก ๓ ปี ได้มีการแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย สาธุคุณเพรว็อสต์ (L'abbé Prévost, ค.ศ. ๑๖๙๗-๑๗๕๓) วรรณกรรมจดหมายเรื่องนี้มีลักษณะเป็น “นวนิยายหลายเสียง” (roman polyphonique) ซึ่งริชาร์ดสันจำเป็นต้องสร้างสรรค์ให้ตัวละครแต่ละตัวมีลีลาการใช้ภาษาเฉพาะของตน อย่างไรก็ตาม ริชาร์ดสันยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนักเพราะผู้อ่านยังไม่ชินกับวรรณกรรมประเภทนี้

นักเขียนฝรั่งเศสผู้มีชื่อเสียงมากที่สุดที่เขียนนวนิยายหลายเสียงในรูปจดหมายช่วงกลางทศวรรษ ได้แก่ ฌ็อง-ฌัก รูโซ (Jean-Jacques Rousseau, ค.ศ. ๑๗๑๒-๑๗๗๘) ผู้เขียนเรื่อง *La Nouvelle Héloïse* (ค.ศ. ๑๗๖๑) วรรณกรรมจดหมายเรื่องนี้ทำให้ผู้อ่านหันมาชื่นชมวรรณกรรมจดหมายที่ใช้เทคนิคการเขียนแบบ “หลายเสียง” กันอย่างมากจนวิพากษ์วิจารณ์การเขียนแบบ “เสียงเดียว” อย่างกว้างขวาง วรรณกรรมจดหมายแบบ “หลายเสียง” ทำยอดขายได้จำนวนมากอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาลีลาการเขียนเพื่อดึงดูดใจนักอ่านมากขึ้นตลอด จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๗๘๒ วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* ของลาโกล ก็ปรากฏในวงวรรณคดีฝรั่งเศส

ชีวประวัติโดยสังเขปของลาโกล

ปีแยร์-อ็องบรวซ-ฟร็องซัว ซอแดร์โล เดอ ลาโกล (Pierre-Ambroise-François Choderlos de Lacols) เกิดที่เมืองอาเมียง (Amiens) เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๗๔๑ ครอบครัวมีเชื้อสายสเปน ฟานักอยู่ในแคว้นปีการ์ดี (Picardie) และ อาร์ตัว (Artois) มีพื้นฐานความรู้ด้านมนุษยศาสตร์ นาฏศิลป์ การขี่ม้า และอาวุธ ลาโกลมีผลการศึกษาระดับดี มีความสนใจในอาชีพทหาร ขณะอายุได้ ๑๘ ปี ได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนทหารปืนใหญ่ เมื่อจบการศึกษาจึงเข้ารับราชการเป็นทหาร ซึ่งทำให้ลาโกลต้องโยกย้ายไปทำงานหลายเมือง ระหว่าง ค.ศ. ๑๗๖๙ ถึง ค.ศ. ๑๗๗๕ ลาโกลประจำการอยู่ที่เมืองเกรอนอบล์ (Grenoble) สันนิษฐานกันว่า ลาโกลน่าจะได้รูปแบบตัวละครสำหรับนวนิยายที่เขาจะเขียนใน

เวลาต่อมา ซึ่งเป็นรูปแบบตัวละครที่ผู้คนสมัยนั้นชื่นชอบ เขาเริ่มเขียนบทกวีและบทละคร แต่ไม่ประสบความสำเร็จเลย ลาโกลถูกย้ายไปประจำที่เกาะแอ็กซ์ (Aix) เมื่อ ค.ศ. ๑๗๗๙ และเริ่มทำงานเกี่ยวกับ *Les Liaisons dangereuses* ต่อมาจึงขอลาพัก ๖ เดือน โดยเริ่มเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๗๘๑ คาดกันว่าลาโกลใช้เวลาช่วงนี้เขียนและปรับปรุงเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* จนเสร็จ ผลงานวางจำหน่ายประมาณปลายเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๗๘๒ ได้รับการกล่าวถึงและวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างทันที

เมื่อครบกำหนดการลา ลาโกลกลับไปทำงานที่เกาะแอ็กซ์อีกครั้งในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๗๘๒ ปีถัดมา ลาโกลถูกส่งไปทำงานก่อสร้างอาคารคลังแสงที่ลารอแซล (La Rochelle) ที่นี่เองลาโกลพบรักกับหญิงสาวชื่อมารี ซูลียงฌ์ ดูว์แปเร (Marie Soulange Duperré) และมีบุตรด้วยกัน ๑ คน ทั้งคู่สมรสกันเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๖

หลังการตีพิมพ์วรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* ลาโกลเขียนหนังสือ น้อยลง เพราะต้องเผชิญกับการต่อต้านอย่างต่อเนื่องว่ามีความคิดเสรีและกระทบต่อศีลธรรมอันดีงาม ใน ค.ศ. ๑๗๘๖ ลาโกลเขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นด้านวรรณคดีและการทหารซึ่งทำให้เขาถูกต่อต้านอย่างรุนแรง ในส่วนที่เกี่ยวกับวรรณคดี ลาโกลแสดงจุดยืนสนับสนุนทฤษฎีของรุโซ่ที่ให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติและการประพฤติตนแบบเสรี ส่วนด้านการทหาร ลาโกลโจมตียุทธการเกี่ยวกับการป้องกันป้อมรบ ทำให้ผู้บังคับบัญชาไม่พอใจ ต่อมากระทรวงกลาโหมสั่งย้ายลาโกลไปเมืองตุล (Toul) ทำให้เขามีโอกาสได้พบกับดุกดอร์เล็อง ฟิลิป เอกาลีเต (Duc d'Orléans Philippe Égalité) ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายปกครอง

ลาโกลออกจากราชการทหารเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๘ และเข้าทำหน้าที่เลขานุการของดุกดอร์เล็อง ซึ่งมีความคิดสนับสนุนการปฏิรูป แนวความคิดยุคแห่งแสงสว่าง (Lumières) และรัฐธรรมนูญแบบอังกฤษ ลาโกลได้รับความไว้วางใจอย่างมากจากดุกดอร์เล็องและมีบทบาทเป็นแกนนำในกลุ่มผู้สนับสนุนดุกดอร์เล็อง ต่อมาดุกดอร์เล็องถูกกล่าวหาว่ามีส่วนสนับสนุนทางการเงินแก่กลุ่มผู้ก่อการทางการเมืองเมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม, วันที่ ๕-๖ ตุลาคม ค.ศ. ๑๗๘๙ จึงถูกเนรเทศไปกรุงลอนดอน ลาโกลจึงตามไปด้วย เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๗๙๐ ลาโกลเดินทางกลับกรุงปารีสและเข้าร่วมต่อสู้กับพวกปฏิวัติฝรั่งเศสเต็มตัว เขาเป็นผู้กล่าวสุนทรพจน์คนสำคัญในสโมสรพวกฉากอแบ็ง (Jacobins) เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๗๙๑ ลาโกลเข้าร่วมกับพวกฉากอแบ็งในเหตุการณ์พยายามลอบปลงพระชนม์พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ และอัญเชิญดุกดอร์เล็องขึ้นสำเร็จราชการ ต่อมาวันที่ ๑๐ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๙๒ ลาโกลได้รับเลือกตั้งเข้าสภาเทศบาลกรุงปารีส ต้องตั้ง (Danton) แต่งตั้งเขาคุมอำนาจฝ่ายบริหารเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๗๙๒ หลังจากนั้น ๖ เดือน ลาโกลได้เป็นผู้ดูแลดินแดนฝรั่งเศสในมหาสมุทรอินเดีย

วันที่ ๓๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๗๙๓ ลาโกลถูกออกหมายจับพร้อมกับดุกดอร์เล็องและพรรคพวก เขาถูกจำคุกอยู่นาน ๑๒ เดือน แล้วจึงได้รับการปล่อยตัวโดยไม่ทราบเหตุผลแน่ชัด ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๐๓ ลาโกลได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ที่เมืองเนเป็ลส์ (Naples) ลาโกลเสียชีวิตจากโรคท้องร่วงเมื่อวันที่ ๕ กันยายน ค.ศ. ๑๘๐๓ เมื่ออายุ ๖๒ ปี

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของ *Les Liaisons dangereuses*

การที่จะอ่านวรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๗๘๒ มีความจำเป็นต้องรู้ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และสังคมบ้างพอสังเขป โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นขุนนางและชนชั้นกลางระดับสูงในสมัยนั้น

พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สวรรคตเมื่อวันที่ ๑ กันยายน ค.ศ. ๑๗๑๕ ในช่วงปลายรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สังคมฝรั่งเศสตกอยู่ภายใต้ความเข้มงวดทางจารีตประเพณีและความคลั่งศาสนาตามมาตาม เดอ แมตตง (Madame de Maintenon) พระสนมคนโปรดของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ครั้นพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ สวรรคต สังคมฝรั่งเศสจึงก้าวเข้าสู่ช่วงเวลาที่คุณคนตื่นตัวเป็นอิสระและประพฤติตนเสรีกันมากขึ้นตามแบบของผู้สำเร็จราชการ คือ ฟิลิป ดอร์เล็อง (Philippe d'Orléans) ผู้คนใช้ชีวิตสนุกสนานจนบางครั้งมีว่สุ่มทางกามารมณ์ สตรีบางคนใช้ความสัมพันธ์ทางเพศเพื่อไต่เต้าทางสังคม ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ (ค.ศ. ๑๗๑๓-๑๗๗๔) สโมสรรชั้นสูงเป็นที่พบปะสังสรรค์ของพวกคนเจ้าชู้เสเพล พวกชอบโอ้อวดแสดงตนเย่อหยิ่ง คนพวกนี้ถือว่าสตรีเป็นของเล่นระดับบาร์มี ไม้มีความละอายน ขาดหลักการ คุณธรรม และไม่เชื่อในศาสนา ช่วงประมาณ ค.ศ. ๑๗๕๐ ปรัชญาความคิดยุคแสงสว่างมีอิทธิพลแพร่ขยายไปยังบุคคลในสโมสรรชั้นสูงเหล่านี้ด้วย

พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ ค.ศ. ๑๗๗๔ ช่วงนั้นผู้คนในสังคมดูเหมือนว่ามีพฤติกรรมที่เสื่อมทรามทางศีลธรรมลง กษัตริย์พระองค์ใหม่ทรงมีพระจริยาวัตรเรียบง่าย เป็นผู้ทรงคุณธรรมและความซื่อสัตย์ บุคคลผู้มีพฤติกรรมเสรีจึงจำเป็นต้องระมัดระวังมากขึ้น ไม่กระทำการใด ๆ ที่โจ่งแจ้งจนเกินไป จึงเกิดคำว่า “rouerie” ซึ่งหมายถึง “การใช้เล่ห์กลปกปิดความเสเพลของตน” ด้วยเหตุนี้พวกคนเจ้าชู้จึงวางตนให้แลดูเป็นคนซื่อสัตย์ สุภาพ มารยาทงาม วาจาไพเราะ ดูภายนอกพวกเขาดูเป็นสุภาพชน นำคบหาสมาคม แต่ภายในใจอาจซ่อนเร้นเจตนาารมณ์ที่ซบซ้อน มุ่งร้าย เป็นอันตรายนแก่เป้าหมาย เหมือนเป็นเกมลับสติปัญญาอย่างหนึ่ง^๓ ลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่พบในตัวละครเอกของลาโกล

^๓ Laurent Versini, *Laclos et la tradition*, Paris: Klincksieck, 1968, p. 42.

ในเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* อันได้แก่ มาตาม เดอ แมร์เตย และ วิกิงต์ เดอ วาลมง

ตัวละครสำคัญของ *Les Liaisons dangereuses*

ตัวละครสำคัญในวรรณกรรมเรื่องนี้มีดังนี้

-มาร์กีซ เดอ แมร์เตย

หม้ายสาววัย ๒๕ ปี เป็นขุนนางที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีจิตวิทยาลึกซึ้ง เป็นตัวละครเอกที่เป็นหัวใจของเรื่อง มีความประพฤติแบบเสรี เป็นผู้บงการเหตุการณ์สำคัญภายในเรื่อง

-วิกิงต์ เดอ วาลมง

อายุรุ่นราวคราวเดียวกับมาร์กีซ เดอ แมร์เตย ผู้เป็นเพื่อนสาวสนิท เป็นขุนนางที่มีความประพฤติเสรี ไร้ศีลธรรม เป็นหนุ่มเสเพลที่วางตนหลอกหลวงคนอื่นที่เรียกว่าพวก “roué” (รูเอ) แต่ไม่ฉลาดเฉียบแหลมเท่ามาร์กีซ เดอ แมร์เตย

-มาตาม เดอ ตูร์แวล

อายุ ๒๒ ปี เป็นภริยาของผู้พิพากษาชั้นสูง เป็นสตรีผู้มีความรู้ลึกและอารมณ์อ่อนไหวง่าย เป็นคริสเตียนผู้เคร่งครัด

-เซซิล วอล็องฌ์ (Cécile Volanges)

เด็กสาวเกิดในตระกูลขุนนาง อายุ ๑๕ ปี เป็นผู้ฝึกไฟในเพศสัมพันธ์ ทำอะไรไม่ยั้งคิด จึงเป็นเหยื่อของราคะสัมพันธ์ซึ่งเป็นอันตราย

-ด็องเชอนีย์

เด็กหนุ่มอายุ ๑๘ ปี ผู้มีอารมณ์อ่อนไหว มีธรรมชาติอ่อนโยน เป็นคนรักของเซซิล ต่อมาได้กลายเป็นเหยื่อของคู่สัมพันธ์อันตรายวาลมง-แมร์เตย เช่นเดียวกับเซซิล

ตามรอยจดหมาย

ตอนที่หนึ่ง : จดหมายฉบับที่ ๑ ถึง ๕๐

วิกิงต์ เดอ วาลมง หนุ่มเสเพลเจ้าเสน่ห์ มาพักผ่อนที่หัวเมืองชานกรุงปารีสและพำนัก

ในปราสาทของมาดาม เดอ โรซมงด์ (Madame de Rosemonde) ผู้เป็นป้า ต่อมาวาลมงได้รับจดหมายจากซัวร์รัก คือ มาดาม เดอ แมร์เตย ให้รีบเดินทางกลับปารีสเพื่อหว่านเสน่ห์และทำลายเด็กสาวซึ่งเพิ่งเรียนจบชื่อ เซซิล วอล็องฌ์ และกำลังจะแต่งงานกับกงต์ เดอ แมร์กูร์ (Comte de Gercourt) เพราะมาดาม เดอ แมร์เตยเจ็บใจที่กงต์ เดอ แมร์กูร์ ทอดทิ้งเธอไป (จดหมายฉบับที่ ๒) วาลมงปฏิเสธ มาดาม เดอ แมร์เตย จึงเปลี่ยนเป้าหมายให้วาลมงมาแก้แค้นแทนเธอ โดยทำลายคู่แข่งคนสำคัญ คือ มาดาม เดอ ตูร์เวล มาดาม เดอ แมร์เตย ใช้วิธีทำให้วาลมงประสงค์จะเอาชนะโดยกล่าววาลมงหลงรักมาดาม เดอ ตูร์เวล ทั้ง ๆ ที่มาดาม เดอ ตูร์เวล มิได้แยแสวาลมงเลย นอกจากนี้เธอยังกล่าวเพิ่มเติมว่า

ทันทีที่คุณได้ตัวนางผู้ทรงคุณธรรม และแสดงหลักฐาน

ต่อฉันแล้ว คุณก็มาหาฉันได้ ฉันจะเป็นของคุณ

(จดหมายฉบับที่ ๒๐)

ก่อนหน้านี้ วาลมงมีความรู้สึกอ่อนไหวอย่างลึก ๆ ต่อมาดาม เดอ ตูร์เวล เขาเคยรู้สึกหัวใจเต้นแรงเมื่อช่วยเธอให้เดินข้ามคู (จดหมายฉบับที่ ๖) ส่วนมาดาม เดอ ตูร์เวล แม้ว่าเธอจะได้รับจดหมายเตือนจากเพื่อนของเธอ คือ มาดาม เดอ วอล็องฌ์ แล้วว่าให้ระวังกงต์ เดอ วาลมง จะทำให้เธอเสื่อมเสียชื่อเสียง แต่เธอก็ยังปกป้องวาลมงอยู่ (จดหมายฉบับที่ ๑๑) วาลมงเชื่อมั่นว่ามาดาม เดอ ตูร์เวล มีจิตใจโน้มเอียงสนใจเขา เขาจึงพยายามบำเพ็ญตนเป็นคนดีเข้าช่วยปลดหนี้ให้ชายยากจนคนหนึ่ง จนมีคนนำไปเล่าสู่มาดาม เดอ ตูร์เวล ทำให้เธอประทับใจ (จดหมายฉบับที่ ๒๒) วาลมงไม่รอรีรับเอ่ยสารภาพรักต่อมาดาม เดอ ตูร์เวล (จดหมายฉบับที่ ๒๓) และเขียนจดหมายถึงเธอ มาดาม เดอ ตูร์เวล มิได้ตอบจดหมายวาลมงทันที แต่วาลมงก็ทำให้เธอต้องตอบจดหมายเขาในเวลาต่อมา (จดหมายฉบับที่ ๓๔)

มาดาม เดอ ตูร์เวล ขอให้วาลมงออกจากปราสาทของมาดาม เดอ โรซมงด์ (จดหมายฉบับที่ ๔๐) วาลมงขอแลกเปลี่ยนกับการอนุญาตให้เขาเขียนจดหมายถึงเธอต่อไป (จดหมายฉบับที่ ๔๓) ซึ่งมาดาม เดอ ตูร์เวล ต้องยอมทำตามคำขอร้อง วาลมงแน่ใจว่า มาดาม เดอ ตูร์เวล มีใจให้เขา ในขณะที่เดียวกันมาดาม เดอ วอล็องฌ์ เตือนมาดาม เดอ ตูร์เวล ว่าวาลมงเป็นบุคคลอันตราย เมื่อวาลมงรู้ จึงโกรธมากและตั้งใจจะแก้แค้นมาดาม เดอ วอล็องฌ์ วาลมงกลับมาปารีสและวางแผนการร้ายต่อกับมาดาม เดอ แมร์เตย (จดหมายฉบับที่ ๔๔) เขาเขียนจดหมายไปหา มาดาม เดอ วอล็องฌ์ เซซิล และมาดาม เดอ ตูร์เวล (จดหมายฉบับที่ ๔๕, ๔๗, ๔๘)

ตอนที่หนึ่งของวรรณกรรมจดหมายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* เป็นการปูพื้นอันตรายเป็นซึ่งก่อตัวขึ้นโดยคู่สัมพันธ์วาลมง-แมร์เตยคู่ขนานไปกับเรื่องราวข้างต้น ลาโกลยังกล่าวถึงความรักระหว่างสาวน้อยเซซิลกับนายทหารหนุ่มต้องเขื่อนี่ มาตาม เดอ แมร์เตย ซึ่งเป็นผู้ดูแลเซซิล รักรู้เรื่องราวความรักระหว่างบุคคลทั้งสองเป็นอย่างดี และพยายามใส่ร้ายกนต์ เดอ แมร์กูร์ ซึ่งเซซิลจะต้องแต่งงานด้วย (จดหมายฉบับที่ ๓๘) ในช่วงท้ายของตอนที่หนึ่ง เซซิลขอร้องให้ต้องเขื่อนี่ยุติการเขียนจดหมายถึงเธอ (จดหมายฉบับที่ ๔๙) แต่ต้องเขื่อนี่ปฏิเสธโดยสิ้นเชิง

ตอนที่สอง : จดหมายฉบับที่ ๕๑ ถึง ๘๗

เซซิลตัดสินใจไม่คบหาต้องเขื่อนี่ต่อไป มาตาม เดอ แมร์เตย จัดให้บุคคลทั้งสองมาพบกันเพื่ออำลา (จดหมายฉบับที่ ๕๑) มาตาม เดอ แมร์เตย พยายามที่จะแก้แค้นให้สำเร็จก่อนที่เซซิลจะแต่งงาน เธอได้เล่าให้มาตาม เดอ วอล็องฌ์ ฟังถึงความสัมพันธ์ลับ ๆ ระหว่างลูกสาวกับต้องเขื่อนี่ (จดหมายฉบับที่ ๕๙ ถึง ๖๓) และแนะนำมาตาม เดอ วอล็องฌ์ให้แยกหนุ่มสาวทั้งสองเสีย เมื่อวาลมงกลับมาที่ปราสาทของป้าและทราบเรื่องราวของเซซิลและคนรัก เขาจึงเสนอตัวเข้าประสานสัมพันธ์รักระหว่างเซซิลกับต้องเขื่อนี่ (จดหมายฉบับที่ ๗๒-๗๓ และ ๘๐-๘๒) วาลมงขอให้เซซิลขโมยกุญแจห้องนอนของเซซิลจากมารดา (จดหมายฉบับที่ ๘๔)

ในตอนที่สองของ *Les Liaisons dangereuses* นี้ จะเห็นการพยายามยกตนว่าเหนือกว่าและฉลาดกว่าซึ่งกันและกันระหว่างคู่สัมพันธ์อันตรายเป็นวาลมง-แมร์เตยอย่างชัดเจน วาลมงยกตนข่มมาตาม เดอ แมร์เตย โดยเล่าให้เธอฟังถึงเรื่องราวชู้สาวระหว่างเขากับหญิงอื่น (จดหมายฉบับที่ ๗๑) ส่วนมาตาม เดอ แมร์เตย ก็พยายามเตือนเขาให้ระลึกถึงแผนการทำลายมาตาม เดอ ตูร์แวล ซึ่งเธอเป็นผู้วางแผนให้เขาปฏิบัติตาม (จดหมายฉบับที่ ๗๔, ๘๓ และ ๘๕) เรื่องราวในตอนที่สองของนวนิยายดำเนินไปอย่างเชื่องช้า วาลมงเขียนจดหมายสารภาพรักแก่มาตาม เดอ ตูร์แวล (จดหมายฉบับที่ ๕๘) แต่มาตาม เดอ ตูร์แวล ขอให้คบกันเป็นเพื่อนเท่านั้น (จดหมายฉบับที่ ๖๗) วาลมงพยายามหว่านล้อมมาตาม เดอ ตูร์แวล อย่างใจเย็นและขอนัดพบเธอ (จดหมายฉบับที่ ๘๕)

ตอนที่สาม : จดหมายฉบับที่ ๘๘ ถึง ๑๒๔

เซซิลขโมยกุญแจห้องนอนของเธอจากมารดา (จดหมายฉบับที่ ๘๔, ๘๕) วาลมงทำกุญแจเพิ่มอีก ๑ ดอก สำหรับตนเองเข้าไปหาเซซิล (จดหมายฉบับที่ ๙๖) มาตาม เดอ แมร์เตย แนะนำให้เซซิลทำตามใจปรารถนาของตนเอง (จดหมายฉบับที่ ๑๐๕) ส่วนแมร์กูร์ คู่หมั้นของเซซิลยังคงเดินทางอยู่

ในอิตาลี (จดหมายฉบับที่ ๑๑๑) ในที่สุดเซซิลตั้งครรภกับวาลมงโดยที่เธอเองไม่รู้ตัว (จดหมายฉบับที่ ๑๑๖)

มาตาม เดอ ตูร์แวล ปฏิเสธที่จะไปพบวาลมง ทั้ง ๆ ที่เธอมีใจรักเขา (จดหมายฉบับที่ ๙๐) วาลมงแอบเข้าไปหาตาม เดอ ตูร์แวล แต่มาตาม เดอ ตูร์แวล พยายามหักห้ามใจมิให้มีสัมพันธ์กับ วาลมง เธอออกจากปราสาทของมาตาม เดอ โรซมงด์ และเดินทางกลับปารีส (จดหมายฉบับที่ ๑๐๐) วาลมงส่งอาซอล็อง (Azolan) ไปสืบข่าว จึงรู้ว่ามาตาม เดอ ตูร์แวล เก็บตัวเงียบอยู่ในที่พักและ ตรมตรอมใจ วาลมงจึงแน่ใจว่าเขากำลังช้ำชนะเหนือหัวใจนาง ส่วนมาตาม เดอ แมร์เตย เมื่อทราบว่ มาตาม เดอ ตูร์แวล กลับไปปารีสก็โกรธวาลมงมาก จึงเรียกมาต่อว่าต่อขาน (จดหมายฉบับที่ ๑๐๖) วางตัวข่มวาลมงและแนะนำวิธีการให้วาลมงเอาชนะมาตาม เดอ ตูร์แวล ด้วยทำที่ที่แสดงว่าเธอฉลาด เหนือกว่าวาลมง (จดหมายฉบับที่ ๑๑๓) จดหมายโต้ตอบระหว่างวาลมงกับมาตาม เดอ แมร์เตย ช่วงนี้มีการใช้ถ้อยคำและสำนวนภาษาที่คมคายเชือดเฉือนซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อวาลมงเขียนจดหมาย ถึงคุณพ่ออ็องแซลล์ม (Père Anselme) เขาก็ใช้ถ้อยคำสำนวนที่สุภาพอ่อนน้อม ซึ่งเหมาะกับบาทหลวง ผู้นำนับถือ วาลมงขอให้คุณพ่ออ็องแซลล์มไปบอกมาตาม เดอ ตูร์แวล ว่าเขาปรารถนาอย่างยิ่งที่จะ พบเธอเป็นการส่วนตัว เพื่ออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเพื่อกล่าวคำขอโทษแก่เธอ (จดหมาย ฉบับที่ ๑๒๐)

ตอนที่สี่ : จดหมายฉบับที่ ๑๒๕ ถึง ๑๓๕

วาลมงไปพบมาตาม เดอ ตูร์แวล ณ ที่พักของเธอ เขาแสดงท่าทีเสมือน “ทาสที่หวาดหวั่นและ สำนึกผิด” เมื่อพบหน้ามาตาม เดอ ตูร์แวล แต่เมื่อเดินออกจากบ้านกลับมีที่ท่าประดุด “ผู้ชนะที่สวม มงกุฎ” (จดหมายฉบับที่ ๑๒๕) ในที่สุดมาตาม เดอ ตูร์แวล ต้องยอมสยบต่อความมีเสน่ห์และเล่ห์กล ของวาลมงโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ดี ความสุขของมาตาม เดอ ตูร์แวล ช่างแสนสั้น วาลมงเร่งรีบทวงสัญญาจากมาตาม เดอ แมร์เตย (จดหมายฉบับที่ ๑๒๕) แต่มาตาม เดอ แมร์เตย หลบเลี่ยงที่จะตอบในทันที เธอติดตาม พฤติกรรมของวาลมง และรู้ว่าวาลมงยังคงมีสัมพันธ์รักกับมาตาม เดอ ตูร์แวล (จดหมายฉบับที่ ๑๒๗) ความริษยาทำให้มาตาม เดอ แมร์เตย เขียนจดหมายไปตัดสัมพันธ์กับวาลมง (จดหมายฉบับที่ ๑๔๑) ตอนหนึ่งเธอเขียนว่า

เราต่างเบื่อหน่ายกันไปทุกสิ่ง ที่รัก นี่เป็นกฎธรรมชาติ
ไม่ใช่ความผิดของฉันนะ ถ้าวันนี้นั้นเบื่อหน่ายต่อสิ่งที่

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

จินตนา ดำรงค์เลิศ

๒๕๕

ฉันหมกมุ่นอยู่ด้วยมานานถึง ๔ เดือน ก็ไม่ใช่ความผิด
ของฉันหรอกนะ...

มาตาม เดอ แมร์เตย รู้สึกปลาบปลื้มกับชัยชนะที่วาลมงมีต่อมาตาม เดอ ตูร์แวล เธอภาคภูมิใจที่ทำให้ศัตรูของเธอชอกช้ำใจได้และยิ่งรู้สึกดีที่ได้แสดงว่าเธอมีความเฉลียวฉลาดเหนือวาลมง (จดหมายฉบับที่ ๑๔๕) หลังจากนั้นเธอไม่รีรอที่จะมุ่งเป้าหมายต่อไปที่ต้องเขื่อนี้ (จดหมายฉบับที่ ๑๔๖, ๑๔๘, ๑๕๐)

วาลมงไม่ยอมให้มาตาม เดอ แมร์เตย ผิดสัญญาต่อเขา จึงเขียนจดหมายไปยื่นคำขาดต่อเธอว่า “ผมจะเป็นผู้รักของคุณ หรือไม่ก็เป็นศัตรูของคุณ” (จดหมายฉบับที่ ๑๕๓)

มาตาม เดอ แมร์เตย เลือกที่จะทำสงครามกับวาลมง นี่คือจุดแตกหักของความสัมพันธ์ระหว่าง “คู่อันตราย” วาลมงทำหายนามาตาม เดอ แมร์เตย โดยทำสิ่งที่ตรงข้ามกับเจตนารมณ์ของเธอ เขาวางแผนให้ต้องเขื่อนี้มาพบกับเซซิล ต้องเขื่อนี้ทำให้มาตาม เดอ แมร์เตย รอเขาเกือบทั้งคืน (จดหมายฉบับที่ ๑๕๕ ถึงฉบับที่ ๑๕๘) มาตาม เดอ แมร์เตย แก่แก่นกลับทันทีโดยเปิดเผยให้ต้องเขื่อนี้รู้ถึงแผนการซบซ้อนของวาลมง (จดหมายฉบับที่ ๑๕๙) ต้องเขื่อนี้เขียนจดหมายท้าวาลมงให้มาสู้กันตัวต่อตัว โดยนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ (จดหมายฉบับที่ ๑๖๒) เมื่อถึงวันนัดต่อสู้ วาลมงพ่ายแพ้ และมอบจดหมายของมาตาม เดอ แมร์เตย ๒ ฉบับ ให้ต้องเขื่อนี้ก่อนสิ้นใจ จดหมายทั้ง ๒ ฉบับนี้เปิดเผยถึงแผนการอันชั่วร้ายของมาตาม เดอ แมร์เตย

เดือนธันวาคม มาตาม เดอ วอล็องฌ์ เขียนจดหมายไปยังมาตาม เดอ โรซมงด์ ว่าได้เห็นผู้คนแสดงท่าทางรังเกียจมาตาม เดอ แมร์เตย และมีข่าวว่าเธอป่วยเป็นไข้จากโรคฝีดาษ (จดหมายฉบับที่ ๑๗๓) ต่อมาอีกราว ๑ เดือน มาตาม เดอ วอล็องฌ์ เขียนจดหมายเล่าชะตากรรมของมาตาม เดอ แมร์เตย แก่มาตาม เดอโรซมงด์ อีกว่า มาตาม เดอ แมร์เตย ได้สูญเสียดวงตาไปเพราะโรคร้าย แพ้คดีความ และหนีไปฮอลแลนด์ (จดหมายฉบับที่ ๑๗๕)

ส่วนตัวละครอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคู่อันตรายวาลมง-แมร์เตย ลาโกลกล่าวถึงในจดหมายฉบับต่าง ๆ ดังนี้

มีจดหมายลึกลับถึงต้องเขื่อนี้ว่าควรไปอยู่แดนไกล (จดหมายฉบับที่ ๑๖๗) ต่อมาเขาเดินทางไปอยู่ที่มอลตา (จดหมายฉบับที่ ๑๗๕) เซซิลแห่งลูก (จดหมายฉบับที่ ๑๔๐) และไปพำนักอยู่ในอารามเตรียมตัวบวชเป็นซี (จดหมายฉบับที่ ๑๗๐) ส่วนมาตาม เดอ ตูร์แวล อยู่โดดเดี่ยวในสำนักนางซี

(จดหมายฉบับที่ ๑๔๔) ต่อมาหลังจากแยกทางกับวาลมง เรอล์มัวยลง (จดหมายฉบับที่ ๑๔๗, ๑๔๙, ๑๖๐, ๑๖๑) และเสียชีวิตเมื่อรู้ข่าวการตายของวาลมง (จดหมายฉบับที่ ๑๖๕)

บทสรุป

วรรณกรรมเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* ของลาโกล เป็นนวนิยายในรูปจดหมาย (roman par lettres) ที่ประสบความสำเร็จ ขายหมดอย่างรวดเร็ว นวนิยายเรื่องนี้ได้เน้นว่าผู้บริสุทธิ์ถูกไล่ล่า แต่ต้องการชี้ให้เห็นอันตรายจากความชั่วร้าย ความเฉลียวฉลาด และพฤติกรรมเสรีทางเพศสัมพันธ์ของมนุษย์ ความริษยาและความต้องการแก้แค้นของมาตาม เดอ แมร์เตย เป็นเรื่องที่ขาดเหตุผลอันสมควร ส่วนวาลมงซึ่งปฏิบัติตามคำสั่งของซัวร์กแสดงให้เห็นความไม่ใส่ใจต่อหญิงผู้เป็นเหยื่อ คู่อันตรายคู่นี้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญาอันเฉลียวฉลาดกับความชั่วร้าย ไร้ศีลธรรม ลาโกลสามารถแสดงภาพการแสวงหาความสุขอย่างไร้สำนึกถึงความดีความเลวในหมู่ผู้คนในสังคมชั้นสูง สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ได้อย่างลึกซึ้ง อ็องเดร มาลโร (André Malraux : ค.ศ. ๑๙๐๑-๑๙๗๖) ผู้ก่อตั้งกระทรวงวัฒนธรรมในประเทศฝรั่งเศสและรัฐมนตรีคนแรกของกระทรวงวัฒนธรรม กล่าวไว้ในคำนำหนังสือ *Les Liaisons dangereuses* ตอนหนึ่งว่า

ในบรรดานักเขียนนวนิยายที่สร้างตัวละครซึ่งรู้แจ้งและคิดวางแผนล่วงหน้า ลาโกลได้ชื่อว่าสร้างตัวละครที่มีความเฉลียวฉลาดมากที่สุด ตัวละครของลาโกลมีลักษณะซึ่งไม่เคยมีมาก่อน กล่าวคือเป็นตัวละครที่กระทำการต่าง ๆ ตามความคิดของตน มาร์กีซและวาลมงเป็นตัวละคร ๒ ตัวแรกที่ปฏิบัติตามอุดมการณ์ของตน^๔

คำพูดที่ยกมาของอ็องเดร มาลโร ชี้ให้เห็นว่าตัวละครเอกของลาโกลพยายามที่จะปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของตน ต้องการกำหนดอนาคตของตนเองและหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนของอนาคต ดังจะเห็นได้จากคำว่า “โครงการ (projet)” “แผน (plan)” และ “แผนการ (dessein)” ซึ่งพบบ่อยครั้งในจดหมายของวาลมงและมาตาม เดอ แมร์เตย

ลาโกลตั้งใจให้ผู้อ่านนวนิยายเรื่อง *Les Liaisons dangereuses* เห็นอันตรายของคู่สัมพันธ์รักที่มุ่งปองร้ายคนดี เปิดโปงวิธีการของคนเลวที่เจตนาทำลายคนดี ดังที่เขาเขียนไว้ในคำนำของนวนิยายเรื่องนี้ว่า

^๔ Paris: Gallimard, collection Folio, 2001.

*Il me semble [...], que c'est rendre un service aux mœurs
que de dévoiler les moyens qu'emploient ceux qui en
ont de mauvaises pour corrompre ceux qui en ont de bonnes.*

ด้วยเหตุนี้ ลาโกลจึงกำหนดเรื่องราวให้คนเสเพลต้องประสบจุดจบอันเลวร้าย วาลมงต้องเสียชีวิตในการต่อสู้กับนายทหารต้องเขื่อนี มาตาม เดอ แมร์เตยต้องเผชิญกับโรคร้ายและตายอย่างโดดเดี่ยวในต่างแดน คนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดแต่มีจิตใจชั่วร้ายมุ่งทำลายคนดียอมแพ้ยตนเองในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ผลงานของลาโกล :

LACLOS, Choderlos de (1966). *Les Liaisons dangereuses*. Paris: Les éditions de la Renaissance.

LACLOS, Choderlos de (2001). *Les Liaisons dangereuses*. Préface d'André Malraux. Paris: Gallimard, collection Folio.

งานศึกษา :

FAIVRE, Jean-Luc, FAERBER, Johan (2008). *Les Liaisons dangereuses*. Paris: Hatier.

SEYLAZ, Jean-Luc (1965). *Les Liaisons dangereuses et la création romanesque chez Laclos*. Paris: Minard.

VAILLAND, Roger (1953). *Laclos par lui-même*. Paris: Le Seuil.

VERSINI, Laurent (1968). *Laclos et la tradition, essai sur les sources et la technique des Liaisons dangereuses*. Paris: Klincksieck.

Abstract An Epistolary Novel: *Les Liaisons dangereuses*

Chintana Damronglerd

Fellow of the Academy of Arts, The Royal Society, Thailand

Choderlos de Laclos' *Les Liaisons dangereuses* was first published in 1782. The story was narrated through a series of letters by the characters in the story. Each character delivered different styles in their writing. The background of the story reflected the reign of King Louis XVI who was simple in lifestyle. The "libertins" must be polite and noble outwardly while inwardly concocting a complex scheme to rid themselves of people whom they viewed as enemies. This concept was portrayed in the main characters, Madame de Merteuil and Vicomte de Valmont.

Keywords: *Les Liaisons dangereuses*, Laclos, epistolary novel

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ISO กับอักขระ*ไทย**

นิตยา กาญจนะวรรณ***
ภาควิชาภาษาศาสตร์ สำนักศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสภา

บทคัดย่อ

ISO ได้มีมติมอบหมายให้ประเทศไทย โดยที่ราชบัณฑิตยสถานเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินการจัดทำร่างมาตรฐานการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศ ราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำมาตรฐานทางภาษาขึ้น ๒ ฉบับ คือ มาตรฐาน ISO 11940-1: 1998 - Information and documentation - Transliteration of Thai และ มาตรฐาน ISO 11940-2: Information and documentation - Transliteration of Thai characters into Latin characters - Part 2: Simplified transliteration of Thai language ฉบับแรกคือการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน ส่วนฉบับที่สองกำหนดสูตรการออกเสียงซึ่งสามารถนำไปใช้กับคอมพิวเตอร์ต่อไปได้ อักขระไทยมาตรฐานที่ปรากฏใน ISO 11940-1: 1998 มี ๘๗ ตัว

ในประเทศไทยนอกจากจะมีชุดอักขระมาตรฐานแล้วยังมีชุดอักขระอื่น ๆ อีกทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน ราชบัณฑิตยสถานได้ตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยน้อยเป็นอักษรโรมันขึ้นเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ และคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) เป็นอักษรโรมันขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๖ เพื่อนำเสนอ ISO ให้พิจารณาเป็นมาตรฐานระหว่างประเทศต่อไป

ในขณะที่คณะกรรมการฯ ได้จัดทำร่างการถอดอักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยเป็นอักษรโรมันเสร็จลงแล้ว โดยคำนึงถึงจำนวนตัวอักขระที่ปรากฏในชุดอักษรนั้น ๆ ไม่ว่าจะเพิ่มหรือรูปต่าง อักขรธรรมมีทั้งหมด ๑๒๗ ตัว และอักษรไทยน้อยมีทั้งหมด ๗๘ ตัว การใช้อักษรโรมันและเครื่องหมายต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์คำนึงถึงความเป็นหนึ่งโดยไม่กำกวม ซึ่งจะทำให้สามารถถอดกลับมาเป็นอักขระเดิมได้ ส่วนการกำหนดตำแหน่งของตัวอักขระเป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้พัฒนาแบบชุดอักขระ (font) การกำหนดรหัสคอมพิวเตอร์และแผงแป้นอักขระ (keyboard) จะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการชุดอื่นของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

คำสำคัญ : องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน, อักขรธรรมอีสาน, อักขรไทยน้อย, แบบชุดอักขระ

* อักขระ หมายถึง character ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษร และเครื่องหมายต่าง ๆ

** บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

*** รองประธานคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) เป็นอักษรโรมัน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนจากราชบัณฑิตยสถาน/สภา ในคณะกรรมการวิชาการด้านการเอกสารและสารสนเทศ กระทรวงอุตสาหกรรม

๑. บทนำ

ISO (International Organization for Standardization) หรือ องค์การระหว่างประเทศว่าด้วยการมาตรฐาน เป็นองค์กรพัฒนามาตรฐานที่ใหญ่ที่สุดในโลก ISO คือเครือข่ายของสถาบันมาตรฐานของชาติจาก ๑๕๖ ประเทศ โดยมีสมาชิกประเทศละ ๑ องค์กร สมาชิกแต่ละประเทศมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงขนาดของประเทศ ในขณะที่องค์กรซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประเทศไทยในฐานะสถาบันมาตรฐานแห่งชาติก็คือ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

เนื่องจากชื่อ “International Organization for Standardization” อาจจะมีตัวย่อต่างกันในแต่ละภาษา (“IOS” ในภาษาอังกฤษ “OIN” ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งเขียนว่า Organisation internationale de normalisation) จึงตกลงกันที่จะใช้คำจากภาษากรีก คือ isos ซึ่งหมายความว่า “equal” หรือเท่าเทียมกัน ฉะนั้น ไม่ว่าจะประเทศใด ภาษาใด ชื่อย่อขององค์กรจึงเป็น ISO แต่เพียงประการเดียว

นับจาก พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นต้นมา ISO ได้เผยแพร่มาตรฐานระหว่างประเทศไปแล้วมากกว่า ๑๕๐๐๐ มาตรฐาน เช่น มาตรฐานทางด้านเกษตรกรรม การก่อสร้าง วิศวกรรม อุปกรณ์การแพทย์ ตะปูควง ตู้ขนส่งสินค้า สัญลักษณ์เตือนภัย บัตรโทรศัพท์ บัตรธนาคาร รหัสสัญญาณภาพและเสียง รหัสคอมพิวเตอร์ ศัพท์เทคนิค ภาษา ฯลฯ

เนื่องจากมาตรฐาน ISO มีเรื่องของภาษาอยู่ด้วย จึงต้องเกี่ยวข้องกับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งมีหน้าที่อนุรักษ์ภาษาไทยมิให้แปรเปลี่ยนไปในทางที่เสื่อม และส่งเสริมภาษาไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้ปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้น

ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๙ ราชบัณฑิตยสถานได้พิจารณาเห็นควรปรับปรุงแก้ไขหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๔๘๒) ซึ่งประกาศใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ เสียใหม่ เนื่องจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวยังมีที่บกพร่อง ไม่สอดคล้องกับความต้องการและลักษณะการใช้ในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกัน ISO ก็ได้มีมติมอบหมายให้ประเทศไทย โดยที่ราชบัณฑิตยสถานเป็นเจ้าของเรื่อง ดำเนินการจัดทำร่างมาตรฐานการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศด้วย ราชบัณฑิตยสถานจึงได้เสนอคณะกรรมการขอแต่งตั้ง คณะกรรมการปรับปรุงวิธีการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ เพื่อปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เคยมีมาให้เหมาะสม (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๙)

ในปัจจุบันหลักเกณฑ์ใหม่นี้ได้ประกาศใช้แล้ว เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๒ เพื่อให้ใช้เขียนชื่อจังหวัด เขต อำเภอ กิ่งอำเภอ และชื่อทางภูมิศาสตร์อื่น ๆ รวมทั้งชื่อถนนด้วย รายละเอียดจะหาดูได้ในหนังสือ *ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และ ประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง การเขียนชื่อจังหวัด เขต อำเภอ และกิ่งอำเภอ และ เรื่อง หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง* ของราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๓)

ในด้าน ISO นั้น ราชบัณฑิตยสถานก็ได้ร่วมมือกับสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ในฐานะตัวแทนสมาชิกจากประเทศไทย จัดทำมาตรฐานทางภาษาขึ้น ๒ ฉบับ คือ มาตรฐาน ISO 11940-1: 1998 - Information and documentation – Transliteration of Thai และ มาตรฐาน ISO 11940-2: Information and documentation – Transliteration of Thai characters into Latin characters – Part 2: Simplified transliteration of Thai language ฉบับแรกคือการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน ส่วนฉบับที่สองกำหนดสูตรการออกเสียงซึ่งสามารถนำไปใช้กับคอมพิวเตอร์ต่อไปได้

นอกจากประเทศไทยจะเป็นผู้สร้างมาตรฐานระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยแล้ว ประเทศไทยยังได้รับเกียรติเป็นเจ้าภาพจัดการประชุม ISO/TC 46 ขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในระหว่างวันที่ ๖-๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ ด้วย (นิตยา กาญจนวรรณ ๒๕๕๒)

๒. ISO กับชุดอักขระ (character set) ของโลก

ในปัจจุบันนี้มีภาษาอยู่มากมายที่มีได้ใช้อักษรละตินหรือที่เรียกกันว่าอักษรโรมัน (A ถึง Z) ISO จึงพยายามที่จะสร้างมาตรฐานขึ้นมาว่า บรรดาภาษาที่มีได้ใช้อักษรโรมันนั้นจะแทนค่าอักษรในภาษาของตนเป็นอักษรโรมันอย่างไร ชุดอักขระที่อยู่ในข่ายการพิจารณาของ ISO คือ ซิริลลิก (Cyrillic) อาหรับ ฮีบรู กรีก ญี่ปุ่น (ตัว Kana) จีน จอร์เจียน (Georgian) อาร์เมเนียน (Armenian) เกาหลี เทวนาครี และ ไทย (ทั้งไทยมาตรฐาน และไทยถิ่น)

๓. ISO กับชุดอักขระไทยมาตรฐาน

อักขระไทยมาตรฐานที่ปรากฏใน ISO 11940-1: 1998 มี ๘๗ ตัวดังนี้

๑. พยัญชนะ ๔๖ ตัว (รวมทั้ง ข ค ฤ ฦ)

๒. สระที่อยู่ในระดับเดียวกับพยัญชนะ ๙ ตัว คือ

สระอะ	สระอา	สระอำ	สระเอ	สระแอ
สระโอะ	สระโอ	สระไอ	สระอาหางยาว	

๓. สระและเครื่องหมายเหนือพยัญชนะ ๗ ตัว คือ

ไม้ไต่คู้	ไม้หันอากาศ	สระอี	สระอี	สระอี
สระอี๋	นิคหิต			

๔. สระและเครื่องหมายใต้พยัญชนะ ๓ ตัว คือ

สระอุ	สระอุ	พินทุ
-------	-------	-------

๕. เครื่องหมายวรรณยุกต์และเครื่องหมายเหนือพยัญชนะ ๕ ตัว คือ

ไม้เอก	ไม้โท	ไม้ตรี	ไม้จัตวา
ทัณฑฆาต			

๖. เลขไทย ๑๐ ตัว

๗. เครื่องหมายพิเศษ ๗ ตัว คือ

ไม้ยมก	ไปยาลน้อย	ยามักการ	ฟองมัน
อังคั่นเดี่ยว	อังคั่นคู่	โคมุตร	

อันที่จริงยังมีเครื่องหมายโบราณที่มีได้กำหนดไว้ในมาตรฐาน ISO อยู่อีกบ้าง เช่น ฟองมัน ฟันหนู (เครื่องหมายฟองมันที่มีขีด ๒ ขีดอยู่ข้างบน) ตีนกา (รูปร่างคล้ายเครื่องหมายบวก แต่ใหญ่กว่า เป็นเครื่องหมายบอกเงินตราและตัวเลข) ฯลฯ เครื่องหมายเหล่านี้จึงไม่อาจจะป้อนให้แก่คอมพิวเตอร์ได้

อักษรไทยทั้ง ๘๗ ตัวดังกล่าวเป็นเพียงการแทนค่าเพื่อให้สื่อได้ในระบบสากล อาจถือได้ว่าเป็นพื้นฐานเพื่อการสร้างแบบชุดอักษร (font) ที่จะใช้งานกับคอมพิวเตอร์ต่อไป (ISO 11940-1: 1998)

๔. ISO กับชุดอักขระไทยถิ่น

ในประเทศไทยนอกจากจะมีชุดอักขระมาตรฐานแล้วยังมีชุดอักขระอื่น ๆ อีกทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน

ภาคเหนือมีอักขระใช้อยู่ ๒ ชนิด คือ **อักษรยวน** หรือ **อักษรธรรมล้านนา** และ **อักษรฝักขาม** อักษรยวนเป็นอักษรที่ใช้เขียนบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น พระธรรมคัมภีร์ ตำราวิชาการ ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนอักษรไทยฝักขามใช้เขียนเรื่องราวทั่วไป ประกาศของทางราชการ และวรรณกรรมประเภทเรื่งมย์ ต่อมาอักษรไทยฝักขามได้เสื่อมความนิยมลงจนไม่มีการใช้อีก ส่วนอักษรยวนหรืออักษรธรรมล้านนายังคงใช้สืบทอดอย่างไม่ขาดสาย มีการพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาคเหนือและขาดกเรื่องอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก (ธวัช ปุณโณทก ๒๕๔๘ : ๑๘๙-๑๙๐)

ภาคอีสานก็มีอักขระใช้อยู่ ๒ ชนิดเช่นกัน คือ **อักษรธรรม** และ **อักษรไทยน้อย** อักษรธรรมใช้จดบันทึกเอกสารทางพุทธศาสนา เช่น พระธรรมคัมภีร์ และวรรณกรรมขาดกต่าง ๆ ส่วนอักษรไทยน้อยใช้จดบันทึกเรื่องทั่วไป และเป็นอักษรทางราชการของอาณาจักรล้านช้างมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวไทยในภาคอีสานเล็กใช้อักษรทั้ง ๒ ชนิดในการสื่อสารกันนับตั้งแต่สมัยขยายการศึกษาระบบโรงเรียนจากส่วนกลางสู่ภูมิภาคเป็นต้นมา (ธวัช ปุณโณทก ๒๕๔๘ : ๒๓๓-๒๓๔)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีการฟื้นฟูการศึกษาตัวอักขระต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อการสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา นอกจากนี้ ราชบัณฑิตยสถานยังได้ตั้งคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยน้อยเป็นอักษรโรมันเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ และคณะกรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) เป็นอักษรโรมัน เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๖ เพื่อนำเสนอ ISO ต่อไป

๕. อักษรธรรมอีสาน

อักษรธรรมอีสานมีลักษณะกลมมนคล้ายอักษรมอญโบราณและอักษรล้านนา (อักษรตัวเมือง) โดยมีสระวางอยู่บนล่างหน้าหลังพยัญชนะในทำนองเดียวกับอักษรไทยมาตรฐาน แต่มีลักษณะที่ต่างออกไปดังนี้

๕.๑ พยัญชนะอักษรธรรมอีสานมี ๒ รูปแบบ คือ พยัญชนะเต็มตัว กับ พยัญชนะตัวเพ็อง

๕.๑.๑ พยัญชนะเต็มตัว มี ๔๑ ตัวดังนี้

ก	ข	ค	ฃ	ฅ								
k	kh	kh	kh	ng								
จ	ฉ	ซ	ฌ	ญ								
c	ch	s	ch	y								
ต	ถ	ฏ	ด	ต	ณ							
t	tʰ	tʰ	d	tʰ	ṇ							
ด	ธ	ด	ด	น								
t	tʰ	tʰ	tʰ	n								
บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฝ	ภ	ม					
b	p	pʰ	f	ph	f	ph	m					
ย	ร	ล	ว	ร	ร'	ร'	ร'	ห	ล	ข	ห	
y	r	l	w	r̥	r̥'	r̥'	r̥'	h	l	x	h	

๕.๑.๒ พยัญชนะครึ่งตัว หรือตัวเฟื่อง หรือตัวเชิง หรือตัวห้อย ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า พยัญชนะตัวเฟื่อง

พยัญชนะตัวเฟื่องที่เป็นพยัญชนะตัวสะกดมี ๒ แบบ คือ พยัญชนะตัวเฟื่องซึ่งใช้รูปเดียวกับพยัญชนะเต็มตัว และพยัญชนะตัวเฟื่องซึ่งมีรูปต่างไปจากพยัญชนะเต็มตัว

๕.๑.๒.๑ พยัญชนะตัวเฟื่องซึ่งใช้รูปเดียวกับพยัญชนะเต็มตัว แต่เขียนขนาดเล็กไว้ใต้ตัวพยัญชนะ เช่น สกุก **วฏ**

๕.๑.๒.๒ พยัญชนะตัวเฟื่องซึ่งมีรูปต่างไปจากพยัญชนะเต็มตัว โดยจัดตามตำแหน่งดังนี้

ก. ใช้เขียนหลังตัวพยัญชนะ เช่น

ตัว ฉ เฟื่อง ฌ **ฉฎ** มัจฉา

วารสารราชบัณฑิตยสภา
ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๔ ต.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๘

ข. ใช้เขียนได้ตัวพยัญชนะหรือสระ เช่น

ตัว ง เพ็อง ๒ ๕ นาง

ค. ใช้เขียนหน้าตัวพยัญชนะ เช่น

ตัว ร เพ็อง ๕ ระวัง Wrt พระ

ง. ใช้เขียนบนตัวพยัญชนะ

ตัว ง เพ็อง ๖ ไม้อั้งแล่น ๕ ของ

๕.๒ สระ มี ๓ รูปแบบ คือ สระลอย สระจม และสระพิเศษ

๕.๒.๑ สระลอยใช้เขียนเมื่อเสียงสระอยู่ต้นคำ (ไม่มีพยัญชนะต้น)

๕.๒.๒ สระจมใช้ประสมกับพยัญชนะต้น วางไว้บน ล่าง หน้า หลัง เช่นเดียวกับภาษาไทย

๕.๒.๓ สระพิเศษใช้เช่นเดียวกับสระจมแต่มีรูปอักษรต่างออกไป เช่น
จ หอยหยาดน้ำ ใช้เขียนแทนสระ -อ มี ย สะกด ฉ น้อย

๕.๓ พยัญชนะและพยางค์พิเศษ ๔ ตัว คือ

ญญ = ๒

สส = ๓

นา = ๔

อย- = ๖

๕.๔ ตัวเลข ๑๐ ตัว คือ

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐

โดยสรุป อักษรธรรมอีสานมีทั้งหมด ๑๒๗ ตัว

๖. อักษรไทยน้อย

อักษรไทยน้อยเป็นอักษรในสกุลลายสือไทย มีรูปสัณฐานอักษรคล้ายกับอักษรไทยสมัยพระยาสิทธิแห่งสุโขทัย (พ.ศ. ๑๘๙๐-๑๙๑๑) **วิธีประสมอักษร** ใช้ระบบเดียวกับอักษรวิธีอักษรไทยคือ วางตัวสะกดไว้บนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะต้น และวางสระไว้รอบพยัญชนะต้น ส่วนตัวควบกล้ำใช้ตัวครึ่งหรือตัวเฟื่องของอักษรธรรมอีสานมาปะปนกันบ้าง

๖.๑ พยัญชนะอักษรไทยน้อยมี ๒ รูปแบบ คือ พยัญชนะเดียวกับพยัญชนะประสม

๖.๑.๑ พยัญชนะเดี่ยว มี ๓๙ ตัวดังนี้

ก	ค	ช	ค	ง									
k	kh	kh	kh	ng									
ข	จ	จ											
c	s	s.											
	ต	ต			น								
	t	th			n								
ด	ด	ด	ด	ท	ด	น							
d	t	th	th'	th	th	n							
บ	ป	ช	ฟ	ช	ฟ	พ	ม						
b	p	ph	f	ph	f	ph	m						
ย	ร	ล	ล'	ว	ร	ร'	ร	ร	ร	ห	ล	ข	ห
y	r	l	l'	w	r	r'	r	r	r	h	l	x	h

๖.๑.๒ พยัญชนะประสม แบ่งเป็น ๒ แบบ ดังนี้

๖.๑.๒.๑ พยัญชนะตัวหลังผูกติดกับพยัญชนะตัวแรก รวมเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น

ล **ชน** **ลว** **ด** ขนาด แปลว่า มาก

๖.๑.๒.๒ พยัญชนะรูปพิเศษ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของพยัญชนะ ๒ ตัว เช่น หยอหยาดน้ำ **จ**

จ = ช้อย แปลว่า ช้าน้อย (สรรพนามบุรุษที่ ๑ เอกพจน์)

รูปนี้ยืมมาจากอักษรธรรมอีสาน

๖.๒ สระและเครื่องหมายพิเศษ

๖.๓ ตัวเลข ๑๐ ตัว คือ

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐

โดยสรุปอักษรไทยน้อยมีทั้งหมด ๗๘ ตัว

๗. การถอดเป็นอักษรโรมัน

ดังได้กล่าวไว้แล้วในข้อ ๑ ว่า ราชบัณฑิตยสถานได้เสนอคณะรัฐมนตรีขอแต่งตั้ง คณะกรรมการปรับปรุงวิธีการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ เพื่อปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่เคยมีมาให้เหมาะสมนั้น ทั้งนี้ นอกจากจะปรับปรุงหลักเกณฑ์เดิมที่เคยประกาศใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ แล้ว คณะกรรมการฯ ยังได้จัดทำร่างมาตรฐานการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานระหว่างประเทศสำหรับ ISO ด้วย

หลักเกณฑ์ *การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง* ที่ได้ประกาศเมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๒ เพื่อให้ใช้เขียนชื่อจังหวัด เขต อำเภอ กิ่งอำเภอ และชื่อทางภูมิศาสตร์อื่น ๆ รวมทั้งชื่อถนนในประเทศไทยกับมาตรฐาน ISO 11940-1: 1998 - Information and documentation – Transliteration of Thai ที่เสนอ ISO ใน พ.ศ. ๒๕๔๑ มีข้อแตกต่างที่สำคัญคือ หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียงคำนึงถึงผู้ใช้ที่เป็นคนไทย ซึ่งมีความเคยชินกับการถอดอักษรบางรูปแบบที่เคยกำหนดไว้ และคำนึงถึงเรื่องเสียงพยัญชนะ และเสียงสระโดยไม่แยกเสียงสั้นยาว โดยใช้อักษรโรมัน ๒๖ ตัวเท่าที่จะแทนได้ แต่ไม่มีการแทนเสียงวรรณยุกต์ เพราะไม่มีการใช้เครื่องหมายพิเศษนอกเหนือไปจากอักษรโรมันดังเช่นที่ภาษาจีนและภาษาเวียดนามกำหนดใช้ แต่ ISO 11940-1: 1998 คำนึงถึงการถอดอักษรทุกตัวมิให้มีความกำกวม เพื่อให้สามารถสื่อสารได้ในระดับสากล โดยคอมพิวเตอร์จะทำหน้าที่กำหนดรหัสและถอดรหัสได้อย่างถูกต้อง

ตัวอย่าง การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง

ก	ข	ช	ค	ค	ฆ	ง
k	kh	kh	kh	kh	kh	ng

อะ	อา	อิ	อี	อึ	อือ	อุ	อู
a	a	i	i	ue	ue	u	u

ตัวอย่าง การถอดอักษรแบบ ISO 11940-1: 1998

ก	ข	ช	ค	ค	ฃ	ง		
k	k	h	ḵ	h	kh	k'h	ḵh	ng
ะ	า	ิ	ี	ึ	ือ	ุ	ู	
a	ā	i	ī	u	ū	u	ū	
·	˘	ˆ	ˆ	ˆ	ˆ			
˘	ˆ	ˆ	ˆ					

จะเห็นได้ว่า ในการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง คำ kha จะแทนได้ทั้ง คา ข่า ข้า ค่า ค้า ขา แต่ ISO 11940-1: 1998 จะใช้รหัสแยกกัน ดังนี้

คา	ข่า	ข้า	ค่า	ค้า	ขา
khā	ḵh`ā	ḵh^ā	kh^ā	kh'ā	ḵh`ā

ถึงแม้ว่าการถอดอักษรแบบ ISO 11940-1: 1998 อาจจะอ่านยาก แต่ก็สามารถถอดกลับมาเป็นคำเดิมได้อย่างถูกต้อง จึงเหมาะสำหรับการใช้คอมพิวเตอร์ทำงาน ส่วนการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียงไม่สามารถจะถอดกลับมาได้ จึงเหมาะสำหรับให้คนเป็นผู้ใช้

ในขณะที่อักษรไทยมาตรฐานมีอักขระ ๘๗ ตัว แต่อักษรธรรมอีสานมี ๑๒๗ ตัว และอักษรไทยน้อยมี ๗๘ ตัว จึงต้องกำหนดรหัสให้ครบทุกตัวเช่นเดียวกัน

ตัวอย่าง อักษรธรรมอีสาน

ค	ฃ	ค	ฃ	ง
k	ḵh	kh	ḵh	ng
ะ	ว			
a	ā			

ตัวอย่าง อักษรไทยน้อย

ก	ข	ค	ง
k	kh	kh	ng
ะ	ว		
a	ā		

๘. การกำหนดตำแหน่งให้ตัวอักษร

การกำหนดอักษรโรมันให้แก่อักษรไทยมาตรฐานใน ISO 11940-1: 1998 นั้นมิได้มีการกำหนดตำแหน่งให้แก่สระและเครื่องหมายต่าง ๆ แต่ในอักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อยตำแหน่งของอักษรมีประโยชน์แก่การสร้างแบบชุดอักษรมาก เพราะเมื่อนักภาษาได้ช่วยกำหนดให้แน่นอนแล้ว ผู้พัฒนาแบบชุดอักษรก็จะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ทำให้เกิดปัญหาบางประการดังเช่นที่เกิดขึ้นกับอักษรไทยมาตรฐานที่อักษระบางตัวไม่สามารถปรากฏร่วมกันได้ เพราะมิได้กำหนดตำแหน่งให้แน่นอนไว้ เช่น ไม้ไตคู่ไม่สามารถปรากฏร่วมกับเครื่องหมายวรรณยุกต์ ทั้งนี้ เป็นเพราะผู้พัฒนาได้กำหนดให้อักษรดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน จึงสามารถใช้ได้เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น

๘.๑ ตำแหน่งของตัวอักษรในชุดอักษรธรรมอีสาน

สระในชุดอักษรธรรมอีสานนอกจากจะวางไว้ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านบน และด้านล่างของพยัญชนะแล้ว ตัวเพ็องยังปรากฏได้ทั้ง ๔ ทิศทางเช่นเดียวกัน การกำหนดตำแหน่งจึงเป็นดังนี้

อักษรที่ปรากฏด้านหน้าจะอยู่หน้าเครื่องหมาย -

อักษรที่ปรากฏด้านหลังจะอยู่หลังเครื่องหมาย -

ตัวอย่าง

ตัว ร เพ็อง 𑄀 ระวง = r-

เช่น 𑄀 ุระ = r- pha

อักษรที่ปรากฏด้านบนจะมีเครื่องหมาย - กำกับไว้ข้างหน้า

อักษรที่ปรากฏด้านล่างจะมีเครื่องหมาย - กำกับไว้ข้างหน้า

ตัวอย่าง

ตัว ง เฝื่อง แบบที่ ๑ ิ ไม้อังแล่น = ṅg

ตัว อ เฝื่อง ุ สระออ = _x

เช่น ู๑๑ สอง = s_xng

๑๑๑ ของ = kh_xṅg

๘.๒ ตำแหน่งของตัวอักษรในชุดอักษรไทยน้อย

สระในชุดอักษรไทยน้อยนอกจากจะวางไว้ด้านหน้า ด้านหลัง ด้านบน และด้านล่างของพยัญชนะเช่นเดียวกับชุดอักษรธรรมอีสานแล้ว ยังมีลักษณะของพยัญชนะตัวหลังผูกติดกับพยัญชนะตัวแรกอีกด้วย จึงใช้เครื่องหมาย . คั่นไว้ระหว่างพยัญชนะทั้งสอง

ตัวอย่าง

ก ขน = kḥ.n

เช่น ก๑๑๑ ขนาด = kḥ.nad

๙. บทสรุป

การถอดอักษรไทยถิ่นเป็นอักษรโรมันเสนอต่อ ISO เพื่อกำหนดให้เป็นมาตรฐานสากลของโลกนั้น คำนึงถึงจำนวนตัวอักษรที่ปรากฏในชุดอักษรนั้น ๆ ไม่ว่าจะเพิ่มหรือรูปร่างต่าง การใช้อักษรโรมันและเครื่องหมายต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์คำนึงถึงความเป็นหนึ่งโดยไม่กำกวม ซึ่งจะทำให้สามารถถอดกลับมาเป็นอักษรเดิมได้ ส่วนการกำหนดตำแหน่งของตัวอักษรเป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้พัฒนาแบบชุดอักษร การกำหนดรหัสคอมพิวเตอร์และแผงแป้นอักษร (keyboard) จะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการชุดอื่นของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงอุตสาหกรรม คำสั่งที่ ๒๖๒/๒๕๕๘ เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการด้านการเอกสารและสารสนเทศ (๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘).

ธวัช ปุณโณทก. *การอ่านจารึกสมัยต่าง ๆ*. (๒๕๕๘) (พิมพ์ครั้งที่ ๓) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิตยา กาญจนวรรณ. “ภาษาไทยกับ ISO” *วารสารราชบัณฑิตยสถาน* ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒. หน้า ๗๗๒-๗๘๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. *ประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง การถอดอักษรไทยเป็นโรมัน ๒๕๘๒*.

ราชบัณฑิตยสถาน. *กรรมการปรับปรุงวิธีการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน (ที่ รด ๐๐๐๔/๔๔๔ ลงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๒๙)*.

ราชบัณฑิตยสถาน. *ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และ ประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง การเขียนชื่อ จังหวัด เขต อำเภอ และกิ่งอำเภอ และ เรื่อง หลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๔๓*.

ราชบัณฑิตยสถาน หนังสือที่ รด ๐๐๐๔/๓๘๓ แจงรายชื่อผู้แทนและผู้แทนสำรอง ในคณะกรรมการวิชาการด้านการเอกสารและสารสนเทศ (๑๙ มีนาคม ๒๕๕๐).

ราชบัณฑิตยสถาน. *กรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยน้อยเป็นอักษรโรมัน (คำสั่งราชบัณฑิตยสถาน ที่ รด ๐๐๐๔/ว ๑๓๕๑ ลงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑) (หมายเหตุ ต่อมาได้เปลี่ยนตัวสะกดจาก “ไทน้อย” เป็น “ไทยน้อย”)*.

ราชบัณฑิตยสถาน. *กรรมการจัดทำหลักเกณฑ์การถอดอักษรภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) เป็นอักษรโรมัน (คำสั่งราชบัณฑิตยสถาน ที่ ๑๐/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๖)*.

ราชบัณฑิตยสถาน. *หลักการถอดอักษรธรรมอีสานเป็นอักษรโรมัน (ฉบับร่าง) ๒๕๕๖*.

ราชบัณฑิตยสถาน. *หลักการถอดอักษรไทยน้อยเป็นอักษรโรมัน (ฉบับร่าง) ๒๕๕๖*.

ISO 11940-1: 1998 - Information and documentation – Transliteration of Thai.

ISO/DIS 11940-2: Information and documentation – Transliteration of Thai characters into Latin characters – Part 2: Simplified transliteration of Thai language.

Abstract ISO and Thai Characters

Nitaya Kanchanawan

Associate Fellow of the Academy of Arts, The Royal Society, Thailand

In 1998, ISO 11940-1: 1998 - Information and documentation – Transliteration of Thai was accepted as an international standard by International Standard Organization (ISO). There are 87 Thai characters in this standard. Subsequently, ISO 11940-2: Information and documentation – Transliteration of Thai characters into Latin characters – Part 2: Simplified Transliteration of Thai language was also accepted. This standard includes pronunciation rules for machine use.

In Thailand, however, there are additional sets of characters used in the northern and northeastern regions. The Royal Society of Thailand, with one duty to preserve and promote Thai language, undertook this responsibility by appointing the Thai Noi Romanization Principles Committee on October 6, 2008, and The Committee on Romanization Principles for Tai Languages used in Thailand on January 39, 2013 in order to unify and submit the deficient sets of characters to ISO.

Now two sets of characters, Akson Tham Isan and Akson Thai Noi, are ready for ISO's consideration. There are 127 characters of Akson Tham Isan, including full forms and derived forms, and 78 characters of Akson Thai Noi. All symbols are unique and can be digitally converted, either way, between Thai and Romanized scripts. The position of some characters (preceding, following, above, and below other characters) is designated to ease the font design. The associated key layout, however, are the duty of another committee of the Thai Industrial Standard Institute (TISI), Ministry of Industry.

Keywords: ISO, Akson Tham Isan, Akson Thai Noi, font

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา
Office of the Royal Society

สนามเสือป่า เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทร. ๐ ๒๓๕๖ ๐๔๖๖-๗๐
www.royin.go.th

